บทที่ 3

ภาระการพิสูจน์ในคดีละเมิดโดยประมาทเลินเล่อ

ข้อพิจารณาทั่วไป

ในคดีแพ่งการที่จะวินิจฉัยว่าจำเลยได้ได้แย้งสิทธิของโจทก์อันเป็นการทำผิดหน้าที่ของคนหรือไม่ จำเป็นต้องได้ข้อเท็จจริงที่จะใช้ประกอบในการวินิจฉัยเสียก่อน ในการค้นหาความจริงจากข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบในการวินิจฉัยนี้ ศาลของประเทศต่าง ๆ ย่อมดำเนินตามกฎหมายวิธีพิจารณาความโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ว่าด้วยพยานหลักฐาน

การค้นหาความจริงของศาลย่อมต้องอาศัยกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานเป็นหลักซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ[1] คือ

(1) ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

(2) ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ระบบกล่าวหานั้น สืบเนื่องมาจากการที่บุคคลคนหนึ่งนำเรื่องราวมาฟ้องร้องว่ากล่าวบุคคลอีกคนหนึ่งต่อผู้มีอำนาจ เพื่อให้ผู้มีอำนาจนั้นชำระให้แก่ตน วิธีการชำระแต่เดิม ๆ มาก็มีอยู่ต่าง ๆ กัน เช่น ให้พิสูจน์โดยวิธีดำน้ำบ้าง ลุยไฟบ้าง หรือให้ต่อสู้กันด้วยหอกด้วยดาบบ้าง (Trial by Ordeal and Trial by Battle) แทรกด้วยการบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ เพื่อให้ดลบันดาลให้แพ้ชนะกัน ด้วยเหตุนี้ผู้ชำระความจึงต้องตั้งตัวเป็นคนกลางจริง ๆ เมื่อวิธีการชำระคดีได้กลายมาเป็นการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อผู้มีอำนาจชำระ หลักเกณฑ์ในการที่จะนำพยานอย่างไรมาพิสูจน์ได้หรือไม่ได้จึงเป็นไปโดยเคร่งครัด เพื่อมิให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบแก่กัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือระบบกล่าวหานั้นเป็นระบบที่วิธีการชำระความเป็นไปในทางที่มีโจทก์จำเลย ผู้ชำระตั้งตนเป็นคนกลางคอยดูแลให้ทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินคดีของตนไปตามกฎเกณฑ์ที่ได้วางไว้โดยเคร่งครัด

ส่วนระบบไต่สวนนั้นสืบเนื่องมาจากอิทธิพลวิธีการชำระความของผู้มีอำนาจในทางศาสนาโรมันคาทอลิก กล่าวคือในวงการศาสนานั้น เมื่อผู้มีอำนาจปกครองดูแลได้ทราบว่าบุคคลผู้เป็นสมาชิกในสมาคมของตนกระทำการอันมิชอบจะมีผู้มากล่าวหาฟ้องร้องหรือไม่ก็ดี ผู้ที่ปกครอง

---

1 ประมูล สุวรรณศร, "การค้นหาความจริงโดยพยานหลักฐาน", บทบัณฑิตย์ ปีที่ 25 ตอน 4 (ธันวาคม, 2511), : 754.

ก็ต้องขวนขวายหาให้รู้เท็จและจริงให้จงได้ เนื่องด้วยเหตุนี้วิธีการพิสูจน์พยานหลักฐานของฝ่ายระบบไต่สวน จึงไม่ใคร่มีหลักเกณฑ์เคร่งครัดดังเช่นระบบกล่าวหา เพราะมุ่งหวังเอาผลที่จะได้รู้ถึงความเท็จและจริงมากกว่า ระบบไต่สวนนี้จึงมีเค้าสืบเนื่องมาในกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ทางภาคพื้นยุโรป ซึ่งแต่เดิมได้มาอยู่ใต้อิทธิพลของโป๊ปแห่งกรุงโรม ส่วนในเกาะอังกฤษยังคงใช้ระบบกล่าวหาตามความเจริญทางกฎหมายของเผ่าแองโกลแซกซอนซึ่งมีมาแต่เดิม[1]

หลักการแห่งระบบกล่าวหาที่เรานำมาใช้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความของเราได้แก่ การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าคู่ความ (Principle of Publicity and Confrontation) ตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.แพ่ง มาตรา 36 และ ป.วิ.อาญา มาตรา 172 ให้สิทธิคู่ความเท่าเทียมกันในการเสนอพยานหลักฐานของตนต่อศาล

ต่อจากนั้นในการค้นหาความจริงเราได้นำเอาหลักการของระบบไต่สวนมาใช้ ให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวาง (Principle of Judicial Investigation) ไม่จำกัดเฉพาะจากพยานหลักฐานเท่าที่คู่ความนำสืบ เป็นหน้าที่อันสำคัญของศาลยุติธรรมที่จะค้นหาความจริง ไม่ใช่เพียงแต่คอยวินิจฉัยว่าคู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบได้ดีกว่ากันเท่านั้น[2]

1. <u>ความหมายของคำว่า หน้าที่นำสืบ</u>

คำว่า หน้าที่นำสืบ ได้มีนักกฎหมายให้ความหมายหรือคำนิยามไว้ต่าง ๆ กันมากมาย ดังนี้

ท่านอาจารย์วิจิตร ลูลิตานนท์ อธิบายว่า "หน้าที่นำสืบหมายความถึงว่า เมื่อมีคดีมาสู่ศาลและมีความจำเป็นที่จะต้องนำพยานมาสืบในข้อเท็จจริงที่คู่ความได้เถียงกันนั้น ฝ่ายใดจะมีหน้าที่นำสืบ ในเรื่องนี้มีหลักที่ชอบด้วยเหตุผลอยู่ว่า ฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อความอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา ตนจะต้องพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ว่า ข้อกล่าวหาของตนมีมูลเป็นความจริง"[3]

ท่านอาจารย์ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา อธิบายว่า "หน้าที่นำสืบหมายถึงภาระที่คู่ความจะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์แก่ศาลให้ได้ความสมอ้างทางฝ่ายตน"[4]

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 755.

2 ชวเลิศ โสภณวัต, "กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ", <u>ดุลพาห</u> ปีที่ 28 เล่ม 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม, 2524) : 40

3 วิจิตร ลูลิตานนท์, <u>กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา</u>, หน้า 22-23.

4 ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา, <u>กฎหมายลักษณะพยาน</u>, หน้า 15.

ท่านอาจารย์ ดร.จิ๊ด เศรษฐบุตร กล่าวว่า "หน้าที่นำสืบคืออะไรนั้น ถ้าจะอธิบายให้เข้าใจแล้ว เราต้องรู้ถึงการพิจารณาของศาลในการฟังข้อเท็จจริงที่ได้เถียงกันก่อน การที่ศาลจะชี้ขาดฟังเป็นจริงอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ใช่ว่าศาลจะได้พิจารณาฟังพยานทั้งสองฝ่ายพร้อม ๆ กันก็หาไม่ ศาลได้เอาหลักสันนิษฐานเข้าช่วยเหลืออยู่เสมอ คือก่อนจะพิจารณาฟังข้อเท็จจริงก็มีข้อสันนิษฐานซึ่งศาลต้องเชื่อว่าเป็นจริงขึ้นชั้นหนึ่งแล้ว ซึ่งถ้าไม่สืบพยานกันทั้งสองฝ่าย ศาลต้องฟังเป็นจริงดังสันนิษฐานนั้น ผู้ใดจะอ้างว่าเป็นความจริงอีกอย่างหนึ่งไม่ใช่อย่างสันนิษฐาน ผู้นั้นก็ต้องมีหน้าที่นำสืบ โดยนำพยานหลักฐานมาแสดง ถ้าพยานหลักฐานนั้นฟังไม่ได้ ก็ไม่สามารถหักล้างข้อสันนิษฐานแต่เดิมนั้นได้"[1]

ท่านอาจารย์สุธรรม ภัทราคม อธิบายว่า "หน้าที่นำสืบคือหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบตามประเด็นข้อใดข้อหนึ่ง ซึ่งถ้าหากว่าไม่มีการสืบแล้ว ฝ่ายนั้นจะต้องแพ้ในประเด็นนั้น"[2]

ท่านอาจารย์พระนิติการณ์ประสม อธิบายว่า "เมื่อกล่าวถึงเรื่องหน้าที่นำสืบพยาน (burden of proof) แล้ว ควรเข้าใจว่าอาจมีความหมายได้เป็น 2 นัย คือ

1. หน้าที่ในอันที่จะนำพยานมาสืบก่อนหรือหลังตามที่ศาลกำหนด

2. หน้าที่ในอันที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบ หรือแสดงต่อศาลตามแบบและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้

โดยปกติเมื่อเริ่มต้นคดี คือในวันที่นัดชี้สองสถาน ศาลย่อมจะกำหนดหน้าที่นำสืบพยานโดยให้ฝ่ายโจทก์หรือฝ่ายจำเลยเป็นผู้นำสืบก่อนและหลังตามที่กล่าวไว้ในประการที่ 1 การกำหนดหน้าที่นำสืบนั้นอาจทำได้โดยคู่ความตกลงกันกำหนด ถ้าคู่ความตกลงกันไม่ได้ หรือในคดีที่มีปัญหาสลับซับซ้อน ศาลก็เป็นผู้กำหนด การที่จะกำหนดให้ฝ่ายใดเป็นผู้นำสืบก่อนและหลังนั้น ก็โดยอาศัยจากคำฟ้องและคำให้การ ข้อสำคัญคือเมื่อศาลกำหนดให้ฝ่ายใดเป็นผู้นำสืบในประเด็นข้อใดก่อน ถ้าฝ่ายนั้นไม่สามารถนำสืบให้เห็นความจริงแก่ฝ่ายตนได้ก็ต้องแพ้คดีในประเด็นข้อนั้น โดยมิต้องคำนึงว่าฝ่ายที่ศาลกำหนดให้มีหน้าที่นำสืบหลัง จะมีพยานหลักฐานมาสืบตามข้ออ้างหรือไม่ แต่เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างมีพยานหลักฐานมาสืบด้วยกันตามที่ศาลกำหนดไว้เช่นนี้แล้วก็เป็นหน้าที่ของศาลที่จะวินิจฉัยชั่งน้ำหนักว่าจะเชื่อฟังพยานหลักฐานของฝ่ายใด

---

1 จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 23.

2 สุธรรม ภัทราคม, กฎหมายลักษณะพยาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุณพินอักษรกิจ, 2526), หน้า 17.

ส่วนหน้าที่นำสืบในประการที่ 2 นั้น คือว่า เมื่อได้ตกลงกันหรือศาลได้กำหนดให้ฝ่ายใดเป็นผู้นำสืบก่อนและฝ่ายใดนำสืบหลังแล้ว การที่ทั้งสองฝ่ายจะนำพยานหลักฐานของตนเข้าสืบหรือแสดงต่อศาลนั้น จะต้องนำมาสืบตามแบบและวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของตนจะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบหรือแสดงต่อศาล"[1]

ท่านอาจารย์ประมูล สุวรรณศร อธิบายว่า "ความจริงหน้าที่นำสืบนั้นแยกพิจารณาได้เป็น 2 อย่าง คือ

1. หน้าที่นำสืบก่อน

2. ภาระการพิสูจน์

หน้าที่นำสืบก่อน คือหน้าที่ของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดีที่จะต้องนำสืบพยานหลักฐานของตนก่อนคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 183 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติว่า "เพื่อให้ได้ความชัดในประเด็นข้อพิพาทของคู่ความ ให้ศาลมีการชี้สองสถานโดยตรวจคำคู่ความที่คู่ความยื่นต่อศาล แล้วฟังคำแถลงที่คู่ความทั้งปวงแถลงเอง หรือแถลงโดยตอบคำถามของศาล แล้วให้ศาลจดข้ออ้างข้อเถียง และคำรับของคู่ความเหล่านั้นเทียบกันดู ถ้ามีปัญหาข้อใดไม่ว่าปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้าง และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่รับ ให้ศาลจดลงไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท แล้วให้ศาลจดไว้ในรายงานพิจารณาซึ่งประเด็นข้อพิพาททั้งปวง และถ้าเห็นจำเป็นจะระบุให้คู่ความฝ่ายใด นำพยานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้ ให้ศาลอ่านรายงานดังกล่าวแล้วให้คู่ความฟัง และให้คู่ความลงลายมือชื่อตามที่บัญญัติในมาตรา 49 และ 50 ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปตามนั้น"

ภาระการพิสูจน์ มีความหมายถึงหน้าที่ที่คู่ความฝ่ายหนึ่งจะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาล ให้ศาลเห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่ฝ่ายที่กล่าวอ้าง" คำว่าหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงในที่นี้จึงหมายถึงทั้งภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบก่อน แต่อย่างไรก็ดี หน้าที่นำสืบก่อนย่อมมีความสำคัญแก่คดีน้อยกว่าภาระการพิสูจน์ เพราะหน้าที่นำสืบก่อนสำคัญอยู่แต่ในเรื่องการได้เปรียบเสียเปรียบในทางชักค้านพยาน แต่ภาระการพิสูจน์นั้น เป็นเรื่องที่จะทำให้คดีแพ้ชนะทีเดียว

---

1 พระนิติการณ์ประสม, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2515), หน้า 286.

ฎีกาที่ 889/2487 ได้วินิจฉัยไว้ว่า เมื่อคู่ความฝ่ายใดรับจะนำสืบก่อน ฝ่ายนั้นก็ต้องนำสืบก่อนโดยไม่ต้องคำนึงว่าตามรูปคดีเป็นหน้าที่ของฝ่ายใดจะต้องนำสืบก่อน แต่อย่างไรก็ดี แม้ฝ่ายที่รับนำสืบก่อนไม่นำสืบศาลก็ตัดสินให้อีกฝ่ายหนึ่งชนะคดีไม่ได้ ในเมื่อตามกฎหมายเป็นหน้าที่ของอีกฝ่ายหนึ่งต้องนำสืบ ในกรณีเช่นนี้ศาลจะต้องฟังพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งต่อไป"[1]

ท่านอาจารย์ไพจิตร ปุญญพันธุ์ อธิบายว่า "ที่ว่าหน้าที่นำสืบนั้น ตามกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานหมายถึง หน้าที่นำสืบก่อนและภาระการพิสูจน์รวมกัน อันที่จริงหน้าที่นำสืบก่อนหรือหลังในประเด็นข้อใดนั้นเป็นเรื่องของบทบัญญัติ ป.วิ.แพ่ง มาตรา 183 ส่วนภาระการพิสูจน์นั้นเป็นเรื่องของมาตรา 84 ซึ่งจะเป็นข้อที่ทำให้คดีแพ้ชนะกันทีเดียว แต่ที่ว่า "ภาระการพิสูจน์" นั้น ตามมาตรา 84 ฉบับภาษาไทยใช้ความว่า "หน้าที่นำสืบ" ส่วนฉบับภาษาอังกฤษใช้ความว่า "burden of proof" หมายถึงภาระการพิสูจน์ คือภาระที่คู่ความจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน"[2]

ท่านอาจารย์คนึง ฤาไชย อธิบายว่า "คำว่าหน้าที่นำสืบ มีความหมาย 2 นัย คือ

1. หน้าที่นำสืบก่อน

2. ภาระการพิสูจน์

หน้าที่นำสืบก่อน หมายความว่าข้อเท็จจริงในคดีโจทก์จำเลยได้แย้งกันนั้นแต่ละข้อข้อใดโจทก์มีหน้าที่ที่จะต้องนำพยานมาสืบก่อน แล้วจำเลยมีหน้าที่นำสืบแก้ในภายหลัง และข้อใดจำเลยมีหน้าที่ต้องนำสืบก่อนแล้วโจทก์นำสืบแก้ในภายหลัง

ภาระการพิสูจน์ หมายถึงการพิสูจน์ให้เห็นถึงความแท้จริงของสิ่งที่ตนกล่าวอ้างขึ้นในคดีนั้น

ภาระการพิสูจน์นี้เป็นหลักกฎหมายที่ศาลหรือคู่ความไม่อาจตกลงเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าตามคำฟ้องคำให้การและการชี้สองสถาน ภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแล้ว ศาลหรือคู่ความไม่อาจกำหนดหรือตกลงกันเปลี่ยนแปลงให้เป็นภาระของอีกฝ่ายหนึ่งไปได้"[3]

---

1 ประมูล สุวรรณศร, กฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 43-44.

2 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย, หน้า 81.

3 คนึง ฤาไชย, กฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 32-33.

ท่านอาจารย์ไอสถ โกศิน อธิบายว่า "ภาระการพิสูจน์หมายความถึงหน้าที่ของคู่ความที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาลให้เห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง คือถ้าเป็นโจทก์ก็ต้องสืบให้ได้สมฟ้อง ถ้าเป็นจำเลยต้องสืบให้สมคำให้การ หากฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์ในข้อเท็จจริงใด แต่ไม่นำพยานหลักฐานมาสืบเพื่อปลดเปลื้องภาระนั้น ผลร้ายย่อมตกแก่ฝ่ายนั้น คือการแพ้คดี ภาระการพิสูจน์จึงต่างกับหน้าที่นำสืบก่อนในข้อที่ว่าถ้าภาระการพิสูจน์ตกแก่ฝ่ายใด ฝ่ายนั้นต้องสืบ แต่จะสืบก่อนหรือหลังต้องแล้วแต่การกะหน้าที่นำสืบอีกชั้นหนึ่ง หน้าที่นำสืบก่อนมีผลในทางได้เปรียบเสียเปรียบในเชิงว่าความ แต่ภาระการพิสูจน์เป็นผลถึงให้คดีแพ้ชนะโดยตรง"[1]

พระยาจินดาภิรมย์ กล่าวว่า "เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่นำสืบด้วยกันดังนี้ จึงต้องแยกพิจารณาให้รู้ว่าฝ่ายไหนมีหน้าที่ต้องสืบก่อนและหลัง จึงจะสมควรแก่รูปความและกระบวนพิจารณา ข้อที่คู่ความจำเป็นต้องนำพยานมาสืบเพื่อค้ำจุนมูลกรณีให้สมกับประเด็นข้ออ้างฝ่ายตนนี้ ชื่อว่า หน้าที่ต้องสืบพยาน"[2]

พระยานรเนติบัญชากิจ กล่าวว่า "คู่ความฝ่ายใดอยากจะให้ศาลเชื่อว่าข้อความนั้นได้เกิดขึ้นหรือได้มีอยู่จริง เป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายนั้นจะต้องนำพยานมาสืบ บรรดาข้อความที่จำเป็นจะต้องสืบเพื่อจะกระทำให้คำพยานหรือหลักฐานใด ๆ ให้เป็นที่พังได้ในการพิจารณานั้น คู่ความฝ่ายที่อยากจะอ้างคำพยานหรือหลักฐานนั้นเป็นผู้มีหน้าที่ที่จะต้องนำพยานมาสืบ"[3]

ท่านอาจารย์โชค จารุจินดา อธิบายว่า "ภาระการพิสูจน์นั้นหมายถึงภาระที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่จะต้องพิสูจน์ตามกฎหมาย ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องตายตัวตามกฎหมายจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขเป็นประการอื่นไม่ได้ แต่ว่าหน้าที่นำสืบก่อนนั้นอาจเกิดขึ้นได้หลายกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือโดยการชี้สองสถานตามมาตรา 183 ซึ่งศาลอาจกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่นำสืบก่อนก็ได้ หรืออาจจะเกิดจากคู่ความรับกันก็ได้ว่า ใครมีหน้าที่นำสืบก่อน ดังนั้นหน้าที่นำสืบก่อนจึงมิใช่อยู่ในบังคับของกฎหมายโดยตรงทีเดียว แต่อาจเกิดจากการรับกันหรือศาลมีคำสั่งก็ได้ ซึ่งบางทีศาลสั่งหน้าที่นำสืบผิด หรือคู่ความอาจจะรับนำสืบก่อนนำสืบหลังไม่ถูกต้องก็ได้ ซึ่งต่างกับภาระการพิสูจน์ที่อยู่ในบังคับของกฎหมายโดยตรงจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขอะไรไม่ได้"[4]

---

1 ไอสถ โกศิน, คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 226-227.

2 พระยาจินดาภิรมย์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 248.

3 พระยานรเนติบัญชากิจ, กฎหมายลักษณะพยานโดยย่อ, หน้า 28.

4 โชค จารุจินดา, "กฎหมายลักษณะพยาน", วารสารกฎหมาย ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม, 2520) : 59.

จี.ดี. ไนคส์ (G.D. Nokes) กล่าวว่า "ภาระการพิสูจน์ (the burden of proof) หรือ onus probandi เป็นเรื่องที่มีความสำคัญในกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐาน คำว่าภาระการพิสูจน์หมายถึง หน้าที่ที่จะนำพยานหลักฐานของข้อเท็จจริงเข้าสืบ (an obligation to adduce evidence of a fact)"[1]

จอห์น ฮุกซเล่ย์ บัซซาส (John Huxley Buzzard) กล่าวว่า "คำว่าภาระการพิสูจน์ (burden of proof) ซึ่งใช้กันในกระบวนพิจารณาทางศาล มีความหมาย 2 นัย คือ

1. Burden of proof on the pleadings

2. Burden of adducing evidence

Burden of proof on the pleadings ใช้ในความหมายซึ่งภาระการพิสูจน์ตกแก่คู่ความไม่ว่าโจทก์หรือจำเลย ซึ่งต้องพิสูจน์เพื่อสนับสนุนประเด็นข้อกล่าวอ้างของตน

ส่วน Burden of adducing evidence ใช้ในความหมายซึ่งภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่คู่ความซึ่งเขาจะต้องแพ้คดีถ้าหากว่าเขาไม่นำพยานหลักฐานมาสืบ"[2]

เจ.ดี. เฮย์ดอน (J.D. Heydon) กล่าวว่า "คำว่าภาระการพิสูจน์ (Burden of proof) มีความหมาย 2 นัย ประการแรก หมายถึงหน้าที่ของคู่ความที่จะทำให้เชื่อในข้อเท็จจริงโดยการพิสูจน์จากข้อเท็จจริงในคดี หน้าที่เหล่านี้เรียกได้หลายอย่าง เช่น "Legal burden", "persuasive burden", "the burden of proof on the pleadings","the fixed burden of proof" และ "burden of proof"

ประการที่สอง หมายถึงหน้าที่ของคู่ความคนใดคนหนึ่ง ซึ่งต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบพิสูจน์เพื่อศาลจะได้กำหนดให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งพิสูจน์หักล้าง[3]

ดี.ดับบลิว เอลเลียต (D.W. Elliott) กล่าวว่า "คำว่าภาระการพิสูจน์ (burden of proof)มีความหมาย 2 นัย ซึ่งแตกต่างกัน ความหมายแรก หมายถึงหน้าที่ของคู่ความจะทำให้เชื่อในข้อเท็จจริงจากการพิสูจน์ข้อเท็จจริงบางอย่าง ซึ่งกล่าวอ้างเป็นประเด็นไว้และซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อคดีของเขา

ความหมายที่สอง หมายถึงหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานเข้าสืบพิสูจน์ซึ่งเป็นผลที่เสี่ยงโดยมีผลต่อการแพ้ชนะคดีโดยตรง"[4]

---

1 G.D. Nokes, An Introduction to Evidence, (London : Sweet and Maxwell, 1962), p.457.

2 John Huxley Buzzard, Phipson on Evidence, (London : Sweet and Maxwell, 1976), pp.37-40.

3 J.D. Heydon, Cases and Materials on Evidence, p.13.

4 D.W. Elliott, Phipson s Manual of the Law of Evidence, p.213.

วิลเลียม แอล พรอสเซอร์ (William L. Prosser) อธิบายว่า "ภาระการพิสูจน์ (burden of proof)คือวิธีการอย่างหนึ่งซึ่งถูกกำหนดขึ้นในคดีซึ่งพยานหลักฐานไม่เพียงพอหรือขัดแย้งกัน โดยคู่ความพยายามที่จะทำให้ข้อเท็จจริงปรากฏเป็นที่พอใจในคดีของตน"[1]

เอ็ดเวิร์ด ดับบลิว เคลียรี (Edward W.Cleary) กล่าวว่า "การพิสูจน์คือเหตุผลสรุปหาความเชื่อถือ หรือการทำให้เชื่อถือโดยพยานหลักฐาน และภาระการพิสูจน์ (burden of proof) มีความหมาย 2 นัย ประการแรก การนำพยานหลักฐานมาแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาล ในส่วนที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็น ประการที่สอง หมายถึงการนำพยานหลักฐานมาสืบเพื่อแสดงให้เห็นถึงความถูกต้องในข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างซึ่งท่าน Wigmore เรียกว่า "the risk of nonpersuasion"[2]

กล่าวโดยสรุป คำว่าหน้าที่นำสืบ หมายถึงหน้าที่ที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาล ให้ศาลเห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง ซึ่งถ้าหากว่าไม่มีการสืบแล้วฝ่ายนั้นจะต้องแพ้ในประเด็นนั้น

หน้าที่นำสืบแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ กล่าวคือ หน้าที่นำสืบก่อน และภาระการพิสูจน์

หน้าที่นำสืบก่อน หมายถึงหน้าที่ของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดีที่จะต้องนำสืบพยานหลักฐานของตนก่อนคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 ว่า "เพื่อให้ได้ความชัดในประเด็นข้อพิพาทของคู่ความ ให้ศาลมีการชี้สองสถานโดยตรวจคำคู่ความที่คู่ความยื่นต่อศาล แล้วฟังคำแถลงที่คู่ความทั้งปวงแถลงเอง หรือแถลงโดยตอบคำถามของศาล แล้วให้ศาลจดข้ออ้างข้อเถียง และคำรับของคู่ความเหล่านั้นเทียบกันดู ถ้ามีปัญหาข้อใดไม่ว่าปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้าง และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่รับ ให้ศาลจดลงไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท แล้วให้ศาลจดไว้ในรายงานพิจารณาซึ่งประเด็นข้อพิพาททั้งปวง และถ้าเห็นจำเป็นจะระบุให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้ ให้ศาลอ่านรายงานดังกล่าวแล้วให้คู่ความฟัง และให้คู่ความลงลายมือชื่อตามที่บัญญัติในมาตรา 49 และ 50 ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปตามนั้น"

ส่วนภาระการพิสูจน์ หมายถึงหน้าที่ที่คู่ความฝ่ายหนึ่งจะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาลให้เห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ว่า "ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่ฝ่ายที่กล่าวอ้าง"

---

1 William L. Prosser, Law of Torts, p.212.

2 Edward W. Cleary, Mccormick's Handbook of the Law of Evidence, pp.783-784.

2. การกำหนดหน้าที่นำสืบก่อน

ปัญหาสำคัญในเรื่องหน้าที่นำสืบมีอยู่ว่า ฝ่ายไหนมีหน้าที่ต้องสืบก่อนและหลัง จึงจะเป็นการยุติธรรมและชอบด้วยกระบวนพิจารณาในอันที่จะสืบสวนความจริงในข้องเรื่องได้ถูกถ้วน และในทางปฏิบัติก็เป็นการสำคัญที่จะต้องทราบว่าคู่ความฝ่ายใดจะต้องเป็นผู้นำพยานมาสืบตามข้อกล่าวอ้างของตนก่อน เพราะเหตุว่าผู้มีหน้าที่นำสืบนั้นถ้าไม่สามารถนำพยานมาสืบให้เห็นความจริงประจักษ์ตามข้อกล่าวอ้างของตนแล้ว ศาลจะต้องถือเอาความจริงเป็นการตรงกันข้ามกับข้อกล่าวอ้างของฝ่ายนั้น กรณีเช่นนี้จึงทำให้โจทก์ซึ่งเป็นฝ่ายนำคดีขึ้นฟ้องร้องยังศาลต้องแพ้ความไปเป็นอันมาก ทั้ง ๆ ที่ตามความเป็นจริงตนมีสิทธิดียิ่ง แต่หากไม่สามารถนำพยานมาพิสูจน์ความจริงนั้นได้ การไปต่อหน้าศาลนั้น อาจกล่าวได้ว่าถ้าไม่มีพยานที่จะนำไปพิสูจน์ความจริงได้ ก็เท่ากับไม่มีสิทธิอันนั้นเลยนั่นเอง[1]

ในการกำหนดว่าฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบก่อนมีข้อพิจารณาได้เป็นสองประการ ประการแรกพิจารณาถึงฐานปกติซึ่งในที่นี้หน้าที่นำสืบคงเป็นไปตามหลักทั่วไปที่ว่าด้วยหน้าที่นำสืบกล่าวคือ ฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอันใด ซึ่งขัดต่อฐานะปัจจุบันของฝ่ายปรปักษ์แล้วจะต้องนำสืบความจริงในข้อความที่กล่าวอ้างนั้น และอีกประการหนึ่งพิจารณาถึงกรณีพิเศษซึ่งหน้าที่นำสืบได้เลื่อนไปตกอยู่แก่อีกฝ่ายหนึ่งโดยบทบัญญัติพิเศษแห่งกฎหมาย

กล่าวโดยละเอียดก็คือว่าในประการแรกนั้น เมื่อมีฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอันใดซึ่งขัดต่อฐานะปัจจุบันของฝ่ายปรปักษ์แล้ว เป็นหน้าที่ของฝ่ายนั้นจะต้องนำสืบให้ได้ความจริงตามที่กล่าวอ้าง ดังนี้ ถ้ามีบุคคลคนหนึ่งเป็นโจทก์ฟ้องคดีเพื่อเรียกร้องเอาสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น ร้องขอให้ชำระหนี้ บุคคลนั้นย่อมมีหน้าที่นำสืบแสดงถึงหนี้นั้น เมื่อโจทก์สามารถนำพยานมาสืบได้เต็มตามข้อหาของตนแล้ว กรณีอาจถือได้ว่าโจทก์เป็นผู้ชนะคดีนั้น เว้นแต่จำเลยจะยกข้อต่อสู้อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นกล่าวอ้างซึ่งเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องนำพยานมาสืบให้ได้ความจริงตามข้อต่อสู้ของตน

ส่วนในประการที่สอง กฎหมายได้เปลี่ยนแปลงระเบียบธรรมดา โดยถือเอาพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเจาะจงเป็นข้อกำหนด และยกเว้นหน้าที่นำสืบให้แก่ฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อความอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาเสียทีเดียว ในกรณีเช่นนี้ถ้าเป็นเรื่องที่กฎหมายได้กำหนดข้อสันนิษฐานอันเป็นประโยชน์แก่โจทก์ไว้ โจทก์ก็ไม่ต้องนำสืบในข้อความที่กล่าวอ้างนั้นเลย กฎหมายได้แทรกแซงเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดในข้อเท็จจริงอันใดอันหนึ่งอันมีผลทำให้หน้าที่นำสืบเปลี่ยนไปตกอยู่กับอีกฝ่ายหนึ่ง การที่กฎหมายได้ตั้งข้อสันนิษฐานข้อเท็จจริงบางอย่างไว้เช่นนี้ ก็เพราะพิจารณาเห็นว่า ความเป็นไปตามปกติแล้วควรจะต้องเป็นเช่นนั้น และถ้าจะให้มีการนำสืบจะเป็นการยากที่จะค้นคว้าหาความจริงได้

---

1 วิจิตร ลุลิตานนท์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า 34.

อนึ่ง ในคดีแพ่งถ้าโจทก์กล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งแก่จำเลย จำเลยรับว่าเป็นจริงตามนั้น แต่ยกข้อต่อสู้เป็นข้อเท็จจริงอย่างอื่นขึ้น เช่นนี้จำเลยมีหน้าที่นำสืบก่อน เพราะเหตุว่าข้อเท็จจริงที่โจทก์ยกขึ้นกล่าวหานั้นจำเลยรับเสียแล้ว โจทก์จึงไม่ต้องสืบอะไรก่อน ส่วนข้อเท็จจริงใหม่ที่จำเลยยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้นั้นจำเลยเป็นผู้กล่าวอ้างขึ้นจำเลยจึงต้องนำสืบก่อน ถ้าจำเลยสืบได้ความสมตามข้อกล่าวอ้างของตน โจทก์ไม่สามารถสืบหักล้างได้ จำเลยก็ชนะ แต่ถ้าโจทก์สืบหักล้างคำพยานจำเลยได้ โจทก์ก็เป็นฝ่ายชนะในคดีนั้น[1]

ในเรื่องหน้าที่นำสืบก่อนนี้ ในคำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานของพระยาจินดาภิรมย์ ได้วางหลักสำหรับวินิจฉัยว่าฝ่ายใดควรสืบก่อนไว้ว่า "ในคดีแพ่งฝ่ายใดจะเป็นผู้นำสืบก่อนนั้นต้องแล้วแต่มูลเหตุและรูปความเป็นเรื่อง ๆ ไป กล่าวคือ

(1) ถ้าเป็นเบื้องต้นแห่งคดี ให้คิดดูว่าถ้าแลทั้งสองฝ่ายต่างไม่มีพยานมาสืบด้วยกันแล้ว จะตัดสินให้ฝ่ายใดแพ้ ก็ควรบังคับให้ฝ่ายนั้นสืบเสียก่อน เพราะว่าถ้าฝ่ายที่จะแพ้สืบไม่ได้แล้ว อีกฝ่ายหนึ่งไม่จำเป็นต้องสืบต่อไป

(2) ถ้าเป็นท่ามกลางแห่งคดี ต้องการจะรู้ว่าหน้าที่จะตกอยู่แก่ฝ่ายไหน จะต้องนำสืบความข้อใดให้คิดดูว่า ถ้าแลได้ตัดข้อที่ต้องสืบนั้นออกแล้วฝ่ายใดจะแพ้ ฝ่ายนั้นก็มีหน้าที่ต้องสืบ"[2]

ท่านอาจารย์โชค จารุจินดา ได้วางหลักในเรื่องหน้าที่นำสืบก่อนไว้ว่า "สำหรับหน้าที่นำสืบก่อนนั้น โดยหลักหน้าที่นำสืบก่อนจะตามภาระการพิสูจน์เสมอ แต่อาจมีบางกรณีที่อาจกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนไม่ตามภาระการพิสูจน์เพื่อความสะดวกในการพิจารณาคดี กล่าวคือ กรณีที่คดีมีหลายประเด็น และต่างฝ่ายต่างมีภาระการพิสูจน์ ดังนี้การกำหนดหน้าที่นำสืบก่อน โดยหลักต้องดูว่าคู่ความฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นสำคัญมากน้อยกว่ากันอย่างไร การกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนในกรณีนี้อาจจะกำหนดไม่เหมือนกัน เพราะต้องอาศัยหลักความสะดวกรวดเร็วและความยุติธรรมแห่งการพิจารณาคดีด้วย ในกรณีมีประเด็นข้อพิพาทหลายประเด็นและคู่ความฝ่ายหนึ่งมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นสำคัญมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ก็อาจให้คู่ความที่มีภาระการพิสูจน์ในประเด็นสำคัญมากกว่ามีหน้าที่นำสืบก่อนทั้งหมดทุกประเด็น แล้วคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งสืบแก้ แต่หากว่าคู่ความทั้งสองฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นสำคัญเท่าเทียมกัน อาจจะกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนตามภาระการพิสูจน์ ที่เรียกโยนหน้าที่นำสืบไปมาก็ได้ โดยให้โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อนในประเด็นที่โจทก์อ้างแล้วให้จำเลยนำสืบแก้ในประเด็นที่โจทก์สืบแล้ว แล้วให้จำเลยสืบก่อนในประเด็นที่จำเลยอ้างแล้วโยนมาให้โจทก์สืบแก้ในประเด็นที่จำเลยสืบก่อนนั้น

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 35-37.

2 พระยาจินดาภิรมย์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 251.

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หรือบางทีการกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนอาจจะไม่เป็นเช่นนี้ทุกเรื่อง เช่น กรณีฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์มากกว่าอีกฝ่ายหนึ่งในประเด็นสำคัญ แต่การกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนอาจใช้โยงหน้าที่นำสืบไปมาก็ได้ เช่น โจทก์มีภาระการพิสูจน์ในประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น จำเลยมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นสำคัญประเด็นเดียว แต่ว่าในการกำหนดภาระการพิสูจน์แทนที่จะให้โจทก์นำสืบก่อนทั้งหมดอาจจะให้โจทก์สืบก่อน 3 ประเด็น ตามที่โจทก์อ้างแล้วโยนมาให้จำเลยสืบแก้ แล้วให้จำเลยสืบก่อนหนึ่งประเด็นตามที่จำเลยอ้างแล้วโยนไปให้โจทก์สืบแก้ประเด็นที่จำเลยสืบก่อนนั้น เช่นนี้ก็ได้ เพราะว่าไม่ใช่เรื่องตายตัว ต้องดูลักษณะของคดีแต่ละเรื่องว่าจะกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนอย่างไร ในกรณีที่มีประเด็นข้อพิพาทหลายประเด็น

อย่างไรก็ตาม การกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนโดยกำหนดให้โยนหน้าที่นำสืบประเด็นไปมาจะมีความยุติธรรมดีกว่า ซึ่งตรงกับหลักที่หน้าที่นำสืบก่อนเดินตามภาระการพิสูจน์ คือใครอ้างคนนั้นก็มีภาระการพิสูจน์และก็ควรจะมีหน้าที่นำสืบก่อน โดยไม่ต้องคำนึงว่าใครมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นสำคัญในการสืบมากน้อยกว่ากันอย่างไร"[1]

ท่านพระยานรเนติบัญชากิจ ได้วางหลักในเรื่องหน้าที่นำสืบก่อนไว้ว่า "คู่ความฝ่ายใดเป็นผู้ที่ศาลจะตัดสินให้แพ้คดี เมื่อการพิจารณาไปยุติลงเพียงนั้นคู่ความฝ่ายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่จะต้องสืบพยานก่อน เมื่อการพิจารณาคดีดำเนินต่อไป หน้าที่สืบพยานจะเลื่อนไปอยู่กับฝ่ายโน้นบ้างกับฝ่ายนี้บ้าง ตามความสันนิษฐานซึ่งเกิดขึ้นโดยคำพยานหรือกฎหมายบังคับ แต่คู่ความฝ่ายที่จะต้องแพ้คดีนั้นเป็นผู้ที่จะต้องสืบพยานเสมอไป"[2]

ท่านอาจารย์ประมูล สุวรรณศร ได้วางหลักไว้ว่า "ในคดีแพ่งนั้น บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 ได้กล่าวไว้ว่า ศาลจะระบุให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้ ฉะนั้นในทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ศาลจะต้องตรวจดูให้ถ่องแท้เสียก่อนว่า ในคดีนั้นมีประเด็นที่จะต้องนำสืบอยู่กี่ประเด็น แต่ละประเด็นการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายใด ประเด็นข้อไหนเป็นประเด็นสำคัญ ข้อไหนเป็นประเด็นปลีกย่อย ได้ความอย่างไรแล้ว ศาลก็จะสั่งให้ฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ในประเด็นที่สำคัญจำนวนมากกว่าเป็นผู้มีหน้าที่นำสืบก่อน ส่วนประเด็นสำคัญจำนวนน้อยหรือประเด็นปลีกย่อยอื่น แม้การนำสืบจะสลับกันไปบ้างก็ไม่สำคัญ แต่ในการวินิจฉัยภาระการพิสูจน์ก็ยังคงอยู่ในรูปเดิม นี่เป็นเรื่องของคดีธรรมดาโดยทั่ว ๆ ไป แต่ในบางคดีที่ปรากฏว่าต่างฝ่ายต่างมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นสำคัญอยู่ทัดเทียมกัน ศาลย่อมจะแยกหน้าที่นำสืบก่อนตามประเด็นนั้น ๆ เช่น ให้จำเลยนำสืบก่อนในประเด็นข้อ 1 และข้อ 3 แล้วให้โจทก์นำสืบหักล้าง

---

1 ไชค จารุจินดา, "กฎหมายลักษณะพยาน", หน้า 60-61.

2 พระยานรเนติบัญชากิจ, กฎหมายลักษณะพยานโดยย่อ, หน้า 25-26.

ในประเด็น 2 ข้อนั้น พร้อมกับนำสืบก่อนในประเด็นข้อ 2 และข้อ 4 แล้วให้จำเลยนำสืบหักล้างในประเด็น 2 ข้อนี้อีกทีหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อมิให้ได้เปรียบเสียเปรียบกันในเชิงว่าความ[1]

ในการกำหนดหน้าที่นำสืบว่าจะให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานเข้าสืบก่อนหลังอย่างไรนั้น ศาลย่อมพิจารณากำหนดไปตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย โดยต้องพิจารณาจากประเด็นข้อพิพาททั้งปวงในคดีนั้นว่าคู่ความฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นข้อใดบ้าง แล้วจึงกำหนดว่าจะให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อนหรือหลังอย่างไร

ในการสืบพยานผู้นำสืบก่อนมักเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ผู้ที่นำสืบหลังย่อมมีโอกาสจะได้เปรียบเพราะมีโอกาสได้เห็นการสืบพยานของคู่ความฝ่ายที่สืบก่อน และจะได้หาช่องทางหักล้างแก้ไขได้ ถ้าฝ่ายแรกทำผิดกระบวนพิจารณาอย่างไร ฝ่ายหลังจะได้ไม่ทำผิดเช่นเดียวกันนั้น ยิ่งกว่านั้นยังอาจได้ซักค้านฝ่ายที่นำสืบก่อนได้ และในกรณีที่ฝ่ายนำสืบหลังเป็นฝ่ายทุจริต ก็อาจเป็นช่องทางให้สร้างพยานหลักฐานเท็จขึ้นมาหักล้างบิดเบือนความจริง หรืออ้างพยานเท็จให้มาเบิกความใหม่ผิดไปจากฝ่ายแรก หรืออาจใช้อิทธิพลข่มขู่จนพยานที่รู้เห็นหลบหนีไป[2]

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 บัญญัติไว้ว่า "...และถ้าเห็นจำเป็นจะระบุให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้" ถ้าพิจารณาถ้อยคำตามกฎหมายแล้วจะเห็นคล้ายกันว่า ศาลจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานเข้ามาสืบก่อนหลังอย่างไรก็ได้ตามดุลพินิจของศาล แต่ตามปกติศาลจะดูว่าภาระในการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายใด แล้วศาลจึงจะกำหนดว่าจะให้ฝ่ายใดนำสืบก่อนหลังอย่างไร ในบางคดีศาลกำหนดให้ฝ่ายโจทก์นำสืบในประเด็นบางข้อก่อนแล้วจึงให้จำเลยสืบแก้ พร้อมทั้งนำสืบในประเด็นที่เหลืออยู่ แล้วย้อนไปให้โจทก์สืบแก้อีกครั้งหนึ่ง

ในบางคดี ศาลอาจเห็นควรให้สืบรวบรัดไปทีเดียว โดยถือเอาประเด็นใหญ่เป็นประเด็นตัดสินว่าจะกำหนดให้ฝ่ายใดนำสืบก่อน อย่างไรก็ตามในการกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำสืบก่อนหลังนั้นไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อหน้าที่นำสืบตามกฎหมาย กล่าวคือแม้ศาลจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำสืบในประเด็นข้อใดก่อนโดยที่คู่ความฝ่ายนั้นมิได้มีหน้าที่นำสืบในประเด็นข้อนั้นก็ตาม แต่ในการชี้ขาดตัดสินคดีตามกฎหมายศาลต้องถือหน้าที่นำสืบที่ถูกต้องตามกฎหมายเป็นหลัก ดังตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาต่อไปนี้

---

1 ประมูล สุวรรณศร, กฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 45.

2 ธานินทร์ กรัยวิเชียร, การชี้สองสถาน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2521), หน้า 66.

คำพิพากษาฎีกาที่ 3059-3060/2516 วินิจฉัยว่า ตามกฎหมายโจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน แต่ศาลชั้นต้นกลับกำหนดให้จำเลยนำสืบก่อน แม้จำเลยจะไม่คัดค้าน เมื่อไม่มีการสืบพยาน ศาลจะพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีไปทีเดียวไม่ได้ เพราะการที่ศาลจะพิพากษาให้ฝ่ายใดชนะคดีโดยถือหน้าที่นำสืบเป็นหลักนั้น ต้องถือตามหน้าที่นำสืบที่ถูกต้องตามกฎหมาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 589/2518 ศาลชั้นต้นกะประเด็นแล้วสั่งให้จำเลยนำสืบก่อน แต่ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นหน้าที่โจทก์นำสืบก่อน ศาลฎีกาวินิจฉัยชี้น้ำหนักคำพยานหลักฐาน ตามหน้าที่นำสืบที่ถูกต้องคือวินิจฉัยคำพยานโจทก์ก่อน

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ ได้เขียนหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ว่า "เรื่องหน้าที่นำสืบนั้น คู่ความฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบประเด็นใดเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 84 เป็นข้อ ๆ ไปตามที่ฝ่ายนั้นอ้าง และอีกฝ่ายก็นำสืบหักล้างในข้อนั้นได้ตามมาตรา 87(1) แต่ถ้าจะนำสืบในข้อใหม่ ต้องอ้างเป็นประเด็นขึ้นก่อน เมื่อฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบในประเด็นข้อใดข้อเดียวหรือหลายข้อ ศาลจะให้ฝ่ายใดนำสืบในข้อไหนก่อนหรือหลังกันอย่างไรก็ทำได้ตามมาตรา 183 แต่ก็ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ยอมรับกันในวิธีพิจารณาสืบพยานหลักฐาน ถ้าศาลกำหนดหน้าที่นำพยานเข้าสืบก่อนหลังกลับกันไป หากเป็นการเสียเปรียบกันก็เป็นวิธีพิจารณาที่ผิดระเบียบ อาจต้องเพิกถอนและดำเนินการสืบพยานใหม่ตามลำดับที่ถูกต้อง แต่ถ้าต่างก็นำสืบเต็มตามสำนวนไม่เสียเปรียบกันถึงขนาดนั้น ศาลก็เพียงแต่วินิจฉัยพยานหลักฐานตามลำดับที่ถูกต้อง เช่นในคดีนี้ศาลวินิจฉัยพยานโจทก์ก่อน อย่างไรก็ดีคดีแพ่งเป็นเรื่องการวินิจฉัยโดยชั่งน้ำหนักคำพยานหลักฐานดังที่ได้กล่าวไว้ในคำพิพากษา โดยทั่วไปจึงดูจะไม่สำคัญว่าจะชั่งคำพยานโจทก์หรือจำเลยก่อน ก็นำมาเปรียบเทียบกันได้ไม่ต่างกัน เพราะอย่างไรก็ไม่ต้องชั่งทั้งสองฝ่าย ต่างกับคดีอาญาซึ่งโจทก์ต้องสืบให้สมฟ้อง ถ้าสืบไม่สมฟ้องก็ยกฟ้องได้โดยไม่ต้องพิจารณาพยานจำเลย แต่ลำดับการวินิจฉัยคดีก็จะยกคำพยานขึ้นพิจารณาก่อนตามหน้าที่นำสืบ"[1]

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าหลักในเรื่องหน้าที่นำสืบก่อนในคดีแพ่งอยู่ที่การกะประเด็นซึ่งศาลดูจากฟ้องและคำให้การและฟังคำแถลงของคู่ความประกอบ แล้วก็ตกเป็นหน้าที่ของศาลที่จะสั่งให้ฝ่ายใดสืบก่อนหรือถ้าประเด็นมีหลายข้อก็อาจกะให้มีการสืบสลับกันก็ได้ เช่น ให้โจทก์สืบในประเด็นข้อ 1 ก่อน แล้วให้จำเลยสืบในประเด็นข้อ 2 ก่อน แล้วจึงให้โจทก์สืบก่อนในประเด็นที่สามอีกครั้งหนึ่งก็ได้ จึงเห็นได้ว่าหลักในทางแพ่งต่างกับทางอาญา เพราะไม่เป็นการแน่นอนว่า

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 67-69.

ใครจะต้องสืบก่อน เหมือนอย่างคดีอาญาซึ่งโจทก์ต้องสืบก่อน เสมอ[1]

วิธีกะประ เด็นนี้มีมาตั้งแต่สมัยพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ.113 ซึ่งแบ่ง เรียกประ เด็นในข้อกฎหมายว่า "ข้อประ เด็นควรหาฤาบท" ส่วนประ เด็นในข้อเท็จจริง เรียกว่า "ข้อประ เด็นควรสืบพยาน เอาความจริง" ใน เรื่องประ เด็นอัน เกี่ยวกับข้อกฎหมายนั้น พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ.113 มาตรา 27 บัญญัติว่า "ถ้าข้อหาใดในคำฟ้อง เป็นข้อความที่ตัวบทกฎหมายพระราชบัญญัติหมายประกาศใด ๆ อัน เกี่ยวข้องต้องด้วยมูลวิวาทในระหว่างโจทก์จำ เลย ซึ่งไม่จำ เป็นจะต้องสืบพยานอื่น ๆ มาประกอบ เอาความจริง และฝ่ายจำ เลยมิรับในคำให้การว่าบทกฎหมายซึ่งโจทก์อ้างมาในข้อหานั้นถูกต้อง กลับต่อสู้อ้างบทกฎหมายอื่น ๆ นอกจากที่โจทก์อ้างนั้นมาโต้แย้งบทที่อ้างมานี้อีกก็ดี ฤาข้อหาใดข้อหาหนึ่งในฟ้อง ซึ่งศาลพิ เคราะห์ดู เห็นว่า เป็นข้อความซึ่งทุ่ม เถียงกันด้วยบทกฎหมาย จำ เลยมิรับว่าถูกต้องกลับให้การโต้แย้งต่าง ๆ ไม่จำ เป็นต้องสืบพยานมาประกอบ เอาความจริง ควรจะวินิจฉัยว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิดได้แล้วก็ดีก็ให้ศาล เก็บความในข้อหาและหาคำให้การอันทุ่ม เถียงกันด้วยบทกฎหมายนั้น เรียงลงในคำชี้สองสถาน ให้ เรียกว่าข้อประ เด็นซึ่งควรหาฤาบท ที่จะต้องสืบพยานอื่นมาประกอบ เอาความจริงนอกจากวินิจฉัยตามกฎหมายนั้น"

ส่วนประ เด็นในปัญหาข้อเท็จจริง มีมาตรา 28 บัญญัติว่า "ถ้าข้อหาใดในฟ้อง ซึ่งมิใช่ข้อความอันทุ่ม เถียงกันด้วยบทกฎหมายที่ควรหาฤาบทดังว่าไว้ในมาตรา 26 นั้น เป็นแต่ข้อความซึ่งกล่าวหาด้วยมูล เหตุต่าง ๆ ซึ่งจำ เลยปฏิ เสธฤาคำภาครับภาคปฏิ เสธในคำให้การของจำ เลยนั้น เป็นข้อทุ่ม เถียงโต้แย้ง เข้ามาประการใด ๆ ซึ่งจะต้องสืบพยานมาประกอบ เอาความจริงด้วยก็ดี ก็ให้ศาล เก็บความ เช่นกล่าวมา เรียบ เรียงลงในคำชี้สองสถาน เป็นข้อประ เด็นโดยลำดับ เป็นข้อ ๆ ให้ เรียกว่าข้อประ เด็นซึ่งควรสืบพยาน เอาความจริงมาประกอบติดต่อข้อประ เด็นซึ่งควรหาฤาบทนั้นลงมา"

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติ มาตรา 27 และ 28 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ.113 ดังกล่าวจะ เห็นได้ว่า กฎหมายได้กล่าวถึงแต่การกะประ เด็นแต่ไม่ได้กล่าวถึงการกะหน้าที่นำสืบก่อนหลังไว้แต่ประการใดจึง เป็นที่ เข้าใจได้ว่าการจะให้ฝ่ายใด เป็นผู้สืบก่อนนั้นย่อมอยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะสั่งตามที่ เห็นสมควร[2]

ต่อมา เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งใช้บังคับ และมีมาตรา 183 กล่าวถึง เรื่องนี้ เอาไว้แล้วจึงต้องถือว่า มาตรา 27 และ 28 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ.113 ได้ถูกยก เลิกไปโดยปริยาย

---

1 โอสถ โกศิน, คำอธิบายและ เปรียบ เทียบกฎหมายไทยและต่างประ เทศใน เรื่องกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 220.

2 เรื่อง เดียวกัน, หน้า 221.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวไว้โดยชัดแจ้งว่าให้เป็นอำนาจของศาลที่จะสั่งว่าฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบก่อนหรือหลังก็ได้ ซึ่งทั้งนี้ย่อมรวมทั้งการให้มีการสืบสลับกันด้วย โดยมาตรา 182 กล่าวถึงการชี้สองสถานไว้ว่า "เมื่อได้ยื่นคำฟ้องคำให้การ และคำให้การแก้ฟ้องแย้ง ถ้าหากมีแล้ว หรือระยะเวลาเพื่อการยื่นเอกสารเช่นว่านี้ได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้าคู่ความทั้งสองฝ่ายยื่นคำขอให้ชี้สองสถาน หรือศาลเห็นว่าการชี้สองสถานจะกระทำให้การพิจารณาคดีง่ายเข้า ก็ให้ศาลมีคำสั่งกำหนดวันชี้สองสถาน และส่งให้คู่ความทั้งสองฝ่ายทราบล่วงหน้าไม่ต่ำกว่าสามวัน ถ้าคู่ความได้ตกลงกันกะประเด็นชี้สองสถาน ก็อาจยื่นคำแถลงร่วมกันชี้แจงข้อตกลงต่อศาล แล้วให้ศาลพิจารณาคดีไปตามนั้น เว้นแต่ถ้าศาลเห็นว่าคำแถลงนั้นไม่ถูกต้องก็ให้ศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งยกคำแถลงนั้นเสีย"

นอกจากนั้นยังมีมาตรา 183 ซึ่งกล่าวถึงอำนาจของศาลในการที่จะกะประเด็นข้อนำสืบตลอดจนการสั่งให้ฝ่ายใดสืบก่อนหรือหลังไว้โดยชัดแจ้งอีกด้วยโดยบัญญัติว่า "เพื่อให้ได้ความชัดในประเด็นข้อพิพาทของคู่ความ ให้ศาลมีการชี้สองสถานโดยตรวจคำคู่ความที่คู่ความยื่นต่อศาล แล้วฟังคำแถลงที่คู่ความทั้งปวงแถลงเอง หรือแถลงโดยตอบคำถามของศาลแล้วให้ศาลจดข้ออ้างข้อเถียง และคำรับของคู่ความเหล่านั้นเทียบกันดู ถ้ามีปัญหาข้อใดไม่ว่าปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้าง และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่รับ ให้ศาลจดลงไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท แล้วให้ศาลจดไว้ในรายงานพิจารณาซึ่งประเด็นข้อพิพาททั้งปวง และถ้าเห็นจำเป็นจะระบุให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้ ให้ศาลอ่านรายงานดังกล่าวแล้วให้คู่ความฟังและให้คู่ความลงลายมือชื่อ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 49 และ 50 ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปตามนั้น"

จะเห็นได้ว่าการสืบก่อนหรือหลังในคดีแพ่งนั้นอยู่ในอำนาจของศาลที่จะสั่งตามเหตุผลที่ปรากฏในคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความในการชี้สองสถาน คือศาลอาจจะสั่งให้โจทก์สืบก่อนก็ได้ จำเลยสืบก่อนก็ได้ หรือถ้าประเด็นมีหลายข้อ และภาระการพิสูจน์ของคู่ความต่างกันเป็นข้อ ๆ ศาลก็อาจจะให้มีการสืบสลับกันได้

ปัญหาต่อไปมีว่า ศาลมีอะไรเป็นเครื่องมือในการที่จะชี้ขาดลงไปว่าฝ่ายใดเป็นผู้มีหน้าที่นำสืบก่อน เพราะดังได้กล่าวแล้วว่าฝ่ายสืบทีหลังย่อมได้เปรียบ หลักที่ศาลจะใช้มีอยู่สองทาง คือ ทางหนึ่งฝ่ายใดอ้างฝ่ายนั้นก็ต้องนำสืบ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เมื่อฝ่ายใดยืนยันในข้อเท็จจริงอย่างใดตนก็ต้องเป็นผู้เสนอข้อเท็จจริงนั้นต่อศาลก่อน อีกทางหนึ่งก็คือพิจารณาภาระการพิสูจน์ว่าของใครจะมากกว่ากันในประเด็นข้อใด คือถ้าจะไม่สืบในข้อนั้นแล้ว ตนก็จะต้องแพ้คดีแล้ว ฝ่ายนั้นก็จำเป็น

จะต้องสืบก่อน[1]

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาในเรื่องหน้าที่นำสืบก่อนในคดีละเมิด

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 828/2490</u>

โจทก์ฟ้องว่า เรือยนต์ของจำเลยชนเรือยนต์ของโจทก์โดยประมาทขอให้ชำระค่าเสียหาย จำเลยให้การว่าจำเลยเป็นเจ้าของเรือยนต์จริง ผู้ควบคุมเรือยนต์ของโจทก์ผิดและประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงโดยไม่ปฏิบัติการเดินเรือในเวลาค่ำคืน ให้ถูกต้องตามกฎหมายบังคับ และเดินเรือผิดทาง และตัดหน้าเรือจำเลยในระยะใกล้ ผู้ควบคุมเรือจำเลยได้ใช้ความระมัดระวังจนสุดความสามารถ มิได้ประมาทเลินเล่อแม้แต่น้อย

ศาลแพ่งพิจารณาแล้วเห็นว่า ในการที่เรือชนกันฝ่ายใดผิดนั้นโจทก์ไม่มีพยานนำสืบให้เห็นได้ว่า เรือจำเลยเป็นฝ่ายผิด ตามคำเบิกความของพยานจำเลยมีเหตุผลน่าเชื่อว่า เรือโจทก์เป็นฝ่ายผิด โดยแล่นตัดหน้าเรือจำเลยในระยะใกล้ เรือจำเลยได้ชะลอฝีจักรและพยายามหักหัวเรือเพื่อหลีกให้พ้นแล้ว แต่ก็เหลือวิสัยที่จะหลีกให้พ้นได้จึงเกิดชนกันขึ้น พิพากษายกฟ้องโจทก์

ศาลอุทธรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่า เรื่องที่ว่าฝ่ายใดเป็นผู้ผิดหรือประมาทเลินเล่อในการที่เรือชนกันนั้น โจทก์นำสืบได้ความว่า เรือโจทก์แล่นไปตามฝั่งขวาซึ่งเป็นแนวทางที่เรือโจทก์จะไปอันถูกต้อง เมื่อเห็นเรือจำเลย เรือโจทก์ยังได้ให้สัญญาณให้เรือจำเลยรู้ว่าเรือโจทก์จะไปทางขวา เรือจำเลยไม่แล่นเลียบทางขวาของเรือจำเลยได้แล่นมากลางคลอง และแล่นเข้าเอาหัวชนเรือโจทก์ ดังนี้เห็นได้ว่าโจทก์นำสืบได้ว่าเรือจำเลยเป็นฝ่ายผิด พิพากษากลับคำพิพากษาศาลแพ่ง ให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า กรณีที่ยานพาหนะที่เกิดโดนกันต่างเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกลด้วยกัน จะนำมาตรา 437 มาใช้บังคับไม่ได้ เพราะมาตรานี้เป็นเรื่องที่ฝ่ายหนึ่งใช้เครื่องจักรกลอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ใช้ เมื่อต่างฝ่ายต่างก็ใช้ก็ต้องใช้หลักทั่วไปในการกะหน้าที่นำสืบ คือฝ่ายใดกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งทำละเมิด ฝ่ายที่กล่าวหาต้องนำสืบก่อน กรณีนี้โจทก์นำสืบก่อน เมื่อโจทก์นำสืบได้ความดังกล่าวข้างต้น จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิด พิพากษายืน

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 237/2491</u> โจทก์ฟ้องว่า เรือภานุรังษีซึ่งแล่นด้วยเครื่องจักรกลได้แล่นชนเรือใบของโจทก์โดยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย ขอให้ชดใช้ค่าเสียหาย

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 222.

จำเลยให้การปฏิเสธความรับผิดและว่าเรือโจทก์แล่นผ่านหน้าเรือภานุรังษีของจำเลยในระยะใกล้ด้วยความประมาทเลินเล่อ จำเลยไม่ต้องรับผิดในค่าเสียหาย

ทางพิจารณา โจทก์จำเลยต่างนำสืบโต้เถียงกัน ฝ่ายโจทก์นำสืบว่า เรือใบของโจทก์แล่นมาทางตะวันตกของร่องน้ำไม่ได้เปลี่ยนทางเดินเรือเลย ส่วนเรือภานุรังษีแล่นสวนมาทางขวาของเรือใบ พอเข้ามาในระยะห่างกัน 10 วา เรือภานุรังษีก็หักหัวเรือมาทางตะวันตกชนเรือใบทางกราบขวา เป็นเหตุให้เรือล่ม ถ้าเรือภานุรังษีไม่หักหัวไปทางตะวันตก ก็จะไม่ชนกัน

ฝ่ายจำเลยนำสืบว่า เมื่อเห็นครั้งแรก เรือใบแล่นมาทางซ้ายมือ คือทางตะวันตกของร่องน้ำ เรือภานุรังษีแล่นอยู่ในร่องน้ำทางขวา พอแล่นมาใกล้กันประมาณ 500 เมตร เรือใบก็เบนหัวและตัดหน้าเรือภานุรังษี จำเลยที่ 3 จึงบอกจำเลยที่ 2 ชักแตรสั้น 1 ครั้งแต่เรือใบไม่เปลี่ยนทาง จำเลยที่ 3 จึงสั่งให้จำเลยที่ 2 หยุดเครื่องแล้วเดินเครื่องถอยหลังและหักหัวเรือภานุรังษีไปทางขวา แต่เรือยังมีกำลังเดินหน้าอยู่ เรือใบก็แล่นเข้าปะทะหัวเรือภานุรังษีทางซ้าย ถ้าเรือใบไม่แล่นตัดหน้าในระยะกระชั้นชิด ก็จะไม่โดนกัน

ศาลแพ่งวินิจฉัยว่า เรือจำเลยเป็นฝ่ายผิด พิพากษาให้จำเลยใช้ค่าเสียหายให้โจทก์

ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า เรือโจทก์เป็นฝ่ายผิด แล่นตัดหน้าเรือจำเลยในระยะใกล้ พิพากษากลับให้ยกฟ้อง ศาลฎีกาได้ฟังคำแถลงคู่ความและตรวจสำนวนแล้ว ได้ความในทางพิจารณาว่า ขณะเกิดเหตุน้ำไหลขึ้น เรือใบของโจทก์กำลังแล่นเข้าอ่าว เรือกลไฟจำเลยกำลังแล่นออกจากอ่าว เกิดชนกันขึ้นในร่องน้ำ เรือใบได้จมลงในทันที ปรากฏว่าเรือกลไฟมีรอยที่หัวเรือข้างซ้าย เรือใบมีรอยแตกที่กราบขวาตอนกลาง เหตุที่ชนกันนี้ต่างฝ่ายต่างสืบพยานเถียงกันว่าเป็นความผิดของอีกฝ่ายหนึ่ง แต่เมื่อได้พิจารณาคำพยานหลักฐานประกอบกับแผนที่เกิดเหตุแล้ว ทำให้เห็นสมข้างฝ่ายจำเลยที่ว่า เรือจำเลยแล่นไปในร่องตามปกติ เหตุที่โดนเพราะเรือโจทก์แล่นตัดหน้าในระยะใกล้ จนเรือจำเลยได้เปิดอาณัติสัญญาณและหยุดเครื่องและถอยหลังแล้ว ก็ไม่สามารถจะหลีกให้ทันได้ คดีไม่มีเหตุที่จะให้เห็นไปว่าเรือโจทก์และเรือจำเลยต่างแล่นมาในร่อง แล้วเรือจำเลยหันหัวเบนขวาวิ่งมาโดนเรือโจทก์ดังข้อกล่าวหา เพราะโดยปกติถ้าเป็นเช่นนั้นก็คงจะเป็นการกระทำที่จงใจ แกล้ง หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง แต่ทางพิจารณามิได้มีวี่แววให้เห็นเป็นเช่นนั้น เหตุที่เรือจำเลยหันหัวไปทางขวา ก็น่าจะพยายามเลี่ยงให้พ้นจากการโดน แต่หากไม่พ้น เหตุนี้จะถือว่าเป็นความผิดข้างฝ่ายจำเลยไม่ได้ เพราะได้ความว่าเรือโจทก์แล่นตัดหน้ามาดังกล่าว

ส่วนข้อที่ศาลแพ่งสั่งให้โจทก์มีหน้าที่สืบก่อนนั้น แม้จะไม่ถูกต้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 เพราะเรือจำเลยใช้เครื่องจักรกล จำเลยเป็นฝ่ายมีหน้าที่นำสืบก่อนในข้อที่จะไม่ต้องรับผิด แต่ก็คงมีประเด็นค่าเสียหายที่โจทก์จะต้องสืบก่อนอยู่เหมือนกัน อย่างไรก็ดี แม้ศาลนี้จะสั่งให้จำเลยกลับคืนใหม่ ก็คงไม่มีผลทำให้การวินิจฉัยเปลี่ยนแปลงไป เพราะคู่ความต่างได้สืบพยานสิ้นกระแสความแล้ว จึงไม่มีเหตุสมควรที่จะสั่งให้สืบพยานใหม่ พิพากษายืนตามศาลอุทธรณ์

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 589/2518</u>

โจทก์ฟ้องจำเลยด้วยข้อหา 2 ข้อคือ โจทก์อ้างว่าจำเลยได้กระทำละเมิดก่อสร้างห้องแถวลงบนที่สาธารณะกีดขวางบังหน้าที่ดินของโจทก์ข้อหนึ่ง อีกข้อหนึ่งอ้างว่าจำเลยละเมิดสิทธิของโจทก์โดยปิดกั้นทางเข้าออกจากที่ดินของโจทก์สู่ทางสาธารณะกว้างประมาณ 15 เมตร ซึ่งเคยใช้มากว่า 10 ปีแล้ว ให้แคบลงจนรถยนต์วิ่งเข้าออกไม่ได้

จำเลยให้การต่อสู้คดีว่า ที่ดินที่ตัดทับที่ดินของโจทก์ไม่ใช่ที่สาธารณะ เป็นที่งอกของที่ดินโฉนดที่ 6792 ซึ่งต่อมาจำเลยได้รับซื้อฝากจากเจ้าของเดิมแล้วหลุดเป็นสิทธิและทางเข้าออกสู่ที่ดินโฉนดที่ 6795 ซึ่งต่อมาตกเป็นกรรมสิทธิ์ของโจทก์นั้นกว้างประมาณ 2 ศอกเท่านั้น

ศาลฎีกาเห็นว่า กรณีเช่นนี้ต้องถือว่าข้อเท็จจริงที่โจทก์อ้างมาในฟ้องนั้นจำเลยยังมิได้ให้การรับตามนั้น โจทก์จึงต้องเป็นผู้มีหน้าที่นำสืบก่อนในประเด็นที่ตนอ้าง ฉะนั้น ศาลฎีกาจึงวินิจฉัยน้ำหนักคำพยานหลักฐานตามหน้าที่นำสืบที่ถูกต้อง คือวินิจฉัยพยานหลักฐานโจทก์

3. <u>หลักเกณฑ์เกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ในคดีละเมิด</u>

3.1 <u>หลักเกณฑ์ทั่วไป</u>

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 บัญญัติว่า "ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่ฝ่ายที่กล่าวอ้าง"

โดยปกติแล้วฝ่ายที่กล่าวอ้างมูลคดีขึ้นมาย่อมเป็นฝ่ายโจทก์ จึงแทบจะกล่าวได้โดยทั่วไปว่าโจทก์เป็นฝ่ายมีหน้าที่นำสืบ[1] เพราะเหตุที่ว่าฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อความอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาตนจะต้องพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ว่าข้อกล่าวหาของตนมีมูลเป็นความจริง หลักนี้จริงทั้งในส่วนที่เกี่ยวด้วยบุคคลสิทธิและทรัพยสิทธิ ในกรณีบุคคลสิทธิ เช่น ถ้าเราอ้างว่าเป็นเจ้าหนี้ เราจะต้อง

---

1 ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา, <u>กฎหมายลักษณะพยาน</u>, หน้า 16.

พิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ถึงหนี้ของผู้ที่เรากล่าวอ้างว่าเป็นลูกหนี้เรา ซึ่งจะเรียกร้องให้ชำระได้ สำหรับกรณีทรัพยสิทธิแต่เดิมมาในสมัยโรมันถ้าพิพาทกันด้วยเรื่องทรัพยสิทธิ เขากำหนดฐานะของคู่ความทั้งสองฝ่ายไว้ในระดับเดียวกัน ต่อมากฎหมายเปรโตเรียนได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ครอบครองซึ่งเป็นหลักที่ยึดถือกันสืบมาจนทุกวันนี้ ดังนี้จึงกล่าวได้เป็นหลักทั่ว ๆ ไปว่า หน้าที่นำสืบนั้นควรตกเป็นของฝ่ายโจทก์เพราะเป็นผู้ฟ้องคดีกล่าวหาขึ้นก่อน แต่เมื่อฝ่ายโจทก์นำพยานมาสืบตลอดข้อหาแล้ว หน้าที่นำสืบเลื่อนมาตกแก่อีกฝ่ายหนึ่งที่ได้กล่าวอ้างข้อความอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นข้อต่อสู้[1]

นักนิติศาสตร์บางท่านได้วางหลักเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ไว้ว่า "อันว่าหน้าที่ต้องสืบพยานนั้นย่อมตกอยู่แก่ฝ่ายที่กล่าวหา หรือต่อสู้มูลคดีขึ้นก่อน หาตกอยู่แก่ฝ่ายปฏิเสธไม่ ผู้ใดกล่าวหาความเป็นมูลกรณีขึ้น ผู้นั้นมีหน้าที่ต้องนำสืบให้สมดังอ้าง ถ้าสืบความนั้นมิสมแล้วได้ชื่อว่าจนแก่พยานต้องแพ้แก่ความ ฝ่ายปฏิเสธไม่จำเป็นต้องนำสืบ"[2]

ในเรื่องละเมิด ตามธรรมดาผู้ที่อ้างว่าอีกฝ่ายหนึ่งจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้ตนต้องเสียหายจะต้องเป็นผู้นำสืบถึงความจงใจหรือความประมาทเลินเล่อของอีกฝ่ายหนึ่งให้ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าโจทก์อ้างว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ โจทก์ก็ต้องมีหน้าที่นำสืบให้ได้ ถ้าสืบไม่ได้ศาลต้องยกฟ้องตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ 698/2480 โจทก์ฟ้องว่า จำเลยกระทำแก่โจทก์โดยประมาทเป็นเหตุให้ทรัพย์ของโจทก์เสียหาย ดังนี้ เป็นหน้าที่ของโจทก์ต้องนำสืบให้สม เมื่อโจทก์สืบไม่ได้ต้องพิพากษายกฟ้อง

คำว่า หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างนั้น หมายความว่า โจทก์อ้างข้อเท็จจริงใด ๆ แต่จำเลยไม่รับ ข้อเท็จจริงนั้นย่อมเถียงกันอยู่ ไม่แน่ว่าเป็นความจริงดังที่โจทก์อ้างหรือไม่ เมื่อโจทก์เป็นฝ่ายอ้างว่า ข้อเท็จจริงเป็นอย่างนั้น โจทก์จึงต้องมีหน้าที่นำสืบให้ศาลเชื่อว่าเป็นความจริงดังที่อ้างหรือกลับกัน จำเลยรับว่ามีข้อเท็จจริงตามที่โจทก์กล่าวอ้าง แต่จำเลยยกข้อเท็จจริงใหม่ขึ้นเถียงว่าไม่ต้องรับผิด เช่นนี้จำเลยเป็นฝ่ายกล่าวอ้างว่ามีข้อเท็จจริงนั้น หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงอันใหม่นี้จึงตกแก่จำเลย[3]

---

1 วิจิตร ลุลิตานนท์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า 33.

2 พระยาจินดาภิรมย์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 248.

3 พจน์ นุษปาคม, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, หน้า 750.

คู่ความที่กล่าวอ้างไม่ว่าจะเป็นโจทก์ จำเลย ผู้ร้อง หรือผู้คัดค้าน ถ้ากล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดขึ้นมาเพื่อสนับสนุนคำฟ้อง คำให้การ คำร้องขอ หรือคำคัดค้านของตนแล้ว มีหน้าที่ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นว่าเป็นความจริงตามข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างไว้นั้น ถ้านำพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเชื่อไม่ได้ตามนั้น หรือไม่นำพยานหลักฐานมาสืบตามข้อเท็จจริงนั้นเสียเลย ข้อกล่าวอ้างของตนในข้อเท็จจริงนั้น ๆ ย่อมตกไป และศาลก็จะพิพากษาให้แพ้คดี หากข้อเท็จจริงนั้นเป็นข้อแพ้ข้อชนะในคดี[1]

อย่างไรก็ตามการที่จะพิจารณาว่าข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งได้กล่าวอ้างขึ้นจะถือว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับแล้วหรือไม่นั้น มีข้อน่าคิดว่าจะต้องพิจารณาปัญหานี้ตามประเด็นข้อพิพาทเป็นประเด็น ๆ ไป ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 183 หรือจะไม่แยกพิจารณาเป็นประเด็น ๆ ไป หากแต่พิจารณาเรื่องราวทั้งหมดเป็นข้อเท็จจริงเดียวกันแล้วพิเคราะห์ดูว่าข้อเท็จจริงทั้งหมดนั้นถือได้หรือไม่ว่าจำเลยรับ ตัวอย่างเช่นโจทก์ฟ้องจำเลยขับรถยนต์ชนโจทก์ ขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน จำเลยให้การว่าขับรถยนต์ชนโจทก์จริง แต่เกิดจากเหตุสุดวิสัย และค่าสินไหมทดแทนก็ไม่ถูกต้อง โจทก์เรียกร้องมากกว่าที่เป็นจริง ดังนี้จะเห็นได้ว่ามีประเด็นข้อพิพาทอยู่ 2 ประเด็น คือ

1. การที่จำเลยขับรถยนต์ชนโจทก์นั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือไม่ และ

2. ค่าสินไหมทดแทนเพียงใด

สำหรับประเด็นแรกนั้นเมื่อจำเลยรับข้อเท็จจริงแล้วว่าได้ขับรถยนต์ชนโจทก์ แต่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ว่าเกิดจากเหตุสุดวิสัย จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องนำสืบว่าการชนนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัย ส่วนประเด็นหลัง โจทก์กล่าวอ้างข้อเท็จจริงว่าค่าสินไหมทดแทนมีจำนวนเท่าใด แต่จำเลยปฏิเสธว่าไม่ถูกต้อง โจทก์จึงมีหน้าที่ต้องนำสืบให้เห็นว่าค่าสินไหมทดแทนมีจำนวนตามที่กล่าวอ้าง

ดังนั้น สำหรับปัญหาที่ว่าการที่จะพิจารณาว่าข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งได้กล่าวอ้างขึ้นจะถือว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับแล้วหรือไม่นั้นมีนักนิติศาสตร์บางท่าน เห็นว่าน่าจะถือประเด็นข้อพิพาทแต่ละประเด็นเป็นข้อพิจารณาว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้น ๆ คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ยอมรับแล้วหรือปฏิเสธ หรือว่าได้ยอมรับในข้อเท็จจริงตามประเด็นนั้น ๆ แล้ว แต่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงขึ้นใหม่ ทั้งนี้ จะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183 ซึ่งบัญญัติให้ศาลจดประเด็นข้อพิพาทไว้เฉพาะแต่ในปัญหาซึ่งคู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับเท่านั้น และถ้าศาลเห็นจำเป็นจะระบุให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบในประเด็นใดเสียงข้อใดก่อน

---

1 บัญญัติ สุชีวะ, "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับหน้าที่นำสืบในคดีแพ่ง", <u>บทบัณฑิตย์</u> เล่ม 35 ตอน 2 (เมษายน, 2521) : 186.

หรือหลังก็ได้ จึงแสดงว่าปัญหาใดถ้าคู่ความยอมรับกันเสียแล้วก็ไม่เกิดเป็นประเด็นโต้เถียง และคู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงนั้นก็ไม่จำต้องนำพยานหลักฐานมาสืบแต่ประการใด ศาลรับฟังข้อเท็จจริงนั้นได้ทีเดียว[1] เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 218/2488 วินิจฉัยว่า ฟ้องข้อใดซึ่งจำเลยไม่ได้ให้การปฏิเสธหรือต่อสู้ไว้ก็ถือว่าฟ้องข้อนั้นไม่เป็นประเด็นข้อทุ่มเถียงในคดี โจทก์ไม่ต้องนำสืบ ศาลก็รับฟังตามฟ้องได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1225/2508 วินิจฉัยว่า เมื่อศาลสอบถามและโจทก์จำเลยแถลงรับข้อเท็จจริงกัน ก็ฟังข้อเท็จจริงตามที่แถลงรับกันนั้นได้ ไม่จำต้องสืบพยานต่อไป

ในคดีแพ่งนั้นกฎหมายบังคับว่าทั้งคำฟ้องและคำให้การที่คู่ความเสนอต่อศาลจะต้องแสดงรายละเอียดไว้โดยแจ้งชัดตามกรณี กล่าวคือถ้าเป็นคำฟ้องก็ต้องแสดงให้ปรากฏสภาพแห่งข้อหาและคำขอบังคับทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหานั้น ถ้าเป็นคำให้การก็ต้องแสดงให้ปรากฏว่าจำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้น หรือแต่บางส่วนรวมทั้งเหตุแห่งการนั้น หรืออีกนัยหนึ่งคู่ความจะต้องกล่าวอ้างข้อเท็จจริงให้เป็นประเด็นขึ้นมาในคดีโดยชัดแจ้ง หากคู่ความฝ่ายที่จะนำสืบไม่ได้อ้างข้อความนั้นเป็นประเด็นไว้ก็ไม่มีสิทธินำสืบพยานในข้อนั้น[2] ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 812/2486 โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดบรรยายฟ้องว่าจำเลยที่ 1 เป็นเจ้าของรถยนต์บรรทุก จำเลยที่ 2 เป็นลูกจ้างขับขี่ตัดหน้าและชนรถโจทก์เสียหาย จำเลยที่ 1 ให้การรับว่าเป็นเจ้าของรถบรรทุก แต่ปฏิเสธความรับผิด ส่วนจำเลยที่ 2 ขาดนัดพิจารณา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เมื่อจำเลยไม่ได้แสดงโดยชัดแจ้งปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ในข้อที่ว่าจำเลยที่ 2 เป็นลูกจ้างในทางการที่จ้างแล้ว จำเลยจึงไม่มีประเด็นที่จะโต้เถียงในข้อนี้

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1196/2511</u> ซึ่งวินิจฉัยว่า จำเลยให้การว่า "นอกจากที่จำเลยให้การต่อไปนี้ขอให้ถือว่าปฏิเสธฟ้อง" โดยไม่ปรากฏเหตุผลแห่งการปฏิเสธย่อมเป็นคำให้การที่ไม่ชอบ ฉะนั้นเมื่อจำเลยมิได้ให้การถึงฟ้องข้อใดไว้จึงถือมิได้ว่าจำเลยปฏิเสธ โจทก์ไม่ต้องนำสืบฟ้องข้อนั้น

กรณีอย่างไรจึงจะถือว่าจำเลยให้การรับในข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวอ้าง แต่ยกข้อเท็จจริงขึ้นกล่าวอ้างให้ใหม่นั้น น่าจะต้องพิจารณาเป็นประเด็น ๆ ไป โดยพิเคราะห์ว่าคดีนั้นมีประเด็นข้อพิพาทกี่ประเด็น แต่ละประเด็นนั้นฝ่ายใดเป็นฝ่ายกล่าวอ้างข้อเท็จจริงขึ้นมาก่อนแล้วจึงพิจารณาว่าข้อเท็จจริงนั้น ๆ อีกฝ่ายหนึ่งปฏิเสธหรือรับ ถ้ารับแล้วมีการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ๆ ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้พ้นจากความรับผิดบ้างหรือไม่ ถ้ามีฝ่ายหลังก็มีหน้าที่ต้องนำพยานหลักฐาน

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 188-189.

2 มาโนช จรมาศ, "ประเด็นในคดีแพ่ง" <u>ดุลพาห</u> ปีที่ 13 เล่ม 4 (เมษายน, 2509) : 3.

มาสืบให้รับฟังได้เช่นนั้น มิฉะนั้นย่อมแพ้คดี[1]

การกล่าวอ้างข้อเท็จจริงนั้นบางกรณีฝ่ายที่กล่าวอ้างนั้นเองได้ผูกถ้อยคำมาเป็นคำปฏิเสธ แต่แท้จริงแล้วเป็นฝ่ายกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเข้ามา เช่น คดีละเมิดว่าจำเลยปล่อยสุนัขดุให้กัดบุตรของโจทก์ ในคำฟ้องจะกล่าวปฏิเสธว่าฝ่ายโจทก์มิได้เป็นฝ่ายยั่วเย้าสัตว์ เช่นนี้ก็จะต้องถือเอาเนื้อความที่มุ่งกล่าวเป็นข้อสำคัญ เพราะฉะนั้นการปฏิเสธที่มีข้อแม้จึงตกเป็นหน้าที่ผู้กล่าวข้อแม้นั้นจะต้องนำสืบข้อเท็จจริงก็คือข้อแม้ที่ตนได้อ้างเข้ามานั้น คือต้องเป็นการกล่าวข้อเท็จจริงขึ้นใหม่โดยแท้ หาใช่เป็นการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อปฏิเสธข้อกล่าวอ้างของอีกฝ่ายหนึ่ง[2]

กล่าวโดยสรุป เมื่อคู่ความฝ่ายใดต้องการจะนำสืบข้อเท็จจริงของตนให้ศาลเห็นหรือให้ศาลเชื่อแล้วก็ต้องกล่าวอ้างขึ้น ถ้าไม่กล่าวอ้างขึ้นก็ไม่มีข้อที่จะนำสืบได้ ซึ่งเป็นผลทำให้แพ้คดี ข้ออ้างของแต่ละฝ่ายย่อมปรากฏอยู่ในคำฟ้อง ในคำให้การและคำฟ้องหรือคำให้การเพิ่มเติม ข้อความที่เป็นข้อโต้เถียงกันระหว่างโจทก์และจำเลยซึ่งเกิดจากข้อหาและข้อต่อสู้นั้นตามภาษาทางกฎหมายเรียกว่าประเด็น คือถ้าพิจารณาได้ความเป็นจริงตามข้ออ้างของฝ่ายใดก็อาจทำให้คดีถึงแพ้หรือชนะกันทีเดียว หรืออาจทำให้หน้าที่ตามกฎหมายของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบังเกิดขึ้นหรือสูญหายหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่นได้

ดังนั้น หลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ในคดีละเมิดยึดหลักที่ว่า "ผู้ใดกล่าวผู้นั้นต้องพิสูจน์"

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ตามหลักเกณฑ์ทั่วไป

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1719/2505</u> โจทก์ฟ้องกล่าวอ้างว่า จำเลยอาศัยปลูกเรือนอยู่ในที่บ้านของโจทก์และบุกรุกที่นาของโจทก์ด้วย ย่อมเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ความตามฟ้อง เมื่อพยานหลักฐานโจทก์ฟังไม่ได้ว่าจำเลยอาศัยและบุกรุกที่ของโจทก์ ก็เป็นเรื่องโจทก์สืบไม่สมฟ้อง ต้องแพ้คดี แม้จำเลยจะให้การว่าได้ที่รายพิพาทมาโดยทางมรดกแล้ว กลับนำสืบว่าได้มาโดยบิดามารดายกให้ ก็ไม่ทำให้ผลแห่งคดีเปลี่ยนแปลง

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 382/2506</u> ในกรณีที่จำเลยที่ 1,2 ถูกฟ้องร่วมกัน เพื่อให้ใช้ค่าเสียหายนั้น ถึงแม้จำเลยที่ 1 จะให้การรับว่าได้กระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้โจทก์ได้รับความเสียหายจริง แต่เมื่อจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้ค้ำประกันปฏิเสธว่าจำเลยที่ 1 มิได้ประมาทเช่นนี้ โจทก์

---

1 บัญญัติ สุชีวะ, "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับหน้าที่นำสืบในคดีแพ่ง", หน้า 192-193.

2 ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา, <u>กฎหมายลักษณะพยาน</u>, หน้า 20.

ต้องนำสืบให้ฟังได้ตามฟ้องว่า จำเลยที่ 1 ประมาท ทั้งนี้เพราะคำให้การอันเป็นกระบวนพิจารณาที่จำเลยที่ 1 กระทำไปนั้นเป็นที่เสื่อมเสียแก่จำเลยที่ 2 ย่อมไม่มีผลผูกพันจำเลยที่ 2 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1174-1175/2510</u> ฟ้องโจทก์กล่าวว่า จำเลยแกล้งใส่ความโจทก์ หาว่าโจทก์ทุจริตต่อหน้าที่ และแกล้งไล่โจทก์ออกจากงานโดยโจทก์มิได้กระทำผิดตามที่จำเลยกล่าวหา ดังนี้ถึงแม้ศาลจะสั่งให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบก่อนว่าโจทก์มีเจตนาทุจริต ทำให้จำเลยเสียหายและจำเลยไม่สืบก็ตาม แต่โจทก์ย่อมมีภาระพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำฟ้องของตนว่า จำเลยแกล้งใส่ความโจทก์หาว่าโจทก์ทุจริตต่อหน้าที่และแกล้งไล่โจทก์ออกจากงาน เพราะโจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้างข้อเท็จจริงนั้น

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1619/2512</u> โจทก์ฟ้องว่า จำเลยหรือคนงานของจำเลยขุดถนนเป็นเหตุให้ท่อระบายน้ำของโจทก์เสียหาย จำเลยให้การว่า จำเลยมิได้ขุดหรือให้คนงานของจำเลยขุดถนน เป็นเหตุให้ท่อระบายน้ำของโจทก์เสียหาย ดังนี้ จำเลยย่อมมีสิทธินำสืบว่าบุคคลอื่นเป็นผู้ทำให้โจทก์เสียหายได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าจำเลยไม่จำต้องรับผิดตามฟ้อง

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1451/2522</u> จำเลยยืมรถยนต์ของโจทก์เป็นพาหนะไปทอดผ้าป่าแล้วรถชนกันเสียหาย จำเลยต้องคืนและใช้ค่าเสียหาย จำเลยให้การว่ามิได้เป็นผู้ยืม ไม่ได้อ้างว่าเหตุเกิดโดยจำเลยไม่ผิด ไม่มีประเด็นในข้อนี้ ซึ่งจำเลยเป็นฝ่ายที่ต้องอ้างและนำสืบ

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1202/2523</u> โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่พิพาท อ้างว่าเป็นที่ดินกรรมสิทธิ์ของโจทก์ตามโฉนด จำเลยให้การว่าเป็นที่ดินในสิทธิครอบครองของจำเลย โฉนดของโจทก์ทับที่ดินของจำเลย 10 ไร่ โฉนดดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยมีว่า โฉนดตามฟ้องถูกต้องสมบูรณ์ตามกฎหมาย โดยที่ดินตามโฉนดนั้นเป็นของโจทก์ และการออกโฉนดได้กระทำถูกต้อง ตามระเบียบและกฎหมายหรือไม่ ซึ่งโจทก์ผู้กล่าวอ้างจะต้องนำสืบให้เห็นว่าความจริงเป็นดังที่อ้าง โจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบก่อน

<u>ตามกฎหมายโรมัน</u> มีหลักทั่วไปว่า ภาระการพิสูจน์ตกแก่คู่ความซึ่งกล่าวอ้าง (ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat) ดังนั้น ภาระการพิสูจน์ตามปกติตกแก่โจทก์ แต่บางกรณีอาจต้องถูกพิสูจน์โดยจำเลย เช่น กรณีบุคคลใดใส่ความฝ่ายตรงข้าม ให้ได้รับความเสียหาย บุคคลนั้นจะต้องพิสูจน์ว่าความจริงเขาไม่ได้เป็นเช่นนั้น[1]

---

1 Henry John Roby, <u>Roman Private Law</u>, (Cambridge : at the University Press, 1902), p.409.

ตามกฎหมายอังกฤษ มีหลักอยู่ว่า คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอันเป็นมูลพิพาทขึ้นมา ฝ่ายนั้นมีหน้าที่นำสืบ (he who asserts a matter must prove it) ดังนั้นในคดีแพ่งภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่โจทก์[1]

มีคดีมากมายซึ่งภาระการพิสูจน์ในประเด็นข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อตกแก่โจทก์ในขณะที่ภาระการพิสูจน์ในประเด็นข้ออื่น ๆ ตกอยู่แก่จำเลย ในการฟ้องคดีสำหรับความประมาทเลินเล่อ ภาระการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อ (negligence) และความเสียหาย (damage) ตกอยู่แก่โจทก์ แต่ในกรณีที่จำเลยกล่าวอ้างว่าโจทก์มีส่วนในความประมาทเลินเล่อด้วย (contributory negligence) ภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่จำเลย[2] ในกรณีที่ภาระการพิสูจน์ในประเด็นหรือข้อที่โต้เถียงในข้อเท็จจริงตกแก่ฝ่ายใดฝ่ายนั้นไม่นำพยานหลักฐานเข้าสืบฝ่ายนั้นต้องแพ้คดี[3]

ภาระการพิสูจน์ว่าคดีมีมูล (a prima facie case) ตกอยู่แก่โจทก์ แต่ภายหลังที่โจทก์นำพยานหลักฐานมาสืบแล้ว การนำสืบหักล้างในการลงความเห็นว่าคดีมีมูลตกอยู่แก่จำเลย ตัวอย่างคดี Houghland V. R.R. Low (Luxury Coaches) Ltd. (1962) โจทก์ซึ่งโดยสารมาในรถม้า ฟ้องเรียกค่าเสียหายเนื่องจากการสูญเสียกระเป๋าหนังของเขา ข้อเท็จจริงปรากฏว่า คนงานของจำเลยได้เก็บกระเป๋านั้นไว้ท้ายรถม้า เมื่อออกจากเมืองเซาท์แฮมป์ตัน (Southampton) และพอมาถึงเมือง Hoylake กระเป๋าเกิดหายไป (ข้อเท็จจริงนี้แสดงถึงคดีมีมูลของโจทก์) แต่ปรากฏว่าเกิดอุบัติเหตุขึ้นในระหว่างการเดินทาง สัมภาระของผู้โดยสารได้มีการสับเปลี่ยนกันกับรถม้าคันอื่น ข้อเท็จจริงนี้เป็นการนำสืบของจำเลยเพื่อแสดงว่าเขาได้ใช้ความระมัดระวังในการตรวจตราดูแล พยานหลักฐานเหล่านี้อาจหักล้างข้อสันนิษฐานและมีน้ำหนักมากกว่าโจทก์ในการพิสูจน์[4]

---

1 G.D. Nokes, An Introduction to Evidence, p.462; D.W. Elliott, Phipson's Manual of the Law of Evidence, p.214; John Huxley Buzzard, Phipson on Evidence, p.36; J.D. Heydon, Cases and Materials on Evidence, p.14

2 G.D. Nokes, An Introduction to Evidence, p.463.

3 Zelman Cowen and P.B. Carter, Essays on the law of Evidence, (Oxford : the Clarendon Press, 1956), p.242.

4 Philip S. James, General Principles of the law of Torts, p.79.

ภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่โจทก์ผู้ฟ้องคดีละเมิดไม่ใช่เป็นการตกลงกันเองระหว่างคู่ความ โจทก์ผู้ฟ้องคดีไม่เพียงแต่พิสูจน์ถึงความเสียหาย แต่ต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการละเมิดขึ้น โดยเขาต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขาดความระมัดระวังซึ่งเกิดจากจำเลย[1] ในการนำสืบนั้น ถ้าโจทก์นำพยานหลักฐานที่มีเหตุผลพอที่จะแสดงได้ว่าเหตุการณ์เกิดจากความประมาทเลินเล่อของจำเลยโดยไม่ผ่านการพิจารณาของลูกขุน และผู้พิพากษาได้พิพากษาความผิดของจำเลยนั้น ปัญหาประการแรกของผู้พิพากษาก็คือว่าพยานหลักฐานที่นำมานั้นเข้าข้างฝ่ายโจทก์ และมีน้ำหนักเพียงพอในความรู้สึกของวิญญูชนพอที่จะลงความเห็นได้ว่าเหตุการณ์เกิดจากความประมาทเลินเล่อของจำเลยหรือไม่ ดังนั้นคดีควรต้องผ่านการพิจารณาของลูกขุน มิใช่ว่าพิพากษาความผิดของจำเลยโดยปราศจากการยอมรับของคณะลูกขุนทั้งหมด[2]

พยานหลักฐานซึ่งนำมาพิสูจน์ประกอบด้วย existence of negligence หรือ non-existence of negligence ซึ่งถ้าปราศจากสิ่งเหล่านี้ลูกขุนไม่สามารถพิจารณาคดีได้ ตัวอย่างเช่น คนเดินถนนถูกรถชน ณ ที่ซึ่งเขามีสิทธิที่จะเดิน หรือถูกรถไฟชนตรงทางข้าม การข้ามไปมาบนถนนต้องใช้ความระมัดระวัง ไม่ว่าบนทางเท้าก็ตาม และผู้ฟ้องคดีแต่ละคนต้องแสดงให้เห็นถึงความระมัดระวัง ดังคำกล่าวของผู้พิพากษา ซี.เจ.เอิร์ล (C.J. Erle) ในคดี Cotton v. Wood (1860) ว่า "เมื่อชั่งน้ำหนักถึงความผิดแล้ว ฝ่ายที่ประมาทเลินเล่อเป็นฝ่ายที่ขาดความระมัดระวัง" อย่างไรก็ตามมันเป็นสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายได้ว่า รถชนคนหรือคนชนรถ ถ้ารถที่ชนขับด้วยความเร็วหรือขับไปผิดเส้นทาง เป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากการกระทำละเมิดของจำเลยซึ่งเรียกว่า "Public nuisance" โดยเฉพาะในการพิจารณาจากพยานหลักฐานซึ่งลูกขุนสามารถที่จะทราบได้ด้วยเหตุและผลว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นเกิดจากการกระทำซึ่งเรียกว่า "nuisance" ตัวอย่างเช่น คดี Fenna V.Clare and Co.(1895) ซึ่งคดีนี้ ผู้เสียหายเป็นเด็กหญิงอายุไม่ถึง 6 ปี ประสบอุบัติเหตุตกจากกำแพงได้รับบาดเจ็บ ได้มีผู้พบเห็นเด็กหญิงคนนี้ปีนไปบนกำแพงก่อนที่จะตกลงมา แต่ไม่มีพยานหลักฐานโดยตรงจากเหตุการณ์ครั้งนี้Country Court โดยคณะลูกขุนเห็นว่าเป็นการกระทำซึ่งเรียกว่า "nuisance" และความเสียหายที่เด็กได้รับเกิดจากการกระทำนั้น และกรณีไม่ใช่ประมาทเลินเล่อร่วม (Contributory negligence) ผู้พิพากษามีความเห็นพ้องกับคณะลูกขุน

---

1 P.A. Landon, Pollock's Law of Torts, (London : Stevens and Sons limited, 1951), p.340.

2 R.F.V. Heuston, Salmond on the Law of Torts, p.300.

อย่างไรก็ตามคดีที่กล่าวมานี้ไม่ใช่คดีที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อทั้งหมด แต่สภาวะแวดล้อมที่เคลือบคลุมนั้นไม่สามารถที่จะเบี่ยงเบนพยานหลักฐานเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อได้

คดี Cotton V. Wood (1860) ข้อเท็จจริงได้ความว่า ภรรยาโจทก์ผู้เสียหายเดินตัดหน้ารถยนต์โดยสารขนาดใหญ่ ซึ่งขณะนั้นเธอเกิดตกใจรถคันอื่นและถอยหลังกลับมา คนขับรถซึ่งเห็นเธอเดินผ่านไปก่อนนั้นแล้ว ได้หันไปคุยกับคนประจำรถ ในขณะนั้นเขาไม่ได้เห็นเธอเดินย้อนกลับมาในทันทีทันใด และไม่สามารถหลีกเลี่ยงภยันตรายได้ รถคันนั้นวิ่งไปตามทางที่เคยวิ่งและวิ่งไปช้า ๆ กรณีดังกล่าวไม่มีพยานหลักฐานเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อที่เกิดขึ้นในส่วนของจำเลยซึ่งเป็นเจ้าของรถโดยสารขนาดใหญ่นั้น

โจทก์อ้างว่า ลูกจ้างของเจ้าของรถนั้นกระทำโดยขาดความระมัดระวัง แต่ไม่ได้พิสูจน์ว่าคนขับหันหลังไปคุยกับคนประจำรถซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นแก่คดี หรือมีเหตุผลทำให้เข้าใจว่ามีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเร่งเครื่องรถในขณะเกิดเหตุนั้น การวิ่งธรรมดาจะไม่มีเหตุร้ายเกิดขึ้น และเหตุร้ายนั้นเป็นผลจากการที่คนขับรถขับรถยนต์ไปบนทางเท้าและไปทำความเสียหายขึ้น โจทก์ควรจะแสดงให้เห็นถึงความระมัดระวังของผู้เป็นเจ้าของรถ เพื่อที่จะทำให้เห็นว่าเขาไม่ได้ใช้ความระมัดระวังเช่นนั้น[1]

เมื่อวัตถุ (thing) ซึ่งอยู่ภายใต้การจัดการของจำเลยหรือลูกจ้างของเขาและเหตุการณ์ธรรมดาแล้วไม่เกิดขึ้น ถ้าการจัดการนั้นได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เห็นในตัวเองว่าเป็นพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อที่มีมูล (Prima facie) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คดี Manzoni V Douglas (1880) ข้อเท็จจริงได้ความว่า ม้าของจำเลยวิ่งเตลิดเปิดเปิงโดยไม่ทราบสาเหตุและวิ่งขึ้นไปบนทางเท้าชนโจทก์ได้รับบาดเจ็บ ศาลวินิจฉัยว่าถึงแม้ว่าการวิ่งขึ้นไปบนทางเท้าของม้าโดยไม่ทราบสาเหตุนั้นเป็นพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อก็ตาม พยานบุคคลของโจทก์ได้ให้การถึงข้อเท็จจริงโดยการพิสูจน์ว่า ม้าได้เกิดพยศไม่ได้อยู่ในการควบคุม แต่โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นถึงสิทธิที่จะได้รับการชดใช้ความเสียหาย

ดังนั้น ไม่มีความประมาทเลินเล่อในการขี่ม้าไปตามถนนสาธารณะและม้าได้วิ่งหนีไปโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อของผู้ขี่

---

1 P.A. Landon, Pollock's Law of Torts, pp.340-341.

คดี Byrne V. Boadle (1863) เมื่อบุคคลหนึ่งกำลังเดินไปตามถนนสาธารณะ ถังแป้งได้ตกลงมาจากหน้าต่างบ้านของจำเลยถูกเขา ศาลวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อมีมูลพอเพียงเป็นหน้าที่ของจำเลยต้องพิสูจน์ว่า เหตุการณ์ไม่ได้เกิดเนื่องจากการขาดความระมัดระวังของจำเลย[1]

ตามกฎหมาย Common Law การพิสูจน์ความประมาทเลินเล่อเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความรับผิด แต่ในกรณี-ความรับผิดสำหรับการไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ (breach of statutory duty) เช่น หนี้ภายใต้มาตรา 14 ของกฎหมายโรงงาน ค.ศ. 1961 (The Factories Acts (1961)) เพื่อป้องกันภยันตรายซึ่งเกิดจากเครื่องจักร ความรับผิดเหล่านี้เป็นความรับผิดเด็ดขาด ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลย[2]

ลักษณะพิเศษของการพิจารณาคดีของกฎหมายระบบ Common Law ก็คือ มีข้อยุ่งยากพอสมควรเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวหานั่นก็คือ การพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อ มันเป็นสิ่งยากที่จะสรุปด้วยเหตุผลที่รวบรัด และไม่ง่ายเสมอไปที่จะหาข้อยุติได้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ทั่วไป อย่างไรก็ดีก่อนที่ศาลหรือลูกขุนจะพิจารณาคดีตามข้อกล่าวหาของโจทก์ พยานหลักฐานเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อนั้นจะต้องเป็นข้อเท็จจริงซึ่งเป็นที่พอใจแก่ศาลจึงจะทำให้โจทก์ชนะคดี[3]

ปัญหาว่าพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อมีเพียงพอหรือไม่ต้องพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้คือ

(1) ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์(the facts of the accident) หมายความว่าต้องมีพยานหลักฐานที่แสดงว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร

(2) มาตรฐานความระมัดระวัง (the standard of care) นอกจากการพิสูจน์ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์แล้วต้องมีพยานหลักฐานบางอย่างที่แสดงว่าจำเลยได้ปฏิบัติต่ำกว่ามาตรฐานของความระมัดระวัง[4]

กฎหมายว่าด้วยพยานทางแพ่ง ค.ศ.1968 (the civil Evidence Act 1968) ได้กลับหลักกฎหมาย Common Law ที่ว่า การพิพากษาลงโทษไม่อาจถูกใช้เป็นพยานหลักฐานในกระบวนพิจารณาทางแพ่ง (Conviction may not be used as evidence in civil proceedings) โดยได้บัญญัติว่า "ถ้าบุคคลใดได้รับการพิสูจน์ว่ากระทำความผิด เขาต้องรับผิด

---

1 Sir Arthur Underhill, A summary of the Law of Torts, (London : Butterworths, 1949), pp.203-204.

2 John Munkman, Employer s Liability At. Common Law, (London : Butterworths, 1971), p.2.

3 P.A. Landon, Pollock s Law of Torts, p.339.

4 John Munkman, Employer s Liability AT. Common Law, p.68.

สำหรับความผิดนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าไม่ได้กระทำผิด" (if a person is proved to have committed an offence then he shall be taken to have committed that offence unless the contrary is proved)

ในกรณีที่โจทก์ฟ้องคดีละเมิดโจทก์มีสิทธิชนะคดีโดยการพิสูจน์ว่า จำเลยกระทำความผิดต่อความประพฤติซึ่ง ณ ที่นี้ก็คือ ประมาทเลินเล่อ (negligent) เว้นแต่จำเลยไม่ต้องรับผิดถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าเขาไม่ได้ประมาทเลินเล่อ กฎหมายนี้เป็นการผลักภาระการพิสูจน์ทางกฎหมาย (legal burden of proof) ไปยังจำเลย ในทันทีที่ความผิดของเขาได้รับการพิสูจน์ (once his conviction is proved)

อย่างไรก็ตามภาระการพิสูจน์ทางกฎหมาย (legal burden of proof) ตกแก่โจทก์ นี่คือมาตรฐานทั่วไปของการพิสูจน์ในคดีแพ่ง และถ้าหากว่าข้อสรุปของพยานหลักฐาน (the conclusion of the evidence) ที่พิสูจน์นั้นไม่อาจถือได้ว่าจำเลยประมาทเลินเล่อแล้ว ดังนี้โจทก์ต้องแพ้คดีไป[1] ภาระการพิสูจน์ทางกฎหมายที่กล่าวนี้ขึ้นอยู่กับกฎหมายสารบัญญัติ (substantive Law) จากข้อได้เถียงในคดีมากกว่าหลักในเรื่องพยาน[2]

การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อร่างกายและความเสียหายต่อทรัพย์สิน ภาระการพิสูจน์ตกแก่โจทก์ เป็นหลักที่มีมาตั้งแต่คดีทางหลวง (highway Cases) ในปี ค.ศ.1875 และท่านผู้พิพากษา Diplock J. ได้กล่าวไว้ในคดี Weaver V. Ward (1616) ว่า "บุคคลใดกล่าวอ้างบุคคลนั้นต้องพิสูจน์ ซึ่งหลักนี้เป็นรากฐานของกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐาน"

คำพิพากษาในคดี Stanley V. Powell เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งมีความสำคัญต่อปัญหาภาระการพิสูจน์ ในการฟ้องคดีฐานบุกรุก (tresspass) เป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะพิสูจน์ความผิดหรือเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะนำสืบหักล้างความผิดนั้น[3] และอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าภาระการพิสูจน์ความประมาทเลินเล่อตกแก่โจทก์ คือ คดี Glasgow Corporation V. Muir (1943) ซึ่งศาลวินิจฉัยว่า "โจทก์ต้องแพ้คดีเพราะเขาไม่สามารถอธิบายได้ว่าอะไรเป็นสาเหตุของเหตุการณ์"[4]

นักนิติศาสตร์บางท่าน[5] เห็นว่าในการพิสูจน์คดีของโจทก์นั้นโจทก์ต้องพิสูจน์ว่า

---

1 J.A. Jolowicz, T. Ellis lewis and D.M. Harris, Winfield and Jolowicz on Tort, p.69.

2 P.ST.J. Langan, Civil Procedure and Evidence, (London : Sweet and Maxwell, 1970), p.188.

3 Glanville Williams, Foundations of the Law of Tort, pp.48-49.

4 Sir Arthur Underhill, A summary of the Law of Torts, p.203.

5 J.G.M. Tyas, Law of Torts, (London : Macdonald and Evans, 1977), p.79.

(1) มีการกระทำผิดกฎหมาย

(2) การกระทำเป็นเหตุให้ได้รับความเสียหาย

(3) โจทก์เป็นบุคคลหนึ่งในจำนวนบุคคลทั้งหลายซึ่งกฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง

(4) ความเสียหายที่โจทก์ได้รับเป็นสิ่งซึ่งกฎหมายประสงค์จะป้องกัน

1. มีการกระทำผิดกฎหมาย

อาจปรากฏจากข้อเท็จจริงในกรณีที่ไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น คดี Ebbs V. James Whitson and Co.Ltd(1952) โจทก์ฟ้องว่าโรคผิวหนังของโจทก์เกิดจากการที่โจทก์ทำงานในโรงงานกระดาษทรายขัดไม้ ซึ่งสาเหตุเป็นเพราะจำเลยไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรา 4 และมาตรา 47 ของกฎหมายโรงงาน ค.ศ.1937 (the Factories Act, 1957) ศาลพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหาย

2. การกระทำเป็นเหตุให้ได้รับความเสียหาย

เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโจทก์ในการพิสูจน์การกระทำและผลเห็นได้จากตัวอย่างคดี Bonnington Castings Ltd. v. Wardlaw (1956) ข้อเท็จจริงได้ความว่าจำเลยละเลยหน้าที่ตามที่กฎหมายโรงงานบัญญัติไว้โดยไม่ได้เอาใจใส่เกี่ยวกับการระบายอากาศ เป็นเหตุให้โจทก์ล้มป่วยลงเนื่องจากสูดเอาฝุ่นละอองเข้าไป จำเลยยอมรับว่าไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ปฏิเสธว่าการที่โจทก์ล้มป่วยไม่ใช่ผลมาจากการกระทำของจำเลย ศาลสูง (House of Lords) คัดค้านคำให้การ แต่กระนั้นก็ตามความสำคัญของคดีขึ้นอยู่กับหน้าที่ในการพิสูจน์ถึงการกระทำและผล Lord Reidเน้นว่าลูกจ้างจะไม่ชนะคดี เว้นแต่เขาจะพิสูจน์ให้เห็นว่าเขาได้รับความเสียหายเนื่องจากการที่จำเลยไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้

3. โจทก์เป็นบุคคลในจำนวนบุคคลทั้งหลายซึ่งกฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง โดยเหตุที่ความประมาทเลินเล่อ (negligence) นั้น โครงสร้างของกฎหมายอาจแสดงให้เห็นว่าการละเลยต่อหน้าที่ตามกฎหมาย ย่อมแสดงอยู่ในตัวเองว่าเป็นการก่อให้เกิดสิทธิของบุคคล ที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายทางแพ่ง และการเยียวยาที่สมควรนั้นก็คือการฟ้องคดีประมาทเลินเล่อ ตัวอย่างเช่น คดี Kelly V. W.R.N. Contracting Ltd.(1968) ข้อเท็จจริงปรากฏว่าอุบัติเหตุเกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนกฎหมายการจราจรโดยการจอดรถด้วยความประมาทเลินเล่อ ศาลพิพากษาว่าโจทก์มีสิทธิตามกฎหมายในการฟ้องคดี เพราะเหตุว่ากฎหมายการจราจรมีวัตถุประสงค์ที่จะป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุ

4. ความเสียหายที่โจทก์ได้รับเป็นสิ่งซึ่งกฎหมายประสงค์จะป้องกัน หลักนี้อธิบายได้ชัดเจนจาก

คดีต่อไปนี้

คดี Gorris V. Scott(1874) โจทก์ฟ้องว่า แกะของโจทก์ถูกนำไปอาบน้ำและตกลงไปในทะเล เนื่องจากจำเลยละเลยหน้าที่ในการใช้ความระมัดระวังในการดูแลคอกสัตว์บนดาดฟ้าเรือ ศาลพิพากษาว่าคำฟ้องของโจทก์ต้องถูกยก เพราะเหตุว่าสาระสำคัญของกฎหมายที่โจทก์อ้างมีวัตถุประสงค์จะป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรคระหว่างแกะ

คดี Wearing V. Pirelli Ltd(1977) ข้อเท็จจริงได้ความว่าคนงานได้รับบาดเจ็บจากวัตถุซึ่งกำลังหมุน ศาลสูง (the House of Lords) พิพากษาว่าเหตุการณ์เป็นผลจากการใช้วัตถุนั้นและผู้เป็นนายจ้างต้องรับผิด เพราะเหตุว่าใช้ความระมัดระวังไม่เพียงพอสำหรับป้องกันอันตรายที่จะเกิดจากเครื่องจักรตามมาตรา 14(1) แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน ค.ศ.1961

หลักที่ว่า โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าความประมาทเลินเล่อของจำเลยคือสาเหตุของเหตุการณ์อาจมีปัญหายุ่งยาก ถ้าหากว่าผู้กระทำมี 2 คนหรือมากกว่านั้น กรณีที่ไม่มีพยานหลักฐานที่แสดงได้ว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือจำเลยทั้ง 2 คน ศาลก็ต้องยกฟ้อง ตัวอย่างเช่น ถ้า A ได้รับความเสียหายโดยพฤติการณ์ซึ่งเกิดจากความประมาทเลินเล่อของ B หรือ C แต่เขาไม่สามารถพิสูจน์ถึงความผิดของบุคคลเหล่านั้น ดังนั้นภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่จำเลยที่จะพิสูจน์ให้ตนเองพ้นความรับผิด ถ้าหากว่าจำเลยไม่อาจพิสูจน์เช่นนั้นได้ โจทก์อาจได้รับชดเชยค่าเสียหายจากจำเลยทั้ง 2 คน (คดี Cook V Lewis (1952)) แต่หลักนี้อาจก่อให้เกิดความยากลำบากแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ ในกรณีความเสียหายซึ่งเกิดจากการกระทำของจำเลยคนหนึ่งคนใดในจำนวน 2 คนนั้น ซึ่งบางครั้งไม่อาจเป็นไปได้ที่ความผิดเกิดจากบุคคลทั้ง 2 คน (คดี Power V. Bedford Motor Co. Ltd.(1959))

ดังนี้ หลักนี้บางทีนำไปใช้กับกรณีจำเลยกระทำละเมิดร่วมกัน (joint tortfeasors) หรือบุคคลหนึ่งต้องรับผิดเพื่อผู้อื่นสำหรับความผิดที่บุคคลนั้นกระทำไป (Vicarious Liability)[1]

<u>ตามกฎหมายของอเมริกา</u> โดยเหตุที่คดีแพ่งไม่เหมือนการฟ้องคดีอาญา ภาระการพิสูจน์ไม่ได้กำหนดว่าคณะลูกขุนจะถูกทำให้เชื่อโดยเหตุผลที่ไม่ต้องสงสัย แต่เขาถูกทำให้เชื่อโดยพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักโดยดูความซึ่งนำมาสืบ นี่คือหลักความจริงในเรื่องที่เกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อถึงแม้ว่าการกระทำที่ได้รับการพิสูจน์นั้นอาจเป็นเรื่องทางอาญา

---

1 R.F.V. Heuston, <u>Salmond on the Law of Torts</u>, p.303.

ภาระการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยโดยหลักแล้วตกอยู่แก่โจทก์ เว้นแต่เขาได้ยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อบรรเทาความเสียหาย (relief) และคำร้องของเขาถูกยกโดยคดีของเขาไม่มีน้ำหนักพอ[1]

ในคดีแพ่งธรรมดา เมื่อคู่ความซึ่งกล่าวอ้างเป็นประเด็นต้องพิสูจน์ให้ได้ความจริงตามที่กล่าวอ้าง ภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่เขา[2] คู่ความซึ่งมีภาระการพิสูจน์ในข้อเท็จจริงจะต้องมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบ และทำให้ลูกขุนเชื่อในพยานหลักฐานที่นำมาแสดงนั้น ตัวอย่างเช่น ในคดีประมาทเลินเล่อ (negligence case) โจทก์ต้องมีหน้าที่

(1) มีภาระการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลย

(2) นำพยานหลักฐานมาสืบถึงความประมาทเลินเล่อ และ

(3) ทำให้ศาลเชื่อในข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่นำมาแสดง

อย่างไรก็ตาม จำเลยอาจจะมีภาระหน้าที่ทั้ง 3 ประการนี้ในกรณีที่โจทก์ประมาทเลินเล่อร่วม (the contributory negligence of the plaintiff)[3]

ในปัจจุบัน คดีละเมิดเนื่องจากความประมาทเลินเล่อซึ่งเกิดขึ้นจากการขาดความระมัดระวัง และการไม่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ทั่วไป (general duty) หรือมาตรฐานความประพฤติ (standard of conduct) เป็นปัญหาของการพิสูจน์ทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้ในคดีรถยนต์ชนกันบนทางหลวงเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะทำให้คดีปรากฏชัดขึ้น และลูกขุนสามารถที่จะกำหนดมาตรฐานของความประพฤติเป็นพิเศษโดยปราศจากพยานหลักฐาน แต่อย่างไรก็ตามต้องมีการพิสูจน์บางอย่าง (some proof) ไม่ว่าจะเป็นพยานโดยตรง หรือพฤติการณ์แวดล้อมกรณี (direct of circumstantial) ซึ่งเป็นเรื่องที่คู่ความต้องกระทำก่อนที่ปัญหาเรื่องหน้าที่ (the question of duty) จะถูกตัดสินและคณะลูกขุนจะยอมรับว่าความประพฤติเช่นนี้มีเหตุผลหรือไม่ภายใต้พฤติการณ์แวดล้อมนั้น[4]

---

1 William L. Prosser, Law of Torts, p.212.

2 William T. Fryer, Selected Writings on the Law of Evidence and Trial, (St.Paul Minn : West Publishing Co., 1957) p.997.

3 Edward W. Cleary, Mccormick's Handbook of the Law of Evidence, p.785.

4 Fowler V. Harper and Fleming James, The Law of Torts, (Boston : Little Brown and Company, 1956), p.1063.

ในคดีอุบัติเหตุหลายคดีมีพยานหลักฐานโดยตรง (direct evidence) ถูกนำเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล ศาลก็จะส่งคดีไปยังลูกขุนเพื่อพิจารณาถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลย ในกรณีที่เนื้อหาสาระของพยานหลักฐานเกี่ยวพันถึงความประพฤติของจำเลย ซึ่งศาลปล่อยให้เป็นหน้าที่ของลูกขุนที่จะลงความเห็นว่าเป็นความประมาทเลินเล่ออย่างไรก็ตามศาลมีอำนาจที่จะกำหนดขอบเขตว่าอะไรเป็นพยานหลักฐานที่ควรจะเชื่อถือ ดังปรากฏจากคดี Baril V. New York, New Haven and Hartford Railroad โจทก์ให้การว่า เขาได้รับบาดเจ็บโดยเขาล้มลงตรงบันไดขณะเดินผ่านที่ขายตั๋วของสถานีรถไฟจำเลย โดยที่ใต้บันไดจะมีทางเดินไปยังชานชาลาซึ่งเป็นทางที่เขาจะขึ้นรถไฟ อย่างไรก็ตามจำเลยได้เรียกพยาน 6 คน ซึ่งไม่มีส่วนได้เสียเข้ามาในคดีโดยให้การว่า ราว ๆ ครึ่งชั่วโมงก่อนโจทก์จะได้รับอุบัติเหตุ โจทก์เมาเหล้านอนอยู่บริเวณชานชาลาสถานีรถไฟใกล้ ๆ ทางเดิน ห่างประมาณ 200 ฟุต จากบันได และเขาก็ถูกส่งไปยังโรงพยาบาล หลังจากนั้นเขาถูกนำตัวออกจากโรงพยาบาลไปยังสถานีตำรวจในความผิดฐานเมาเหล้าไม่ได้สติ ศาลเห็นว่าจากพยานหลักฐาน พฤติการณ์แวดล้อมของโจทก์ไม่น่าเชื่อถือ ศาลจึงไม่เห็นพ้องด้วย

ในบางคดี ศาลใช้มาตรฐานการพิสูจน์ระดับสูง (high standard of proof) เช่น กรณีผู้โดยสารได้รับบาดเจ็บจากแรงเหวี่ยงหรือกระแทกของรถไฟหรือยานพาหนะ บางศาล (some courts) เห็นว่าจากคำให้การซึ่งกล่าวถึงแรงเหวี่ยงหรือการกระแทกของรถนั้นไม่เพียงพอในการพิสูจน์ จะต้องมีพยานหลักฐานอื่นมายืนยันสนับสนุน เช่น แสดงว่า ผู้โดยสารคนอื่น ๆ ก็ถูกเหวี่ยงด้วยเหมือนกัน และถ้าไม่มีพยานหลักฐานมายืนยันสนับสนุนเพียงพอที่จะทำให้เห็นว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับเป็นผลจากกำลังแรงของรถแล้ว ศาลก็จะยกฟ้อง (คดี Hawkins V. Pittsburgh Ry. (1941))[1]

<u>ตามกฎหมายแคนาดา</u> โจทก์ต้องพิสูจน์คดีของเขา ภาระการพิสูจน์ตกแก่โจทก์ในการพิสูจน์ถึงหน้าที่ใช้ความระมัดระวัง (duty of care) , การกระทำและผล(causation), ความเสียหาย (damage) ในคดีละเมิดโดยประมาทเลินเล่อ และเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์หักล้างความประมาทเลินเล่อนั้น บุคคลผู้มีภาระการพิสูจน์ไม่ว่าจะเป็นผู้ฟ้องคดีหรือต่อสู้คดีจะต้องพิสูจน์ให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่าเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักหรือมีความเป็นไปได้ และโดยปราศจากเหตุแห่งข้อสงสัยทั้งปวง[2]

---

1 Ibid, pp.164-165.

2 G.H.L. Fridman, <u>Introduction to the Law of Torts</u>, (Toronto : Butterworths, 1978), p.260.

<u>ตามกฎหมายของฝรั่งเศส</u> คำว่า การพิสูจน์ (proof) มีความหมายได้หลายนัย บางครั้งใช้ในความหมายความจริงที่ทำให้เชื่อได้ (convinces the mind of truth), บางครั้งใช้ในความหมาย เหตุผลที่ได้รับมาจากการค้นหาความจริง (the result obtained in the search for the truth) เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงเป็น ที่แน่ชัดแล้ว อาจกล่าวได้ว่าได้มีการพิสูจน์แล้ว[1]

ความสำคัญของการพิสูจน์ (Importance of proof) ก็คือว่าไม่มีสิทธิใด ๆ เกิดขึ้น โดยปราศจากการพิสูจน์ถึงการกระทำทางกฎหมาย (Juridicial act) หรือข้อเท็จจริงทางวัตถุ (material fact)

ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงซึ่งโต้แย้งกันนั้นต้องมีการพิสูจน์เพื่อที่จะทำให้ผู้พิพากษาเชื่อถือในสิทธิที่แสดงนั้น ด้วยเหตุนี้การพิสูจน์จึงก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่

ทฤษฎีการพิสูจน์ (theory of proof)มีลักษณะเป็นทฤษฎีผสม (Mixed Character of Theory) กล่าวคือมีความเกี่ยวข้องกันระหว่างกฎหมายสารบัญญัติ (substantive Law) และวิธีพิจารณา (procedure)

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำมาใช้กับกฎหมายสารบัญญัติโดยเฉพาะในทางแพ่งก็ด้วยเหตุผล 3 ประการคือ

(1) ใช้สำหรับเหตุที่เกิดขึ้นซึ่งการพิสูจน์ถูกนำไปใช้ในคดีแพ่งธรรมดาในกรณีที่ไม่มีการต่อสู้คดีซึ่งเหตุเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องมีลักษณะที่เป็นปัญหาที่โต้เถียงกัน และมิใช่ข้อสมมุติฐานล่วงหน้าสำหรับการฟ้องคดี และวิธีพิจารณา

(2) การพิสูจน์ ถูกเตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อป้องกันไว้ก่อนซึ่งไม่มีใครรู้ได้ว่าจะมีการต่อสู้คดีหรือไม่ ซึ่งอาจจะได้นำมาใช้ในกรณีจำเป็น กรณีนี้เรียกว่า "pre-constituted proofs"

(3) ปัญหาในการกำหนดว่า การพิสูจน์แบบใด (kind of proof) ถูกนำมาใช้ในคดีที่เกี่ยวกับกฎหมายสารบัญญัติซึ่งมิใช่วิธีพิจารณา อย่างไรก็ตามสำหรับลักษณะของกฎหมายและวิธีการที่นำมาใช้นั้นควรบังคับตามกฎหมายสารบัญญัติทางแพ่ง (Substantive Civil Law) ไม่ใช่กฎหมายวิธีสบัญญัติ (procedure Law)

หลักในการกำหนดภาระการพิสูจน์เป็นหลักที่มีความสำคัญมากในทางปฏิบัติ กฎหมายของฝรั่งเศสมีหลักที่มีความแตกต่างกันอยู่ 2 หลัก ก็คือ หลักหน้าที่นำสืบก่อน (the burden of going forward) ซึ่งหมายถึงหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานเข้ามาพิสูจน์ก่อนเพื่อให้ศาลเห็นพ้อง

---

1 Marcel Fernand Planiol, <u>Treatise on the Civil Law</u>, (Lousiana : Lousiana State Law Institute, 1959), p.1.

ด้วยในน้ำหนักของพยานหลักฐาน และภาระการพิสูจน์ที่เรียกว่า "burden of persuasion" ซึ่งหมายถึงหน้าที่นำสืบที่แท้จริงที่ทำให้ศาลเชื่อในน้ำหนักของพยานหลักฐานนั้น[1]

ตามกฎหมายฝรั่งเศสมีหลักหน้าที่นำสืบเป็นใจความว่า "Celui qui allégue un fait contraire à La situation acquise de l'adversaire est tenu d'en établir la verité celui qui invoque une situation acquise c'est à dire une situation 'normale' n'a rien a prouver"

ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า "ผู้ใดที่อ้างว่ามีพฤติการณ์อย่างหนึ่งซึ่งผิดกับสภาพซึ่งฝ่ายตรงข้ามสืบได้มาแล้ว ผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบ ส่วนผู้ที่อ้างสภาพธรรมดาแล้วไม่จำเป็นจะต้องสืบ"[2]

บุคคลใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงในทางตรงข้ามเพื่อเข้าถือสิทธินั้น บุคคลนั้นต้องพิสูจน์ความจริงนั้น เช่น บุคคลใดฟ้องร้องคดีเพื่อได้มาซึ่งสิ่งใดที่เขาไม่มี หรือบุคคลใดอ้างสิทธิความเป็นเจ้าหนี้ หรือสิทธิของเขาต่อทรัพย์สิน บุคคลนั้นต้องพิสูจน์ ตรงกับสุภาษิตกฎหมายที่ว่า "Onus probandi incumbit actori"

ในทางปฏิบัติ เมื่อการพิสูจน์ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบุคคลผู้ซึ่งควรจะพิสูจน์ ศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง (the judge should decide against his claim) แต่ถ้าโจทก์พิสูจน์ได้ความตามนั้น เขาก็จะชนะคดี

ถ้าจำเลยได้แย้งโจทก์โดยกล่าวอ้างข้อยกเว้น (exception) หรือข้อต่อสู้อย่างอื่นทำนองเดียวกัน ดังนี้จำเลยต้องพิสูจน์ภาระการพิสูจน์ในคดีซึ่งตกแก่จำเลยนี้ เรียกตามสุภาษิตกฎหมายว่า "Reus in exeptione fit actor"

จะเห็นได้ว่าภาระการพิสูจน์อาจตกอยู่แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้นจึงมีคำกล่าวที่ว่า "ภาระการพิสูจน์ย่อมตกแก่บุคคลผู้กล่าวอ้าง" (the burden of proving incumbs on him who alleges)

หลักดังกล่าวนี้เป็นที่ยอมรับกันสำหรับผู้พิพากษา (Cass.Civ. 8 March 1926, P. and S. 1926.1.167)[3]

ในคดีแพ่งกฎหมายฝรั่งเศสได้บัญญัติหลักทั่วไปในเรื่องหน้าที่นำสืบไว้ในมาตรา 1315 ซึ่งบัญญัติว่า "He who claims execution of an obligation must prove it."[4]

---

1 Peter Herzog, Civil Procedure in France, p.310.

2 จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 24.

3 Marcel Fernand Planiol, treatise on the Civil Law, pp.31-32.

4 John H Crabb, The French Civil Code, p.243.

มาตรา 1315 ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า "บุคคลใดใช้สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ บุคคลนั้นต้องพิสูจน์"

จะเห็นได้ว่ามาตรา 1315 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสได้บัญญัติให้บุคคลซึ่งต้องการเรียกร้องให้ชำระหนี้จะต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงหนี้นั้น ในทางตรงกันข้าม บุคคลใดกล่าวอ้างว่าหนี้นั้นระงับแล้วบุคคลนั้นมีหน้าที่นำสืบด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นในการบรรเทาความเสียหายโจทก์ต้องพิสูจน์ถึงสิทธิเรียกร้องของเขา และจำเลยต้องพิสูจน์ถึงข้อต่อสู้ต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง[1]

ในคดีละเมิด ภาระการพิสูจน์ตกแก่โจทก์ โจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความผิด (fault), การกระทำและผล (causation), และอันตรายที่ได้รับ (harm) อย่างไรก็ตามในคดีอุบัติเหตุที่เกิดจากยานยนต์ (automobile cases) หรืออุบัติเหตุที่เกิดจากสิ่งอื่นซึ่งจำเลยต้องรับผิดนั้นประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1384 ได้บัญญัติถึงข้อสันนิษฐานของความผิด (presumption of liability) โดยเป็นภาระการพิสูจน์ของจำเลยที่จะพิสูจน์ว่าอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นไม่ใช่เป็นผลจากรถยนต์ของจำเลย กล่าวโดยเฉพาะก็คือว่า โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงความเร็วในการขับรถ อันเป็นสาเหตุที่เกิดอุบัติเหตุ แต่จำเลยต้องพิสูจน์ว่าการใช้ความเร็วสูงไม่ใช่สาเหตุให้เกิดอุบัติเหตุ

ในคดีอุบัติเหตุที่เกิดจากการก่อสร้าง ภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่จำเลยที่จะพิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ใช่เกิดจากความผิดในการก่อสร้างหรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการก่อสร้าง โจทก์ซึ่งฟ้องแพทย์ให้รับผิดในการกระทำซึ่งไม่ได้รับอนุญาต ต้องพิสูจน์ว่าเขาไม่มีความรู้พอเพียงในการรักษา[2]

อย่างไรก็ตามก่อนที่โจทก์จะได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนภายใต้กฎหมายฝรั่งเศส โจทก์จะต้องพิสูจน์ว่า เขาได้รับความเสียหายและความเสียหายนั้นเป็นผลจากการกระทำ (act) หรือละเว้นกระทำ (Omission) ซึ่งจำเลยต้องรับผิด ความรับผิดนี้อาจจะเป็นความรับผิดของจำเลยเอง หรือเป็นความรับผิดสำหรับการกระทำของผู้อื่นหรือเป็นความเสียหายซึ่งเกิดจากสิ่งของที่อยู่ในความดูแล[3]

---

1 Peter Herzog, Civil Procedure in France, pp.310-311.

2 Ibid, pp.312-313.

3 F.H. Lawson, A.E. Anton and L Neville Brown, Amos and Walton's Introduction to French Law, (Oxford : Clarendon Press, 1963), p.207.

<u>ตามกฎหมาย เยอรมัน</u> คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งยกเป็นข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ของตน (each party must prove those facts which gave rise to the rights or defences on which it relies) ภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริง เรียกว่า "Beweislast" ภาระการพิสูจน์นั้นในขั้นต้นขึ้นอยู่กับกฎหมายสารบัญญัติ (substantive Law)

ศาลอาจสรุปความเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งจะนำไปสู่การผลักภาระการพิสูจน์ กล่าวคือ ถ้าโจทก์ได้พิสูจน์ข้อเท็จจริงด้วยประสบการณ์ทั่วไป สิ่งนี้จะนำไปสู่ข้อสรุปว่าข้อสมมุติฐานธรรมดาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นข้อเท็จจริงที่ยังห่างไกลที่โจทก์จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นพยานหลักฐานที่มีมูล ศาลอาจกำหนดว่า โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ และกำหนดให้จำเลยพิสูจน์หักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ (plaintiff's evidence)[1]

มาตรา 287 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เยอรมัน ได้บัญญัติเป็นการผ่อนคลายการกำหนดหน้าที่นำสืบ ซึ่งมีข้อน่าพิจารณาที่สำคัญในทางปฏิบัติ 2 ประการ คือ

(1) เมื่อมีข้อโต้เถียงว่า ความเสียหายเป็นผลจากการกระทำหรือไม่ ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะสันนิษฐานว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการกระทำ หลักนี้ถูกโต้แย้งว่าศาลไม่ควรมีอิสระในการที่จะใช้ดุลพินิจในปัญหาที่ว่า ความเสียหายเป็นผลจากการกระทำของจำเลย ซึ่งจำเลยต้องรับผิด แต่ถ้าศาลได้พิจารณาเห็นว่ายังคงต้องรับผิดอยู่ ศาลก็อาจจะใช้ดุลพินิจพิพากษาว่าความเสียหายเป็นผลจากการกระทำตามที่คาดคะเนไว้ ตัวอย่างเช่น A ทำร้าย B ด้วยมีดโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นเหตุให้ B เกิดช็อคเพราะความตกใจ (nervous shock) เป็นอำนาจของศาลที่จะใช้ดุลพินิจว่า B ซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากช็อคนั้น ถือได้ว่าความเสียหายเป็นผลจากการทำร้าย

(2) ศาลมีดุลพินิจเช่นเดียวกันในคดีซึ่งเรียกร้องเกี่ยวกับเงิน ถ้าหากว่าการพิสูจน์แบบเคร่งครัด (strict proof) จะเป็นข้อยุ่งยาก ซึ่งเป็นที่โต้เถียงกันไม่มีที่สิ้นสุด ในทางปฏิบัติศาลใช้ดุลพินิจน้อยกว่ากรณีที่หนึ่ง[2]

ในคดีแพ่งภายใต้หลักทั่วไป โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้ละเลยหน้าที่ (default) แต่ภายใต้กฎพิเศษ (special rules) ความรับผิดในบางครั้งเกิดขึ้นต่างหากจากปัญหาการละเลยหน้าที่ของจำเลย และคดีส่วนมากจะใช้ข้ออ้างที่ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรเป็นข้อแก้ตัว ซึ่งจำเลยต้องพิสูจน์ว่าเขาได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว[3]

---

1 E.J. Cohn, <u>Manual of German Law</u>, vol.II (London : the British Institute of International and Comparative Law, 1971), pp.219-220.

2 Ibid, p.221.

3 Ernest J. Shuster, <u>The Principles of German Civil Law</u>, (Oxford : The Clarendon Press, 1907), p.348.

ในคดีละเมิด เป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะพิสูจน์ว่าเขาได้รับความเสียหาย และความเสียหายนั้นเป็นสิทธิตามกฎหมายอย่างหนึ่งที่ได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 823 และการกระทำของจำเลยซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายนั้น เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย (unlawful) และศีลธรรม (culpable) กล่าวโดยเฉพาะก็คือโจทก์ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยปฏิบัติต่ำกว่ามาตรฐานความระมัดระวัง (standard of care) ภายใต้พฤติการณ์แวดล้อมกรณี (circumstanas) และโดยการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์

ในคดีอื่น ศาลจะอ้างว่ามีพยานหลักฐานเบื้องต้น (prima facie evidence) ซึ่งโดยปกติธรรมดาเหตุการณ์จะไม่เกิดขึ้นเว้นแต่จำเลยจะประมาทเลินเล่อ ซึ่งพยานหลักฐานเบื้องต้นนี้ถือว่าเพียงพอแล้วที่จะถือว่าจำเลยต้องรับผิด เว้นแต่จำเลยจะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายย่อมจะเกิดมีขึ้นแม้ว่าจะใช้ความระมัดระวังแล้วก็ตาม หลักดังกล่าวนี้เป็นเพียงสิ่งที่ช่วยในการประเมินพยานหลักฐานมิใช่เป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังจำเลย[1]

ในคดีที่โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 823 โจทก์ต้องพิสูจน์ 2 ประการด้วยกันคือ ประการแรกพิสูจน์ถึงความเสียหายที่แท้จริงที่เกิดขึ้น และประการที่สองขอบเขตความเสียหายที่เกิดขึ้นถึงแม้ว่ามาตรา 287 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ให้อำนาจศาลที่จะใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายได้ก็ตาม[2]

ในคดีเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ผลิตสินค้า (product liability) ซึ่งคำพิพากษาของศาลได้เปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์ จะเห็นได้จากคดีที่เรียกว่า "คดีเป็ดไก่ แมวสุนัข" (fowl pest case) ข้อเท็จจริงได้ความว่า เจ้าของฟาร์มไก่ได้ฟ้องโรงงานผู้ผลิตวัคซีนป้องกันเชื้อไวรัส เนื่องจากลูกไก่จำนวนพัน ๆ ตัวได้ตายเพราะวัคซีนนั้น ปรากฏว่าโจทก์ชนะคดี ศาลได้พิพากษาโดยถือเอามาตรา 823 เป็นหลักพิจารณา โดยโจทก์ในคดีเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ผลิตสินค้าต้องพิสูจน์ว่า สินค้าของจำเลยบกพร่องเมื่อนำออกจากโรงงานของเขา แต่ไม่ต้องพิสูจน์ต่อไปว่าโรงงานผู้ผลิตได้ใช้ความระมัดระวังต่ำกว่ามาตรฐานธรรมดา กรณีเช่นนี้จะเป็นการแบ่งเบาภาระของโจทก์ในการพิสูจน์ จากข้อสันนิษฐานที่ว่าเขาควรจะถูกตำหนิสำหรับการใช้ความระมัดระวังไม่เพียงพอ ขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่ศาลปฏิเสธที่จะนำหลักความรับผิดเด็ดขาด (strict liability) มาใช้ในคดีละเมิด กรณีนี้เป็นการกลับภาระ

---

1 Norbert Horn, Hein Kotz and Hans G. leser, German Private and Commercial Law : An Introduction, (Oxford : the Clarendon Press, 1982), p.152.

2 E.J. Cohn, Manual of German Law, vol I (London : Oceana Publications, Inc, 1968), p.109.

การพิสูจน์ (reversal of the burden of proof) สำหรับความผิดตามมาตรา 823 ซึ่งในทางปฏิบัติไม่แตกต่างไปจากความรับผิดเด็ดขาด (Strict liability)[1]

<u>ตามกฎหมายสวิส</u> ในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในคดีละเมิด โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำผิดกฎหมายไม่ว่าโดยจงใจ (intention) หรือประมาทเลินเล่อ (negligence) ในการพิสูจน์นั้นโจทก์ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยมีความจงใจ (intention) ที่จะทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายหรือจำเลยไม่ได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์[2] นอกจากนั้นโดยทั่วไปแล้วภาระการพิสูจน์ถึงเหตุ (cause) และผล (effect) ของการกระทำยังตกแก่โจทก์อีกด้วย[3]

ในบางคดีศาลสวิส ถือว่าการกระทำของจำเลยต้องเป็นผลโดยตรง (direct) หรือใกล้ชิด (immediate) ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย และถ้าหากการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย (unlawfulness) ได้ถูกพิสูจน์แล้ว จำเลยต้องรับผิดในผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด (all the consequences)[4]

<u>ตามกฎหมายอิตาลี</u> คำว่าภาระการพิสูจน์ (burden of proof) หมายถึงหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบให้ศาลเชื่อในข้อเท็จจริงตามที่กล่าวอ้างในสิทธิเรียกร้องหรือการต่อสู้คดี ซึ่งหลักนี้เป็นหลักที่สำคัญในระบบกฎหมายอิตาเลียน (Italian System)[5]

มีหลักทั่วไปอยู่ 3 ประการ ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดให้บุคคลใดมีภาระการพิสูจน์ (burden of proof) หลักดังกล่าวเป็นสุภาษิตกฎหมาย มีดังนี้คือ

---

1 Norbert Horn, Hein Kotz and Hans G. Leser, <u>German Private and Commercial Law : An Introduction</u>, p.153.

2 Ivy Williams, <u>The Sources of Law in the Swiss Civil Code</u>, (Milford : Oxford University Press, 1923), p.118.

3 Ibid, p.108.

4 Ibid.

5 Maruo Cappeletti and Joseph M.Perillo, <u>Civil Procedure in Italy</u>, p.185.

(1) onus probandi incumbit ei qui affirmat, non ei qui negat หลักนี้ภาระการพิสูจน์ตกแก่บุคคลผู้กล่าวอ้างไม่ใช่ตกแก่บุคคลผู้ปฏิเสธ (The burden of proof rests on him who affirms, not on him who denies)

(2)actore non probante reus absolvitur หลักนี้มีความหมายว่า ถ้าโจทก์ไม่นำสืบจำเลยย่อมพ้นผิด (If the plaintiff does not prove his case, the defendant is absolved)

(3)reus in excipiendo fit actor หลักนี้มีความหมายว่า การยก "ข้อยกเว้น" ขึ้นอ้างทำให้จำเลยกลายเป็นโจทก์ (By raising an "exception" the defendant becomes the plaintiff)

จากหลักที่กล่าวมานี้ก่อให้เกิดการแบ่งแยกข้อเท็จจริงออกเป็น 4 ประเภท คือ

(1) ข้อเท็จจริงซึ่งก่อให้เกิดสิทธิ (costitutivi)

(2) ข้อเท็จจริงซึ่งเปลี่ยนแปลงสิทธินั้น (modificativi)

(3) ข้อเท็จจริงซึ่งระงับสิทธินั้น (estintivi)

(4) ข้อเท็จจริงซึ่งขัดขวางการก่อให้เกิดสิทธินั้น (impeditivi)

หลักทั้ง 4 ประการนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาระการพิสูจน์กล่าวคือ ตามหลักทั่วไป บุคคลใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงซึ่งมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง คือข้อเท็จจริงซึ่งก่อให้เกิดสิทธิ (creates), ระงับซึ่งสิทธิ (extinguishes), เปลี่ยนแปลงซึ่งสิทธิ (modifies) หรือขัดขวางการก่อให้เกิดสิทธิ (impedes the creation of a right) บุคคลนั้นต้องมีภาระการพิสูจน์ (burden of proof)[1]

ประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 2697 บัญญัติเป็นภาษาอังกฤษว่า "One who asserts a right in judicial prodeedings must prove the facts on which the right is based

One who asserts the invalidity of such facts, or claims that the right has been modified or extinguished, must prove the facts on which the defense is based"[2]

---

1 Ibid, pp.186-187.

2 Mario Beltramo, Giovani E. Longo and John Henry Merryman, Italian Civil Code, (New York : Ocean Publications, Inc, 1969), p.687.

มาตรา 2697 ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า "บุคคลใดกล่าวอ้างสิทธิในกระบวนพิจารณาทางศาลต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงซึ่งอาศัยเป็นข้ออ้างแห่งสิทธินั้น

บุคคลใดอ้างถึงความไม่สมบูรณ์ของข้อเท็จจริงบางอย่างหรือสิทธิเรียกร้องนั้นถูกเปลี่ยนแปลงหรือระงับลง บุคคลนั้นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงซึ่งอ้างเป็นข้อต่อสู้นั้น"

เมื่อพิจารณาตามมาตรา 2697 จะเห็นได้ว่ามีหลักคล้าย ๆ กับกฎหมายไทย กล่าวคือยึดหลักที่ว่า "ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์" แต่กฎหมายของอิตาลีนั้นได้บัญญัติถึงข้อเท็จจริงไว้ชัดว่าเป็นข้อเท็จจริงซึ่งก่อให้เกิดสิทธิ (facts that create a right)ข้อเท็จจริงซึ่งเปลี่ยนแปลงสิทธิ (facts that modify a right) ข้อเท็จจริงซึ่งระงับสิทธิ (facts that extinguish a right)และข้อเท็จจริงซึ่งขัดขวางการก่อให้เกิดสิทธินั้น (facts that impede the creation of a right)

อย่างไรก็ตาม ภาระการพิสูจน์นั้นบางครั้งถูกกำหนดโดยได้ทำสัญญาไว้ก่อน (prior contract) หรือข้อกำหนดในการฟ้องคดี[1] ซึ่งในเรื่องข้อตกลงเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์นั้นประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีได้บัญญัติไว้ในมาตรา 2698 มีข้อความเป็นภาษาอังกฤษว่า "A greements whereby the burden of proof is reversed or modified are void when the issue concerns rights which cannot be disposed of by the parties or when the reversal or modification has the effect of making the exercise of the right by one of the parties excessively difficult[2]

มาตรา 2698 ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า "ข้อตกลงเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ที่กลับหรือเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์ย่อมเป็นโมฆะ ถ้าประเด็นเกี่ยวกับสิทธิไม่อาจโอนไปโดยคู่ความหรือเมื่อการกลับหรือเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลกระทบกระเทือนต่อการใช้สิทธิของคู่ความคนใดคนหนึ่งอย่างมาก"

กล่าวโดยสรุป ภาระการพิสูจน์ (burden of proof) ตามกฎหมายอิตาลียึดถือหลักที่ว่า "ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์" และคู่ความอาจตกลงกำหนดภาระการพิสูจน์โดยทำสัญญาไว้ก่อน (prior contract) ได้ แต่ถ้าหากว่า ข้อตกลงในการกลับ (reversal) หรือเปลี่ยนแปลง (modification) ภาระการพิสูจน์นั้นมีผลกระทบกระเทือนต่อการใช้

---

1 Maruo cappeletti and Joseph M. Perillo, Civil Procedure in Italy, p.187.

2 Mario Beltramo, Giovani E. Longo and John Henry Merryman, Italian Civil Code, p.687.

สิทธิของคู่ความคนใดคนหนึ่งอย่างมากแล้ว ข้อตกลงนั้นย่อมเป็นโมฆะ

ตามกฎหมายสวีเดน โจทก์ถูกกำหนดให้พิสูจน์ถึงสิทธิเรียกร้องของเขามิฉะนั้นจำเลยย่อมพ้นผิด แต่ถ้าจำเลยกล่าวอ้างข้อเท็จจริงฉบล้างพฤติการณ์แวดล้อม เป็นหน้าที่ของเขาที่จะพิสูจน์ถึงพฤติการณ์แวดล้อมด้วยพยานหลักฐาน[1]

จะเห็นได้ว่ากฎหมายของสวีเดนได้ถือหลักว่า "ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์" ซึ่งคล้ายกับกฎหมายไทย

ตามกฎหมายเนเธอร์แลนด์ บุคคลใดเรียกร้องค่าเสียหายในคดีละเมิดโดยทั่วไปจะต้องพิสูจน์ว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างความเสียหายและความผิดของจำเลย เขาอาจพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์นี้ถึงแม้ว่าจะมีข้อสันนิษฐานที่ว่าความเสียหายจะไม่เกิดขึ้นโดยปราศจากความผิด (his loss would not have occurred without such wrongful conduct)

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจะมิใช่เพราะความผิดของจำเลยแต่ก็ยังถือว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างเหตุและผล ถ้าหากว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำละเมิดของบุคคลที่สาม (third party)

ในปัจจุบันนี้บางกรณีถือได้ว่าเป็นการกลับภาระการพิสูจน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล ถ้าโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่า ความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำละเมิดส่วนใดส่วนหนึ่งโดยบุคคล 2 คนหรือมากกว่านั้น แต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ละเมิดส่วนไหนเป็นเหตุทำให้เกิดความเสียหายแก่เขา (which of the torts is the cause of his loss) ตัวอย่างเช่น มีบุคคล 2 คน คือ A และ B ประมาทเลินเล่อยิงปืนหรือขว้างก้อนหินไปในทางทิศเดียวกันและมีบุคคลหนึ่งถูกกระสุนปืนหรือก้อนหินนั้น ในกรณีที่เมื่อมีหลักฐานว่า A และ B ทั้ง 2 คนกระทำการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (unlawfully) ต่อผู้เสียหายและเขาได้รับบาดเจ็บสืบเนื่องมาจากไม่เพราะการกระทำของ A ก็ของ B กรณีนี้จะเกิดความไม่เป็นธรรมถ้าหากผู้เสียหายรับเคราะห์เรื่องความเสียหายไป โดยที่เขาไม่สามารถพิสูจน์ถึงสาเหตุแห่งการกระทำนั้นได้

การกลับภาระการพิสูจน์ (the reversal of the burden of proof) ในกรณีนี้หมายความว่า ถ้า A และ B เป็นผู้มีภาระการพิสูจน์และไม่สามารถพิสูจน์ได้เช่นเดียวกับผู้เสียหาย ทั้ง A และ B ต้องรับผิดร่วมกันสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยไม่จำกัดว่าเกิดจากการกระทำ

---

1 Ruth Bader Ginsburg and Anders Bruzelius, Civil Procedure in Sweden, (Hague : Martinus Nijhoff, 1965), p.297.

ของบุคคลใดใน 2 คนนั้น ความรับผิดนี้เป็นหลักเบื้องต้นของกฎหมายที่ถือว่าทั้ง A และ B กระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมายต่อบุคคลผู้เสียหาย และในขณะเดียวกันเกิดความยุ่งยากในการพิสูจน์ถึงการกระทำและความเสียหายซึ่งโดยทั่วไปเป็นภาระอันหนักของบุคคลผู้เสียหายมากกว่าคนใดคนหนึ่งในจำนวน 2 คนผู้กระทำผิดนั้น และจากหลักนี้เองบุคคลผู้ได้รับความเสียหายมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายถึงแม้ว่าบุคคลผู้เสียหายไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าบุคคลใดกระทำก็ตาม[1]

<u>ตามกฎหมายของออสเตรีย</u> ประมวลกฎหมายแพ่งออสเตรีย มาตรา 1298 บัญญัติเป็นภาษาอังกฤษว่า "A person who asserts that he has been prevented from the performance of a contractual or legal obligation without any fault on his part must bear the burden of proof thereof"[2]

มาตรา 1298 ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า "บุคคลใดกล่าวอ้างว่าเขาถูกโต้แย้งจากการชำระหนี้ตามสัญญาหรือหนี้ตามกฎหมายโดยมิใช่ความผิดของเขา บุคคลนั้นมีภาระการพิสูจน์ในสิ่งนั้น"

บทบัญญัติมาตรา 1298 เป็นหลักทั่วไปเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ว่าบุคคลใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดภาระการพิสูจน์ย่อมตกแก่บุคคลนั้น ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่คล้าย ๆ กฎหมายไทยที่ยึดหลักที่ว่า "ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์"

<u>ตามกฎหมายญี่ปุ่น</u> โดยเหตุที่ในคดีละเมิด การจงใจ (intent) หรือประมาทเลินเล่อ (negligence) ของจำเลยเป็นพื้นฐานของความรับผิด (basic of liability) ดังนั้น ภาระการพิสูจน์ถึงความผิด (the burden of proof of fault) ตกอยู่แก่โจทก์

ในคดีส่วนมากโจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความผิดของจำเลย (defendant's fault) และถึงแม้ว่าไม่สามารถพิสูจน์ถึงความผิดได้อย่างเต็มที่ ผู้พิพากษาก็อาจใช้การสันนิษฐานได้ (the judge may be able to presume it) อย่างไรก็ตามมีบางคดีโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความผิดและความเสียหายได้ หลักความรับผิดเด็ดขาด (strict liability) จึงถูกนำมาใช้จะเห็นได้จากกรณีอุบัติเหตุที่เกิดจากยานยนต์ (motor-vehicle accidents)[3]

---

1 The Netherlands Ministry of Justice, <u>The Netherlands Civil Code Book 6 : The Law of Obligations</u>, (A.W. Sijthoff International publishing Company B.V., 1977), pp.394-395.

2 Paul L. Baeck, <u>The General Civil Code of Austria</u>, (New York : Oceana Publications, Inc, 1972), p.254.

3 Arthur Taylor Von Mehren, <u>Law in Japan; the legal Order in a Changing Society</u>, (Tokyo : Charles E tuttle Company, 1964) p.401.

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบ Common Law เช่น อังกฤษ, สหรัฐอเมริกา, แคนาดา หรือประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย เช่น ฝรั่งเศส, เยอรมัน, สวิส, อิตาลี, สวีเดน, เนเธอร์แลนด์, ออสเตรีย หรือญี่ปุ่นก็ตาม โดยทั่วไปแล้วภาระการพิสูจน์ตกแก่คู่ความซึ่งกล่าวอ้าง (ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat)

3.2 หลักเรื่องการสันนิษฐาน

ดังได้กล่าวแล้วว่า ข้อสันนิษฐานแบ่งออกเป็นสองชนิด คือ

(1) ข้อสันนิษฐานของข้อเท็จจริง (Presumption of Fact)

(2) ข้อสันนิษฐานของกฎหมาย (Presumption of Law)

ข้อสันนิษฐานของข้อเท็จจริง ได้แก่ ข้อสันนิษฐานซึ่งศาลวินิจฉัยโดยอาศัยความคิดความอ่านด้วยเหตุผลตามธรรมดาว่าความจริงควรจะเป็นเช่นนั้นซึ่งไม่เกี่ยวกับข้อกฎหมาย[1] อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานของข้อเท็จจริงอาจเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงพยานแวดล้อมกรณี (Circumstantial Evidence) โดยที่เมื่อข้อเท็จจริงอันหนึ่งซึ่งรู้อยู่แล้วมีความเกี่ยวพันกับข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่ง ตามหลักตรรกวิทยาข้อเท็จจริงอันหลังอาจถูกลงความเห็นจากข้อเท็จจริงอันแรกได้ ข้อเท็จจริงอันแรกอาจกล่าวได้ว่าเป็นพยานแวดล้อมกรณีของข้อเท็จจริงอันหลัง[2]

ข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ได้แก่ข้อสันนิษฐานที่ปรากฏอยู่ในตัวบทกฎหมายโดยแจ้งชัดบ่งโดยเฉพาะสำหรับการกระทำหรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1350 ให้คำนิยามเอาไว้ว่า "หมายถึงข้อสันนิษฐานซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยกฎหมายพิเศษสำหรับการกระทำบางอย่างหรือข้อเท็จจริงบางอย่าง..."[3]

ข้อสันนิษฐานของกฎหมายแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

(1) ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด (irrebuttable presumption)

(2) ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด (rebuttable presumption)

---

1 วิจิตร ลุลิตานนท์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า 187.

2 D.W. Elliott, Phipson's Manual of the Law of Evidence, p.244.

3 John H. Crabb, The French Civil Code, p.248.

ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด (irrebuttable presumption) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "conclusive presumption"[1] หมายถึงข้อสันนิษฐานซึ่งจะนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างไม่ได้ ส่วนมากข้อสันนิษฐานเหล่านี้บัญญัติอยู่ในกฎหมายสารบัญญัติ (substantive Law) เช่น ข้อสันนิษฐานที่ว่า บุคคลทุกคนต้องรู้กฎหมาย หรือตามกฎหมายอังกฤษเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี ไม่ต้องรับโทษในการกระทำความผิดของตน[2] หรือตามกฎหมายอเมริกาบุคคลอายุต่ำกว่า 7 ปี ไม่ต้องรับผิดในการกระทำความผิดทางอาญา (felony) ของตน[3]

ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด (rebuttable presumption) ได้แก่ข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่จะนำพยานมาพิสูจน์โต้แย้งได้ว่าความจริงไม่ได้เป็นอย่างที่กฎหมายได้สันนิษฐานไว้

ในประเทศฝรั่งเศสศาลได้แบ่งแยกข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดออกเป็น 3 กรณี คือ

(1) ข้อสันนิษฐานนั้นอาจถูกโต้แย้งโดยไม่มีขอบเขตจำกัดเป็นพิเศษ เช่น กรณีข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวข้องถึงการถึงแก่ความตายในเวลาเดียวกัน (simultaneous deaths)

(2) ข้อสันนิษฐานนั้นอาจถูกโต้แย้งได้โดยเฉพาะบุคคลบางคนหรือการพิสูจน์ข้อเท็จจริงบางอย่าง ตัวอย่างเช่น มาตรา 1384 ของประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส ซึ่งยอมให้มีการโต้แย้งเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความผิดในคดีอุบัติเหตุที่เกิดจากรถยนต์ หรือเครื่องมืออย่างอื่นภายใต้การพิสูจน์ของจำเลยว่าอุบัติเหตุนั้นเกิดเพราะเหตุสุดวิสัย หรือเป็นการกระทำของบุคคลที่สาม

(3) ข้อสันนิษฐานอาจถูกโต้แย้งได้โดยเฉพาะการพิสูจน์ถึงเจตนา เช่น ข้อสันนิษฐานในเรื่องการให้โดยเสน่หาที่มิชอบด้วยกฎหมาย[4]

ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดทั้ง 3 ประการนี้คู่ความอาจนำสืบโต้แย้งได้ แต่ถ้าเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดแล้วกฎหมายของฝรั่งเศสห้ามมิให้นำพยานหลักฐานมาสืบโต้แย้ง เว้นแต่ข้อสันนิษฐานนั้นกฎหมายได้ยกเลิกหรือปฏิเสธการฟ้องคดีตามกฎหมาย[5]

---

1 J.D. Heydon, Case and Materials on Evidence, p.45.

2 John H. Buzzard, Phipson on Evidence, p.913.

3 Edward W. Cleary, Mccormick's Handbook of the Law of Evidence, p.804.

4 Peter Herzog, Civil Procedure in France, pp.314-316.

5 Marcel Fernand Planiol, Treatise on the Civil Law, p.29.

ในประเทศอังกฤษ ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด (rebuttable presumption) คู่ความนำพยานหลักฐานอื่นมาหักล้างได้ เช่น ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับกฎหมาย (The Presumption of legality) ที่ว่า "ทุกสิ่งทุกอย่างให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่ากระทำโดยถูกต้องตามกฎหมาย เว้นแต่จะมีพยานหลักฐานมาแสดงเป็นอย่างอื่น" ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้ตรงกับสุภาษิตกฎหมายว่า "omnia praesumuntur rite esse acta"

เกี่ยวกับความระมัดระวังก็ได้มีข้อสันนิษฐานว่า "เครื่องมือที่ใช้และวิธีการในการผลิต สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นที่รู้กันทั่วไปว่าได้ใช้ความระมัดระวังแล้ว เว้นแต่จะมีพยานหลักฐานมาแสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น"[1]

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งคู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบหักล้างได้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีข้อสันนิษฐานบางอย่างมุ่งหมายที่จะผลักภาระการพิสูจน์ไปให้จำเลย ตัวอย่างเช่น ข้อสันนิษฐานเรื่องความประมาทเลินเล่อของผู้ขนส่ง (carrier's negligence) เมื่อผู้โดยสารได้รับบาดเจ็บ สาเหตุจากการควบคุมของผู้ขนส่ง (carrier's control) ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับอาวุธปืนซึ่งเกิดขึ้นขณะปืนอยู่ในความครอบครองและควบคุมของจำเลย, ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับยานยนต์ซึ่งลูกจ้างขับไปในทางการที่จ้าง[2]

ตามกฎหมายไทย ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดมีอยู่ตามบทบัญญัติในกฎหมายต่าง ๆ เป็นอันมาก มีข้อสังเกตได้ว่าส่วนมากกฎหมายมักใช้คำว่า "ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า" หรือ "ให้สันนิษฐานว่า" ผลของข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดนี้ก็มีอยู่เพียงเป็นการโยนหน้าที่นำสืบไปให้อีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องสืบหักล้างข้อสันนิษฐานนั้น กล่าวคือถ้าข้อสันนิษฐานมีอยู่เป็นคุณแก่ฝ่ายใดฝ่ายนั้นก็นำสืบแต่เพียงว่าได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นแล้ว ตนก็จะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานตกเป็นหน้าที่ของอีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องนำสืบหักล้าง[3]

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84(2) บัญญัติว่า "ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์แต่เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว"

คำว่า "ข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมาย" ในมาตรา 84(2) นี้ ท่านพระยาอิศรภักดีธรรมวิเทต กล่าวว่า "มีความหมายว่า "ความสันนิษฐานไว้ก่อน" หรืออีกนัยหนึ่งคือ "ความ

---

1 Sir Rupert Cross and Nancy Wilkins, An Outline of the Law of Evidence, p.50.

2 Edward J. Kionka, Tort in a Nutshell injuries to Persons and Property, (St.Paul Minn : West Publishing Co., 1977), p.78.

3 โอสถ โกศิน, คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 46.

สันนิษฐานอันอาจสืบหักล้างได้" อย่างที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า "Rebuttable Presumption หรือ Disputable Presumption" ซึ่งหาใช่ความสันนิษฐานอันเด็ดขาดไม่"[1]

ท่านพระยาจินดาภิรมย์กล่าวว่า "เมื่อกฎหมายสันนิษฐานความข้อใดลงไปให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ต้องสืบหักล้างความข้อนั้นให้จงได้ ถ้าสืบไม่ได้แล้ว ท่านให้ฟังว่าข้อนั้นเป็นความจริงดุจได้สันนิษฐานไว้นั้น"[2]

พระยรนรเนติบัญชากิจ กล่าวว่า "คดีปรากฏจากคำพยานว่า ได้เกิดเหตุเสียหายขึ้น โดยโจทก์ขึงโพงพางในแม่น้ำ ข้อสันนิษฐานแห่งกฎหมายจะบังเกิดขึ้นเองว่า โพงพางของโจทก์ได้กีดขวางทางเดินเรือ ถ้าโจทก์ไม่สืบพยานที่จะหักล้างความสันนิษฐานนี้เสียให้ได้แล้ว โจทก์จะต้องแพ้คดี"[3]

ในหนังสือลักษณะพยานของฟิปสัน (Phipson) กล่าวว่า "เมื่อมีความสันนิษฐานอันอาจโต้แย้งได้เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายหนึ่ง ตกเป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายปฏิปักษ์ที่จะต้องนำสืบหักล้างความสันนิษฐานเช่นนั้น"[4]

ในหนังสือของฮอลสะบุรี (Halsbury's Law of England) กล่าวว่า "ถ้ามีความสันนิษฐานในกฎหมายซึ่งอาจสืบหักล้างได้ เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายหนึ่ง หน้าที่นำสืบหักล้างความสันนิษฐานเช่นนั้นตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายปฏิปักษ์"[5]

ตามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความสันนิษฐานในเรื่องที่เกี่ยวกับหน้าที่นำสืบนั้น เป็น "ความสันนิษฐานไว้ก่อน" ทั้งสิ้น ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าความสันนิษฐานที่ใช้ในมาตรา 84(2) นั้น จึงเป็น "ความสันนิษฐานไว้ก่อน" ซึ่งอาจนำสืบหักล้างได้

หลักเรื่องการสันนิษฐาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84(2) จึงอาจกล่าวได้ว่า เมื่อข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏต่อศาลก่อให้เกิดความสันนิษฐานให้เป็นคุณแก่ฝ่ายหนึ่งแล้ว ก็ตกเป็นภาระของอีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงมิได้เป็นไปตามที่สันนิษฐานนั้น

---

1 พระยาอิศรภักดีธรรมวิเทต, "หน้าที่นำสืบ", บทบัณฑิตย์ เล่ม 11 ตอน 4 (กุมภาพันธ์, 2482) : 559.

2 พระยาจินดาภิรมย์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 269.

3 พระยานรเนติบัญชากิจ, กฎหมายลักษณะพยานโดยย่อ, หน้า 27.

4 พระยาอิศรภักดีธรรมวิเทต, "หน้าที่นำสืบ", หน้า 560.

5 เรื่องเดียวกัน, หน้า 561.

เพื่อที่จะได้รับประโยชน์แห่งข้อสันนิษฐานตามมาตรานี้จะต้องได้ความสามประการ คือ

(1) มีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมาย

(2) ข้อสันนิษฐานนั้น เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายหนึ่ง

(3) คู่ความฝ่ายนั้นนำสืบได้ว่าตนได้ปฏิบัติตาม เงื่อนไขแห่งการที่จะได้รับประโยชน์แห่งข้อสันนิษฐานแล้ว

ภาระการพิสูจน์กรณีหลัก เรื่องการสันนิษฐานในคดีละเมิดอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้ คือ

1. <u>ความรับผิด เนื่องจากการกระทำของผู้อื่น</u>

1.1 <u>ความรับผิดของบิดามารดาหรือผู้อนุบาลในการกระทำละเมิดของผู้เยาว์หรือวิกลจริต</u>

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 429 บัญญัติว่า "บุคคลใดแม้ไร้ความสามารถเพราะเหตุเป็นผู้เยาว์ หรือวิกลจริต ก็ยังต้องรับผิดในผลที่ตนทำละเมิด บิดามารดาหรือผู้อนุบาลของบุคคลเช่นว่านี้ย่อมต้องรับผิดร่วมกับเขาด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น"

ความรับผิดตามมาตรา 429 นี้เป็นข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย ซึ่งบิดามารดาหรือผู้อนุบาลซึ่งมีหน้าที่ดูแลนั้นจะต้องรับผิดก่อน โดยผู้เสียหายไม่ต้องพิสูจน์ว่าบิดามารดาหรือผู้อนุบาลมิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแต่ประการใด แต่เป็นหน้าที่ของบิดามารดาหรือผู้อนุบาลจะต้องพิสูจน์ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งกระทำอยู่แล้วนั้น แม้ว่าจะมีความระมัดระวังตามสมควร หากบิดามารดาหรือผู้อนุบาลไม่พิสูจน์หรือพิสูจน์ไม่ได้ตนก็ย่อมแพ้คดี[1] ดังตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ 528/2523 วินิจฉัยว่าแม้จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบิดาจะเคยห้ามปรามจำเลยที่ 1 ผู้เป็นบุตรผู้เยาว์ไม่ให้เอารถไปใช้ และเก็บลูกกุญแจรถไว้เองโดยเก็บไว้ในที่สูงก็ตาม แต่จำเลยที่ 1 รู้ที่เก็บและเคยเอารถออกไปขับ ย่อมแสดงให้เห็นว่าจำเลยที่ 2 รู้เห็นยินยอมให้จำเลยที่ 1 ขับรถ หาได้ใช้ความระมัดระวังในเรื่องนี้ตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลไม่ ถือว่าจำเลยที่ 2 นำสืบพิสูจน์หักล้างความรับผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 429 ไม่ได้ จำเลยที่ 2 จึงต้องรับผิดร่วมกับจำเลยที่ 1

คำพิพากษาฎีกาที่ 1786/2499 นายเผ่าสีห์ผู้เยาว์บุตรจำเลยขับรถจักรยานยนต์ชนรถยนต์ของโจทก์เสียหายโดยความประมาท โจทก์ฟ้องให้จำเลยผู้เป็นบิดารับผิดชดใช้ค่าเสียหายในการที่บุตรทำละเมิด ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษาให้จำเลยใช้ค่าเสียหายให้โจทก์ 10,000

---

1 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, <u>คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด</u>, หน้า 95.

บาท จำเลยฎีกาว่า จำเลยและนายเผ่าสีห์อยู่ร่วมบ้านเดียวกันที่บ้านยายชอยอารีย์ ขณะเกิดเหตุนายเผ่าสีห์ไปพักอยู่ที่บ้านนายพัฒนน้าชายที่ซอยกิ่งเพชร นายเผ่าสีห์มีความรู้ขับรถจักรยานยนต์มาตั้งแต่เล็ก ๆ จำเลยเคยห้ามนายเผ่าสีห์ไม่ให้ขับรถจักรยานยนต์

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "ส่วนปัญหาว่า จำเลยผู้เป็นบิดานายเผ่าสีห์จะต้องรับผิดหรือไม่นั้น ปรากฏว่านายเผ่าสีห์อยู่ในความปกครองของจำเลยร่วมบ้านเดียวกัน นายเผ่าสีห์ไม่มีใบอนุญาตขับขี่รถจักรยานยนต์ แต่ยังขืนเอารถจักรยานยนต์ไปขับขี่ในท้องถนนสาธารณะซึ่งจำเลยให้การรับว่าคราวเกิดเหตุนายเผ่าสีห์เอารถจักรยานยนต์ของน้าชายไปช่วยปะยาง ซ่อมแซมและลองเครื่อง เพราะเป็นผู้มีความรู้ขับขี่แก้ไขเครื่องยนต์อยู่บ้าง นายเผ่าสีห์เคยขับรถจักรยานยนต์มาเป็นเวลา 2 ปีแล้ว เคยเอารถจักรยานยนต์ของน้าชายและเพื่อนมาขี่ทั้งขับรถยนต์เป็นอีกด้วย มารดานายเผ่าสีห์เคยใช้ให้ขับรถยนต์ให้นั่งเสมอ เห็นได้ว่าจำเลยและภริยาจำเลยรู้เห็นยินยอมให้นายเผ่าสีห์ผู้เป็นบุตรขับขี่รถยนต์และรถจักรยานยนต์มานานแล้ว หาได้ใช้ความระมัดระวังห้ามปรามนายเผ่าสีห์ในเรื่องนี้ตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลไม่ จึงถือว่าจำเลยพิสูจน์หักล้างความรับผิดตามบทกฎหมายดังกล่าวไม่ได้ จำเลยต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายให้โจทก์ร่วมกับนายเผ่าสีห์บุตรผู้เยาว์"

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1384 ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "บิดาย่อมรับผิดต่อความเสียหายเนื่องจากการกระทำของบุตรตน ซึ่งเป็นผู้เยาว์และอาศัยอยู่กับตน มารดาจะต้องรับผิดดังกล่าวข้างต้นหากสามีของตนได้มรณะแล้ว..... ความรับผิดที่กล่าวนี้ย่อมมีอยู่นอกจากบิดามารดา.....จะพิสูจน์ได้ว่าตนไม่สามารถจะขัดขวางการกระทำที่ก่อความรับผิดนั้น"[1]

บทบัญญัติมาตรา 1384 บัญญัติให้บิดาหรือมารดารับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของบุตร ทั้งนี้เป็นการสันนิษฐานว่าบิดาหรือมารดาเองได้กระทำผิดขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งในกรณีดังกล่าวนี้ผู้เสียหายได้รับประโยชน์จากตัวบทกฎหมายนี้โดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิดของบิดามารดาผู้เสียหาย มีแต่นำสืบข้อเท็จจริงว่ากรณีที่เกิดขึ้นเข้าหลักเกณฑ์ต่าง ๆ หน้าที่นำสืบว่าผิดหรือไม่กลับไปตกยังบิดาหรือมารดา นอกจากว่าผู้เสียหายได้รับประโยชน์โดยไม่ต้องสืบว่าบิดาหรือมารดาได้กระทำความผิดแล้ว ท่าน Mazeaud ยังได้ให้ความเห็นอย่างมีเหตุผลต่อไปอีกว่า ข้อเท็จจริงว่าด้วยความสัมพันธ์แห่งเหตุและผลระหว่างความเสียหายกับความผิดของบิดาหรือมารดานั้น ผู้เสียหายก็ไม่ต้องนำสืบอีกด้วยเช่นกัน เพราะเป็นของธรรมดาว่าหากบังคับให้พิสูจน์

---

1 จิด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 169.

ความสัมพันธ์แห่งเหตุและผลระหว่างความเสียหายกับความผิดแล้วก็เท่ากับบังคับให้พิสูจน์ความผิดเช่นกัน มิฉะนั้นจะรู้ได้อย่างไรว่าความเสียหายเนื่องมาจากเหตุไหน[1] ดังนี้เมื่อเข้ากรณีบัญญัติในเรื่องนี้แล้วผู้เสียหายก็ย่อมจะได้ประโยชน์ผิดกับกรณีความรับผิดทางละเมิดตามหลักธรรมดาถึง 2 ประการ คือ

(1) ไม่ต้องพิสูจน์ความผิดของบิดาหรือมารดา

(2) ไม่ต้องพิสูจน์ความสัมพันธ์แห่งเหตุและผลระหว่างความเสียหายและความผิดนั้น

ข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้เป็นข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาดนำสืบหักล้างได้ เพราะกฎหมายบัญญัติว่า ถ้าบิดาหรือมารดาไม่สามารถจะขัดขวางการกระทำที่ก่อความรับผิดนั้นแล้ว บิดาหรือมารดาก็ไม่ต้องรับผิด แต่ปัญหาว่าบิดาหรือมารดาจะต้องนำสืบได้ในข้อเท็จจริงเพียงใดจึงจะถือว่าได้หักล้างข้อสันนิษฐานนี้แล้ว นักนิติศาสตร์บางท่าน เช่น ท่าน Demogue เห็นว่าเพียงแต่พิสูจน์ว่าตนได้ควบคุมดูแลเด็กโดยไม่ขาดตกบกพร่องดังนี้แล้วบิดาหรือมารดาก็พ้นผิด[2]

ท่าน Lalou เห็นว่าถ้าพิสูจน์ได้ว่าตนไม่อยู่ในฐานะที่จะควบคุมดูแลเด็กได้ เช่น บุตรกระทำผิดในระหว่างที่ตนถูกเกณฑ์ไปรับราชการทหาร ดังนี้ก็เป็นเหตุยกเว้นความรับผิดแล้ว[3]

ท่าน Mazeaud ยังเห็นต่อไปว่า แม้บิดาหรือมารดาจะได้พิสูจน์ว่าตนได้ควบคุมดูแลเด็กอย่างสมบูรณ์หรือว่าอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถจะควบคุมดูแลบุตรของตนก็ตาม ตนจะต้องรับผิดอยู่อีกเว้นแต่จะได้พิสูจน์อีกข้อหนึ่งว่าตนได้ให้การอบรมอย่างดี (une bonne education) แก่บุตรแล้ว เพราะการที่ไม่ให้การอบรมอย่างดีแก่บุตรนั้นจะเรียกว่าไม่สามารถขัดขวางการกระทำที่ก่อความรับผิดไม่ได้

อย่างไรก็ตามได้มีคำพิพากษาของศาลลงวันที่ 29 มีนาคม ค.ศ.1827 วินิจฉัยว่าในระหว่างบิดาป่วยอยู่ บุตรไปฆ่าเขาตาย บิดาต้องรับผิดทางละเมิด เพราะมิได้พิสูจน์ว่าได้ให้การอบรมที่ดีแก่บุตรแล้ว

---

1 Mazeaud Traite theorique et pratique de la responsabilite civile No.769; Demogue Traite des obligations T.V. No.826 อ้างถึงใน จ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 176.

2 Demogue Traite des obligations T.V. No.826 อ้างถึงใน จ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 176.

3 Lalou la responsabilite civile No.464 อ้างถึงใน จ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 176.

กล่าวโดยสรุป ตามกฎหมายไทย ผู้เสียหายไม่ต้องพิสูจน์ว่าบิดามารดาหรือผู้อนุบาลมิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแต่ประการใด แต่เป็นหน้าที่ของบิดามารดาหรือผู้อนุบาลจะต้องพิสูจน์ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งกระทำอยู่แล้วนั้น

ตามกฎหมายฝรั่งเศส ผู้เสียหายได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานของกฎหมายโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิดของบิดามารดาผู้เสียหาย มีแต่นำสืบว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเข้าหลักเกณฑ์ต่าง ๆ หน้าที่นำสืบว่าผิดหรือไม่กลับไปตกยังบิดาหรือมารดา โดยบิดาหรือมารดาต้องพิสูจน์ว่า "ตนไม่สามารถจะขัดขวางการกระทำที่ก่อความรับผิดนั้น"

1.2 <u>ความรับผิดของครูบาอาจารย์ นายจ้างหรือบุคคลอื่นในการกระทำละเมิดของผู้ไร้ความสามารถ</u>

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 430 บัญญัติว่า "ครูบาอาจารย์ นายจ้างหรือบุคคลอื่น ซึ่งรับดูแลบุคคลผู้ไร้ความสามารถอยู่เป็นนิตย์ก็ดี ชั่วครั้งชั่วคราวก็ดี จำต้องรับผิดร่วมกับผู้ไร้ความสามารถในการละเมิดซึ่งเขาได้กระทำลงในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของตน ถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้น ๆ มิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร"

ความรับผิดตามมาตรา 430 นี้ต่างกับความรับผิดตามมาตรา 429 ที่ว่า ตามมาตรา 429 บัญญัติให้บิดามารดาหรือผู้อนุบาลมีหน้าที่นำสืบว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร แต่ตามมาตรา 430 เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายต้องนำสืบให้ได้ความว่าผู้มีหน้าที่ดูแลมิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ที่ต้องดูแล[1]

ความรับผิดของผู้มีหน้าที่ดูแลผู้ไร้ความสามารถในมาตรานี้อยู่ที่ความบกพร่องในหน้าที่ดูแลผู้ไร้ความสามารถ เป็นความรับผิดร่วมกับผู้ไร้ความสามารถเพราะบกพร่องในหน้าที่ดูแลนั้น ทำนองเดียวกับความรับผิดของบิดามารดาหรือผู้อนุบาล ต่างกันแต่ว่ามาตรา 429 สันนิษฐานความผิดของบิดามารดาหรือผู้อนุบาลไว้ทีเดียว โดยให้บิดามารดาหรือผู้อนุบาลมีหน้าที่นำสืบว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว แต่สำหรับผู้อื่นที่มีหน้าที่ดูแลผู้ไร้ความสามารถตามมาตรา 430 นี้ไม่มีข้อสันนิษฐานเช่นนั้น เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายต้องนำสืบให้ได้ความว่า ผู้มีหน้าที่ดูแลผู้ไร้ความสามารถนั้นมิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ที่จะต้องดูแลผู้ไร้ความสามารถเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้น[2]

---

1 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, <u>คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด</u>, หน้า 97.

2 จิตติ ติงศภัทิย์, <u>ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้</u>, หน้า 265.

กรณีอาจมีปัญหาว่า หากผู้เสียหายมีหน้าที่นำสืบว่าผู้รับผิดประมาทเลินเล่อได้กระทำผิดดังนี้แล้วก็จะเป็นการหันเข้าหากฎหมายละเมิดตามหลักธรรมดาไป ท่านอาจารย์ ดร.จิ๊ด เศรษฐบุตร ให้เหตุผลว่า "ได้กล่าวในเรื่องบิดาหรือมารดารับผิดเพื่อบุตรนั้นว่า ข้อสันนิษฐานเป็นประโยชน์แก่ผู้เสียหายถึง 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่งไม่ต้องสืบความผิด และประการที่สองไม่ต้องสืบความสัมพันธ์แห่งเหตุและผลระหว่างความผิดกับความเสียหาย ดังนี้จึงเข้าใจว่า ในเรื่องรับผิดเพื่อผู้อื่นตามมาตรา 430 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของเราผู้เสียหายไม่จำเป็นจะต้องสืบความสัมพันธ์แห่งเหตุและผลระหว่างความผิดและความเสียหาย เป็นหน้าที่ของผู้รับผิดเพื่อผู้อื่นต่างหากที่จะสืบแก้ว่าไม่มีความสัมพันธ์แห่งเหตุและผล"[1]

อย่างไรก็ตาม แม้มาตรา 430 จะได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะนำสืบให้ได้ความว่าผู้มีหน้าที่ดูแลมิได้ใช้ความระมัดระวัง แต่ก็ยังถือว่ามาตรา 430 นี้เป็นข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย[2]

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1384 ได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า "ครูและครูสอนลูกมือฝึกหัดย่อมรับผิดต่อความเสียหายอันนักเรียนและลูกมือฝึกหัดได้ก่อขึ้นในระหว่างที่อยู่ในความควบคุมดูแลของครูและครูสอนลูกมือฝึกหัดนั้น ความรับผิดที่กล่าวนี้ย่อมมีอยู่นอกจาก....ครูครูสอนลูกมือฝึกหัดจะพิสูจน์ได้ว่าตนไม่สามารถจะขัดขวางการกระทำที่ก่อความรับผิดนั้น"[3]

บทบัญญัติมาตรานี้กำหนดให้ครูและครูสอนลูกมือฝึกหัดให้รับผิด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนไม่สามารถจะขัดขวางการกระทำที่ก่อความรับผิดนี้ การที่สันนิษฐานว่าครูและครูสอนลูกมือฝึกหัดกระทำผิดในเมื่อนักเรียนหรือลูกมือฝึกหัด ได้ก่อความเสียหายขึ้นในระหว่างที่ตนควบคุมนั้น นักนิติศาสตร์บางท่าน เช่น ท่าน Planiol เห็นว่าเป็นข้อสันนิษฐานที่ออกจะรุนแรงไป ต่อมาปรากฏว่าในปี ค.ศ.1933 ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้กฎหมายนี้อีก ร่างพระราชบัญญัตินี้เรียกกันว่า Proposition Bokanoski ร่างพระราชบัญญัตินี้มีใจความสำคัญว่า เมื่อได้เกิดกรณีเช่นนี้ขึ้นแล้ว ผู้เสียหายต้องมีหน้าที่อีกประการหนึ่งจึงจะเรียกร้องเอาความรับผิดจากครูได้ คือต้องนำสืบว่าครูนั้น

---

1 จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 181-182.

2 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย, หน้า 55.

3 จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 177-178.

ได้ประมาทเลินเล่อ[1]

2 ความรับผิดเนื่องจากการกระทำของสัตว์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 433 บัญญัติว่า "ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์ ท่านว่าเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ฝ่ายที่ต้องเสียหาย เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่สัตว์นั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยงการรักษาตามชนิดและวิสัยของสัตว์หรือตามพฤติการณ์อย่างอื่นหรือพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นย่อมจะต้องเกิดมีขึ้น ทั้งที่ได้ใช้ความระมัดระวังถึงเพียงนั้น"

ความรับผิดตามมาตรา 433 เป็นหน้าที่ของเจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรักษาสัตว์แทนเจ้าของจะต้องพิสูจน์ (preuve contraire) ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยงการรักษาตามชนิดและวิสัยของสัตว์หรือตามพฤติการณ์อย่างอื่นหรือพิสูจน์ว่าความเสียหายนั้นย่อมจะต้องเกิดมีขึ้นทั้งที่ได้ใช้ความระมัดระวังถึงเพียงนั้นแล้ว ถ้าพิสูจน์ดังกล่าวนี้ไม่ได้ ก็ต้องรับผิดจะอ้างเหตุอื่นมาเป็นข้อแก้ตัวให้พ้นผิดไปไม่ได้ [2]

มาตรานี้มีไว้เพื่อประโยชน์ที่ว่า เมื่อสัตว์ของบุคคลใดไปทำความเสียหายให้แก่บุคคลอื่น ผู้เสียหายไม่จำต้องพิสูจน์ว่าเจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรับรักษาได้กระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อให้สัตว์ไปทำความเสียหายแก่ผู้อื่น การมีสัตว์อยู่ในความดูแลไม่เป็นการผิดต่อกฎหมาย แต่การปล่อยให้สัตว์ของตนหรือสัตว์ที่อยู่ในความดูแลของตนไปทำความเสียหายให้แก่บุคคลอื่น เจ้าของหรือผู้รับเลี้ยงรับรักษาก็จะต้องรับผิด[3]

การที่มาตรา 433 บัญญัติว่า "ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์ ท่านว่าเจ้าของ ฯลฯ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควร ฯลฯ" ดังนี้เท่ากับบัญญัติให้เกิดข้อสันนิษฐานเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียหายว่าเจ้าของสัตว์เป็นผู้เลินเล่อ ฎีกาที่ 867/2492 จึงได้วินิจฉัยว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าของช้างที่จะพิสูจน์ว่าได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่การระวังรักษาตามชนิด และวิสัยของสัตว์ เมื่อพิสูจน์ไม่ได้ก็ต้องรับผิด

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 181.

2 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, หน้า 109.

3 วารี นาสกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523), หน้า 161.

แต่เรื่องเช่นนี้ถ้าไปฟ้องเป็นคดีอาญา จะเอาข้อสันนิษฐานตามกฎหมายส่วนแพ่งอันว่าด้วยการรับผิดทางแพ่งไปให้ต้องรับผิดในทางอาญาหาได้ไม่ กฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 340 มีถ้อยคำแต่เพียงว่าผู้ใดปล่อยให้ปศุสัตว์หรือสัตว์พาหนะเข้าในเรือกสวนไร่นาของผู้อื่น ฯลฯ มีความผิด ฉะนั้นฎีกาที่ 200/2492 จึงได้พิพากษาว่า ฟ้องขอให้ลงโทษฐานปล่อยหมูเข้าไปในไร่ทำให้ข้าวกล้าเสียหาย เมื่อโจทก์นำสืบไม่ได้ว่าหมูเข้าไปโดยจำเลยปล่อยปละละเลย ก็ลงโทษไม่ได้[1]

อย่างไรก็ตามมาตรา 433 เป็นแต่ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ก่อนเท่านั้นว่า เจ้าของสัตว์หรือผู้ที่รับเลี้ยงรับรักษาขาดความระมัดระวัง ทำให้ผู้เสียหายไม่ต้องนำสืบก่อนว่า เจ้าของสัตว์หรือผู้รับเลี้ยงรับรักษาได้กระทำความผิดอย่างหลักทั่วไป เช่น กระบือของ ก.ผูกไว้ดี ๆ กระบือของ ข. หลุดมาก็เข้าขวิดเอาดังนี้ เมื่อ ก.ฟ้อง ข. ให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ก.ไม่ต้องสืบความประมาทของ ข.

ถ้าเจ้าของสัตว์หรือผู้ที่รับเลี้ยงรับรักษาพิสูจน์ได้ว่า ตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรตามชนิดและวิสัยของสัตว์แล้ว ตนก็พ้นจากความรับผิด อนึ่ง มาตรา 433 ยังกล่าวต่อไปว่า ถ้าพิสูจน์ว่า "ความเสียหายนั้นย่อมจะเกิดมีขึ้นทั้งที่ได้ใช้ความระมัดระวังถึงเพียงนั้น" เจ้าของสัตว์หรือผู้รับเลี้ยงรับรักษาก็พ้นความรับผิดเช่นกัน

ความข้อนี้หมายความว่าทั้ง ๆ ที่เจ้าของสัตว์หรือผู้ที่รับเลี้ยงรับรักษาจะมิได้ใช้ความระมัดระวังก็ตาม เจ้าของสัตว์หรือผู้ที่รับเลี้ยงรับรักษาก็อาจไม่ต้องรับผิด ถ้าพิสูจน์ได้ว่าแม้จะได้ใช้ความระมัดระวังแล้ว ความเสียหายก็จะเกิดขึ้นอยู่นั่นเอง เป็นการพิสูจน์ไปอีกทางหนึ่งว่า ความเสียหายมิได้เป็นผลแห่งความผิด คือขาดหลักเกณฑ์แห่งความสัมพันธ์แห่งเหตุและผลระหว่างความผิดกับความเสียหาย[2]

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับความรับผิดเนื่องจากการกระทำของสัตว์

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 426/2472</u> โจทก์จำเลยต่างพากระบือไปเลี้ยงที่ทุ่งนาโดยล่ามเชือกแล้วทอดทิ้งไม่มีใครรักษากระบือจำเลยขาดจากล่ามมาขวิดกระบือของโจทก์ซึ่งล่ามไว้ห่างกันประมาณ 8 เส้นเสียหาย และในคดีนี้จำเลยนำสืบไม่ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยงดังนี้ จำเลยต้องใช้ค่าเสียหายให้

---

1 ประมูล สุวรรณศร, <u>กฎหมายลักษณะพยาน</u>, หน้า 51.

2 จิ๊ด เศรษฐบุตร, <u>หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด</u>, หน้า 221.

คำพิพากษาฎีกาที่ 867/2492 ตาม ป.พ.พ. มาตรา 433 เป็นหน้าที่ของผู้เป็นเจ้าของสัตว์จะพิสูจน์ว่าได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยงการรักษาตามชนิดและวิสัยของสัตว์นั้น ๆ แล้ว ช้างของจำเลยตกมันเต็มที่ ถ้าได้ยินคนเป็นไล่อาละวาดทันที ช้างของจำเลยได้เพ่นพ่านอยู่ในละแวกบ้านไม่น้อยกว่า 20 วัน จำเลยเป็นแต่คอยเฝ้าดูแลในเวลากลางวันท่าง ๆ เพราะเข้าใกล้ไม่ได้ ส่วนเวลากลางคืนหาเฝ้าดูแลไม่ เมื่อปรากฏว่าช้างของจำเลยได้ทำร้ายผู้อื่นตาย จำเลยจึงได้ใช้วิธียิงขาช้างและจับได้ จะว่าจำเลยได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่การเลี้ยงการรักษาตามชนิดและวิสัยของสัตว์แล้วไม่ได้

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1385 บัญญัติว่า "เจ้าของสัตว์หรือบุคคลที่ใช้สัตว์ระหว่างที่ใช้สัตว์นั้นย่อมรับผิดต่อความเสียหาย ซึ่งสัตว์นั้นได้ก่อขึ้น จะเป็นด้วยสัตว์นั้นอยู่ในระหว่างดูแลหรือว่าหลงไปหรือหลุดหนีไปก็ตาม"[1]

ความรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะสัตว์ (responsabilité du dommage causé par les animaux) ก็เป็นความรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์หรือวัตถุสิ่งของ (responsabilité du dommage causé par les choses) เหมือนกัน เพราะสัตว์ก็เป็นทรัพย์วัตถุสิ่งของอย่างหนึ่ง[2]

ตามกฎหมายฝรั่งเศส เมื่อสัตว์ได้ก่อความเสียหายขึ้น ผู้เป็นเจ้าของสัตว์หรือผู้ที่ใช้สัตว์ต้องรับผิด ดังนี้จึงเป็นการเห็นได้ว่า ได้มีข้อสันนิษฐานว่า เจ้าของสัตว์หรือผู้ที่ใช้สัตว์นั้นได้กระทำความผิดขึ้นแล้ว ปัญหาต่อไปก็คือว่า ข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้เป็นข้อสันนิษฐานอย่างเด็ดขาด (Présomption irréfragable -juris et de jure) หรือเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่สืบหักล้างได้ (Présomption simple-juris Tan-Tum)

แต่เดิมมา ศาลฝรั่งเศสได้ถือว่าเป็นข้อสันนิษฐานชนิดนำสืบหักล้างได้ ฉะนั้น เจ้าของสัตว์หรือผู้ใช้สัตว์อาจนำสืบว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังดูแลป้องกันมิให้สัตว์ก่อความเสียหายแล้ว แต่สัตว์ก็ยังไปกระทำขึ้นซึ่งเขาหมดความสามารถที่จะหยุดยั้งห้ามได้ เป็นการนำสืบว่าตนมิได้กระทำผิด ดังนี้ เจ้าของสัตว์หรือผู้ที่ใช้สัตว์ ก็จะพ้นจากความรับผิดได้ (Req 23 Decembre 1879. 1880-1-134)[3]

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 203.

2 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, หน้า 98.

3 จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 213.

แต่ต่อมาศาลฝรั่งเศสได้เปลี่ยนความเห็นใหม่ ถือว่าความรับผิดเนื่องจากการกระทำของสัตว์นั้นได้ให้ข้อสันนิษฐานชนิดเด็ดขาด เจ้าของสัตว์หรือผู้ที่ใช้สัตว์จะนำสืบหักล้างว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังไม่ได้ประมาทเลินเล่อในการดูแลสัตว์ดังนี้ไม่ได้

อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่ศาลอ้าง เพื่อที่จะห้ามมิให้เจ้าของสัตว์หรือผู้ที่ใช้สัตว์นำสืบว่าตนไม่ผิดอันทำให้ตนพ้นจากความรับผิด เนื่องจากการกระทำของสัตว์นั้น ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาศาลสูงลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1930 ซึ่งได้มีการประชุมใหญ่ ศาลได้กล่าวว่าความรับผิดเนื่องจากการกระทำของสัตว์ตามมาตรา 1385 นี้ มิได้ก่อข้อสันนิษฐานความผิด (Présomption de faute) แต่เป็นการก่อข้อสันนิษฐานความรับผิด (Présomption de responsabilité) ฉะนั้นการที่ห้ามมิให้เจ้าของสัตว์หรือผู้ที่ใช้สัตว์พิสูจน์หักล้างโดยอ้างว่าตนไม่ได้กระทำความผิด จึงไม่ขัดกับหลักแห่งมาตรา 1352 ข้างต้น การที่ว่า ความรับผิดเนื่องจากการกระทำของสัตว์ ก่อข้อสันนิษฐานความรับผิดนี้ หาใช่ว่าเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดไม่ คงเป็นข้อสันนิษฐานที่สืบหักล้างได้ โดยสืบหักล้างว่า ผู้เสียหายได้กระทำความผิดขึ้นเอง หรือว่ามีเหตุสุดวิสัยแต่จะสืบหักล้างว่าตนไม่ได้กระทำความผิดนั้น ไม่ได้[1]

3 <u>ความรับผิดในความเสียหายที่เกิดแต่ยานพาหนะหรือทรัพย์อันตราย</u>

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 บัญญัติว่า "บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั้นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์อันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์นั้นด้วย"

บทบัญญัติมาตรา 437 นี้มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1384 ซึ่งกฎหมายได้ตั้งข้อสันนิษฐานในความผิดต่อบุคคลบางประเภทสำหรับความเสียหาย ซึ่งได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคลภายนอก โดยทรัพย์สินซึ่งบุคคลนั้นมีกรรมสิทธิ์หรือควบคุมดูแล เรียกว่า "ความรับผิดในการกระทำของทรัพย์" (responsabilité du fait des chose) เป็นข้อสันนิษฐานทางกฎหมายทำให้ผู้เสียหายไม่มีภาระการพิสูจน์ แนวความคิดโดยทั่วไปที่สำคัญที่ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 214.

ก็โดยที่บุคคลบางคนมีหน้าที่ระวังดูแลบุคคลอื่นบางคนหรือสิ่งของบางสิ่ง คือมีอำนาจสั่งหรือควบคุมดูแล (pouvoir de direction et de controle) บุคคลหรือสิ่งของเหล่านั้น ถ้าบุคคลหรือสิ่งของที่ตนควบคุมดูแลก่อความเสียหายขึ้น ย่อมสันนิษฐานว่าบุคคลที่ควบคุมดูแลมีความผิด[1]

มาตรา 437 นับว่าเป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมายเหมือนกัน เพราะถ้าความเสียหายเกิดจากยานพาหนะของตนแล้ว กฎหมายบัญญัติให้รับผิดไว้ก่อน เว้นแต่จำเลยจะสืบแก้ตัวได้เพียง 2 เหตุ คือเป็นความผิดของผู้เสียหายหรือเป็นเพราะเหตุสุดวิสัย [2] ดังนั้นมาตรานี้บัญญัติขึ้นก็เพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายที่ไม่ต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการกระทำของบุคคลใดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ผู้เสียหายพิสูจน์แต่เพียงว่าตนได้รับความเสียหาย และความเสียหายนั้นเกิดขึ้นจากผู้ใดเท่านั้น[3]

เนื่องจากกฎหมายกำหนดเป็นข้อสันนิษฐานว่า ผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลเป็นฝ่ายผิดต้องรับผิด ฉะนั้น จำเลยผู้รับผิดจึงมีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ให้ตนพ้นผิดโดยยกข้อต่อสู้ดังกล่าวแล้ว กล่าวคือโจทก์ผู้เสียหายเพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลยานยนต์ที่ก่ออุบัติเหตุแล้วจำเลยก็เป็นฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ให้ตนพ้นผิด ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นการกลับภาระการพิสูจน์จากโจทก์มาเป็นจำเลย หากจำเลยพิสูจน์ไม่ได้ตนก็ต้องรับผิด การให้หน้าที่นำสืบตกอยู่แก่จำเลยนี้นับว่าเป็นประโยชน์แก่โจทก์ที่ไม่ต้องมีภาระยุ่งยากในการพิสูจน์คดี

ในกรณีที่ผู้ครอบครอง หรือควบคุมยานยนต์อันเดินด้วยเครื่องจักรกล ใช้ยานพาหนะนั้นขับไปชนผู้อื่นโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ผู้อื่นได้รับความเสียหายก็มิใช่เรื่องของมาตรา 437 อันเป็นข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมายเป็นเรื่องที่จะต้องปรับตามมาตรา 420 โดยใช้ยานพาหนะเป็นเครื่องมือ (instrumentality) ในการทำละเมิด เพราะมาตรา 420 ไม่ใช่เรื่องข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย เนื่องจากในการที่บุคคลก่อการละเมิดไม่ว่าโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อนั้นอาจใช้วัตถุสิ่งของอื่นเป็นเครื่องมือกระทำละเมิดได้ดังกล่าวแล้ว จึงอาจถือได้ว่าเป็นการหักล้างข้อสันนิษฐานทางกฎหมายที่บัญญัติไว้ในมาตรา 437 ไปในตัว[4]

---

1 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย, หน้า 47.

2 พจน์ บุษปาคม, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, หน้า 424.

3 วารี นาสกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้ ,หน้า 177.

4 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย, หน้า 58.

เกี่ยวกับหน้าที่นำสืบระหว่างความผิดตามมาตรา 420 และมาตรา 437 มีข้อน่าพิจารณาคือ ตามมาตรา 420 กรณีใช้ยานพาหนะหรือทรัพย์อันตรายเป็นเครื่องมือในการกระทำละเมิด เมื่อผู้เสียหายฟ้องผู้ที่ก่อความเสียหาย โจทก์ต้องเป็นผู้พิสูจน์ความผิดของจำเลย ไม่ใช่เรื่องที่จำเลยจะเป็นผู้พิสูจน์ เพื่อให้ตนพ้นจากความรับผิด เมื่อจำเลยให้การปฏิเสธว่าไม่ได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อ โจทก์มีหน้าที่นำสืบ แต่ถ้าเป็นความรับผิดในการกระทำของทรัพย์ตามมาตรา 437 จำเลยต้องนำสืบเพื่อให้ตนพ้นจากความรับผิด เพราะมาตรา 437 เป็นข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมายให้ผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลต้องรับผิด[1]

ดังได้กล่าวแล้วว่า มาตรา 437 บัญญัติให้ผู้ควบคุมยานพาหนะรับผิดเพราะถือว่ายานพาหนะที่เดินด้วยเครื่องจักรกลอยู่ในบังคับของคนขับ ถ้าคนขับไม่ประมาทเลินเล่อแล้วจะไม่เกิดความเสียหาย จึงสันนิษฐานไว้ก่อนว่าคนขับเป็นฝ่ายผิด อย่างไรก็ตามในความเห็นของศาลฎีกาไทยเห็นว่า การใช้บังคับมาตรา 437 มีขอบเขตจำกัดคือใช้บังคับเฉพาะกรณียานพาหนะอันเดินด้วยเครื่องจักรกลก่อความเสียหายต่อบุคคลหรือสิ่งของอื่นอันมิใช่ยานพาหนะอันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกลด้วยกัน ในกรณียานพาหนะชนกันโดยกำลังวิ่งหรือแล่นด้วยกันทั้งคู่ จะนำมาตรา 437 มาใช้บังคับไม่ได้ คือผู้ครอบครองหรือผู้ควบคุมดูแลยานพาหนะต่างฝ่ายจะอ้างข้อสันนิษฐานกฎหมายมาตรา 437 มาเป็นคุณแก่ตน เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งนำสืบแก้ตัวไม่ได้ เพราะเมื่อต่างฝ่ายอาจอ้างข้อสันนิษฐานได้ ข้อสันนิษฐานจึงขัดกัน ย่อมถูกทำลายไปด้วยกันทั้งคู่และเจตนารมย์ของกฎหมายบทนี้มีเจตนารมย์เห็นได้ชัดว่า สำหรับกรณีที่ฝ่ายหนึ่งใช้เครื่องจักรกลอีกฝ่ายหนึ่งไม่ใช้ จึงจะได้รับประโยชน์ของข้อสันนิษฐานกฎหมายนี้ กรณีเช่นนี้ต้องใช้หลักละเมิดทั่วไปตามมาตรา 420 คือฝ่ายใดกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งทำละเมิด ฝ่ายกล่าวหาก็ต้องนำสืบ แม้ผู้เสียหายที่อ้างเป็นบุคคลภายนอกที่โดยสารในยานพาหนะคันใดคันหนึ่งมิใช่เป็นผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแล แต่ได้มีส่วนใช้ยานพาหนะที่ไปชนกับยานยนต์ซึ่งจำเลยครอบครองหรือควบคุมดูแล ก็จะเอามาตรา 437 มาใช้บังคับไม่ได้เช่นกัน[2]

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับความรับผิดในความเสียหายที่เกิดแต่ยานพาหนะหรือทรัพย์อันตรายมีดังนี้

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1699/2473</u> ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เรือเดินทะเลชนเรือพ่วงจมหากจะนำมาตรา 437 มาใช้ในกรณีเช่นนี้ ต้องใช้บังคับแก่โจทก์ด้วย เพราะเรือลากและเรือพ่วง

---

1 สายสุดา นิงสานนท์, "ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด", หน้า 133-134.

2 คำพิพากษาฎีกาที่ 1199/2493 ,ฎีกาที่ 828/2490(ประชุมใหญ่), ฎีกาที่ 345/2482.

ต้องถือว่ารวมกันไป ฉะนั้นฝ่ายใดอ้างว่าอีกฝ่ายหนึ่งประมาทเลินเล่อ ฝ่ายนั้นต้องสืบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 122/2474 เรือยนต์ของจำเลยแล่นเต็มฝีจักรสวนกับเรือบรรทุกข้าวของโจทก์ คนในเรือข้าวบอกให้เรือยนต์เบาเครื่อง เรือยนต์ไม่เบา คลื่นเรือยนต์ซัดเรือข้าวล่มลง ปรากฏว่าเรือข้าวของโจทก์บรรทุกข้าวอย่างธรรมดาเหมือนเรืออื่น ๆ ในจังหวัดนี้บรรทุกกัน ไม่เพียบจนเกินขนาด เมื่อจำเลยพิสูจน์ไม่ได้ว่าเรือข้าวล่มลงเพราะเหตุสุดวิสัย จำเลยต้องรับผิด

คำพิพากษาฎีกาที่ 268/2476 เมื่อรถชนกันนั้น เมื่อฝ่ายจำเลยเป็นฝ่ายขับรถผิดทางในเบื้องต้น ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้ผิดและต้องใช้ค่าเสียหาย เว้นแต่จะสืบได้ความว่าการเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำของฝ่ายโจทก์ ซึ่งเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่อหรือจงใจ

คำพิพากษาฎีกาที่ 627/2486 เรือกลไฟของจำเลยโยงเรือของโจทก์มา และทำให้เรือที่โยงมานั้นล่ม กรณีเข้าตามมาตรา 437 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งจำเลยมีหน้าที่ต้องนำสืบเพื่อให้พ้นความผิด เรือที่ถูกโยงจะเป็นเรืออะไรไม่เป็นข้อวินิจฉัย

คำพิพากษาฎีกาที่ 828/2490(ประชุมใหญ่) ยานพาหนะที่เดินด้วยกำลังเครื่องจักรกลด้วยกันโดนกันเสียหาย ไม่ตกอยู่ในบังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 ในกรณีเช่นนี้หน้าที่นำสืบตกอยู่ในหลักธรรมดา คือฝ่ายใดกล่าวหาว่าอีกฝ่ายหนึ่งทำละเมิด ฝ่ายที่กล่าวหาต้องนำสืบก่อน

คำพิพากษาฎีกาที่ 237/2491 ในเรื่องเรือใบกับเรือกลไฟชนกัน เมื่อเจ้าของเรือใบมาฟ้องเรียกค่าเสียหาย เป็นหน้าที่ของเรือกลไฟจะต้องนำสืบก่อนในข้อที่จะไม่ต้องรับผิด ส่วนจำนวนค่าเสียหายเป็นหน้าที่ของฝ่ายเรือใบจะต้องนำสืบก่อน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1896/2492 กระแสไฟฟ้าถือว่าเป็นของที่เกิดอันตรายได้โดยสภาพหรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หากเกิดความเสียหายขึ้นแก่ผู้ใดเพราะกระแสไฟฟ้านั้น โดยเจ้าของผู้จำหน่ายไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเพราะความผิดของผู้เสียหายเองแล้ว เจ้าของผู้จำหน่ายกระแสไฟฟ้าต้องรับผิดโดยมิต้องคำนึงถึงว่าเจ้าของผู้จำหน่ายกระแสไฟฟ้าได้กระทำโดยประมาทเลินเล่อหรือไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 559/2500 จำเลยขับรถชนรถจักรยานสามล้อรับจ้าง ทำให้โจทก์ผู้ขับขี่รถจักรยานสามล้อบาดเจ็บสาหัส โจทก์จึงฟ้องเรียกค่าเสียหาย จำเลยสู้คดีว่าเป็นความผิดของโจทก์เองที่ขับรถผิดทางแล้วเลี้ยวรถตัดหน้ารถจำเลยโดยกระชั้นชิด

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ตามข้อหาและคำให้การ จำเลยยินยันว่าโจทก์ขับขี่รถจักรยานสามล้อผิดทางแล้วเลี้ยวกลับรถเข้ามาในทางของจำเลยโดยกระชั้นชิด จำเลยหยุดรถไม่ทันจึงเป็นเหตุให้รถชนกันขึ้น ซึ่งเกิดจากความผิดของโจทก์ ก็คือรถยนต์ที่จำเลยควบคุมชนรถจักรยานสามล้อที่โจทก์ขับขี่มานั่นเอง ตรงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84 จะบังคับให้ฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ๆ เป็นฝ่ายนำสืบก็ดี เมื่อจำเลยรับแล้วว่ารถยนต์ที่จำเลยควบคุมมาชนจักรยานสามล้อเช่นนี้ หน้าที่นำสืบปลดเปลื้องความรับผิดตกแก่จำเลยตามมาตรา 437 บังคับไว้

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1444/2515</u> ลูกจ้างของจำเลยขับรถตกห้วย ทำให้ตนเองและคนท้ายรถซึ่งคนหนึ่งเป็นบุตรของโจทก์ถึงแก่ความตาย โจทก์ฟ้องจำเลยซึ่งเป็นนายจ้างให้ใช้ค่าสินไหมทดแทน กรณีก็อยู่ในบังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 จำเลยซึ่งเป็นนายจ้างของคนขับรถจะต้องพิสูจน์ว่า ไม่ต้องรับผิดเพราะเหตุใด แม้เหตุที่โจทก์อ้างว่าคนขับรถขับเร็วจะฟังไม่ได้ จำเลยก็จะต้องพิสูจน์ว่าเป็นความผิดของผู้เสียหาย หรือเพราะเหตุสุดวิสัย เพราะนายชั้นคนขับรถลูกจ้างของจำเลย เป็นผู้ควบคุมรถยนต์ซึ่งเป็นยานพาหนะอันเดินด้วยเครื่องจักรกลตามมาตรา 437

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 241/2516</u> ลูกจ้างของจำเลยนำเรือไปบรรทุกน้ำมันเบนซินจากคลังน้ำมันตามที่จำเลยใช้ เมื่อถ่ายน้ำมันเสร็จลูกจ้างของจำเลยแก้เชือกผูกเรือ และติดเครื่องยนต์เพื่อจะนำเรือออกจากท่าจึงเกิดไฟไหม้น้ำมันในเรือ เรือลอยไปปะทะกับทรัพย์สินของโจทก์ไฟไหม้ทรัพย์สินของโจทก์เสียหาย เช่นนี้ ความเสียหายเกิดขึ้นจากน้ำมันเบนซินซึ่งเป็นทรัพย์อันเกิดอันตรายได้โดยสภาพ และอยู่ในความครอบครองของจำเลย จำเลยต้องรับผิดเพื่อความเสียหายนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของโจทก์เอง เมื่อจำเลยนำสืบได้ความแต่เพียงว่า ลูกจ้างของจำเลยแก้เชือกผูกเรือและติดเครื่องยนต์เรือได้ 5-10 นาทีก็เกิดการระเบิดและไฟไหม้ จำเลยจึงไม่พ้นความรับผิด

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 762/2517</u> โรงงานของจำเลยใช้เครื่องจักรเดินด้วยไฟฟ้าและไฟไหม้เพราะไฟฟ้าเดินลัดวงจรไฟฟ้าเป็นทรัพย์อันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ จำเลยผู้มีไว้ในครอบครองจะต้องรับผิดเพื่อการเสียหายอันเกิดจากไฟฟ้านั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดจากความผิดของผู้เสียหายเองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 จำเลยนำสืบแต่เพียงว่า การตั้งโรงงานและการติดตั้งไฟฟ้าในโรงงานจำเลยได้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ และมีเจ้าหน้าที่มาตรวจเสมอเท่านั้น แต่ไฟไหม้ขึ้นอย่างไรจำเลยไม่ทราบ จำเลยมิได้นำสืบว่าการที่ไฟฟ้าเดินลัดวงจรเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิด

เพราะความผิดของโจทก์ จำเลยจึงต้องรับผิดใช้ค่าเสียหายให้โจทก์

คำพิพากษาฎีกาที่ 1091/2523 ศาลฎีกาวินิจฉัยข้อกฎหมายว่า "ที่จำเลยฎีกาว่าหน้าที่พิสูจน์ความรับผิดรายนี้ตกแก่คนขับรถของโจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่เหตุสุดวิสัยของโจทก์ หรือเกิดเพราะความผิดของจำเลยหรือโจทก์เอง ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 และตามบทบัญญัติพระราชบัญญัติจราจรทางบก พุทธศักราช 2477 มาตรา 30 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 59 ข้อ 6 นั้น ศาลฎีกาพิเคราะห์แล้วเห็นว่าในกรณีเรื่องนี้เป็นเรื่องรถยนต์อันเป็นยานพาหนะซึ่งต่างเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกลชนกัน กรณีจะนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 มาบังคับหาได้ไม่ เพราะบทกฎหมายมาตรานี้มีเจตนารมย์ที่แสดงเห็นไว้ชัดว่าสำหรับกรณีที่ฝ่ายหนึ่งใช้เครื่องจักรกลอีกฝ่ายหนึ่งมิได้ใช้จึงจะได้รับประโยชน์แห่งข้อสันนิษฐานของกฎหมายนี้ ส่วนบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พุทธศักราช 2477 แก้ไขโดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 59 ข้อ 6 ซึ่งใช้อยู่ในขณะเกิดเหตุที่จำเลยอ้างนั้น ก็เป็นบทบัญญัติข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความผิดของผู้ขับรถโดยเฉพาะ จะนำมาบังคับในคดีแพ่งนี้หาได้ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 3354/2524 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจำเลยผู้ครอบครองต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่กระแสไฟฟ้าที่จำเลยจัดให้มีขึ้นเพื่อจำหน่ายตาม ป.พ.พ.มาตรา 437 วรรคสอง จำเลยนำสืบว่าผู้ตายคงขึ้นไปนั่งบนผนังกันตกที่คาดฟ้าแล้วเสียหลัก มือจึงไปถูกสายไฟฟ้าเข้า ดังนี้ไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าเหตุเกิดเพราะความผิดของผู้ตายเองดังจำเลยอ้าง

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1384 บัญญัติว่า "ย่อมมีการรับผิดไม่ใช่ต่อความเสียหายซึ่งตนก่อโดยการกระทำของตนเองเท่านั้น แต่รับผิดต่อความเสียหายซึ่งบุคคลที่ตนรับผิดแทนได้ก่อขึ้นหรือต่อความเสียหายซึ่งสิ่งของที่ตนดูแลได้ก่อขึ้น"[1]

บทบัญญัติมาตรา 1384 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติให้บุคคลต้องรับผิดต่อความเสียหายซึ่งสิ่งของที่ตนดูแลได้ก่อขึ้นนั้น เริ่มมีวิวัฒนาการในระยะปลายคริสศตวรรษที่ 19 ซึ่งความเจริญในด้านเครื่องจักรกลได้ก่อให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นมากมาย ซึ่งอุบัติเหตุเหล่านั้นไม่สามารถระบุว่าได้มีการกระทำผิดเกิดขึ้นได้ ดังนั้น เพื่อค้นหาหลักการในด้านการกำหนดความรับผิดในคดีที่ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความผิดได้ จึงได้มีการอธิบายความหมายของมาตรา 1384 วรรคหนึ่ง นี้ขึ้น[2]

---

1 จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 164.

2 สายสุดา นิงสานนท์, "ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด", หน้า 98.

เดิมได้มีความเห็นว่า เมื่อสิ่งของสิ่งหนึ่งได้ก่อความเสียหายแก่สิ่งของอีกสิ่งหนึ่งนั้น ถ้าสิ่งของทั้งสองฝ่ายนี้อยู่ในความหมายของมาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้นแล้ว ก็ไม่อาจนำเอามาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้นนี้มาใช้บังคับได้ เพราะไม่มีเหตุผลอันใดแสดงว่าการกระทบกันของสิ่งของสองสิ่งนี้จะสันนิษฐานว่า เป็นความผิดของผู้ดูแลสิ่งของสิ่งหนึ่งแต่ไม่ใช่ความผิดของผู้ดูแลสิ่งของอีกสิ่งหนึ่ง จึงเห็นกันว่า หาควรสันนิษฐานว่า ผู้ดูแลสิ่งของฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดโดยอาศัยมาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้นไม่

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ข้อสันนิษฐานความผิดให้เกิดยันกันขึ้น จึงถูกทำลายไปด้วยกันทั้งสองฝ่าย การที่รถยนต์ชนกันจึงเอามาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้นมาใช้บังคับไม่ได้ และศาลฝรั่งเศสได้วินิจฉัยในคำพิพากษาลงวันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ.1925 ว่า การที่รถยนต์ชนรถจักรยานทำให้รถจักรยานเสียหายนั้น ผู้เสียหายก็ไม่สามารถจะอ้างอิงมาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้นได้ ผู้เสียหายจะมีสิทธิเรียกร้องได้ก็ต่อเมื่อพิสูจน์ความผิดของอีกฝ่ายหนึ่งได้[1]

เมื่อได้มีข้อสันนิษฐานว่า ผู้ดูแลกระทำความผิดเพราะสิ่งของที่เขาดูแลนั้น ได้ก่อความเสียหายตามมาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้น ดังนี้แล้ว กรณีมีปัญหาว่าผู้ดูแลจะขอพิสูจน์ว่าตนมิได้กระทำความผิด ตนได้ปฏิบัติอย่างบุคคลที่มีความระมัดระวัง ดังนี้ ศาลจะอนุญาตโดยถือว่าเป็นเหตุยกเว้นความรับผิดได้หรือไม่ คำพิพากษาศาล Req.30 Mars 1897. S.1898-1-65 เห็นว่า "ความไม่ผิดของผู้ดูแลหาเป็นเหตุยกเว้นความรับผิดตามมาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้นไม่" จากคำพิพากษาของศาลดังกล่าวทำให้เห็นว่า มาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้นเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาด (Présomption irrefragable juris et de jure)

และในที่สุดศาลสูงฝรั่งเศส en chambres reunies เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 1930 ได้ให้เหตุผลว่า มาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้นนี้ได้ก่อข้อสันนิษฐานความรับผิด (Présomption de responsabilite) ไม่ใช่ก่อข้อสันนิษฐานความผิด (Présomption de faute) จึงไม่เป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาด เพราะผู้ดูแลอาจหักล้างความรับผิดได้ โดยอ้างเหตุยกเว้นความรับผิดในเหตุอื่นคือ เหตุสุดวิสัย หรือความผิดของผู้เสียหาย[2]

---

1 Trib, civil Montpellier 17 Juin 1925.

2 จ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 256.

ในคดี Jand'heur ศาลได้วินิจฉัยว่า มาตรา 1384 เป็นข้อสันนิษฐานความรับผิด (presumption of responsibility) ในขณะเดียวกันข้อสันนิษฐานนี้ไม่อาจนำสืบหักล้างได้โดยการพิสูจน์ว่าไม่มีความผิด (proof of absence of fault) แต่อาจนำสืบหักล้างได้โดยการพิสูจน์ว่าเป็นเหตุสุดวิสัย (force majeure) หรือพิสูจน์ว่าอุบัติเหตุเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหาย (fault of the victim) หรือเพราะความผิดของบุคคลที่สาม (fault of the third party)[1]

ในกรณีที่ผู้ดูแล (Le gardien) สิ่งของพิสูจน์ได้ว่าอุบัติเหตุเกิดจากการกระทำหรือเพราะความผิดของผู้เสียหาย (the accident is due to the act or fault of the victim) ข้อสันนิษฐานความผิด (the presumption of fault) ก็จะถูกยกเลิก และการพิสูจน์เช่นนั้นก็จะหักล้างความสัมพันธ์ ระหว่างการกระทำของสิ่งของ (the act of the thing) และความเสียหาย (damage)[2]

อาจกล่าวได้ว่า ความรับผิดตามมาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้น เป็นจุดอ่อนแห่งความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์ที่ยึดมั่นว่า ความรับผิดทางละเมิดมีมูลฐานตั้งอยู่ที่ความผิด ทั้งนี้ก็เพราะผู้ดูแลสิ่งของอันก่อความเสียหายนั้น แม้จะได้ใช้ความระมัดระวังไม่ได้กระทำความผิด ก็ยังต้องรับผิดตามมาตรา 1384 และโดยเหตุนี้นักนิติศาสตร์ที่สนับสนุนทฤษฎีรับภัย จึงถือว่าการที่ผู้ดูแลต้องรับผิดตามมาตรา 1384 ก็เพราะผู้นั้นได้รับประโยชน์จากสิ่งของนั้นดังคำสุภาษิตกฎหมายที่ว่า "Ubi emolumentum ibi onus(ประโยชน์อยู่ที่ไหนภาระก็อยู่ที่นั่น) เมื่อผู้ดูแลได้รับประโยชน์จากสิ่งของนั้น ครั้นสิ่งของนั้นก่อภัยขึ้นผู้ดูแลก็จะต้องรับไปเป็นธรรมดา[3] ท่าน Planiol ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า "The person who profits by the use of a thing should be liable for the damage which it causes" (บุคคลผู้ใช้ประโยชน์จากสิ่งใดต้องรับผิดสำหรับความเสียหายซึ่งเกิดจากสิ่งนั้น)[4]

---

1 F.H. Lawson, A.E.Anton and L. Neville Brown, Amos and Walton's Introduction to French Law, p.236.

2 Marcel Fernand Planiol, Treatise on the Civil Law, p.530.

3 จิด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 257.

4 F.H. Lawson, A.E. Anton and L. Neville Brown, Amos and Walton's Introduction to French Law, p.204.

อย่างไรก็ตาม นักนิติศาสตร์ที่ยึดมั่นอยู่ในความคิดเห็นว่า ความรับผิดทางละเมิดต้องมีมูลฐานตั้งอยู่บนความผิดนั้น ก็พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าความรับผิดตามมาตรา 1384 ตั้งอยู่ในความผิดนั่นเอง โดยอ้างว่าการที่ศาลฝรั่งเศสไม่ยอมให้ผู้รับผิดอ้างความไม่ผิดเป็นเหตุยกเว้นความรับผิดนั้น หาหมายความว่าผู้รับผิดต่อสิ่งของที่ก่อความเสียหายนั้น ไม่ได้กระทำความผิดอย่างใดเลยหาได้ไม่ ทั้งนี้เพราะการพิสูจน์ว่าตนไม่ได้กระทำความผิดนั้นมีสองวิธี คือ

1. การพิสูจน์อย่างเด็ดขาด ได้แก่การพิสูจน์ว่าตนได้ปฏิบัติการทุก ๆ อย่างที่คนที่มีความระมัดระวังเขาได้ปฏิบัติกัน การพิสูจน์ความไม่ผิดทำนองนี้ย่อมจะต้องทำให้เขาพ้นจากความรับผิดอย่างแน่นอน แต่เป็นการพิสูจน์ที่พ้นวิสัยที่จะกระทำได้ เป็นการง่ายที่จะพิสูจน์การปฏิบัติหน้าที่อันเป็นจำนวนจำกัด แต่หน้าที่ของคนที่มีความระมัดระวัง เขาปฏิบัตินั้นมีจำนวนมากมายไม่สามารถจะจำกัดจำนวนได้ ด้วยเหตุนี้ย่อมจะมีหน้าที่ของคนที่มีความระมัดระวัง ซึ่งยังมิได้พิสูจน์อยู่ว่าตนได้ปฏิบัติแล้วดังนี้อยู่เสมอ ในทางปฏิบัติจึงเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้

2. การพิสูจน์อย่างไม่เด็ดขาด ได้แก่การพิสูจน์ที่ศาลยอมให้สืบในกรณีทั่ว ๆ ไป แต่ในกรณีเช่นนี้ไม่จำเป็นจะต้องสืบว่า ตนได้ปฏิบัติกิจการทั้งหมดเยี่ยงคนที่มีความระมัดระวังเขาได้ปฏิบัติ แต่จะสืบเพียงว่าตนได้ปฏิบัติกิจการบางอย่างที่คนที่มีความระมัดระวังได้ปฏิบัติเท่านั้น และย่อมเป็นการแน่ว่าการพิสูจน์เช่นนี้ย่อมไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะแสดงว่าตนได้พ้นจากความต่ำหนิอย่างเด็ดขาด ดังนั้น กรณีความรับผิดตามมาตรา 1384 กฎหมายฝรั่งเศสจึงไม่ยอมให้นำสืบเป็นเหตุยกเว้นความรับผิดได้ แต่ทั้งนี้หมายความว่าความรับผิดตามมาตรา 1384 ประโยคสุดท้ายแห่งวรรคต้น มิได้ตั้งอยู่บนมูลฐานแห่งความผิด แต่เป็นความผิดชนิดที่เรียกกันว่า ความผิดในการดูแล (faute dans la garde)[1]

กล่าวโดยสรุป มาตรา 1384 ซึ่งบัญญัติถึงความรับผิดสำหรับสิ่งของซึ่งอยู่ในความดูแล (liability for things in one's care) นั้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1896 จนกระทั่งถึงปัจจุบันได้มีการพัฒนาขึ้นโดยศาลฝรั่งเศส ได้ยอมรับหลักการเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (โดยมีกฎหมายซึ่งเรียกว่า "Workmen's compensation) และเพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยทางสังคม (social factors) โดยมีกฎหมาย

---

1 จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 258.

เกี่ยวกับ เรื่อง "automobile accidents" [1]

อย่างไรก็ตามสำหรับความผิดตามมาตรา 1384 ผู้ดูแลสิ่งของนำสืบหักล้างได้โดยการพิสูจน์ว่า เป็น เหตุสุดวิสัย (force majeure) หรือพิสูจน์ว่าอุบัติ เหตุ เกิด เพราะความผิดของผู้ เสียหาย (fault of the victim) หรือ เพราะความผิดของบุคคลที่สาม (fault of the third party) ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

4 <u>กรณีการกระทำฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมาย</u>

การกระทำอัน เป็นการฝ่าฝืนบทบังคับของกฎหมายและก่อให้ เกิดความ เสียหายแก่บุคคลอื่นนั้นกฎหมายถือว่า เป็นการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย เช่นกัน หน้าที่ในการนำสืบในศาลว่าการกระทำใด เป็นการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย โดยปกติตก เป็นหน้าที่ของฝ่ายซึ่งยื่นฟ้อง มิใช่ เป็นหน้าที่ของฝ่ายที่ถูกฟ้องที่จะต้องพิสูจน์ว่า การกระทำของตนชอบด้วยกฎหมาย ถ้าฝ่ายผู้ เสียหายไม่อาจนำสืบได้ว่าการกระทำนั้น เป็นการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายแล้ว ก็ย่อมถือไม่ได้ว่าการกระทำนั้น เป็นละ เมิดซึ่ง เป็นหลักทั่วไปของกฎหมายลักษณะพยานที่ว่า "ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์" [2]

อย่างไรก็ตามในบางกรณีหน้าที่ของโจทก์ในการพิสูจน์ว่าการกระทำใด เป็นการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวข้างต้นก็หมดไป ตก เป็นหน้าที่ของผู้ถูกฟ้องที่จะต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของตนนั้น เป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว หรือมิฉะนั้นก็พิสูจน์ว่าต้น เหตุแห่งความ เสียหายนั้น ๆ เกิดจากบุคคลอื่น ดังจะ เห็นได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422 ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าความ เสียหาย เกิดแต่การฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายใดอันมีที่ประสงค์เพื่อจะปกป้องบุคคลอื่น ๆ ผู้ใดทำการฝ่าฝืน เช่นนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้น เป็นผู้ผิด"

บทบัญญัติมาตรา 422 นี้ เป็นบทสันนิษฐานความผิดประการหนึ่ง กล่าวคือผู้ใดกระทำการฝ่าฝืนบทบังคับของกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้เพื่อคุ้มครองผู้อื่นแล้ว ก็ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้น เป็นผู้ผิด หลักเกณฑ์ในมาตรา 420 ที่ว่ามีการกระทำโดยผิดกฎหมายโดยจงใจหรือประมาท เลิน เล่อ เป็นอันสันนิษฐานได้ตามมาตรา 422 นี้ ดังนั้นจึง เป็นคนละ เรื่องกับข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมายในกรณี เป็นความรับผิดในการกระทำของบุคคลอื่นหรือความ เสียหายที่ เกิดจากทรัพย์วัตถุสิ่งของ แต่

---

1 Henry P. de Vries, <u>Civil Law and The Anglo-American Lawyer</u>, (New York : Oceana Publications, Inc, 1976), p.311.

2 วารี นาสกุล, <u>คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละ เมิด จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้</u>, หน้า 55.

หลักเกณฑ์ประการอื่นคือ ความเสียหายเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายนั้นยังต้องพิสูจน์ให้ได้ความต่อไป[1]

คำว่า "ฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมาย" นั้น กฎหมายที่ว่านี้ได้แก่ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวงที่ออกตามพระราชบัญญัติ เทศบัญญัติ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 233 ร.ศ.121 คดีปรากฏจากคำพยานว่า ได้เกิดเหตุเสียหายขึ้นโดยโจทก์ชิงโพงพางในแม่น้ำ ข้อสันนิษฐานแห่งกฎหมายจะบังเกิดขึ้นเองว่า โพงพางของโจทก์ได้กีดขวางทางเดินเรือ ถ้าโจทก์ไม่สืบพยานที่จะหักล้างความสันนิษฐานนี้เสียให้ได้แล้ว โจทก์จะต้องแพ้คดี [2] หรือตัวอย่างกรณีเรือโดนกัน ถ้าได้ความว่าเรือลำใดทำผิดกฎข้อบังคับสำหรับป้องกันเรือโดนกัน ท่านให้ถือว่าความผิดที่เป็นมูลคดีนั้นตกอยู่แก่เรือลำนั้น เว้นไว้แต่จะสืบหักล้างให้เห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องประพฤติให้ผิดไปจากกฎข้อบังคับนั้น[3]

ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นเพราะเรือยนต์สองลำชนกัน ปรากฏว่าเรือยนต์ลำหนึ่งแล่นผิดทาง ฝ่ายแล่นถูกทางได้ฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดเช่นนี้ ฝ่ายแล่นถูกทางไม่ต้องพิสูจน์ในข้อที่ว่าอีกฝ่ายหนึ่งกระทำผิดกฎหมาย ทั้งนี้ เพราะฝ่ายแล่นผิดทางได้ฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทยซึ่งกฎหมายนั้นได้มีบทบัญญัติดังกล่าวไว้เพื่อคุ้มครองบุคคลอื่น เข้าข้อสันนิษฐานตามมาตรานี้ ฉะนั้นฝ่ายที่ถูกฟ้องมีหน้าที่จะต้องพิสูจน์ว่าแม้ตนจะแล่นผิดทางก็ตาม ความเสียหายก็มิได้เกิดขึ้นเพราะเหตุนั้น แต่เกิดขึ้นเพราะเหตุอื่นอันตนไม่ต้องรับผิด

การกระทำที่จะเข้าตามข้อสันนิษฐานของมาตรา 422 นี้ นักนิติศาสตร์บางท่าน[4] เห็นว่าจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์สองประการ กล่าวคือ

1. จะต้องเป็นการฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายมิใช่เพียงแต่เป็นการฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับเท่านั้น

2. จะต้องเป็นกฎหมายที่บัญญัติไว้เพื่อปกป้องบุคคลอื่น ๆ มิใช่เพื่อปกป้องตัวผู้กระทำเอง หรือบัญญัติไว้เพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองตามธรรมดา ดังนั้นความเสียหายที่เกิดขึ้น

---

1 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, หน้า 24.

2 พระยานรเนติบัญชากิจ, กฎหมายลักษณะพยานโดยย่อ, หน้า 27.

3 พระยาจินดาภิรมย์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 272.

4 วารี นาสกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้, หน้า 56.

จากการฝ่าฝืนกฎหมายบางกรณีจึงไม่เข้าตามมาตรานี้ อย่างไรก็ตามดังได้กล่าวมาแล้วว่า มาตรา 422 เป็นเพียงข้อสันนิษฐานส่วนหนึ่งของมาตรา 420 เท่านั้น มิใช่สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายอันจะต้องรับผิดทีเดียว ยังจะต้องมีการพิสูจน์ต่อไปให้ครบองค์ประกอบของกฎหมายด้วย

การที่จะรู้ได้ว่ากฎหมายบทใดประสงค์จะป้องกันความเสียหายหรือภยันตรายแก่ผู้อื่นก็พึงพิจารณาดูตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ เป็นเรื่อง ๆ ไป การที่กฎหมายห้ามหรือบังคับให้ทำการใดโดยประสงค์จะป้องกันผลร้ายอย่างหนึ่ง และมีบุคคลฝ่าฝืนกฎหมายนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าจะสันนิษฐานเอาเด็ดขาดว่าเขาต้องรับผิดเสมอไป มาตรา 422 ใช้ถ้อยคำว่า "ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้ผิด" ซึ่งแสดงว่าให้สันนิษฐานไว้ก่อนเท่านั้น ไม่ได้สันนิษฐานเด็ดขาดเสียทีเดียว ดูกรณีอาจนำสืบหักล้างได้ และการที่ความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายที่ประสงค์จะป้องกันบุคคลอื่นก็มิใช่ว่าบุคคลผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดเสมอไป เพราะบางทีผลร้ายที่เกิดขึ้นนั้นมิใช่สิ่งที่กฎหมายประสงค์จะป้องกัน ในกรณีเช่นนี้จะสันนิษฐานว่าผู้กระทำการฝ่าฝืนเป็นผู้ผิดหาได้ไม่ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าการกระทำที่ฝ่าฝืนกับผลร้ายที่เกิดขึ้นไม่เป็นเหตุกับผลติดต่อกัน ซึ่งถือได้เท่ากับว่าผลร้ายไม่ได้เกิดจากการกระทำของผู้ที่ทำการฝ่าฝืน หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าผลร้ายที่เกิดขึ้นมิใช่เป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายนั้น ผู้กระทำจึงไม่ต้องรับผิด เช่น กฎหมายบังคับให้ผู้ขับขี่รถยนต์ต้องมีใบอนุญาตขับขี่อันเจ้าพนักงานออกให้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันความปลอดภัยของสาธารณชนที่สัญจรไปมาตามถนนหลวง แต่การที่ผู้ที่ไม่มีใบอนุญาตขับขี่ได้ขับขี่รถและรถไปทับคนตาย ดังนี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นจะต้องเป็นฝ่ายผิดเสมอไป เช่นถ้าหากผู้ตายวิ่งเข้ามาให้รถทับ เช่นนี้ผู้ขับขี่ก็ไม่ต้องรับผิด เพราะความเสียหายเกิดขึ้นเนื่องจากความผิดของผู้เสียหายเอง มิใช่ผลโดยตรงอันเกิดจากการฝ่าฝืนกฎหมายของผู้ขับขี่ การที่กฎหมายบังคับให้ผู้ขับขี่รถยนต์ต้องมีใบอนุญาตขับขี่ก็ประสงค์แต่จะป้องกันไม่ให้ผู้ที่ขับขี่รถไม่เป็นหรือไม่ชำนาญขับขี่รถไปชนคนอื่น กฎหมายไม่ได้มีความประสงค์ถึงกับจะป้องกันความประมาทของคนที่วิ่งมาให้รถทับ โดยให้ถือว่าเป็นความผิดของผู้ขับขี่รถด้วย [1]

อนึ่ง ท่านอาจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับมาตรา 422 ว่า "ข้อสันนิษฐานความผิดตามมาตรานี้ไม่ใช่ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด จึงยังอาจนำสืบหักล้างได้ว่าความจริงไม่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือไม่ได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อ อนึ่งแม้จะผิดกฎหมายแต่ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย ความเสียหายเกิดจากเหตุอื่น ผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายก็ไม่ต้องรับผิด อีกประการหนึ่งกฎหมายที่มีการฝ่าฝืนจะต้องมีที่ประสงค์จะป้องกันความเสียหายแก่บุคคลอื่น ถ้า

---

1 กล่อม อิศรพันธุ์, "หลักทั่วไปว่าด้วยความรับผิดทางละเมิด", หน้า 123-125.

ไม่ใช่กฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันผู้อื่น แม้จะมีการฝ่าฝืนและมีความเสียหายเกิดขึ้น ก็เห็นได้ว่ามิใช่ความเสียหายที่กฎหมายนั้นประสงค์จะป้องกัน จึงไม่ใช่กรณีที่กฎหมายมุ่งหมายจะสันนิษฐานว่าเป็นความผิดของผู้กระทำการฝ่าฝืน"[1]

บทบัญญัติมาตรา 422 นี้มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 823(2) ซึ่งมีข้อความเป็นภาษาอังกฤษว่า "The Same obligation is placed upon a person who infringes a statute intened for the protection of others. If, according to the provisions of the statute, an infringement of this is possible even without fault, the duty to make compensation arises only in the event of fault"[2]

มาตรา 823 วรรค 2 ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า "บุคคลผู้ซึ่งฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายใดอันมีที่ประสงค์เพื่อจะปกป้องบุคคลอื่น ๆ จะต้องรับผิดเช่นเดียวกันภายในขอบเขตของกฎหมาย การฝ่าฝืนอาจเกิดขึ้นได้แม้ผู้กระทำผิดนั้นจะมิได้กระทำความผิดเอง แต่ผู้นั้นจะต้องชดใช้ค่าเสียหายก็ต่อเมื่อมีความผิดบางประการอันจะถือให้เขาต้องรับผิดได้"

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 823 วรรค 2 จะเห็นได้ว่าผู้กระทำการฝ่าฝืนบทบังคับของกฎหมายเช่นนี้ ต้องรับผิดในความเสียหายทีเดียว ไม่เป็นข้อสันนิษฐานความผิดดังเช่นมาตรา 422 ของไทย มาตรา 422 ของไทยนั้นผู้ใดกระทำการอันฝ่าฝืนบทบังคับของกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้เพื่อคุ้มครองผู้อื่นแล้ว ก็ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้ผิด ตกเป็นหน้าที่ของจำเลยจะต้องนำสืบแก้ตัวว่าตนไม่ผิด

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาวกรณีการกระทำฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมาย

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1137/2509</u> การที่เทศบาลอนุญาตให้จำเลยปลูกอาคารชิดแนวเขตที่ดินของโจทก์โดยไม่เว้นระยะ 50 เซนติเมตร อันเป็นการฝ่าฝืนเทศบัญญัตินั้น เทศบัญญัตินี้มิได้บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันที่ดินข้างเคียงราคาตกต่ำ และมิใช่กฎหมายที่ประสงค์จะปกป้องโจทก์ จะถือว่าการฝ่าฝืนกฎหมายนั้นเป็นการทำให้โจทก์เสียหายโดยผิดกฎหมายเพราะเหตุนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422 ยังมิได้ การกระทำของเทศบาลยังไม่เป็นการละเมิดต่อโจทก์

---

1 จิตติ ติงศภัทิย์, <u>ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้</u>, หน้า 237

2 Ian S. Forrester, Simon L. Goren and Hans-Michael llgen, <u>The German Civil Code</u>, p.135.

คำพิพากษาฎีกาที่ 1169-1170/2509 การที่รถยนต์จำเลยแล่นเข้าไปชนรถยนต์โจทก์ทางด้านขวาของถนน เบื้องต้นศาลสันนิษฐานตามกฎหมายว่ารถยนต์จำเลยเป็นผู้ผิด จำเลยมีหน้าที่ต้องนำสืบหักล้างว่าจำเลยมิใช่ผู้ผิด

การที่จำเลยแล่นรถทางขวาของถนนเพื่อจะหลีกขึ้นหน้า โดยคาดหรือเดาเอาว่ารถโจทก์จะเลี้ยวทางซ้ายนั้น เป็นการเสี่ยงภัยของตนเอง มิใช่หลบหลีกให้พ้นอันตราย จึงไม่อาจลบล้างข้อสันนิษฐานที่ว่ารถจำเลยเป็นผู้ผิดได้ การที่จำเลยเสี่ยงภัยเช่นนี้และเหตุที่รถชนก็เพราะรถจำเลยแล่นผิดทาง จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิด

คำพิพากษาฎีกาที่ 648/2513 (ประชุมใหญ่) จำเลยสมยอมกันทำสัญญากู้และสมยอมกันทำยอมความในศาลเป็นผลให้เกิดการโอนทรัพย์สินของจำเลยคนหนึ่ง ไปยังอีกคนหนึ่งให้พ้นจากการถูกบังคับชำระหนี้แก่โจทก์ผู้เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ทำให้โจทก์ไม่อาจบังคับเอาทรัพย์สินของจำเลยมาชำระหนี้ได้ เป็นการจงใจทำโดยผิดกฎหมายอันเป็นความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ โจทก์ย่อมเสียหายทางทรัพย์สินแล้ว การกระทำดังนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้ผิด คือได้ทำละเมิดต่อโจทก์ จะต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1466/2517 คนขับรถของจำเลยจอดรถไว้ริมถนนในเวลากลางคืนท้ายรถล้ำออกไปในผิวจราจรโดยไม่ได้มีเครื่องหมายแสดงว่ามีรถจอดอยู่ อันเป็นความผิดต่อพระราชบัญญัติจราจรทางบก ซึ่งเป็นบทบัญญัติเพื่อป้องกันอันตรายแก่บุคคลอื่น และเป็นหน้าที่ของคนขับรถของจำเลยจะต้องปฏิบัติตาม เป็นเหตุให้รถของโจทก์ได้รับความเสียหาย เพราะชนท้ายรถของจำเลย ดังนี้ จำเลยต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้โจทก์

คำพิพากษาฎีกาที่ 2497-2500/2520 พนักงานรถไฟของการรถไฟแห่งประเทศไทยจำเลย ไม่ปิดไม้กั้นถนนเมื่อรถไฟจะผ่านตาม พ.ร.บ.จัดวางการรถไฟและทางหลวง พ.ศ.2464 เป็นการฝ่าฝืนบทกฎหมายที่ประสงค์ปกป้องอันตรายแก่ประชาชน รถยนต์ของโจทก์จึงไม่หยุดเพราะไม่เห็นรถไฟ และถูกรถไฟชน จำเลยต้องรับผิดฝ่ายเดียว

คำพิพากษาฎีกาที่ 2961/2524 ความเสียหายเกิดขึ้นจากความผิดของผู้ตายแต่ฝ่ายเดียวที่ขับรถจักรยานยนต์โดยไม่ชำนาญ ผ่านทางแยกชนรถยนต์ที่จำเลยขับ แม้จำเลยขับรถยนต์ผ่านทางแยกด้วยความเร็วประมาณ 30-50 กิโลเมตรต่อชั่วโมง เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง ความเสียหายเกิดจากความผิดของผู้ตายฝ่ายเดียวมิใช่ผลโดยตรงจากที่จำเลยขับรถเร็วฝ่าฝืน พ.ร.บ.จราจรฯ จำเลยจึงมิได้กระทำละเมิดต่อผู้ตาย

5 <u>กรณีกฎหมายสันนิษฐานความรับผิดซ้อนกัน</u>

ตามบทบัญญัติต่าง ๆ อาจมีข้อเท็จจริงบางเรื่องที่กฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์ให้บุคคลหนึ่งรับผิดในผลแห่งการละเมิดของบุคคลอีกคนหนึ่งไว้หลายชนิดด้วยกัน หรือมีบุคคลหลายคนรับผิดในผลแห่งการละเมิดรายเดียวกัน แต่มีความเกี่ยวพันต่างกัน เรียกว่า ข้อสันนิษฐานความรับผิดซ้อนกัน (cumul des présomptions de responsabilites) เกี่ยวกับนายจ้างลูกจ้างนั้นในกรณีที่นายจ้างต้องร่วมรับผิดในผลแห่งการละเมิดที่ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างตามมาตรา 425 แล้ว อาจมีกรณีที่กฎหมายให้บุคคลอื่นร่วมรับผิดกับลูกจ้างอีกด้วย ตามมาตรา 429 บิดามารดาหรือผู้อนุบาลของบุคคลผู้ไร้ความสามารถย่อมต้องร่วมรับผิดกับบุคคลเช่นว่านั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น ตามมาตรา 430 นายจ้างจะต้องรับผิดในการละเมิดกับลูกจ้างผู้ไร้ความสามารถในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของตนด้วย ถ้าหากนายจ้างมิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร

ฉะนั้น เมื่อมองในแง่ของความรับผิดของนายจ้างในผลแห่งการละเมิดของลูกจ้างแล้ว อาจมีกรณีที่ทำให้บุคคลคนเดียวมีความรับผิด โดยอาศัยมูลแห่งความเกี่ยวพันกันหลายประเภท หรือกรณีที่บุคคลหลายคนที่ต้องรับผิดกับลูกจ้างในขณะเดียวกัน โดยอาศัยมูลแห่งความเกี่ยวพันต่างกัน

กรณีที่บุคคลคนเดียวกันมีความรับผิดหลายประเภทร่วมกับลูกจ้าง ก็คืออาจเป็นไปได้ที่นายจ้างนั้นเป็นบิดามารดาของลูกจ้างเอง หรือและเมื่อลูกจ้างนั้นเป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถด้วย บุคคลผู้นั้นอาจรับผิดในฐานะบิดามารดาตามมาตรา 429 หรือในฐานะนายจ้างตามมาตรา 430 กล่าวอีกนัยหนึ่ง ถ้าหากลูกจ้างซึ่งเป็นบุตรกระทำละเมิดในทางการที่จ้าง บิดามารดาก็ต้องรับผิดในผลแห่งการละเมิดของบุตรผู้เยาว์ตามมาตรา 425 หรือ 430 เช่นเดียวกับความรับผิดในการละเมิดที่ลูกจ้างคนอื่นได้ทำขึ้น

กรณีที่บุคคลหลายคนรับผิดร่วมกับลูกจ้างในขณะเดียวกัน ก็คือ เมื่อลูกจ้างมีบิดามารดาอยู่ด้วย นอกจากนายจ้างจะรับผิดในผลแห่งการละเมิดของลูกจ้างแล้ว บิดามารดาจึงอาจร่วมรับผิดกับลูกจ้าง ซึ่งเป็นผู้เยาว์อีกด้วย หรืออาจมีบุคคลอื่นนอกจากนายจ้างร่วมรับผิดด้วยตามมาตรา 430[1]

ตามกฎหมายฝรั่งเศส ในข้อเท็จจริงบางเรื่องอาจจะเข้าหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายที่บัญญัติให้ผู้อื่นรับผิดหลายชนิดด้วยกัน เช่น อาจจะเป็นไปได้ว่าบิดามารดานั้นให้บุตรเป็นเสมียนของตน ถ้าบุตรเป็นผู้เยาว์แล้วก่อความเสียหายขึ้น บิดามารดาต้องรับผิดฐานะเป็นบิดามารดาหรือฐานะเป็น

---

1 ไพจิตร ปุญญพันธุ์. "กรณีกฎหมายสันนิษฐานความรับผิดซ้อนกัน. "<u>ดุลพาห</u> ปีที่ 13 เล่ม 8 (สิงหาคม, 2509) : 6-7.

ผู้บังคับบัญชาได้ หรือกรณีที่ผู้เยาว์ก่อความเสียหายขึ้นนั้น เป็นเสมียนและมีบิดามารดาอยู่ ผู้บังคับบัญชาของผู้เยาว์และบิดามารดาของผู้เยาว์จะต้องรับผิดด้วย[1]

ในกรณีดังกล่าวมานี้ ผู้เสียหายจะเลือกฟ้องร้องโดยอาศัยมูลแห่งความรับผิดประเภทใดหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกรณีตามมาตรา 425 หรือ 429 หรือ 430 ก็ได้ หรือจะฟ้องโดยอาศัยมูลแห่งความรับผิดทุกประเภทหรือบุคคลผู้ต้องรับผิดร่วมด้วยทุกคนก็ได้ตามแต่จะเลือก แต่ถ้าโจทก์เรียกร้องในฐานะที่จำเลยเป็นนายจ้าง ความรับผิดของจำเลยก็เป็นความรับผิดตามมาตรา 425 เป็นความรับผิดเด็ดขาด จำเลยจะพิสูจน์ว่าตนมิได้มีส่วนผิดอยู่ด้วยไม่ได้แต่โจทก์ก็ต้องพิสูจน์ว่าการละเมิดได้เกิดขึ้นในทางการที่จ้าง แต่ถ้าเป็นการฟ้องจำเลยในฐานะที่เป็นบิดามารดาหรือผู้อนุบาลก็เป็นความรับผิดไม่เด็ดขาด จำเลยอาจสืบหักล้างได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ซึ่งทำอยู่นั้น แต่ถ้าเป็นการฟ้องในฐานะครูบาอาจารย์ นายจ้างหรือบุคคลอื่นซึ่งรับดูแลบุคคลผู้ไร้ความสามารถ โจทก์ก็ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยไม่ได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร[2]

3.3 <u>หลักเรื่องภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายที่จะต้องแพ้คดี</u>

ในการได้เปรียบเสียเปรียบกันในเชิงคดีต้องนับว่าหน้าที่นำสืบเป็นสิ่งสำคัญยิ่งอันหนึ่งในระหว่างสิ่งสำคัญทั้งหลาย เพราะเหตุว่าหน้าที่นำสืบนั้นเมื่อตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องสืบให้สมภาระหน้าที่นำสืบของตน มิฉะนั้นคดีของตนก็ต้องแพ้ โดยอีกฝ่ายหนึ่งไม่ต้องสืบแก้แต่อย่างใดเลย[3]

หลักเรื่องภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายที่จะต้องแพ้คดีนี้ ได้มีนักนิติศาสตร์ได้ให้ความเห็นไว้ต่าง ๆ กันดังต่อไปนี้ คือ

ท่านพระยาจินดาภิรมย์ อธิบายว่า "(1) ถ้าเป็นเบื้องต้นแห่งคดีให้คิดดูว่าถ้าแลทั้งสองฝ่ายต่างไม่มีพยานมาสืบด้วยกันแล้ว จะตัดสินให้ฝ่ายใดแพ้ ก็ควรบังคับให้ฝ่ายนั้นสืบเสียก่อน เพราะว่าถ้าฝ่ายที่จะแพ้สืบไม่ได้แล้ว อีกฝ่ายหนึ่งไม่จำเป็นต้องสืบต่อไป

(2)ถ้าเป็นท่ามกลางแห่งคดีต้องการจะรู้ว่าหน้าที่จะตกอยู่แก่ฝ่ายใด จะต้องนำสืบความข้อใดให้คิดดูว่า ถ้าแลได้ตัดข้อที่ต้องสืบนั้นออกแล้วฝ่ายใดจะแพ้ ฝ่ายนั้นก็มีหน้าที่ต้องสืบ

อนึ่ง ให้ตรวจพิจารณามูลคดีให้ถี่ถ้วน ถ้าคู่ความใช้สำนวนโวหารเป็นทำนองปฏิเสธก็ดี แต่ส่วนข้อใจความนั้นเป็นประเด็นกล่าวหาเป็นข้ออ้างแล้วก็ต้องสืบเหมือนกัน คือให้ถือข้อใจความเป็นใหญ่ ไม่ให้ถือแต่สำนวนโวหารคำพูดเป็นประมาณ[4]

---

1 จิ๊ด เศรษฐบุตร, <u>หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด</u>, หน้า 201.

2 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, "กรณีกฎหมายสันนิษฐานความรับผิดซ้อนกัน", หน้า 8.

3 พระยาอิศรภักดีธรรมวิเทด, "หน้าที่นำสืบ", หน้า 557.

4 พระยาจินดาภิรมย์, <u>คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน</u>, หน้า 251.

เมื่อพิจารณาจากหลักที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าผู้วางหลักได้ถือเอามูลฟ้อง หรือหลักฐานเบื้องต้นเท่าที่ปรากฏแก่ศาลเป็นเกณฑ์ ซึ่งถ้าน้ำหนักเอียงไปทางฝ่ายไหน ฝ่ายนั้นก็เป็นผู้ได้รับประโยชน์คล้ายเป็นข้อสันนิษฐานอันหนึ่ง ทำให้หน้าที่นำสืบเลื่อนไปตกแก่อีกฝ่ายหนึ่ง

ตัวอย่างเรื่องหน้าที่นำสืบซึ่งท่านพระยาจินดาภิรมย์ได้ให้ไว้ เช่น

(1) ในคดีโจทก์ฟ้องขอให้ห้ามจำเลยไม่ให้ใช้เครื่องหมายในสิ่งของซึ่งโจทก์มีกรรมสิทธิ์ โจทก์ต้องนำสืบว่าจำเลยเป็นผู้จำหน่าย และของนั้นไม่ใช่ของที่โจทก์หรือตัวแทนของโจทก์ได้ทำขึ้น

(2) คดีที่โจทก์ฟ้องหาว่าจำเลยเลินเล่อจึงเกิดเสียหายขึ้น โจทก์ต้องสืบความข้อนี้ และถ้าจำเลยต่อสู้ว่าฝ่ายโจทก์เลินเล่ออันใกล้กับเหตุจึงเสียหาย จำเลยต้องสืบตามข้อต่อสู้ดังนี้

(3) ในคดีเรื่องฝากของไว้แก่กันแล้วเกิดเสียหายขึ้น หน้าที่ตกอยู่แก่ผู้รับฝากที่จะสืบแก้ตัวว่าของได้เสียหายขึ้นโดยไม่ใช่ความผิดหรือความเลินเล่อของตน[1]

ท่านพระยานรเนติบัญชากิจ กล่าวว่า "คู่ความฝ่ายใดเป็นผู้ที่ศาลจะตัดสินให้แพ้คดีเมื่อการพิจารณาไปยุติลงเพียงนั้น คู่ความฝ่ายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่ที่จะต้องสืบพยานก่อน เมื่อการพิจารณาดำเนินต่อไป หน้าที่สืบพยานจะเลื่อนไปอยู่กับฝ่ายโน้นบ้างกับฝ่ายนี้บ้าง ตามความสันนิษฐานซึ่งจะบังเกิดขึ้นโดยคำพยานหรือโดยกฎหมายบังคับ แต่คู่ความฝ่ายที่จะต้องแพ้คดีนั้น เป็นผู้ที่จะต้องสืบพยานเสมอไป"[2]

ตามหลักที่ท่านพระยานรเนติบัญชากิจได้วางไว้ อาจกล่าวได้ว่า คู่ความฝ่ายใดเป็นผู้ที่ศาลจะตัดสินให้แพ้คดี คู่ความฝ่ายนั้นเป็นผู้ที่จะต้องมีภาระการพิสูจน์ ตัวอย่างที่ท่านพระยานรเนติบัญชากิจได้ให้ไว้ เช่น

(1) คดีโจทก์หาว่าจำเลยเป็นผู้ร้ายลักทรัพย์ จำเลยให้การปฏิเสธข้อหาโจทก์ เป็นหน้าที่โจทก์จะสืบพยานก่อน เพราะถ้าคดีไปยุติลงเพียงนี้ คือไม่สืบพยานด้วยกันทั้งสองฝ่ายแล้ว ศาลจะต้องตัดสินให้โจทก์แพ้คือยกฟ้องโจทก์เสีย ถ้าโจทก์สืบพยานได้ความว่าจำเลยได้ลักทรัพย์จริง คราวนี้ตกเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องสืบพยานต่อสู้คดีโจทก์ เพราะถ้าคดียุติลงแต่เพียงนี้ (คือถ้าไม่สืบพยานอีก) ศาลจะต้องตัดสินให้จำเลยแพ้

(2) คดีปรากฏจากคำพยานว่า ได้เกิดเหตุเสียหายขึ้นโดยโจทก์ขึงโพงพางในแม่น้ำ ข้อสันนิษฐานแห่งกฎหมายจะบังเกิดขึ้นเองว่า โพงพางของโจทก์ได้กีดขวางทางเดินเรือ ถ้าโจทก์ไม่สืบพยานที่จะหักล้างความสันนิษฐานนี้เสียให้ได้แล้ว โจทก์จะต้องแพ้คดี

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 253.

2 พระยานรเนติบัญชากิจ, <u>กฎหมายลักษณะพยานโดยย่อ</u>, หน้า 25-26.

พอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(3) ก.ฟ้อง ข. บริษัทอินชัวรันอัคคีภัย เรียกเงินค่าประกันภัยตามหนังสือสัญญา ข.ต่อสู้ว่า ก.ได้แกล้งเผาบ้านที่ ข.ได้รับประกันภัยเสียเอง ข.จะต้องสืบพยานให้ได้ความชัดเจนจนหมดเหตุที่ควรน่าสงสัย ดูจว่า ก.ต้องหาเป็นจำเลยในคดีอาญาฐานเป็นผู้ร้ายวางเพลิงเผาบ้าน

ท่านพระยาอิศรภักดีธรรมวิเทต กล่าวว่า "ในการที่จะวินิจฉัยว่าหน้าที่นำสืบจะตกแก่ฝ่ายใดนั้นหลักเกณฑ์สำหรับวินิจฉัยมีดังนี้

(1) ข้อหานั้นสำคัญแก่คดีหรือไม่

(2) ถ้าศาลยกข้อหานั้นจะถึงกับแพ้คดีหรือไม่

ถึงแม้ว่า ข้อหานั้นสำคัญและจะถึงกับแพ้คดีถ้าศาลยกเสีย หน้าที่นำสืบก็ตกอยู่แก่ฝ่ายกล่าวหานั้น เช่น ในคดีที่โจทก์หาว่าจำเลยแกล้งฟ้อง หน้าที่นำสืบว่าจำเลยไม่มีเหตุผลอันสมควรที่จะฟ้องตกอยู่แก่ฝ่ายโจทก์

แต่ในคดีที่โจทก์หาว่าจำเลยแกล้งกักขัง หน้าที่นำสืบว่ามีเหตุผลอันสมควรที่จะกักขังโจทก์ตกอยู่แก่ฝ่ายจำเลย เพราะในคดีกักขังเช่นนี้ ในเบื้องต้นก็เป็นการละเมิด เพราะฉะนั้นจำเลยจึงต้องนำสืบเหตุผลอันสมควรกักขัง"[1]

ท่านอาจารย์ประมูล สุวรรณศร กล่าวว่า "ถ้าข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏต่อศาลยุติลงเพียงแค่นั้น ฝ่ายใดจะเป็นผู้แพ้คดี ฝ่ายนั้นก็มีภาระในการที่จะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงหักล้างหรือขยายความให้เห็นเป็นอย่างอื่น"[2]

ท่านอาจารย์ไอสถ โกศิน อธิบายว่า "ในคดีใดซึ่งถ้ามองแต่เผิน ๆ จากคำคู่ความคือไม่ต้องสืบพยานกันเลยหรือยุติการสืบเสียเพียงเท่าที่สืบมาแล้ว ถ้ารูปคดีที่ปรากฏอยู่ฝ่ายใดน่าจะต้องแพ้คดี ต้องถือว่าภาระการพิสูจน์ยังตกอยู่แก่ฝ่ายนั้น เช่น ในคดีทำร้ายร่างกาย ถ้าจำเลยรับสารภาพตามฟ้อง จากคำฟ้องและคำให้การก็เห็นได้ว่า จำเลยเป็นฝ่ายแพ้แน่ จึงต้องถือว่า ถ้าจะมีการพิสูจน์กัน ภาระการพิสูจน์ก็ตกอยู่แก่จำเลย เช่น จำเลยต้องสืบถึงข้อที่ได้รับความยกเว้นทางกฎหมาย เช่น การป้องกัน หรือในกรณีที่โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากห้องเช่า เพราะสัญญาหมดอายุ จำเลยต่อสู้ว่าได้รับความคุ้มครองตาม พ.ร.บ.ควบคุมค่าเช่าฯ เช่นนี้ถ้าไม่มีการสืบพยานกันโจทก์ต้องมีรูปคดีไปในทางชนะ เพราะสัญญาเช่าแจ้งชัดอยู่ จึงต้องตกเป็นภาระของฝ่ายจำเลย

---

1 พระยาอิศรภักดีธรรมวิเทต, "หน้าที่นำสืบ", หน้า 566.

2 ประมูล สุวรรณศร, <u>กฎหมายลักษณะพยาน</u>, หน้า 46.

จะต้องพิสูจน์ว่าตนได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนั้นอย่างไร"[1]

ท่านอาจารย์สุธรรม ภัทราคม กล่าวว่า "หลักเหตุผลในทางตรรกวิทยาว่าลำพังคำฟ้องของโจทก์กับคำให้การของจำเลย ถ้าหากว่าไม่มีการสืบพยานหลักฐานอะไรเลย ฝ่ายไหนเป็นฝ่ายแพ้ฝ่ายไหนเป็นฝ่ายชนะ ถ้าติดตามเหตุผลในทางตรรกวิทยาอย่างนี้แล้วเห็นว่าฝ่ายไหนเป็นฝ่ายแพ้ก็ให้ฝ่ายนั้นมีหน้าที่นำสืบ"[2]

ท่านอาจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร กล่าวไว้ในหนังสือ "การชี้สองสถาน" ว่า "ข้อทดสอบในเรื่องการกำหนดหน้าที่นำสืบ คือ ถ้าฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบก่อนแล้วไม่สืบตนก็ต้องแพ้คดี หรือจะมองอีกแง่หนึ่งคือ ถ้ามีปัญหาข้อเท็จจริงแล้วไม่มีการสืบพยาน ฝ่ายใดจะตกเป็นฝ่ายแพ้คดี ฝ่ายนั้นต้องนำสืบ"[3]

ท่านอาจารย์ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา กล่าวว่า "ถ้าไม่สืบพยานด้วยกัน ฝ่ายใดจะแพ้คดี ฝ่ายนั้นก็มีหน้าที่นำสืบ ในการวินิจฉัยจะต้องดูจากคำฟ้อง คำให้การและคำคู่ความ ตลอดคำแถลงและคำรับของคู่ความโดยละเอียดเทียบเคียงกับบทสาระบัญญัติและบทสันนิษฐานประกอบด้วย เช่น โจทก์ฟ้องขับไล่จากที่เช่า จำเลยรับว่าเช่าจริงแต่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ดังนี้จำเลยก็ต้องมีหน้าที่นำสืบ เพราะถ้าไม่สืบพยานด้วยกันจำเลยก็จะต้องตกเป็นผู้แพ้คดี"[4]

จอห์น ฮุกซเล่ย์ บัซซาส (John Huxley Buzzard) กล่าวว่า "ภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่คู่ความซึ่งจะต้องแพ้คดีถ้าหากว่าไม่มีการนำพยานหลักฐานมาสืบ"[5]

กล่าวโดยสรุป ถ้าข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏต่อศาลยุติลงเพียงแค่นั้น คู่ความฝ่ายใดเป็นผู้ที่ศาลจะตัดสินให้แพ้คดี เมื่อการพิจารณาคดีไปยุติลงเพียงนั้น คู่ความฝ่ายนั้นก็มีภาระในการที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงหักล้าง หรือขยายความให้เห็นเป็นอย่างอื่น

หลักเรื่องภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายที่จะต้องแพ้คดี มีตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาดังต่อไปนี้

---

1 โอสถ โกศิน, คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 229.

2 สุธรรม ภัทราคม, กฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 27.

3 ธานินทร์ กรัยวิเชียร, การชี้สองสถาน, หน้า 52.

4 ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา, กฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 25.

5 John Huxley Buzzard, Phipson on Evidence, p.95.

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 698/2480</u> โจทก์ฟ้องว่าจำเลยเป็นเจ้าของเรือใบรับจ้างขนข้าว ขณะที่เรือจอดทอดสมอรอคอยรับสินค้าเรือกลไฟอยู่ในทะเล จำเลยได้กระทำโดยประมาท ปล่อยให้เรือของจำเลยมาโดนเรือของโจทก์เสียหาย จึงขอให้จำเลยใช้ค่าเสียหาย

จำเลยทั้งสองรับว่า เป็นนายจ้างและลูกจ้างกันจริงตามฟ้อง แต่ต่อสู้ว่าโจทก์เองเป็นผู้เฉินเล่อ และถ้าหากว่าเรือของจำเลยกระทบเรือโจทก์ ก็เป็นเหตุสุดวิสัย ซึ่งจำเลยไม่จำเป็นต้องรับผิด

เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ดังนี้ ปัญหาก็มีว่า ฝ่ายเรือจำเลยได้เฉินเล่อเป็นเหตุให้โดนกับเรือโจทก์ จนโจทก์ต้องเสียหายหรือไม่ และโจทก์จะต้องสืบว่าการเสียหายเกิดขึ้นจากความเฉินเล่อของจำเลย เป็นผลใกล้ชิด จึงจะชนะคดีได้ แต่โจทก์ก็มิได้นำสืบ ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง โจทก์อุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์เชื่อคำพยานโจทก์ว่า ในคืนวันเกิดเหตุลมแรงผิดปกติแต่เพียงเล็กน้อย และเรือโจทก์ไม่ปรากฏว่าได้จอดอยู่ในสายน้ำอันเป็นการกีดขวางทางเรือ เรือจำเลยได้เคลื่อนลำไปปะทะเรือโจทก์ รุ่งเช้าขึ้นพยานโจทก์บางคนยังได้ถามจำเลยที่ 2 ว่า เมื่อคืนนี้เกิดเสียงดังอะไรกัน จำเลยที่ 2 ว่า เรือสมอถอนไปโดนเรือโจทก์ ส่วนพยานจำเลยเป็นแต่ลูกจ้างจำเลยทั้งสิ้นไม่สามารถหักล้างคำพยานโจทก์ได้

ศาลอุทธรณ์จึงฟังว่า เรือจำเลยลอยไปโดนเรือโจทก์ดังฟ้อง จึงเป็นหน้าที่จำเลยต้องนำสืบว่าจำเลยไม่มีความประมาทเฉินเล่อ แต่จำเลยนำสืบข้อนี้หาได้ไม่ กลับนำสืบว่า เรือโจทก์ลอยมาโดนเรือจำเลยเสียหาย เมื่อจำเลยสืบไม่ได้ดังกล่าวแล้ว จำเลยต้องรับผิดในค่าเสียหายอันเกิดจากเหตุที่เรือจำเลยมาโดนเรือโจทก์ จำเลยฎีกาต่อมา

ศาลฎีกาเห็นว่า เมื่อทางพิจารณาฟังได้ว่าคืนวันนั้นลมแรงผิดปกติ เรือของโจทก์จำเลยเกิดปะทะกันขึ้น และเรือโจทก์มีสมอแต่ตัวเดียว เมื่อสายสมอขาดจึงต้องแล่นก้าวอยู่ตลอดคืน ส่วนเรือจำเลยมีสมอ 2 ตัว จึงทอดสมออีกตัวหนึ่งได้ ทางพิจารณาได้ความดังนี้ ที่ศาลอุทธรณ์ว่าจำเลยมีหน้าที่ต้องนำสืบว่าเหตุที่โดนกันมิได้เกิดขึ้นจากความประมาทเฉินเล่อของจำเลย และจำเลยก็สืบไม่ได้เช่นนั้น จำเลยจึงต้องรับผิด ข้อนี้ ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย แต่เห็นว่า เมื่อโจทก์กล่าวว่าเรือจำเลยได้มาโดนเรือโจทก์เสียหายด้วยความประมาทเฉินเล่อของจำเลย โจทก์จึงมีหน้าที่ต้องสืบให้สมฟ้อง หาใช่จำเลยมีหน้าที่ต้องสืบว่าไม่ใช่ เพราะความประมาทเฉินเล่อของจำเลยไม่ อย่างไรก็ดี ศาลฎีกาฟังข้อเท็จจริงตามที่ศาลชั้นต้นว่าเหตุที่สายสมอเรือโจทก์ขาดไม่ใช่เพราะฝ่ายจำเลย

สับฟัน เมื่อโจทก์สืบไม่ได้ว่าเหตุที่เรือโจทก์จำเลยโดนกันเนื่องจากความผิดหรือความประมาทเลินเล่อของจำเลยแล้ว โจทก์ก็ไม่ชนะคดีจำเลยได้ ส่วนเรื่องค่าเสียหายของโจทก์ ก็ไม่จำต้องวินิจฉัย

ตามคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้จะเห็นได้ว่า โจทก์จะต้องสืบว่าการเสียหายเกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย โจทก์จึงจะชนะคดี ถ้าหากว่าโจทก์ไม่สืบก็จะต้องแพ้คดีไป ดังนั้นภาระการพิสูจน์จึงตกอยู่แก่โจทก์ มิใช่จำเลย

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 383/2497</u> โจทก์ฟ้องว่าจำเลยที่ 1 ขณะกระทำการในทางการที่จ้างของจำเลยที่ 2 และที่ 3 ได้ขับรถยนต์โดยสารด้วยความประมาท ปราศจากความระมัดระวังทับสามีโจทก์ถึงแก่ความตาย พนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยที่ 1 ต่อศาล ศาลพิพากษาจำคุก 3 ปี โดยฟังว่าจำเลยขับรถยนต์ด้วยความประมาทชนสามีโจทก์ตายจริง โจทก์จึงขอให้จำเลยร่วมกันรับผิดใช้ค่าเสียหาย

จำเลยที่ 2 และ 3 ให้การปฏิเสธว่า จำเลยที่ 1 ไม่ใช่ลูกจ้าง การที่รถยนต์ทับสามีโจทก์ตายไม่ใช่ความประมาทเลินเล่อของฝ่ายรถยนต์ พร้อมกับตัดฟ้องว่า คดีของโจทก์ขาดอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรค 1

ศาลแพ่งวินิจฉัยว่า สำหรับจำเลยที่ 2 และ 3 ต้องใช้อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 448 วรรคหนึ่งที่ให้ฟ้องใน 1 ปี สำหรับจำเลยที่ 3 โจทก์รู้แล้วว่าเป็นบุคคลที่จะต้องใช้ค่าเสียหาย โจทก์ฟ้องเกิน 1 ปี แต่จำเลยที่ 2 นั้น โจทก์อาจเพิ่งรู้เมื่อเร็ว ๆนี้ จำเลยมิได้สืบหักล้าง คดีโจทก์ไม่ขาดอายุความ

ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า คดีเฉพาะจำเลยที่ 2 และ 3 ขาดอายุความ เพราะโจทก์ไม่ได้นำสืบให้เห็นว่าเพิ่งรู้ตัวจำเลย พิพากษาแก้ให้ยกฟ้องจำเลยที่ 2 ด้วย

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่โจทก์รู้ว่ามีการละเมิดและฟ้องคดีเกินกำหนด 1 ปีโดยมิได้สืบแสดงให้เห็นว่าเพิ่งรู้ว่าจำเลยที่ 2 เป็นผู้ที่จะพึงต้องรับใช้ค่าเสียหายเช่นนี้ ต้องถือว่าคดีโจทก์ขาดอายุความเพราะโจทก์มีหน้าที่สืบดังกล่าว

ตามคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในการฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดเกิน 1 ปี นั้น โจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบว่าเพิ่งรู้ว่าจำเลยทำละเมิด มิฉะนั้นถือว่าคดีขาดอายุความ

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 1307/2501</u> โจทก์ฟ้องว่า จำเลยทำละเมิดเป็นเหตุให้เพลิงไหม้ลุกลามไหม้ห้องของโจทก์ ทำให้โจทก์เสียหาย จำเลยให้การว่า จำเลยมิได้ทำให้เกิดเพลิงไหม้ที่ห้องของจำเลยหากแต่เพลิงเกิดขึ้นโดยเหตุสุดวิสัย จนจำเลยที่ 1 เองได้ถูกเพลิงลวกมีอาการถึงสาหัส ทรัพย์สมบัติของโจทก์จะถูกเพลิงไหม้จริงหรือไม่เพียงใด จำเลยไม่รับรอง ถึงโจทก์เสียหายจริง จำเลยก็ไม่ต้องรับผิดเพราะจำเลยมิได้ทำละเมิดต่อโจทก์

ศาลแพ่งพิจารณาฟังว่า เพลิงได้ไหม้ขึ้นที่ชั้นบนห้องตัดผมของจำเลย แล้วเพลิงไหม้ลุกลามไหม้ห้องโจทก์ทรัพย์เสียหายจริง แม้โจทก์จะสืบไม่ได้ว่าเพลิงเกิดขึ้นเพราะเหตุใด และจำเลยจะทำให้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นหรือไม่ก็ตาม แต่เมื่อต้นเพลิงเกิดจากห้องของจำเลย จำเลยก็มีหน้าที่สืบแก้ตัวให้พ้นความรับผิดที่จำเลยสืบว่าก่อนเกิดเหตุฟิวส์หม้อไฟฟ้าขาด มีผู้อื่นใช้ลวดทองแดงต่อแทนฟิวส์ไว้ โดยจำเลยไม่รู้ยังไม่พอจะเป็นเหตุปัดให้จำเลยพ้นความรับผิดได้

จำเลยที่ 1 อุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน และโดยเฉพาะที่จำเลยสืบว่า มีผู้อื่นใช้ลวดทองแดงต่อแทนฟิวส์นั้น ศาลอุทธรณ์เชื่อว่า จำเลยที่ 1 ได้ทราบแล้ว แต่มิได้เอาใจใส่เปลี่ยนแปลงเสีย ไฟจึงได้ลุกไหม้ขึ้น อันเป็นความประมาทเลินเล่อของจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดใช้ค่าเสียหายให้โจทก์

จำเลยที่ 1 ฎีกาว่า เมื่อโจทก์หาว่าจำเลยละเมิดโดยทำให้เพลิงไหม้ขึ้นที่ห้องของจำเลยซึ่งจำเลยปฏิเสธ โจทก์ก็มีหน้าที่ต้องสืบว่า เพลิงไหม้เกิดจากการกระทำของจำเลยโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่โจทก์ก็สืบไม่ได้ว่าจำเลยเป็นผู้ทำให้เกิดเพลิงไหม้ขึ้น ชี้ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ใยนหน้าที่มาให้จำเลยสืบเพื่อให้พ้นความรับผิด ไม่เป็นการถูกต้อง แต่ถึงกระนั้นจำเลยก็ได้สืบแล้วว่า เพลิงเกิดไหม้ขึ้นอาจเป็นเพราะมีผู้อื่นต่อฟิวส์ไว้ด้วยลวดทองแดง เมื่อไฟฟ้าช็อตลวดทองแดงไม่ละลาย เพลิงจึงไหม้ขึ้น จำเลยมิได้ทำละเมิดต่อโจทก์ จึงไม่ต้องรับผิดใช้ค่าเสียหายให้โจทก์

ศาลฎีกาเห็นว่า เมื่อโจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำให้เกิดเพลิงไหม้ขึ้น แล้วเพลิงลุกลามไหม้ห้องโจทก์ทำให้เสียหาย เป็นการละเมิดต่อโจทก์ แต่จำเลยปฏิเสธ ก็เป็นหน้าที่โจทก์ต้องสืบให้ได้ความว่า จำเลยทำเพลิงไหม้ขึ้นโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หาใช่เป็นหน้าที่จำเลยต้องสืบว่าจำเลยไม่ต้องรับผิดดังที่ศาลล่างทั้งสองกล่าวไม่

ตามที่โจทก์นำสืบในสำนวนไม่ได้ความเลยว่า เพลิงเกิดไหม้ขึ้นที่ห้องจำเลยนั้น เพราะการกระทำของจำเลยที่ 1 เพียงแต่เพลิงเกิดไหม้ขึ้นที่ห้องจำเลย จะสันนิษฐานว่าเพลิงไหม้โดยจำเลยที่ 1 จงใจทำให้เกิดขึ้นหาได้ไม่ และจะสันนิษฐานต่อไปอีกว่า เพลิงเกิดไหม้ขึ้นโดยความประมาทเลินเล่อของจำเลยที่ 1 ก็ไม่ได้อีก เพราะไม่มีข้อสันนิษฐานของกฎหมายเป็นคุณแก่โจทก์

แต่ประการใด

ศาลฎีกาจึงเห็นว่า เมื่อโจทก์สืบไม่ได้ว่า จำเลยที่ 1 ได้ทำให้เพลิงไหม้ขึ้นโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อแล้ว จำเลยที่ 1 ก็มิได้ทำการละเมิดต่อโจทก์ และจำเลยที่ 1 ไม่ต้องรับผิดใช้ค่าเสียหายดังที่โจทก์เรียกร้องแต่ประการใด

ตามคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เมื่อโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำละเมิดโดยทำให้เพลิงไหม้ห้องของจำเลย แล้วเพลิงได้ลุกลามไหม้ห้องโจทก์นั้น โจทก์มีหน้าที่นำสืบว่าจำเลยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เพราะถ้าโจทก์ไม่นำสืบโจทก์ก็ต้องแพ้คดี เพียงแต่เพลิงไหม้ขึ้นที่ห้องของจำเลยจะสันนิษฐานว่าเพลิงไหม้โดยจำเลยที่ 1 จงใจหรือประมาทเลินเล่อหาได้ไม่ เพราะไม่มีข้อสันนิษฐานของกฎหมายเป็นคุณแก่โจทก์แต่ประการใด

<u>คำพิพากษาฎีกาที่ 749/2510</u> โจทก์ฟ้องหาว่าจำเลยทำการปิดกั้นน้ำในลำห้วยซึ่งไหลไปสู่นาโจทก์ไม่ให้ไหลไป โดยจำเลยปิดตัน ซึ่งจำเลยก็ให้การรับว่าได้ปิดกั้นจริง แต่ไม่ได้ปิดตัน ไม่ทำให้โจทก์เสียหาย

ศาลฎีกาเห็นว่า ตามคำให้การจำเลยประกอบกับเอกสารและคำแถลงของโจทก์จำเลยที่ศาลชั้นต้นได้สอบไว้และเอกสารที่โจทก์จำเลยส่งต่อศาลดังกล่าวแล้ว ข้อเท็จจริงยังไม่พอที่จะทำให้ฟังไปได้ว่า จำเลยได้กระทำละเมิดทำให้โจทก์เสียหายดังที่โจทก์ฟ้อง เพราะคดีนี้โจทก์จำเลยยังเถียงกันอยู่ว่า จำเลยปิดตันหรือว่าปิดด้วยวิธีบังน้ำไปใช้ ไม่ทำให้โจทก์เสียหาย ซึ่งในข้อนี้โจทก์มีหน้าที่นำสืบ เมื่อไม่มีการสืบพยานกันต่อไป ข้อเท็จจริงก็ยังฟังไม่ได้ว่าจำเลยได้กระทำละเมิดต่อโจทก์ ต้องยกฟ้อง โจทก์ยังไม่อาจชนะคดีจำเลยได้ดังที่ได้ฎีกามา ศาลฎีกาพิพากษายกฟ้องโจทก์

3.4 <u>หลักเรื่องความผิดปกติธรรมดาของบุคคลหรือทรัพย์</u>

ในกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน มีข้อสันนิษฐานแยกออกได้เป็น 2 ประการ คือ ข้อสันนิษฐานข้อเท็จจริงจากข้อเท็จจริงประการหนึ่ง และกฎหมายบัญญัติไว้ให้สันนิษฐานอีกประการหนึ่ง ข้อสันนิษฐานข้อเท็จจริงจากข้อเท็จจริงนั้น ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 268/2476 ในกรณีรถชนกัน ฝ่ายใดขับรถผิดทางในเบื้องต้นต้องสันนิษฐานว่า ฝ่ายนั้นเป็นผู้ผิดและชดใช้ค่าเสียหาย เว้นแต่จะนำสืบให้ได้ความว่าการเสียหายนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นโดยความประมาทเลินเล่อหรือจงใจ คำพิพากษาฎีกาที่ 849/2490 เกิดไฟไหม้บ้านเช่า แม้ผู้ให้เช่าจะสืบ

ไม่ได้ว่าไฟเกิดขึ้นด้วยเหตุใดหรือใครทำให้เกิดขึ้นก็ดี เมื่อได้ความว่าไฟเกิดขึ้นในบ้านที่เช่าไม่ใช่ฉุกลามมาจากที่อื่นแล้ว ผู้เช่ามีหน้าที่นำสืบแสดงข้อแก้ตัวเพื่อให้พ้นจากความรับผิด ถ้าสืบไม่ได้ก็ต้องรับผิดในความเสียหายจากไฟไหม้นั้น

ตามตัวอย่างแรกย่อมสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่า ความเสียหายเกิดขึ้นจากฝ่ายที่ขับรถผิดทาง แต่ฝ่ายนี้ก็อาจจะนำสืบหักล้างให้พ้นผิดได้ ตามตัวอย่างที่สองย่อมสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่าความเสียหายเกิดจากความผิดของผู้เช่า แต่ผู้เช่าก็อาจนำสืบหักล้างได้ เป็นต้น ในคดีเรื่องความรับผิดทางละเมิดนี้ ในคดีบางเรื่องซึ่งเห็นได้ว่าเหตุการณ์ซึ่งได้เกิดขึ้นนั้น ถ้าจำเลยได้ใช้ความระมัดระวังพอสมควรแล้วก็คงจะไม่เกิดเหตุนั้น ๆ ขึ้น เพียงเท่านี้ก็พอเป็นพยานหลักฐานได้ว่า จำเลยได้ประมาทเลินเล่อ และเป็นหน้าที่ของจำเลยจำต้องนำสืบแก้ตัวว่า ตนไม่ได้ประมาทเลินเล่อ ในคดีเช่นนี้โจทก์จะต้องนำสืบให้ได้ความว่า

(ก) สิ่งที่ทำให้เกิดอันตรายความเสียหายนั้นได้อยู่ในความจัดการดูแลของจำเลยหรือคนของจำเลย และ

(ข) เหตุที่เกิดขึ้นนั้น ตามธรรมดาจะไม่เกิดขึ้น ถ้าหากจำเลยได้ใช้ความระมัดระวังพอสมควร

เมื่อโจทก์สืบได้ดังที่กล่าวนี้แล้ว ก็ตกเป็นหน้าที่ของจำเลยต้องนำสืบให้ได้ความว่าตนมิได้ประมาทเลินเล่อ เช่น เราเดินไปตามถนน กระถางต้นไม้หล่นมาจากบนตึก ถูกศีรษะแตก เช่นนี้ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นเพราะความประมาทเลินเล่อของเจ้าของตึก[1]

ภาระการพิสูจน์ในหลักเรื่องความผิดปกติธรรมดาของบุคคลหรือทรัพย์นั้น ได้มีนักนิติศาสตร์ได้ให้หลักซึ่งน่าพิจารณาไว้ต่าง ๆ กันดังต่อไปนี้

ท่านอาจารย์โชค จารุจินดา กล่าวว่า "โดยหลักแล้วทุกอย่างย่อมเป็นปกติธรรมดา เพราะฉะนั้นเมื่อฝ่ายใดอ้างความผิดปกติธรรมดา ฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์และมีหน้าที่นำสืบก่อนในประเด็นนั้น ซึ่งจะปรับกับมาตรา 84(2) ไม่ได้ เพราะว่าไม่ใช่ข้อสันนิษฐานในทางกฎหมาย

ในกรณีเป็นข้อสันนิษฐานข้อเท็จจริงนั้น ความปกติธรรมดาย่อมเป็นข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่ทั่วไป เพราะฉะนั้นเมื่อโจทก์อ้างความเป็นปกติธรรมดา ก็หมายถึงอ้างข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่ทั่วไป โจทก์ก็ไม่ต้องสืบ ไม่มีภาระการพิสูจน์ ต้องด้วยข้อยกเว้น มาตรา 84(1) ไม่ใช่มาตรา 84(2) เมื่อจำเลยอ้างความผิดปกติธรรมดา จำเลยก็มีภาระการพิสูจน์ และหน้าที่นำสืบก่อน

---

1 กล่อม อิศรพันธุ์, "หลักทั่วไปว่าด้วยความรับผิดทางละเมิด", หน้า 82-83.

ดังนั้น ข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงก็ทำให้ภาระการพิสูจน์เปลี่ยนไปได้ดังกล่าว และก็ทำให้หน้าที่นำสืบก่อนเปลี่ยนไปด้วย ตัวอย่าง เช่น ผู้ใดอ้างว่าเรือนซึ่งปลูกอยู่ไม่ใช่ของเจ้าของที่ดิน ผู้นั้นต้องนำสืบ เหตุผลกรณีนี้ก็คือ การที่ให้ฝ่ายอ้างนำสืบก่อนหรือมีภาระการพิสูจน์เป็นข้อสันนิษฐานทางข้อเท็จจริง เพราะว่า โดยปกติเรือนต้องเป็นส่วนควบของเจ้าของที่ดิน เมื่อใครอ้างว่าไม่ใช่ฝ่ายนั้นก็ต้องพิสูจน์"[1]

ท่านอาจารย์ประมูล สุวรรณศร กล่าวว่า "หลักเรื่องความผิดปกติธรรมดาของบุคคลหรือทรัพย์นี้ ความจริงก็เป็นเรื่องการสันนิษฐานในข้อเท็จจริง กล่าวคือ ศาลย่อมจะต้องสันนิษฐานว่าทุก ๆ สิ่งย่อมจะต้องเป็นไปตามปกติธรรมดาของมันตามธรรมชาติ ฉะนั้นถ้าคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างในทางนิเสธหรือปฏิเสธว่ามิได้เป็นไปเช่นนั้น ภาระการพิสูจน์ก็ตกอยู่แก่ฝ่ายนั้น"[2]

ท่านอาจารย์ไอสถ ไกศิน กล่าวว่า "ถ้าคู่ความฝ่ายใดอ้างถึงความผิดปกติอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวบุคคลหรือทรัพย์ ผู้นั้นจะต้องรับภาระการพิสูจน์ เพราะตามธรรมดาย่อมถือเป็นข้อสันนิษฐานในทางข้อเท็จจริงอยู่อย่างหนึ่งว่า ศาลถือว่าทุกสิ่งย่อมเป็นไปตามปกติธรรมดาตามธรรมชาติ ฉะนั้นถ้าผู้ใดจะกล่าวอ้างว่าสิ่งใดผิดปกติ ผู้นั้นจะต้องเป็นฝ่ายสืบ เช่น การอ้างว่าบุคคลใดวิกลจริตหรือทรัพย์สามัญอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เครื่องรับวิทยุ มีสภาพเป็นอันตรายระเบิดได้ เหล่านี้ เป็นเรื่องของความผิดปกติซึ่งผู้กล่าวอ้างจะต้องนำสืบ"[3]

ท่านอาจารย์สุธรรม ภัทราคม กล่าวว่า "ถ้าคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดซึ่งมีลักษณะผิดไปจากปกติธรรมดาแล้วอีกฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับ หรือปฏิเสธ ฝ่ายที่กล่าวอ้างความผิดปกติธรรมดาต้องมีหน้าที่นำสืบ เช่น บุตรที่เกิดในระหว่างสมรส ย่อมสันนิษฐานว่าเป็นบุตรของชายผู้เป็นบิดา ถ้าฝ่ายใดปฏิเสธว่าไม่ใช่ ไม่จริง ฝ่ายนั้นก็ต้องนำสืบ เพราะเป็นเรื่องผิดปกติธรรมดา"[4]

ท่านอาจารย์ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา กล่าวว่า "ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ผิดธรรมดาฝ่ายใดอ้างขึ้นมาฝ่ายนั้นก็ต้องมีหน้าที่นำสืบ เพราะศาลถือว่าทุกสิ่งย่อมเป็นไปตามปกติธรรมดาหรือตามธรรมชาติ ฉะนั้นผู้ใดจะกล่าวอ้างว่าเหตุการณ์มิได้เป็นไปตามนั้น ผู้นั้นหรือฝ่ายนั้นก็จะต้องนำสืบ เช่น รถยนต์ที่แล่นอยู่ตามถนนย่อมถือว่าแล่นโดยไม่พลิกคว่ำ เมื่อปรากฏว่ารถของจำเลยพลิกคว่ำ

---

1 โชค จารุจินดา, "ภาระการพิสูจน์และหน้าที่นำสืบ", หน้า 60-61.

2 ประมูล สุวรรณศร, กฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 46.

3 ไอสถ ไกศิน, คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 230.

4 สุธรรม ภัทราคม, กฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 28.

เป็นเหตุให้เกิดการละเมิดแล้ว จำเลยก็ต้องมีหน้าที่นำสืบว่าพลิกคว่ำเพราะเหตุใด หากไม่สืบพยานด้วยกันแล้ว จำเลยก็ต้องแพ้คดีเพราะคนธรรมดาขับรถไม่คว่ำ"[1]

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ย่อมเห็นได้ว่า ถ้าคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดซึ่งมีลักษณะผิดไปจากปกติธรรมดา ภาระการพิสูจน์ก็ตกอยู่แก่ฝ่ายนั้น ซึ่งหลักนี้เป็นเรื่องการสันนิษฐานในข้อเท็จจริง ฉะนั้นเมื่อโจทก์อ้างความเป็นปกติธรรมดาก็หมายถึงอ้างข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่ทั่วไป โจทก์ก็ไม่ต้องสืบไม่มีภาระการพิสูจน์ต้องด้วยข้อยกเว้น มาตรา 84(1) แต่เมื่อจำเลยอ้างความผิดปกติธรรมดา จำเลยก็มีภาระการพิสูจน์ ดังนั้นข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงจึงทำให้ภาระการพิสูจน์เปลี่ยนไปดังกล่าว

3.5 <u>หลักเรื่องข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายตนโดยเฉพาะ</u>

หลักในเรื่องข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้ของฝ่ายตนโดยเฉพาะ นี้เป็นหลักของกฎหมายอังกฤษที่ว่า ถ้าผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอยู่ในความรู้เห็นของอีกฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะกล่าวอ้างในทางปฏิฐานหรือนิเสธ ตกเป็นภาระของฝ่ายที่รู้เห็นโดยเฉพาะนั้นจะต้องพิสูจน์หักล้างว่าความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น เหตุผลในเรื่องนี้ก็คือว่า ความรู้เห็นในเรื่องนั้นตนเป็นผู้รักษาไว้แต่ผู้เดียว ถ้าข้อเท็จจริงมิได้เป็นไปตามที่อีกฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างแล้ว ตนก็ย่อมพิสูจน์ได้ชัดแจ้งโดยง่ายการที่จะให้ฝ่ายที่กล่าวอ้างพิสูจน์ย่อมเป็นของทำได้ยากหรือบางกรณีก็เป็นสิ่งที่พ้นวิสัย ฉะนั้นถ้าฝ่ายที่รู้เห็นอยู่โดยเฉพาะไม่ทำการพิสูจน์ ให้เห็นเป็นอย่างอื่นก็คล้ายกับเป็นข้อสันนิษฐานว่าคงเป็นความจริงตามนั้น[2]

หลักนี้ใช้ในเรื่องละเมิดอันเกิดจากความประมาทเลินเล่อ เพราะคดีธรรมดาเกี่ยวกับละเมิดตกเป็นภาระการพิสูจน์ของโจทก์ที่จะสืบถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยให้ศาลเห็นจึงจะบังคับให้จำเลยใช้ค่าเสียหายได้ แต่ในบางเรื่องโจทก์ไม่มีทางจะสืบได้เลย เพราะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประมาทอยู่ในอำนาจและในความรู้ของฝ่ายจำเลยทั้งหมด ไม่มีใครทราบต้นเหตุได้นอกจากจำเลยเช่นนี้ ถ้าจะยังยืนเกณฑ์ให้โจทก์สืบถึงความประมาทของจำเลยอยู่ โจทก์ก็ไม่มีทางทำได้ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนนี้ หลักในเรื่องนี้จึงเกิดขึ้น เรียกว่า "Res Ipsa Loquitur" (The thing (accident) speaks for itself) ซึ่งแปลความได้ว่า "เหตุการณ์หรือวัตถุบอกเรื่องของมันเอง" หลักนี้เป็นกฎเกณฑ์ในเรื่องพยานหลักฐานโดยแท้มิใช่เป็นหลักที่เกี่ยวกับ

---

1 ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา, <u>กฎหมายลักษณะพยาน</u>, หน้า 25-26.

2 ประมูล สุวรรณศร, <u>กฎหมายลักษณะพยาน</u>, หน้า 47.

ความรับผิดทางละเมิด[1]

ท่านศาสตราจารย์ หลวงจำรูญ เนติศาสตร์ ได้อธิบายหลัก Res Ipsa Loquitur นี้ว่า "หลักนี้ใช้ในเรื่องประมาทในทางละเมิด กล่าวคือ เมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้นและมีข้อได้เถียงกันว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายประมาทแล้ว บางกรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเองย่อมบอกอยู่ในตัวว่าฝ่ายใดเป็นผู้ประมาท เช่น เรือลำหนึ่งจอดอยู่ในแม่น้ำอีกลำหนึ่งแล่นมาและเกิดชนกันขึ้น เช่นนี้ ปกติแล้วย่อมเข้าใจว่าฝ่ายที่แล่นนั้นเองเป็นฝ่ายประมาท เพราะถ้าหากไม่ประมาทแล้ว เรือตามปกติชนกันไม่ได้ หรือถ้าเราเดินไปตามถนน มีของตกลงมาจากตึกแถวใดนเราเป็นต้น ปกติย่อมเป็นที่เข้าใจได้แล้วว่าฝ่ายเป็นเจ้าของสิ่งของนั้น หรือเจ้าของบ้านนั้นเป็นฝ่ายประมาท

หลักนี้ย่อมเป็นประโยชน์ในการสืบพยาน ทั้งนี้ในทางลักษณะพยานมีข้อสันนิษฐานแยกได้เป็นสองประการ คือ เป็นข้อสันนิษฐานในทางข้อเท็จจริงจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนอย่างหนึ่ง หรือเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลสันนิษฐานอีกอย่างหนึ่ง เช่น เรารับจดหมายจากแดงลงวันที่ 1 เดือนนี้มีตราไปรษณีย์จังหวัดสระบุรี เพียงเท่านี้เราจะเข้าใจได้ว่าในวันที่ 1 นั้นนายแดงอยู่จังหวัดสระบุรี แต่ทั้งนี้เป็นความเข้าใจในเบื้องต้น ซึ่งข้อเท็จจริงอาจจะปรากฏเป็นอีกอย่างหนึ่งได้ และย่อมแล้วแต่ศาลจะเข้าใจอย่างนั้นหรือไม่ อีกฝ่ายหนึ่งย่อมมีโอกาสแก้ไขได้

หลักกฎหมายที่กล่าวข้างต้นนี้ ก็หมายไปทางสันนิษฐานข้อเท็จจริงเช่นเดียวกันนั่นเอง กล่าวคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นแสดงอยู่ในตัวว่าเกิดขึ้นไม่ได้ เว้นแต่อีกฝ่ายหนึ่งจะประมาท ฉะนั้นในการดำเนินคดีทำนองนี้ โจทก์ก็เป็นแต่เพียงสืบว่า สิ่งที่ทำให้เกิดเสียหายขึ้นนั้น อยู่ในการจัดการดูแลของจำเลยหรือคนของจำเลย และความเสียหายจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากฝ่ายจำเลยได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องนำสืบแสดงให้เห็นว่าเป็นอย่างอื่น มิฉะนั้น ศาลอาจพิพากษาได้ว่าจำเลยประมาท"[2]

คำว่า "Res Ipsa Loquitur" ท่านอาจารย์ไพจิตร ปุญญพันธุ์ แปลความว่า "เหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง" โดยได้อธิบายหลักนี้ไว้ว่า "หลักนี้ใช้บังคับในคดีที่เกิดความเสียหายโดยประมาทเลินเล่อในกรณีที่ไม่ต้องพิสูจน์ว่า จำเลยได้ประมาทเลินเล่อนอกเหนือไปจากเหตุที่เกิดขึ้นนั้นเอง อันแสดงว่าเกิดจากความประมาทเลินเล่ออยู่ในตัว โดยหลักที่ว่า เป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ ไม่ใช่จำเลยต้องพิสูจน์ ในบางกรณีโจทก์ย่อมประสบ

---

1 โอสถ โกศิน, คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 231.

2 พจน์ บุษปาคม, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, หน้า 426-428.

ความยุ่งยากมากมาย เพราะอาจเป็นไปได้ว่า เหตุที่เกิดอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยแต่ผู้เดียวที่เป็นผู้ก่อขึ้น โจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุได้เกิดขึ้นก็จริง แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า เหตุนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรอันจะเป็นการแสดงถึงมูลกรณีหรือที่มา (Origin) แห่งความประมาทเลินเล่อของจำเลย ในการใช้หลักเรื่อง "เหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง" (principle of res ipsa loquitur) ย่อมทำให้พิสูจน์ได้ง่ายขึ้น เป็นการหลีกเลี่ยงข้อยุ่งยากไปได้มาก

หลักหรือความรับผิดที่ว่านี้ ไม่ใช่หลักว่าด้วยความรับผิด (principle of liability) หรือหลักทางกฎหมายสารบัญญัติ (principle of substantive Law) แต่เป็นกฎเกณฑ์ในลักษณะพยานหลักฐาน (rule of evidence) มีกรณีหลายกรณีที่ถือว่าเหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง ในการใช้หลักนี้โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าได้เกิดเหตุขึ้นก็พอแล้ว ไม่ต้องพิสูจน์อะไรกันอีก ไม่จำต้องอ้างหรือพิสูจน์ถึงการกระทำหรือละเว้นการกระทำของจำเลยโดยเฉพาะ ผลของการใช้หลักนี้ก็คือ ย่อมถือว่าเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นโดยจำเลยไม่ได้ ประมาทเลินเล่อนั้นเป็นเสมือนหนึ่งว่าได้เกิดขึ้นอันเป็นผลเนื่องมาจากความประมาทเลินเล่อของจำเลยเอง ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่าอย่างน้อยที่สุดผลของการใช้หลักเหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเองนี้ ก็คือเพียงแต่เหตุที่เกิดขึ้นเท่านั้น ย่อมเป็นการแสดงพยานหลักฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อ (prima facie evidence of negligence) ไว้แล้ว

ที่ว่าเป็นพยานหลักฐานเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อ (evidence of negligence) นั้น มิได้หมายความว่าผู้ต้องรับผิดได้กระทำการโดยประมาทเลินเล่อแต่ประการใด แต่หมายความว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น แสดงถึงความประมาทเลินเล่อของผู้ต้องรับผิดไปในตัว หรือกฎหมายถือว่าได้กระทำความผิดหรือประมาทเลินเล่อในการไม่ควบคุมดูแลดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น"[1]

อย่างไรก็ตามหลักนี้เป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงความผิดปกติธรรมดาของเหตุการณ์ กล่าวคือเมื่อมีข้อเท็จจริงเกิดขึ้น เหตุการณ์ที่ปรากฏย่อมแสดงอยู่ในตัวว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของผู้ก่อความเสียหาย เป็นหน้าที่ของบุคคลนั้นที่จะต้องนำสืบว่ามิใช่ความประมาทเลินเล่อของตน

---

1 ไพจิตร ปุญญพันธุ์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้อสันนิษฐานความผิดทางกฎหมาย, หน้า 51-52.

ท่านอาจารย์บัญญัติ สุชีวะ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า "Res Ipsa Loquitur หมายความว่า ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ย่อมแสดงอยู่ในตัวว่า ฝ่ายใดควรจะเป็นฝ่ายผิด กล่าวคือ พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะเกิดความเสียหายนั้น ไม่มีใครนอกจากผู้กระทำความเสียหายเท่านั้นที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และการที่เกิดเหตุเช่นนั้นขึ้นก็ไม่มีทางสันนิษฐานเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากต้องสันนิษฐานว่าเป็นเพราะความประมาทของผู้กระทำ ตัวอย่างเช่น รถยนต์แล่นขึ้นไปชนคนบนทางเท้า หรือชนร้านริมถนน กระถางต้นไม้ตกมาจากบนบ้านถูกคนเดินถนนเหล่านี้ เบื้องแรกย่อมสันนิษฐานว่า ฝ่ายรถยนต์หรือเจ้าของบ้านต้องเป็นฝ่ายประมาท เพราะมิเช่นนั้นจะเกิดเหตุการณ์ดังนั้นขึ้นไม่ได้เลย ในกรณีเช่นนี้โจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบแต่เพียงว่ามีข้อเท็จจริงอย่างใดเกิดขึ้นเท่านั้น ต่อจากนั้นเป็นหน้าที่ของจำเลยจะต้องนำสืบว่า เหตุที่เกิดขึ้นนั้นมิใช่เพราะความประมาทของตน ถ้าจำเลยไม่นำสืบ หรือนำสืบดังข้อต่อสู้ไม่ได้ก็ต้องรับผิด[1]

คดีที่กฎหมายจะสันนิษฐานว่าจำเลยได้ประมาทเลินเล่อนั้น คือ

(1) เมื่อสิ่งที่ทำให้เกิดอันตรายเสียหายนั้นอยู่ในอำนาจของจำเลย

(2) เหตุที่ได้เกิดขึ้นนั้นตามธรรมดาจะไม่เกิด ถ้าผู้ที่กระทำการได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร

ตัวอย่างเช่น โจทก์เดินอยู่ในถนน ถังแป้งหล่นลงมาจากที่เก็บสินค้าของจำเลย โดนโจทก์บาดเจ็บเสียหาย ตัดสินว่าจำเลยได้ประมาทเลินเล่อ

หรือ โจทก์เดินอยู่ใต้สะพานรถไฟ อิฐที่ก่อสะพานหล่นลงมาโดนโจทก์บาดเจ็บ ถือว่าบริษัทรถไฟเลินเล่อ หรือ จำเลยก่อตึกใหม่ ๆ ตึกพังลงมาทับร้านขายของของโจทก์เสียหาย ถือว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ

ในเรื่องนี้มีข้อสำคัญที่ควรพิจารณาก็คือว่า ถ้าสิ่งที่ทำให้เกิดอันตรายนั้นเป็นของที่มีชีวิตกับที่ไม่มีชีวิต ข้อบังคับกฎหมายผิดกัน เช่น สัตว์ที่มีกำลังทำอะไรได้ด้วยตัวเอง ถ้าสัตว์กระทำการเสียหายให้เกิดขึ้น ไม่จำเป็นว่าเจ้าของได้ประมาทเลินเล่อเสมอไป เช่น ตัวอย่าง ก.ขับรถม้าไปตามถนน รถเข้าไปในร้านข้างถนนกระทำให้เขาเสียหาย กฎหมายไม่สันนิษฐานว่าได้เกิดเพราะความประมาทเลินเล่อของคนขับ เพราะการที่ม้าพารถเข้าไปข้างถนนนั้น อาจจะเป็นโดยม้าพยศเหลือกำลังคนขับเอาไว้ไม่อยู่ หรือโดยม้าตกใจสิ่งอื่น โดยคนขับก็มีความสามารถอย่างธรรมดาและไม่เคยรู้ว่า

---

1 บัญญัติ สุชีวะ, "ประมาท", หน้า 295.

ม้าของตนมีนิสัยที่จะพยศซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ เจ้าของรถม้าไม่ต้องรับผิด แต่ถ้าสิ่งของนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต กฎหมายสันนิษฐานว่าได้เลินเล่อ เช่น ก.ขับรถยนต์ไปตามถนน รถยนต์เข้าไปในร้านเขา ทำให้เขาเสียหาย ในที่นี้เห็นได้ว่าตามธรรมดา ถ้าคนขับไม่เลินเล่อไม่มีเหตุอื่นที่จะให้รถยนต์เข้าไปได้ เพราะฉะนั้นถ้ามีเรื่องเกิดขึ้นกฎหมายคงสันนิษฐานว่าคนขับได้เลินเล่อ[1]

3.5.1 หลัก Res Ipsa Loquitur ตามกฎหมายอังกฤษ

คำว่า " Res Ipsa Loquitur (The thing speaks for itself) นี้ ท่าน John Burke ได้อธิบายความหมายไว้ในหนังสือ Osborn's concise Law Dictionary ว่า " Res Ipsa Loquitur" เป็นสุภาษิตซึ่งใช้ในกรณีที่ไม่น่าเป็นไปได้ว่าเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย ซึ่งลูกขุนทั่ว ๆ ไปสามารถวินิจฉัยคดีโดยปราศจากพยานหลักฐานอื่นใดว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นเพราะความประมาทของจำเลย (the maxim applies whenever it is so improbable that such an accident would have happened without the negligence of the defendant, that a reasonable jury could find without further evidence that it was so caused)[2]

สุภาษิตนี้ใช้กันมากในคดีละเมิดซึ่งเกิดจากความประมาทเลินเล่อ (The Tort of negligence โดยปกติแล้วเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อ ในบางครั้งถึงแม้ว่าโจทก์สามารถที่จะพิสูจน์ถึงเหตุการณ์ได้ แต่เขาก็ไม่สามารถที่จะแสดงได้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นได้อย่างไร อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเองในเมื่อโจทก์ใช้หลักสุภาษิต "Res Ipsa Loquitur"

ความเป็นมาของหลัก Res Ipsa Loquitur

หลักที่ว่าเป็นหน้าที่ของโจทก์ในการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อนั้น ในบางกรณีเป็นภาระอันหนักแก่โจทก์ เพราะเหตุว่าข้อเท็จจริงที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์นั้นอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยผู้ซึ่งเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์ (the true cause of the accident lies solely within the knowledge of the defendant who caused it) โจทก์สามารถพิสูจน์ถึงเหตุการณ์ได้ แต่เขาไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นได้อย่างไร เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงที่มาของความประมาทเลินเล่อของจำเลย (origin in the negligence of defendant)

---

1 นายบุญช่วย, หลักกฎหมายประทุษร้ายส่วนแพ่ง, ร.ศ.129, หน้า 212-214.

2 John Burke, Osborn's concises Law Dictionary, 6 d.ed.(London: Sweet and Maxwell, 1976), p.289.

3 John Huxley Buzzard, Phipson on Evidence, p.49.

อย่างไรก็ตาม อาจหลีกเลี่ยงข้อยุ่งยากนี้ โดยการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur มีคดีเป็นจำนวนมากซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมชัดแจ้งอยู่ในตัวเอง (the accident speaks for itself) ดังนั้นหลักนี้จึงเป็นประโยชน์แก่โจทก์ในการพิสูจน์ถึงเหตุการณ์ เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์ให้คณะลูกขุนเชื่อว่าเหตุการณ์ไม่ได้เกิดจากความประมาทเลินเล่อของเขา[1]

หลัก Res Ipsa Loquitur มีที่มาสืบเนื่องจากคดีระหว่าง Byrne V. Boadle (1863) ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ถังแป้งตกลงมาจากที่เก็บสินค้าของจำเลยถูกโจทก์ซึ่งเดินผ่านในบริเวณถนนนั้นได้รับบาดเจ็บ ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกอ้างเป็นพยานหลักฐานแต่ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของผู้เป็นเจ้าของคลังสินค้า ในการชดเชยความเสียหายแก่โจทก์ ศาลกล่าวว่าเหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง (the thing speaks for itself) พยานหลักฐานของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงพอแล้วที่จะวินิจฉัยถึงความประมาทเลินเล่อ

ความเห็นของศาลในคดีนี้เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ปกติแล้วจะไม่เกิดขึ้นถ้าหากว่าเจ้าของคลังสินค้าได้ใช้ความระมัดระวัง ในกรณีเหตุการณ์เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดความระมัดระวัง จำเลยซึ่งเป็นเจ้าของคลังสินค้ามีหน้าที่ที่จะแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร[2]

ในปี ค.ศ.1865 ปรากฏมีคดีหนึ่งเกิดขึ้นซึ่งคำวินิจฉัยของศาลในคดีนี้ถือเป็นบรรทัดฐานจวบจนกระทั่งปัจจุบัน คดีดังกล่าวก็คือ คดีระหว่าง Scott V. London & St. Katherine's Docks Co. (1865) ข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยเก็บกระสอบบรรจุน้ำตาลไว้ในโรงเก็บสินค้าข้างทาง ในวันเกิดเหตุโจทก์เดินผ่านมา ปรากฏว่ามีน้ำตาลหลายกระสอบไหลลงมาทับโจทก์ได้รับบาดเจ็บ ศาลเห็นว่าตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นฟังได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยประมาทในการเก็บรักษาน้ำตาล จึงเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังพอสมควรแล้ว มิฉะนั้นต้องชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์[3]

ท่านผู้พิพากษา William Erle C.J. กล่าวไว้ในคดีนี้ว่า "but where the thing is shown to be under the management of the defendant or his servants, and the accident is such as in the ordinary course of things does not happen if those who have the management use proper care, it affords reasonable evidence, in the absence of explanation by the

---

1 R.F.V. Heuston, Salmond on the Law of Torts, p.306.

2 James H. Donaldson, Casualty Claim Practice, 4 d.ed. (Illinois : Richard D. Irwin, Inc., 1973), pp.414-415.

3 Thomas Atkins Street, The Foundation of Legal Liability, (Colorado : Fred. B. Rothman & Co., 1980) p.107.

defendant, that the accident arose from want of care"[1]

คำกล่าวข้างบนถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า " เมื่อสิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การจัดการของจำเลยหรือลูกจ้างของเขาและเหตุการณ์ธรรมดาแล้วจะไม่เกิดขึ้น ถ้าหากว่าบุคคลซึ่งมีหน้าที่จัดการนั้นได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร กรณีดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้ โดยปราศจากการอธิบายของจำเลยว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดจากการขาดความระมัดระวัง"

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คดีระหว่าง Byrne V.Boadle (1863) และคดีระหว่าง Scott V.London & St.Katherine's Docks Co.(1865) จึงเป็นที่มาของหลัก Res Ipsa Loquitur ซึ่งใช้ในประเทศที่ใช้กฎหมาย Common Law

<u>เงื่อนไขในการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur</u>

ในการฟ้องคดีละเมิดซึ่งนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้นั้น เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยไม่ได้ประมาทเลินเล่อหรือว่ามีบางสิ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์นั้นจำเลยไม่มีส่วนในความประมาทเลินเล่อนั้นเลย[2]

โดยเหตุที่หลักนี้ถือว่า ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมบอกเรื่องราวในตัวของมันเอง (should tell its own story) และยกเป็นข้อต่อสู้จำเลยในการวินิจฉัยความประมาทเลินเล่อเพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าคดีมีมูล (prima facie case) และจากหลักที่ท่านผู้พิพากษา William Erle C.J. ได้กล่าวว่า " เมื่อสิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การจัดการของจำเลยหรือลูกจ้างของเขาและเหตุการณ์ธรรมดาแล้วจะไม่เกิดขึ้นถ้าหากว่าบุคคลซึ่งมีหน้าที่จัดการนั้นได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร กรณีดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้โดยปราศจากการอธิบายของจำเลยว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดจากการขาดความระมัดระวัง" นั้น จะเห็นได้ว่าในการใช้หลักนี้มีเงื่อนไขอยู่ 2 ประการ คือ

(1) สิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การควบคุม (control) ของจำเลยหรือลูกจ้างของเขา และ

(2) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นตามธรรมดาจะไม่เกิดถ้าผู้กระทำได้ใช้ความระมัดระวังตาม

---

1 R.F.V. Heuston, <u>Salmond on the Law of Torts</u>, p.307.

2 P.ST.J. Langan, <u>Civil Procedure and Evidence</u>, p.189.

สมควร[1] แต่นักนิติศาสตร์บางท่าน[2] ได้วางหลักเกณฑ์ว่าในการใช้หลักนี้จะต้องมีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

(1) สิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การจัดการและควบคุมของจำเลย

(2) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นตามธรรมดาจะไม่เกิดถ้าผู้กระทำได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร

(3) ไม่มีพยานหลักฐานที่แสดงถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นหรือแสดงว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร

เงื่อนไข 2 ประการดังกล่าวแล้วมีข้อควรพิจารณาดังต่อไปนี้

(1) <u>สิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การควบคุม (control) ของจำเลยหรือลูกจ้างของเขา</u>

จุดประสงค์ของเงื่อนไขข้อนี้ก็คือการเกิดขึ้นของเหตุการณ์เป็นพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อ (evidence of negligence) ของจำเลย หรือบุคคลใดซึ่งเขาต้องรับผิดในความประมาทเลินเล่อนั้น ดังนี้เมื่อโจทก์นำหลัก Res Ipsa loquitur มาใช้ โจทก์ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าสิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ในความควบคุม (control) ของจำเลยหรือลูกจ้างของเขา ตัวอย่างเช่น คดีระหว่าง Byrne V. Boadle (1863) ถังแป้งตกลงมาจากที่เก็บสินค้าของจำเลยถูกโจทก์ซึ่งเดินผ่านในบริเวณถนนนั้นได้รับบาดเจ็บ[3]

คดีระหว่าง Scott V. London & St.Katherine's Docks Co. (1865) กระสอบบรรจุน้ำตาลซึ่งเก็บไว้ที่คลังสินค้าของจำเลยไหลลงมาทับโจทก์ได้รับบาดเจ็บ[4]

คดีระหว่าง Jager V. Adams (1877) ขณะที่โจทก์เดินอยู่ข้างถนนข้างหน้าสิ่งก่อสร้างซึ่งสูงชัน ปรากฏว่ามีเศษอิฐตกลงมาถูกโจทก์ได้รับบาดเจ็บ กรณีดังกล่าวถือว่าจำเลยซึ่งมีสัญญาในการก่อสร้างต้องรับผิด ศาลกล่าวว่า เป็นหน้าที่ของจำเลยในการที่จะป้องกันเหตุการณ์จะเกิดจากการที่อิฐตกลงมา[5]

---

1 J.A. Jolowicz, T. Ellis Lewis and D.M. Harris, Wilfield and Jolowicz on Tort, p.74; R.F.V. Heuston, Salmond on the Law of Torts, p.307; Philip S. James, General Principles of the Law of Torts, p.80; Kenneth Smith and Denis J.Keenan, English Law, p.351; J.G.M. Tyas, Law of Torts, p.70; A.M. Dugdale and K.M.Stanton, Professional Negligence, (London: Butterworths, 1982), p.229.

2 A.L. Armitage, Cleck & Lindsell on Torts, (London: Sweet and Maxwell, 1969), p.569.

3 James H. Donaldson, Casualty Claim Practice, p.414-415.

4 Thomas Atkins Street, the Foundation of legal Liability, p.107.

5 Ibid, p.108.

คดีระหว่าง Kearney V. London, etc., R.Co. (1870) ขณะโจทก์เดินอยู่ใต้สะพานรถไฟ อิฐที่ก่อสร้างหล่นลงมาโดนโจทก์ได้รับบาดเจ็บ ข้อเท็จจริงปรากฏว่าบริษัทจำเลยเป็นผู้รับผิดชอบในการก่อสร้าง ศาลวินิจฉัยว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถือว่าเป็นเพราะความประมาทเลินเล่อของบริษัทจำเลยที่ไม่ใช้ความระมัดระวังตามสมควร

คดีระหว่าง Volkmar V. Manhattan R.Co. (1892) ขณะที่โจทก์ขับรถไปตามถนนใต้รถไฟลอยฟ้า ปรากฏว่าชิ้นส่วนของรถไฟของจำเลยหลุดและตกลงมาถูกโจทก์ได้รับบาดเจ็บ กรณีเช่นนี้ถือได้ว่าการที่ชิ้นส่วนของรถตกลงมานั้น ย่อมสันนิษฐานได้ว่าเป็นเพราะจำเลยขาดการซ่อมแซมดูแลนั่นเอง[1]

จากคดีที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าสิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การควบคุม (control) ของจำเลย ดังนั้นในการที่จะนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าสิ่งเหล่านั้นอยู่ในความควบคุมของจำเลย

อย่างไรก็ตาม สิทธิในการควบคุมนั้นตรงกันข้ามกับการควบคุมที่แท้จริง (actual control) กล่าวคือไม่จำเป็นเสมอไปว่าโดยพฤติการณ์ทั้งหมดจะถือว่าอยู่ภายใต้การควบคุมของจำเลย แต่ถ้าเหตุการณ์ซึ่งนำไปสู่เหตุที่เกิดขึ้นหรืออาจนำไปสู่เหตุที่เกิดขึ้นอยู่ภายใต้การควบคุม (control) ของบุคคลอื่น ซึ่งมิใช่จำเลยแล้วการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ไม่เป็นพยานหลักฐานเพียงพอที่จะยกเป็นข้อต่อสู้จำเลย ตัวอย่างที่ศาลถือว่าเป็นพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อซึ่งยกเป็นข้อต่อสู้จำเลยได้เช่น คดีระหว่าง Gee V. Metropolitan Ry. (1873) ข้อเท็จจริงได้ความว่าโจทก์ยืนพิงที่ประตูของรถไฟใต้ดิน หลังจากที่รถไฟออกจากสถานีรถไฟไป ปรากฏว่าประตูหลุดออกเป็นเหตุให้โจทก์ตกจากรถไฟ ศาลวินิจฉัยว่ากรณีนี้ถือได้ว่ามีพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อ (evidence of negligence) ซึ่งยกเป็นข้อต่อสู้จำเลยคือบริษัทรถไฟนั่นได้

แต่มีคดีหนึ่งซึ่งศาลวินิจฉัยในทางตรงกันข้าม คดีดังกล่าวก็คือคดีระหว่าง Easson v. L.N.E. Ry. (1944) ข้อเท็จจริงได้ความว่าโจทก์เป็นเด็กอายุ 4 ขวบตกออกไปจากประตูของขบวนรถไฟซึ่งมีทางเดินติดต่อถึงกัน ห่างจากที่รถไฟจอดที่สุดท้ายประมาณ 7 ไมล์ ศาลวินิจฉัยว่าไม่มีเหตุผลพอที่จะถือว่าจำเลยควบคุมประตู ในการที่จะนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ โดยคดีนี้ศาลได้กล่าวว่า "มันเป็นสิ่งเป็นไปไม่ได้ที่จะกล่าวว่าการใช้ประตูซึ่งมีทางเดินเข้าออก

---

1 Ibid, p.108.

ติดต่อถึงกัน ในช่วงของการเดินทางจาก Edinburgh ไป London นั้นอยู่ในความควบคุมอย่างต่อเนื่องของบริษัทรถไฟ" ศาลเห็นว่ากรณีดังกล่าวเป็นความประมาทเลินเล่อของผู้โดยสารมากกว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของลูกจ้างของจำเลย[1]

กรณีที่ศาลวินิจฉัยว่าสิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นไม่อยู่ในความควบคุมจำเลยเช่นเดียวกัน เช่น คดีระหว่าง Manzoni V. Douglas (1880) เมื่อม้าของจำเลยวิ่งเตลิดโดยไม่ทราบสาเหตุ และวิ่งขึ้นไปบนทางเท้าชนโจทก์ได้รับบาดเจ็บ ศาลวินิจฉัยว่า ถึงแม้ว่าการวิ่งขึ้นไปบนทางเท้าของม้าโดยไม่ทราบสาเหตุนั้นเป็นพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อก็ตาม แต่พยานโจทก์ได้ให้การว่าม้าได้เกิดพยศขึ้นโดยไม่ได้อยู่ในความควบคุมของจำเลย และโจทก์ก็ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นถึงสิทธิที่จะได้รับการชดเชยความเสียหาย ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าม้าได้วิ่งหนีไปโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อของผู้ขี่[2]

คดีระหว่าง Larson V. St.Francis Hotel (1948) ข้อเท็จจริงได้ความว่าขณะที่โจทก์เดินอยู่ข้างถนนซึ่งติดอยู่กับโรงแรม St. Francis ปรากฏว่าเก้าอี้ขนาดใหญ่ตกลงมาถูกที่ศีรษะของโจทก์และโจทก์สลบไป โจทก์เรียกค่าเสียหายจากเจ้าของโรงแรม ถึงแม้ว่าจะมีคนเป็นจำนวนมากอยู่ใกล้บริเวณนั้นขณะเกิดเหตุ แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดเห็นเก้าอี้ตกลงมา กับทั้งไม่มีหลักฐานว่าเก้าอี้เป็นของโรงแรม

อย่างไรก็ตามมีเหตุผลที่เชื่อได้ว่า เก้าอี้ตกลงมาจากส่วนใดส่วนหนึ่งของโรงแรม โจทก์ได้อ้างหลัก Res Ipsa Loquitur ศาลพิพากษาว่าข้อเท็จจริงคดีนี้นำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ไม่ได้ เพราะว่าหลักนี้นำมาใช้เฉพาะเมื่อพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดขึ้นภายใต้การควบคุมและจัดการของจำเลย ตามปัญหาโรงแรมไม่ได้ควบคุม เก้าอี้นั้น ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมที่แท้จริงหรือชั่วคราว อย่างน้อยที่สุดแขกผู้มาพักมีส่วนในการควบคุม[3]

หลัก Res Ipsa Loquiturจะนำไปใช้ในพฤติการณ์ซึ่งโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้ควบคุมสิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหาย ไม่เพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยเป็นหนึ่งในจำนวน

---

1 J.A. Jolowicz, T. Ellis Lewis and D.M. Harris, Winfield and Jolowicz on Torts, p.75.

2 Sir Arthur Underhill, A Summary of the Law of Torts, p.204.

3 William L. Prosser and John W. Wade, Cases and Materials on Torts, p.246.

หลาย ๆ คน แต่ยังต้องพิสูจน์ว่าความประมาทเลินเล่อของบุคคลหนึ่งบุคคลใดนั้น ก่อให้เกิดความเสียหาย ปัญหานี้โดยแท้จริงแล้วเป็นเรื่องยากในการใช้หลักสุภาษิตนี้ ในกรณีเกี่ยวกับการผ่าตัดหรือการปฏิบัติการทางการแพทย์อย่างอื่น อย่างไรก็ตามมีคดีเป็นจำนวนมากที่คนไข้ถูกปฏิเสธที่จะใช้หลักสุภาษิตนี้ในการลงความเห็นถึงความประมาทเลินเล่อ ในพฤติการณ์ ซึ่งเขาพิสูจน์ว่ามีสิ่งแปลกปลอมเข้าไปในตัวเขาระหว่างการผ่าตัด (คดี Morris V.Winsbury-white (1937))[1]

ในบางครั้งสุภาษิตนี้อาจนำไปใช้ในกรณีที่จำเลยต้องรับผิดในการกระทำของผู้อื่นในการผ่าตัดรักษาคนไข้ดังจะเห็นได้จากคดี Cassidy V.Ministry of Health(1951) คดีนี้ โจทก์เป็นกรรมกรรับจ้างทำงานทั่วไป ครั้นในตอนต้น ค.ศ.1948 โจทก์มีอาการเกร็งที่นิ้วมือทำให้นิ้วกลางและนิ้วนางงอที่มือซ้าย เมื่อแพทย์ผู้มีหน้าที่ตรวจผู้ซึ่งได้ประกันสุขภาพตามกฎหมาย (Health Insurance Act) ได้ตรวจดูแล้วก็ส่งโจทก์ไปรับการรักษาตัวที่โรงพยาบาล Walton Hospital ในเมือง Liverpool แพทย์ได้แนะนำให้โจทก์รับการผ่าตัด ซึ่งนายแพทย์ Fahrni เป็นแพทย์ผู้ทำการผ่าตัด หลังการผ่าตัดโจทก์อยู่ในความดูแลรักษาของนายแพทย์ Fahrni , นายแพทย์ Ronaldson และบรรดาพยาบาลในโรงพยาบาลนั้น ประมาณ 14 วันหลังจากนั้นก็เอาเฝือกออกจากแขนโจทก์ ซึ่งปรากฏว่าโดยแท้จริงแล้วมือของโจทก์ใช้การอะไรไม่ได้เลย นิ้วที่ผ่าตัดทั้ง 2 นิ้วนั้นงอแข็ง และเลยทำให้กระทบกระเทือนไปถึงนิ้วดี ๆ ถัดไปอีก 2 นิ้วด้วย

โจทก์ฟ้องว่า หลังจากได้มีการผ่าตัดแล้ว การรักษาได้กระทำไปด้วยความประมาทเลินเล่อในส่วนที่เกี่ยวกับหลัก Res Ipsa Loquitur ท่านผู้พิพากษา Singleton ลงความเห็นว่า

(1) กรณีของฝ่ายโจทก์ พยานหลักฐานที่มีมูลว่ามีการประมาทเลินเล่อนั้น อีกฝ่ายหนึ่งมิได้สืบหักล้าง

(2) เป็นที่ชัดแจ้งว่าได้มีการประมาทเลินเล่อเกี่ยวด้วยการรักษาภายหลังที่ได้มีการผ่าตัดแล้ว

(3) โจทก์ไม่สามารถจะแสดงได้ว่าความประมาทเลินเล่อนั้นเป็นความประมาทเลินเล่อของคนหนึ่งคนใดโดยเฉพาะ อาจเป็นได้ว่าบุคคลหลายคนได้ประมาทเลินเล่อหรือเพราะเหตุที่หย่อนในแผนการปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่างได้อยู่ภายใต้ความควบคุมของโรงพยาบาล และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงก็เป็นผู้ที่อยู่ในทางการจ้างของเทศบาล

---

1 A.M. DUgdale and K.M. Stanton, Professional Negligence, pp.229-230.

ความรับผิดชอบจึงตกอยู่แก่จำเลย ถึงแม้หากสามารถแสดงให้เห็นว่าเรื่องยุ่งยากที่เกิดขึ้นนี้เนื่องมาแต่ความประมาทเลินเล่อของนายแพทย์ Fahrni และซึ่งไม่อาจกล่าวได้ว่าเรื่องนี้อยู่ในฐานะเช่นนั้น ความรับผิดชอบก็ยังตกอยู่กับจำเลยอยู่นั่นเอง จำเลยจึงต้องรับผิดไม่ว่าความประมาทเลินเล่อนั้นจะได้เกิดจากการกระทำของนายแพทย์ Fahrni หรือศัลยกรรม Ronaldson หรือบรรดาพยาบาล[1]

(2) <u>เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ตามธรรมดาจะไม่เกิดถ้าผู้กระทำได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร</u>

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในบางขณะอาจเห็นได้ในตัวว่าเป็นความประมาทเลินเล่อโดยอาศัยสามัญสำนึกหรือความรู้ทั่วไป ดังนั้นอาจเป็นข้อเท็จจริงที่ศาลรู้เอง (Judicial notice) โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ทั่วไป สามัญสำนึกที่ว่า ถังจะไม่ตกจากขอบหน้าต่างไปถูกคนเดินถนน ถ้าหากว่าบุคคลผู้ต้องรับผิดได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร (คดี Byrne V. Boadle (1863)) หรือกรณีรถไฟ 2 ขบวนจะไม่ชนกันถ้าหากคันใดคันหนึ่งไม่ประมาทเลินเล่อ (คดี Skinner V. L.B. & S.C. Ry. (1850))

ในกรณีที่รถยนต์ชนคนบนทางเท้า (คดี Ellor V. Selfridge & Co. Ltd. (1930)) หรือกรณีรถยนต์วิ่งผิดเส้นทาง เหล่านี้ถือได้ว่าคดีเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อนั้นมีมูล ยกเป็นข้อต่อสู้คนขับได้[2] หรือกรณีเดียวกันทุกคนย่อมทราบได้ว่าไฟนั้นปกติจะไม่ไหม้ เว้นแต่จะเป็นเพราะความประมาทของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง (คดี Sochacki V. Sas (1947))[3]

อย่างไรก็ตามมีปัญหายุ่งยากเกิดขึ้น กรณีการฟ้องคดีประมาทเลินเล่อซึ่งเกี่ยวกับศัลยแพทย์หรือแพทย์ เพราะเหตุที่ว่า ผู้พิพากษานั้นไม่ใช่บุคคลผู้สามารถรู้ถึง "สิ่งที่เป็นปกติธรรมดา" (the ordinary course of things) เช่น การผ่าตัดช่องท้อง ดังนั้น หลักสุภาษิตนี้จึงไม่อาจนำมาใช้[4] ดังตัวอย่างคดีระหว่าง Mahon V. Osborne (1939) ข้อเท็จจริงได้ความว่าผ้าซับเลือดถูกลืมไว้ในท้องของคนไข้ หลังจากการผ่าตัดช่องท้อง ท่านผู้พิพากษา Scott L.T. ได้ให้ความเห็นว่า "ถ้าความรู้ของสามัญชนทั่วไปไม่อาจลงความเห็นในเรื่องความประมาทเลินเล่อ

---

1 อุทิศ วีรวัฒน์, "ความประมาทเลินเล่อของผู้ใช้วิชาชีพ ความรับผิดของแพทย์, โรงพยาบาล และทัณฑแพทย์", <u>บทบัณฑิตย์</u>, ปีที่ 24 ตอน 2 (เมษายน, 2509) : 383.

2 J.A. Jolowicz, T.Ellis Lewis and D.M. Harris, <u>Winfield and Jolowicz on Tort</u>, pp.75-76.

3 R.F.V. Heuston, <u>Salmond on the Law of Torts</u>, p.308.

4 Ibid.

ได้ หลัก Res Ipsa Loquitur จึงไม่อาจนำมาใช้"[1]

ด้วยเหตุนี้โจทก์จึงควรที่จะนำพยานผู้เชี่ยวชาญ (expert witneses) มาสืบเพื่อแสดงว่าเหตุการณ์จะไม่เกิดขึ้นโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อ ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงสิทธิเรียกร้องได้ชัดเจนขึ้น เพราะเหตุว่าผู้พิพากษาขาดประสบการณ์ในการที่จะลงความเห็นถึงความประมาทเลินเล่อนั้น[2]

ผลของการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur

ในการฟ้องคดีละเมิด เมื่อโจทก์นำสืบได้ว่าเขาได้รับความเสียหายจากสิ่งซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของจำเลย และความเสียหายนั้นปกติแล้วจะไม่เกิดขึ้น ถ้าหากว่าได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร กรณีดังกล่าวจึงเข้ากับหลัก Res Ipsa Loquitur มีผลทำให้โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อ (proof of negligence)[3]

กรณีที่ใช้หลัก Res Ipsa Loquitur เป็นข้ออ้างนั้น ผลประการแรกก็คือ โจทก์มีสิทธิมอบหมายคดีของเขาแก่คณะลูกขุน เพื่อว่าถ้าเขาถูกยกฟ้องในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล เขาก็อาจอุทธรณ์ให้พิจารณาคดีใหม่ ผลประการที่สองก็คือ ในกรณีที่คดีถูกมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของลูกขุน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมถือได้ว่าเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้ โดยปราศจากคำอธิบายของจำเลย โดยถือว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของจำเลย (the defendant's negligence) เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะนำสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ อย่างไรก็ตามจำเลยมีสิทธิหลุดพ้นจากความรับผิดได้ ถึงแม้ว่าเขาไม่สามารถแสดงได้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร ถ้าหากว่าเขาสามารถพิสูจน์ได้ว่าเขาไม่ได้ขาดความระมัดระวัง[4]

ในคดีซึ่งพิจารณาโดยลูกขุนนั้น ผู้พิพากษาอาจจะไม่มอบหมายคดีนั้นแก่คณะลูกขุนถ้าหากว่าไม่ปรากฏพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อ (evidence of negligence) ในบางคดีถ้าโจทก์ยกหลัก Res Ipsa Loquitur ขึ้นอ้าง ผู้พิพากษาอาจตัดสินให้จำเลยแพ้คดีเพราะเหตุที่ว่าไม่มีพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล[5]

---

1 J.A. Jolowicz, T.Ellis Lewis and D.M. Harris, Winfield and Jolowicz on Tort, p.76.

2 Ibid.

3 D.W. Elliott, Phipson's Manual of the Law of Evidence, p.243.

4 R.F.V. Heuston, Salmond on the Law of Torts, pp.308-309.

5 J.A. Jolowicz, T. Ellis Lewis and D.M. Harris, Winfield and Jolowicz on Tort, p.77.

นักนิติศาสตร์บางท่าน[1] เห็นว่า หลัก Res Ipsa Loquitur คือกฎของพยานหลักฐาน (rule of evidence) ซึ่งมีผล 2 ประการ คือ

(1) กฎนี้ใช้เป็นข้อสันนิษฐานในคดีประมาทเลินเล่อและภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่จำเลย

(2) ในการใช้กฎนี้ โจทก์มีสิทธิมอบหมายคดีต่อคณะลูกขุน เพื่อว่าในกรณีที่ศาลชั้นต้นตัดสินว่าไม่อาจวินิจฉัยได้ว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ โจทก์อาจอุทธรณ์ให้พิจารณาคดีใหม่

ถึงแม้ว่าหลักนี้จะมีผล 2 ประการดังกล่าวแล้ว ผลของหลักนี้ประการที่สำคัญก็คือเป็นข้อสันนิษฐานในคดีประมาทเลินเล่อ อย่างไรก็ตามถ้าหากมีพยานหลักฐานที่แสดงได้ว่าเป็นความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อแล้ว หลักนี้จะนำมาใช้ไม่ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คดีระหว่าง Video V. Kennedy(1980) ศาลวินิจฉัยว่า ในกรณีที่มีพยานหลักฐานเป็นที่ยอมรับกันว่า ความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นนั้นมิใช่เกิดจากความประมาทเลินเล่อ โจทก์จึงถูกตัดสิทธิที่จะอ้างหลัก Res Ipsa Loquitur เพื่อสนับสนุนสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในกรณีประมาทเลินเล่อเมื่อโจทก์ได้รับบาดเจ็บจากการผ่าท้องในการทำหมัน

คดีระหว่าง Stafford V. Conti Commodity Services Ltd.(1981) โจทก์อ้างว่าโจทก์ได้รับความเสียหายประมาณ 19,000 ปอนด์ โดยความประมาทเลินเล่อของจำเลยซึ่งเป็นนายหน้าซื้อขาย ในการจัดการตลาดซื้อขายสินค้าเพื่อการส่งมอบในภายหน้า โจทก์ได้กล่าวอ้างถึงรายละเอียดของความประมาทเลินเล่อ และได้ยกหลัก Res Ipsa Loquitur ขึ้นอ้าง ศาลพิพากษายกฟ้องโดยอ้างว่าสุภาษิตนี้ไม่สามารถนำมาใช้เพราะความเสียหายที่โจทก์ได้รับ เป็นผลจากวิธีการที่รู้กันทั่วไปว่าเป็นการซื้อขายแบบเสี่ยงโชค และตลาดการซื้อขายเปลี่ยนแปลงได้ง่าย[2]

Res Ipsa Loquitur มิใช่หลักนิติธรรม (rule of Law)[3] แต่เป็นข้อสันนิษฐานของความประมาทเลินเล่อ[4]

ดังนั้น จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าภาระการพิสูจน์หักล้างความประมาทเลินเล่อตกแก่จำเลย ในกรณีที่จำเลยนำสืบได้ว่าตนไม่ได้ประมาทเลินเล่อ ภาระการพิสูจน์ในข้อกล่าวอ้างที่ว่าจำเลย

---

1 J.G.M. Tyas, Law of Torts, p.70.

2 A.M. Dugdale and K.M. Stanton, Professional Negligence,p.230.

3 A.L. Armitage, Cleck & Lindsell on Torts, p.573.

4 P.A. Landon, Pollock's Law of Torts, p.342.

ประมาทเลินเล่อและเพราะความประมาทเลินเล่อนั้นจึงก่อให้เกิดอุบัติเหตุดังกล่าว ยังคงตกอยู่แก่โจทก์[1] ตัวอย่างเช่นในกรณีที่รถพลิกคว่ำ เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะนำสืบให้เห็นว่าอุบัติเหตุเกิดขึ้นเพราะความบกพร่องของพวงมาลัยรถ ซึ่งความบกพร่องของพวงมาลัยรถอาจเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งที่จะถือว่าเป็นการปราศจากความประมาทเลินเล่อ (คดี Piening v. Wanless (1967))[2]

มีข้อน่าสังเกตว่าแม้จะนำหลัก Res Ipsa Loquiturมาใช้ ก็ไม่เป็นการแน่นอนว่าโจทก์จะชนะคดี ศาลอาจเห็นว่าจำเลยไม่ได้ประมาทเลินเล่อ หรือจำเลยอาจพิสูจน์ได้ว่าอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นนั้นมิใช่ความประมาทเลินเล่อของจำเลย (คดี Pearson V.North Western Gas Board(1968)[3] และถ้าจำเลยมีพยานหลักฐานมาแสดงได้ว่าเขาไม่ได้ประมาทเลินเล่อเขาย่อมหลุดพ้นจากความรับผิด และไม่มีความจำเป็นสำหรับจำเลยที่จะพิสูจน์ต่อไปอีกว่า ทำไมเหตุการณ์ถึงเกิดขึ้นและเกิดขึ้นได้อย่างไร (คดี Woods V. Duncan (1946)[4]

มีวิธีการอยู่ ๒ วิธี ซึ่งข้อสันนิษฐานของหลัก Res Ipsa Loquitur อาจถูกหักล้างกล่าวคือ

(1) <u>เหตุผลประการอื่น ซึ่งไม่ก่อให้เกิดความประมาทเลินเล่อ</u> (Alternative explanati not involving negligence)

จำเลยอาจอ้างเหตุผลประการอื่น แม้ปราศจากการพิสูจน์ซึ่งโดยวิธีนี้น่าจะเป็นไปได้ เช่นกรณีเหตุการณ์เกิดขึ้นโดยจำเลยไม่มีส่วนในความประมาทเลินเล่อนั้น ท่าน Lord Dunedin ได้กล่าวไว้ในคดี Ballard V. North British Rail Co.(1923) ว่า "ถ้าจำเลยสามารถแสดงถึงว่า เหตุอาจเกิดขึ้นโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อ, เหตุผลที่น่าเชื่อของข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ย่อมปรากฏชัดอยู่ในตัว" หรือกรณี Res Ipsa Loquitur ไม่อาจนำมาใช้ กรณีเหตุการณ์ที่เกิดจากไฟเพราะเหตุที่ว่ามีสาเหตุมากมายซึ่งอาจก่อให้เกิดเหตุการณ์นั้น

---

1 R.F.V. Heuston, <u>Salmond on the Law of Torts</u>, p.309; Philip S. James, <u>General Principles of the Law of Torts</u>, p.81; Kenneth Smith and Denis J.Keenan, <u>English Law</u>, p.351.

2 R.F.V. Heuston, <u>Salmond on the Law of Torts</u>, p.309.

3 Kenneth Smith and Denis J.Keenan, <u>English Law</u>, p.351.

4 Sir Arthur Underhill, <u>A summary of the Law of Torts</u>, p.206.

(2) <u>การพิสูจน์หักล้างความประมาทเลินเล่อโดยตรง</u> (Positive disproof of negligence)

จำเลยอาจพิสูจน์โดยพยานหลักฐานโดยตรง (positive evidence) ว่าเขาได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้วถึงแม้ว่าเขาไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร (คดี Woods V.Duncan (1946)) หรือเขาอาจพิสูจน์ถึงสาเหตุของเหตุการณ์ได้ แต่มันก็มิใช่ความประมาทเลินเล่อของเขา ตัวอย่างเช่น คดี Birchall V.J. Bibby & Sons, Ltd. (1951) จำเลยพิสูจน์ได้ว่าเชือกถูกตัดโดยจงใจโดยบุคคลซึ่งไม่มีใครรู้จัก เป็นการนำสืบหักล้างหลัก Res Ipsa Loquitur

(3) <u>ความสมบูรณ์ของพยานหลักฐานของข้อเท็จจริง</u> (Complete evidence of facts)

ข้อเท็จจริงซึ่งนำไปสู่เหตุการณ์ อาจถูกกล่าวในรายละเอียดแล้ว ก่อนศาลพิพากษาหลัก Res Ipsa Loquitur จึงไม่นำมาใช้ ศาลต้องพิพากษาจากข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ว่าจำเลยประมาทเลินเล่อเท่านั้น ตัวอย่างที่ถือว่าข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ถือได้ว่าเป็นความสมบูรณ์ของพยานหลักฐาน เช่น คดี Barkway V. South Wales Transport Co., Ltd. (1950) เมื่อรถประจำทางพลิกคว่ำเนื่องจากยางระเบิด จำเลยมีพยานหลักฐานเกี่ยวกับวิธีการตรวจและบำรุงรักษายางรถยนต์ ซึ่งเป็นรายละเอียดของข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ ดังนั้น Res Ipsa Loquitur จึงไม่อาจนำมาใช้[1]

ภาระการพิสูจน์หักล้างความประมาทเลินเล่อจะตกอยู่แก่จำเลยก็ต่อเมื่อโจทก์สามารถที่จะอ้างหลัก Res Ipsa Loquitur ได้เท่านั้น เพราะโดยทั่วไปภาระการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อย่อมตกอยู่แก่โจทก์ซึ่งเป็นผู้กล่าวอ้าง ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของท่าน Lord Pearson ในคดี Henderson V.Henry E. Jenkins & Sons (1970) ว่า "ในการฟ้องคดีละเมิดอันเกิดจากประมาทเลินเล่อ โจทก์ซึ่งเป็นผู้กล่าวหาย่อมต้องมีภาระการพิสูจน์ว่าเหตุการณ์เกิดจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย ในการพิจารณาคดีของศาล ถ้าศาลพอใจจากพยานหลักฐานของโจทก์ที่นำมาสืบ ศาลจะพิพากษาว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย แต่ถ้าพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบนั้นยังไม่เป็นที่พอใจแก่ศาลว่าจำเลยประมาทเลินเล่อจริง ศาลต้องยกฟ้องคดีของโจทก์ในการพิจารณาคดีซึ่งข้อเท็จจริงมีมูลเห็นว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่อ

---

1 John Munkman, Employer's Liability AT Common Law, pp.70-72.

ของจำเลย เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์หักล้าง"[1]

กล่าวโดยสรุป ในการฟ้องคดีละเมิดเมื่อโจทก์นำสืบได้ว่าเขาได้รับความเสียหายจากสิ่งซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของจำเลย และความเสียหายนั้นปกติแล้วจะไม่เกิดขึ้น ถ้าหากว่าได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร กรณีดังกล่าวจึงเข้ากับหลัก Res Ipsa Loquitur มีผลทำให้โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลย หลัก Res Ipsa Loquitur จึงเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังจำเลย แต่จำเลยอาจนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานความประมาทเลินเล่อได้โดยพิสูจน์ว่าเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นโดยมิใช่ความประมาทเลินเล่อของจำเลย

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นหลัก Res Ipsa Loquitur ที่ใช้กันในประเทศอังกฤษ อย่างไรก็ตามหลักนี้ปรากฏตามหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยซิเซโร แต่ที่โต้แย้งกันตลอดมาก็คือ หลักนี้เป็นหลักกฎหมายสารบัญญัติหรือหลักกฎหมายวิธีสบัญญัติ ฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่า หลัก Res Ipsa Loquitur เป็นหลักกฎหมายสารบัญญัติใช้ในการวินิจฉัยความรับผิดทางละเมิด เพื่อหาว่าใครควรต้องรับผิด แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ใช้ในเรื่องกำหนดหน้าที่นำสืบ ข้อนี้ถ้าพิจารณาในแง่ประวัติศาสตร์แล้ว ได้มีการนำหลักดังกล่าวมาใช้เป็นครั้งแรกในทางสารบัญญัติ โดยท่านประธานศาลพอลล็อค (Pollock) ซึ่งได้นำมาอ้างในคดีอังกฤษระหว่าง Byrne V. Boadle(1863) วินิจฉัยว่าเป็นหลักในการกำหนดความรับผิดในกรณีประมาทเลินเล่อของฝ่ายหนึ่ง แต่ในคดี Christie V.Griggs ซึ่งวินิจฉัยประมาณ 50 ปีก่อนหน้านั้น เซอร์เจมส์แมนส์ฟิลด์ (Sir James Mansfield) ได้เคยนำหลักนี้มาใช้ในทางวิธีสบัญญัติก่อน โดยวินิจฉัยว่าตามหลัก Res Ipsa Loquitur ผู้ควบคุมรถม้าต้องรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากรถม้านั้น

แต่ในคดี Potomac Edison Co. V.Johnson (1930) ผู้พิพากษานายหนึ่งให้ความเห็นแย้งว่า Res Ipsa Loquitur ไม่ใช่หลักกฎหมายหรือทฤษฎี หรือสุภาษิตกฎหมายใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นเพียงประโยคภาษาลาตินธรรมดาที่ไม่ได้สื่อความหมายใด ๆ

แม้กระนั้นก็ตาม ในปัจจุบันนี้ตำราทั้งหลายยอมรับกันว่า Res Ipsa Loquitur เป็นหลักวิธีสบัญญัติซึ่งนำมาใช้ในการนำสืบหาตัวผู้รับผิดในคดีละเมิด ดังที่ศาสตราจารย์เฟลมมิ่ง (John G. Fleming) ได้กล่าวไว้ว่า "ในบางกรณีเพียงข้อเท็จจริงที่ได้ความว่า มีอุบัติเหตุเกิดขึ้น

---

1 J.A. Jolowicz, T. Ellis Lewis and D.M. Harris, Winfield and Jolowicz on Tort, pp.79-80.

ย่อมทำให้เข้าใจได้ดีว่า ความประมาทเลินเล่อน่าจะตกอยู่แก่ฝ่ายจำเลย โดยโจทก์ไม่ต้องนำสืบให้เห็นถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลย พฤติการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นพยานแวดล้อมในเรื่องนี้ได้อย่างดี... หลัก Res Ipsa Loquitur ไม่มีอะไรมากไปกว่าเป็นหลักที่กำหนดขึ้นเพื่อความสะดวกในบางสถานการณ์ โดยไม่คำนึงว่า โจทก์นำสืบได้สมตามข้อกล่าวอ้างของตนหรือไม่ ในกรณีที่ทั้งโจทก์และจำเลยต่างไม่อาจนำสืบได้ ความรับผิดตกอยู่แก่จำเลยโดยไม่มีปัญหา แท้จริงแล้วหลัก Res Ipsa Loquitur ไม่ได้มีอะไรใหม่ เพราะตรงตามสามัญสำนึกอยู่แล้วโดยอาศัยเพียงความสังเกตหรือประสบการณ์ก็แสดงให้เห็นได้อย่างดีว่า ใครควรต้องรับผิด เป็นที่น่าเสียดายว่าการใช้สุภาษิตลาตินประโยคนี้ทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่า เป็นหลักกฎหมายสารบัญญัติแทนที่จะเป็นหลักในทางกฎหมายลักษณะพยาน...."[1]

นักนิติศาสตร์ที่มีความเห็นพ้องกับศาสตราจารย์เฟลมมิ่ง (John G. Fleming) ก็มีเช่น ฟิลลิปส์ เอส เจมส์ (Philip S.James)[2] และ เจ.จี.เอ็ม ไทยาส (J.G.M. Tyas)[3] โดยเห็นว่า หลัก Res Ipsa Loquitur เป็นหลักของพยานหลักฐาน (Rule of Evidence)

3.5.2 หลัก Res Ipsa Loquiturตามกฎหมายอเมริกา

: ในคดีธรรมดา ศาลของอเมริกันส่วนใหญ่อ้างถึงหลัก Res Ipsa Loquitur ว่าเป็นสิ่งหนึ่งในบรรดาพยานหลักฐานแวดล้อมกรณี (circumstantial evidence) ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของท่านผู้พิพากษา Cullen ในคดี Griffen V. Manice(1901) มีข้อความตอนหนึ่งว่า "เมื่อข้อเท็จจริงและพยานแวดล้อมซึ่งคณะลูกขุนลงความเห็นเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อโดยพิจารณาจากเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นโดยตรง เราอาจกล่าวได้ว่า กรณีดังกล่าวเรียกว่า "Res Ipsa Loquitur แต่เมื่อไม่ได้พิจารณาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงแล้ว กรณีดังกล่าวเรียก circumstantial evidence"[4]

---

1 John G. Fleming, Law of Torts, 4 d.ed. (Sydney : The Law Book Co., Ltd., 1971), pp259-260 อ้างถึงใน สายสุดา นิงสานนท์, "ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด", หน้า 54-55.

2 Phillip S.James, General Principles of the Law of Torts, p.80.

3 J.G.M. Tyas, Law of Torts, p.70.

4 William L. Prosser, Law of Torts, pp.232-233.

Res Ipsa Loquitur เป็นหลักที่แตกต่างจากหลักทั่วไป กล่าวคือไม่มีพยานหลักฐานพฤติการณ์แวดล้อม ที่จะแสดงถึงความประมาทเลินเล่อ นอกจากหลักซึ่งตั้งอยู่บนประสบการณ์ทั่วไป (Common experience) ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์พิเศษ (specific dircumstance) ของคดี ซึ่งหลักดังกล่าวมีหลักเกณฑ์ที่ว่า เหตุการณ์ธรรมดาจะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีความประมาทเลินเล่อ ตัวอย่างเช่น เครื่องจักรทำงานไม่ปกติ, โครงสร้างหรือส่วนหนึ่งส่วนใดชำรุด, รถไฟตกราง, ขวดโคคาโคล่าระเบิด สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถให้รายละเอียดหรือพิสูจน์โดยเฉพาะในจุดที่จะอธิบายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตามโดยปกติ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นย่อมแสดงว่ามีข้อบกพร่องบางอย่างซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดเหตุการณ์ หรือว่ามีบางสิ่ง (something) ทำงานผิดพลาด กรณีดังกล่าวจึงเป็นจุดสำคัญของหลัก Res Ipsa Loquitur[1]

หลัก Res Ipsa Loquitur ในอเมริกามีที่มาจากอังกฤษ กล่าวคือในปี ค.ศ.1863 ปรากฏมีคดีหนึ่ง ถังแป้งตกลงมาจากที่เก็บสินค้าของจำเลยถูกโจทก์ซึ่งเดินผ่านในบริเวณนั้นได้รับบาดเจ็บ ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกอ้างเป็นพยานหลักฐาน แต่ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยผู้เป็นเจ้าของคลังสินค้า ในการชดใช้ความเสียหายแก่โจทก์ ศาลกล่าวว่าเหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง (the thing speaks for itself) และพยานหลักฐานของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงพอแล้วที่จะวินจฉัยถึงความประมาทเลินเล่อ

ความเห็นของศาลในคดีนี้เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ปกติแล้วจะไม่เกิดถ้าหากว่าเจ้าของคลังสินค้าได้ใช้ความระมัดระวัง ในกรณีที่เหตุการณ์เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดความระมัดระวัง จำเลยซึ่งเป็นเจ้าของคลังสินค้ามีหน้าที่ที่จะแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร[2]

คดีบรรทัดฐานที่ศาลอเมริกาอ้างถึงในกรณีที่ใช้หลัก Res Ipsa Loquitur ได้แก่ คดีระหว่าง Scott V. London and St. Katherine Docks Company(1865) ซึ่งมีสาระสำคัญคือ "เมื่อสิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การจัดการของจำเลยหรือลูกจ้างของเขา และเหตุการณ์ธรรมดาแล้วจะไม่เกิดขึ้น ถ้าหากว่าบุคคลซึ่งมีหน้าที่จัดการนั้นได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร กรณีดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้ โดยปราศจากการอธิบายของจำเลยว่าเหตุการณ์เกิดจากการขาดความระมัดระวัง"[3]

---

1 Fowler V. Harper and Fleming James, The Law of Torts, pp.1076-1077.

2 James H. Donaldson, Casualty Claim Practice, pp.414-415.

3 Ibid, p.416.

เหตุที่ต้องนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ เนื่องจากโดยทั่วไป เพื่อที่จะได้รับชดใช้ค่าเสียหาย บุคคลผู้ได้รับความเสียหายต้องพิสูจน์ว่าผู้กระทำประพฤติในสิ่งซึ่งวิญญูชนไม่พึงกระทำ ปัญหายุ่งยากในการพิสูจน์ก็คือบุคคลผู้ได้รับความเสียหายไม่สามารถพิสูจน์ถึงการกระทำอันเป็นประมาทเลินเล่อ (active negligence) ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้เสียหายโดยสารในลิฟท์ ปรากฏว่าลิฟท์ได้ตกลงมายังพื้นโดยไม่ทราบสาเหตุ ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บ กรณีนี้เป็นสิ่งเป็นไปไม่ได้ที่จะพิสูจน์ว่าผู้เป็นเจ้าของประมาทเลินเล่อในการดูแลหรือควบคุม

จากกรณีดังกล่าวกฎหมายได้ยอมรับข้อยกเว้นของหลักทั่วไปที่กำหนดให้บุคคลผู้เสียหายพิสูจน์ถึงการกระทำผิดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายของผู้กระทำ ข้อยกเว้นนี้ได้เป็นที่ยอมรับกันในทุกรัฐ ยกเว้น รัฐมิชิแกน (Michigan) และรัฐเซาท์แคโรไลน่า (South Carolina) หลักดังกล่าวเป็นที่รู้กันทั่วไปว่า "Res Ipsa Loquitur" ซึ่งกลายเป็นหลักหนึ่งที่ยอมรับกันในกฎหมายกว่า 100 ปีมาแล้ว[1]

<u>เงื่อนไขในการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur</u>

การใช้หลัก Res Ipsa Loquitur ในอเมริกามีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

(1) เหตุการณ์ปกติจะไม่เกิดขึ้นโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง (the event must be of a kind which ordinarily does not occur in the absence of someone's negligence)

(2) เหตุการณ์เกิดขึ้นจากตัวแทน หรือเครื่องมือซึ่งอยู่ในความควบคุมของจำเลย (it must be caused by an agency or instrumentality within the exclusive control of the defendant)

(3) เหตุการณ์ไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยใจสมัครของโจทก์ หรือโจทก์มีส่วนในความประมาทด้วย (it must not have been due to any voluntary action or contribution on the part of the plaintiff)[2]

(1) <u>เหตุการณ์ปกติจะไม่เกิดขึ้นโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง</u>

หลักที่ว่าเหตุการณ์ปกติจะไม่เกิดขึ้นโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อนั้น เป็นส่วนหนึ่งของหลักพยานหลักฐานแวดล้อม (principle of circumstantial evidence) ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากสามัญสำนึกทั่วไปย่อมลงความเห็นได้ว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดประมาทเลินเล่อ จากหลักพื้นฐานที่

---

1 William M. Kunstler, <u>Law of Accidents</u>, (New York : Oceana Publications, 1954), p.32.

2 William L. Prosser, <u>Law of Torts</u>, p.218.

Res Ipsa Loquitur จึงถูกนำมาใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน[1] ตัวอย่าง เช่น กรณีใบมีดโกนถูกพบในก้อนขนมปัง ดังนี้ผู้กระทำไม่สามารถอ้างได้ว่า เหตุการณ์ที่ปรากฏนั้นมิใช่ความประมาทเลินเล่อ เช่นเดียวกันถ้าหนูที่ตายแล้วถูกพบในขวดโซดา เป็นความจริงที่ไม่ต้องสงสัย เช่นเดียวกัน หรือกรณีของถังแก๊สระเบิด อาจยกข้ออ้างในความรู้สึกของวิญญูชนได้ว่า การระเบิดนั้นเนื่องมาจากความประมาทเลินเล่อ[2]

คดีระหว่าง Mullen V.St.John (1874) ข้อเท็จจริงได้ความว่าขณะที่โจทก์เดินอยู่ข้างถนน Van Brun Street ในเมือง Brooklyn กำแพงบ้านของจำเลยพังลงมาทับโจทก์ได้รับบาดเจ็บ ข้อเท็จจริงปรากฏว่าไม่มีพายุหรือแรงสั่นสะเทือนใด ๆ ที่จะเป็นเหตุให้กำแพงพังลงมา ไม่มีพยานหลักฐานยืนยันถึงข้อบกพร่องว่าสิ่งก่อสร้างนั้นไม่ได้ซ่อมแซมให้ดีพออันเป็นสาเหตุให้พังลงมา ศาลวินิจฉัยว่าการพังของกำแพง เป็นข้อสันนิษฐานของความประมาทเลินเล่อ (presumption of negligence) ซึ่งบุคคลผู้เป็นเจ้าของต้องรับผิด โดยศาลกล่าวว่า "สิ่งก่อสร้างจะไม่พังลงมาโดยปราศจากมูลเหตุ"

คดีระหว่าง Gleeson V. Virginia Midland R.Co.(1891) ข้อเท็จจริงได้ความว่าขณะที่โจทก์กำลังเดินทางอยู่บนถนนของจำเลย ปรากฏแผ่นดินถล่มเป็นเหตุให้รถไฟตกราง และพุ่งเข้าชนรถโจทก์ขับอยู่เป็นเหตุให้โจทก์ได้รับบาดเจ็บ ศาลวินิจฉัยว่า กรณีดังกล่าวจำเลยต้องรับผิดเป็นหน้าที่ของบริษัทจำเลยที่จะสร้างขอบทางรถไฟเพื่อกันไม่ให้รถเคลื่อนลงมา จะถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่ธรรมดาย่อมเกิดขึ้นตามธรรมชาติ จนไม่สามารถควบคุมรถไฟได้ ไม่ได้[3]

คดีระหว่าง Plum V. Richmond(233 N.Y.285) ข้อเท็จจริงได้ความว่า โจทก์ซึ่งโดยสารมาในรถรางของจำเลยได้รับบาดเจ็บเนื่องจากรถรางและรถบรรทุกชนกัน โจทก์ให้การเกี่ยวกับความเสียหายและพฤติการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้น จำเลยให้การว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่เพราะความผิดของจำเลย ศาลกล่าวว่า "การจัดการและควบคุมการขนส่งผู้โดยสารอยู่ในการจัดการของคนขับรถซึ่งเป็นลูกจ้างของจำเลย เมื่อรถได้ชนกันขึ้น ข้อสันนิษฐานของความประมาทเลินเล่อย่อมตกแก่จำเลยผู้ขนส่ง หลักนี้เป็นการผลักภาระการพิสูจน์จากโจทก์ไปยังจำเลย จากพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นเห็นได้ว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของจำเลย"[4]

---

1 Ibid.

2 William M. Kunstler, Law of Accidents, p.33

3 Thomas Atkins Street, The Foundations of Legal Liability, pp.107-108.

4 James H. Donaldson, Casualty Claim Practice, p.416.

คดี Wolf V. American Tract Society(58 N.E.31(New York)) ข้อเท็จจริงได้ความว่าอิฐตกลงมาจากสถานที่กำลังก่อสร้างตึกถูกคนเดินถนนได้รับบาดเจ็บ การก่อสร้างนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้รับเหมา ศาลวินิจฉัยว่าจากพฤติการณ์แวดล้อมของเหตุการณ์เป็นที่สันนิษฐานได้ว่าบุคคลใด-บุคคลหนึ่งประมาทเลินเล่อ[1]

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า จากพฤติการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้น การบาดเจ็บของโจทก์จะไม่เกิดขึ้นถ้าหากว่าจำเลยใช้ความระมัดระวังอย่างปกติธรรมดา (ordinary care) ขณะที่เครื่องมือ (instrumentality) อยู่ในการจัดการหรือควบคุมของจำเลย กล่าวอีกนัยหนึ่งความประมาทเลินเล่อบางอย่างของจำเลยเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย[2]

ในคดีปกติธรรมดาในการวินิจฉัยว่าเหตุการณ์ปกติจะไม่เกิดโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อนั้นวินิจฉัยโดยอาศัยความรู้ของสามัญชนทั่วไป (common knowledge)[3] แต่ถ้าหากในการวินิจฉัยถึงความประมาทเลินเล่อนั้น ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงซึ่งอยู่นอกเหนือความรู้ธรรมดาเช่น ความประมาทเลินเล่อของผู้ใช้วิชาชีพ (professional negligence) ดังนี้ พยานผู้เชี่ยวชาญ (expert witness) อาจมาให้การเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ ตัวอย่างเช่น การบาดเจ็บของโจทก์จะไม่เกิดขึ้นถ้าหากว่าแพทย์นั้นไม่ประมาทเลินเล่อ[4]

(2) <u>เหตุการณ์เกิดขึ้นจากตัวแทนหรือเครื่องมือซึ่งอยู่ในความควบคุมของจำเลย</u>

วัตถุประสงค์ของเงื่อนไขข้อนี้ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่าความประมาทเลินเล่อที่เกิดขึ้นอยู่ในความควบคุมของจำเลยมิใช่บุคคลที่สาม ด้วยเหตุนี้ตามตัวอย่างที่กล่าวแล้ว กรณีใบมีดโกนถูกพบในก้อนขนมปัง กรณีหนูถูกพบในขวดโซดา เหล่านี้อาจเป็นไปได้ว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของบริษัทที่ทำขนมปัง หรือบริษัทที่ผลิตเครื่องดื่ม ซึ่งเป็นผู้ควบคุมกระบวนการผลิต[5]

ไม่เพียงแต่โจทก์พิสูจน์ว่าเขาได้รับความเสียหายจากความประมาทเลินเล่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่ยังต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายนั้นเป็นผลจากเครื่องมือบางอย่าง หรือสาเหตุจากสิ่งซึ่งจำเลยต้องรับผิด ดังนั้น Res Ipsa Loquitur ไม่อาจนำมาใช้ในกรณีที่ เหตุการณ์เกิดขึ้นจากสิ่ง

---

1 Ibid, p.418.

2 Edward J. Kionka, <u>Tort in a Nutshell Injuries to Persons and Property</u>, p.82.

3 William L.Prosser, <u>Law of Torts</u>, p.221.

4 Edward J. Kionka, <u>Tort in a Nutshell Injuries to Persons and Property</u>, p.83.

5 William M. Kunstler, <u>Law of Accidents</u>, p.33.

ซึ่งจำเลยไม่ได้เป็นผู้ควบคุม ตัวอย่างเช่น เมื่อแก๊สหรือน้ำ หรือไฟฟ้า เกิดรั่วจากที่ที่ถูกควบคุมโดยบุคคลอื่น (คดีระหว่าง Barker V. Withers (1956)).[1]

คดีระหว่าง Kendall V. Boston (1875) ข้อเท็จจริงได้ความว่าขณะที่โจทก์นั่งดูคอนเสิร์ทซึ่งจัดขึ้นที่เมืองของจำเลยปรากฏว่ารูปปั้นตกลงมาจากชั้นบนถูกโจทก์ได้รับบาดเจ็บ ไม่มีพยานหลักฐานในเรื่องการวางอยู่ของรูปปั้นซึ่งตั้งอยู่ในโรงละครนั้นว่าอยู่ในสภาพที่ปลอดภัยหรือไม่ กับทั้งโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่อของบุคคลซึ่งต้องรับผิด

เหตุผลประการสำคัญในคดีนี้ก็คือ การตกลงมาของรูปปั้นนั้น จำเลยพิสูจน์ได้ว่าไม่ได้เกิดจากข้อบกพร่องในการควบคุมหรือจัดการของฝ่ายจำเลย แต่เกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มผู้เข้าฟังคอนเสิร์ทในโรงละครนั้น ดังนั้น Res Ipsa Loquitur จึงไม่อาจนำมาใช้[2]

การที่ได้กำหนดเป็นเงื่อนไขว่า Res Ipsa Loquitur จะนำมาใช้ได้ก็ต่อเมื่อจำเลยเป็นผู้ควบคุมสิ่งที่เป็นอันตรายนั้น ตามหลักตรรกวิทยาเบื้องต้นสำหรับเงื่อนไขข้อนี้มีเพียงว่า ความประมาทเลินเล่อเป็นสิ่งที่บอกเรื่องน่าเชื่อถือว่า เป็นความประมาทเลินเล่อของจำเลยมิใช่บุคคลอื่น ดังนั้นความเห็นนี้ได้ผ่อนคลาย ข้อกำหนดในการพิสูจน์ (the requirement of proof) ซึ่งเป็นภาระอันหนักแก่โจทก์และเงื่อนไขนี้ใช้ได้ทั่วไป ในกรณีพยานหลักฐานมีเหตุผลเพียงพอในเบื้องต้น สำหรับที่จะสรุปว่าสาเหตุของเหตุการณ์ เป็นที่น่าเชื่อว่าจำเลยจะต้องรับผิดสำหรับความประมาทเลินเล่อ[3] ทั้งนี้เพราะว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมแสดงให้เห็นว่าการบาดเจ็บของโจทก์หรือความเสียหายของโจทก์มีสาเหตุมาจากเครื่องมือภายใต้การจัดการหรือควบคุมของจำเลย[4] ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่โจทก์ฟ้องบริษัทที่ผลิตเครื่องรับโทรศัพท์ ให้รับผิดเนื่องจากหูของโจทก์ได้รับอันตรายอันเกิดจากการใช้โทรศัพท์ของจำเลย ปรากฏว่าศาลได้นำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้โดยให้เหตุผลว่าเป็นหน้าที่ของจำเลยในการควบคุมและป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายจากโทรศัพท์นั้น เช่นเดียวกันในกรณีที่ผู้โดยสารในรถบัสได้รับอันตรายจากคาร์บอนมอนอกไซด์ ศาลนำหลัก Res Ipsa Loquiturมาใช้โดยเหตุที่ว่าเป็นหน้าที่ของบริษัทรถบัสที่จะดูแลรักษารถซึ่งอยู่ในความควบคุมของตนเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร

---

1 William L. Prosser, Law of Torts, pp.222-223.

2 Thomas Atkins Street, The Foundations of Legal Liability, pp.108-109.

3 Fowler V. Harper and Fleming James, The Law of Torts, pp. 1085-1086.

4 Edward J. Kionka, Tort in A Nutshell Injuries to Persons and Property, p.81.

จากสารพิษนั้น[1]

ดังได้กล่าวแล้วว่า เงื่อนไขอย่างหนึ่งของหลัก Res Ipsa Loquitur จะต้องปรากฏว่าวัตถุนั้นจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของจำเลย แต่ปัญหาอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ไม่แน่นอนว่าวัตถุนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของบุคคลใดแน่ในจำนวนจำเลยหลายคน กรณีนี้ศาลเคยวินิจฉัยว่าจะนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ไม่ได้ กรณีดังกล่าวได้แก่คดีระหว่าง Sondler V. Garrison (249 N.Y.236) ข้อเท็จจริงได้ความว่า ขณะที่โจทก์ยืนอยู่ข้างถนนใกล้กับทางที่รถไฟฟ้าบนหลังคาวิ่งและทางที่รถไฟวิ่งผ่าน ปรากฏว่ามีวัตถุโลหะชิ้นหนึ่งตกลงมาถูกโจทก์ ตามคำให้การของพยานได้ความว่าวัตถุนั้นเป็นที่ล้อคประตูซึ่งเป็นชนิดเดียวกับที่ใช้กับรถของจำเลย แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าวัตถุนั้นเป็นกรรมสิทธิ์หรืออยู่ในความควบคุมของจำเลย วัตถุนั้นอาจเป็นของผู้โดยสารคนหนึ่งคนใดในจำนวนผู้โดยสารที่เดินทางมากับรถไฟนั้น หรือว่าวัตถุนั้นอาจตกลงมาจากหน้าต่างของรถไฟฟ้าบนหลังคานั้นก็ได้

จากพฤติการณ์ทั้งหมดนี้ ศาลปฏิเสธที่จะนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้[2]

ในกรณีที่มีความประมาทเลินเล่ออยู่ก่อนแล้วขณะที่สิ่งของนั้นอยู่ในความครอบครองของจำเลยแต่เหตุการณ์ได้เกิดขึ้นภายหลังที่จำเลยได้สละการครอบครองแล้วนั้น กรณีดังกล่าวได้แก่ความชำรุดบกพร่องในการผลิตสินค้า หลัก Res Ipsa Loquiturได้ถูกนำมาใช้ในคดีเช่นนี้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า สิ่งของที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของจำเลย

บางศาลเห็นว่า จำเลยยังมีการครอบครองและควบคุมสิ่งของนั้นอยู่จนกว่าความชำรุดบกพร่องนั้นจะได้มีการแก้ไข ถึงแม้ว่าสิ่งของที่ชำรุดบกพร่องนั้นได้เปลี่ยนมือไปจากจำเลยแล้ว ในบางคดีศาลพิพากษาว่าข้อกำหนดนี้อาจถูกลบล้างถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าความประมาทเลินเล่อมีขึ้นในขณะที่สิ่งของที่ชำรุดบกพร่องนั้นอยู่ในความควบคุมของจำเลย กรณีนี้จึงนำหลัก Res Ipsa Loquiturมาใช้ได้

ตามหลักที่กล่าวมามีตัวอย่างเช่น คดีขนมปังซึ่งมีใบมีดโกนอยู่ข้างใน ข้อเท็จจริงปรากฏว่าขนมปังถูกซื้อโดยโจทก์ หลัก Res Ipsa Loquitur จะถูกนำมาใช้ในกรณีที่โจทก์ได้รับอันตรายจากใบมีดโกน ถึงแม้ว่าขนมปังนั้นจะได้เปลี่ยนการครอบครองไปจากผู้ผลิตแล้ว กรณีนี้เห็นได้ชัดว่าผู้ผลิตหรือผู้บรรจุอาหารที่ผลิตนั้นควรจะรู้ว่าสิ่งนั้นจะถูกนำไปใช้สำหรับผู้บริโภค ดังนั้น พวกเขาต้องใช้

---

1 James H. Donaldson, Casualty Claim Practice, p.416.

2 Ibid, p.418.

ความระมัดระวังอย่างสูง เพื่อความปลอดภัยสำหรับสิ่งที่ผลิตนั้น คดีนี้ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นการเพียงพอที่จะวินิจฉัยว่าเป็นความผิดของผู้ผลิตสินค้าโดยที่ขาดความระมัดระวัง

หลักเดียวกันนี้ถูกนำมาใช้กับสิ่งอื่น เช่น ความชำรุดบกพร่องของเครื่องใช้ที่ผลิตขึ้น, เกิดการระเบิดเมื่อใช้ เหล่านี้เป็นการเพียงพอที่จะถือว่าความประมาทเลินเล่อเกิดขึ้นขณะที่สินค้านั้นอยู่ในความครอบครองของจำเลย

เพื่อที่จะได้รับประโยชน์จากหลักนี้ ภาระการพิสูจน์จึงเป็นสิ่งจำเป็น โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าสินค้าที่ผลิตนั้นผลิตขึ้นโดยการขาดความระมัดระวัง หลังจากนั้นสินค้าก็ตกมาอยู่ในความครอบครองของจำเลย โจทก์ต้องพิสูจน์ต่อไปว่าสินค้านั้นได้ถูกส่งผ่านไปหลายคน จนกระทั่งมาอยู่ในความครอบครองของโจทก์

ตัวอย่าง คดีระหว่าง Evangelio V. Metropolitan Bottling Company (158 N.E. 2 d 342 (Massachusetts)) ข้อเท็จจริงได้ความว่า โจทก์ภรรยา ขณะช่วยสามีขายของในร้าน ได้รับบาดเจ็บเนื่องจากการระเบิดของขวดเป๊ปซี่โคล่า ซึ่งผลิตโดยบริษัทจำเลย ขณะที่โจทก์ขายของในร้าน ลูกจ้างของจำเลยได้ฝากขวดเป๊ปซี่โคล่าซึ่งเกิดเหตุไว้ 2 ขวดไว้ในร้านประมาณ 15 นาทีต่อมาโจทก์ถือขวดเป๊ปซี่โคล่า ขวดหนึ่งไว้ในมือซ้ายอีกขวดหนึ่งถือมือขวา เดินไปยังตู้เย็น เดินไปได้ประมาณ 18 ฟุต เธอก็วางขวดเป๊ปซี่ที่อยู่ในมือซ้ายลงบนตู้เย็น ขณะนั้นขวดเป๊ปซี่ที่อยู่ในมือขวาได้เกิดระเบิดขึ้น โจทก์ได้รับบาดเจ็บที่มือ

ดังนั้น จากช่วงเวลาซึ่งสิ่งของถูกส่งมอบไว้ในร้านจนกระทั่งเวลาที่เกิดเหตุการณ์ โจทก์อยู่โดยลำพังในร้าน โดยไม่ได้แตะต้องขวดนั้นเลย ในการพิพากษาคดีของโจทก์ถือหลักว่า ในการวินิจฉัยความประมาทเลินเล่อของจำเลย ควรจะวินิจฉัยจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการระเบิดของขวดกับทั้งพิสูจน์ว่าสิ่งนั้นถูกควบคุมหลังจากหลุดพ้นจากการควบคุมของจำเลย ศาลให้ข้อสังเกตว่า ศาลส่วนมากพิจารณาปัญหานี้จากข้อเท็จจริงซึ่งสามารถวินิจฉัยได้ว่า การระเบิดนั้นมีสาเหตุมาจากความประมาทเลินเล่อ ปล่อยเป็นหน้าที่จำเลยที่จะอธิบายสาเหตุนั้น ในคดีที่ให้มานี้อาจเป็นไปได้ว่าการระเบิดที่เกิดขึ้นนี้จำเลยไม่ต้องรับผิด ดังนั้นศาลจึงสรุปว่าโจทก์ต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงของการระเบิดเพื่อที่จะได้รับชดใช้ความเสียหาย เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นหลังจากที่จำเลยได้หลุดพ้นจากการควบคุมสิ่งของนั้นแล้ว เป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ว่าสิ่งของนั้นไม่ได้อยู่ในการควบคุมของโจทก์เอง

คดีระหว่าง Bornstein V. Metropolitan Bottling Company (139 Atl 2 d 404 (New Jersey)) ในกรณีเรียกค่าเสียหายสำหรับความเสียหายที่ได้รับเนื่องจากการระเบิดของขวด ศาลกล่าวว่า ในเรื่องการควบคุมซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับหลัก Res Ipsa Loquitur หลักนี้จะนำมาใช้สำหรับเหตุการณ์ต่อเมื่อโจทก์ได้พิสูจน์ถึงการควบคุม หลังจากขวดเครื่องดื่มนั้นพ้นจากการครอบครองของจำเลย

คดีที่วินิจฉัยทำนองเดียวกันนี้ ก็มี เช่น คดีระหว่าง Sikeston V. Coca-Coca Bottling Company (320 S.W. 2 d 292 (Missouri)) และคดีระหว่าง Weggeman V. Seven-Up Bottling Company (93 N.W. 2d 467(Wisconsin))[1]

(3) เหตุการณ์ไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยสมัครใจของโจทก์หรือโจทก์มีส่วนในความประมาทด้วย

เงื่อนไขที่ว่าสิ่งที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์อยู่ในความควบคุมของจำเลยย่อมนำมาใช้ต่อเมื่อโจทก์ไม่มีส่วนในความประมาทเลินเล่อสำหรับเหตุการณ์นั้นย่อมเป็นที่เห็นได้ว่าโจทก์มีส่วนผิดอยู่ด้วย ในกรณีหม้อน้ำรถจักรเกิดระเบิดขึ้น ขณะที่โจทก์ซึ่งเป็นวิศวกรกำลังใช้งานอยู่ ความประมาทเลินเล่อของโจทก์อาจจะน้อยหรือมากกว่าความประมาทเลินเล่อของจำเลย และหลัก Res Ipsa Loquitur จะไม่นำมาใช้จนกว่าโจทก์จะอธิบายถึงการกระทำของเขา[2] หรือถ้าถังแก๊สระเบิดภายหลังจากที่เขาจุดบุหรี่ใกล้ ๆ ถังแก๊สนั้น กรณีดังกล่าวถือว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของเขาด้วย อย่างน้อยที่สุดมีความสำคัญเท่ากับความประมาทเลินเล่อของจำเลย ตามธรรมดาถ้าผู้เสียหายพิสูจน์ได้จนเป็นที่พอใจของศาลว่าบุหรี่ของเขาไม่ได้ก่อให้เกิดการระเบิดของถังแก๊ส เมื่อพิสูจน์ได้ดังนี้แล้วก็อาจนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ได้[3]

กรณีอาจเป็นไปได้ว่าหลักที่ว่าโจทก์มีส่วนประมาทอยู่ด้วยนั้นอาจนำไปใช้ในการวินิจฉัยถึงความประมาทเลินเล่อของลูกจ้างด้วย เดิมทีเดียวมีศาลเป็นจำนวนมากถือกันว่าหลัก Res Ipsa Loquitur ไม่อาจนำไปใช้ในการฟ้องคดีระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง แต่ในปัจจุบันนี้ถือกันว่าหลัก Res Ipsa Loquitur อาจนำไปใช้สำหรับการฟ้องคดีของลูกจ้างได้ด้วย ถึงแม้ว่าความผิดของโจทก์จะถูกทำให้หมดข้อสงสัยโดยเหตุผลของพยานหลักฐานที่นำมาหักล้าง กรณีดังกล่าวยังคงนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ได้ภายใต้การแนะนำต่อลูกขุน[4]

ดังได้กล่าวแล้วว่า Res Ipsa Loquitur จะนำมาใช้ต่อเมื่อ เหตุการณ์เกิดขึ้นโดยมิใช่สาเหตุมาจากความผิดของโจทก์ ซึ่งในสมัยก่อนกำหนดว่า "โดยปราศจากการกระทำโดยสมัครใจของโจทก์" แต่ในปัจจุบันเพียงแต่ความระมัดระวังของโจทก์มีไม่เพียงพอ ก็ถือได้ว่าโจทก์มีส่วนร่วมในความผิดนั้นแล้ว

---

1 Ibid, pp416-420.

2 William L. Prosser, Law of Torts, p.228.

3 William M. Kunstler, Law of Accidents, p.34.

4 William L. Prosser, Law of Torts, p.229.

ในบางศาลมีความเห็นว่า Res Ipsa Loquitur ใช้โดยเฉพาะเป็นพยานหลักฐานในข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เข้าถึงจำเลยมากกว่าโจทก์ (more accessible to the defendant than to the plainliff)

อย่างไรก็ตาม หลัก Res Ipsa Loquitur เป็นนโยบายที่ชอบด้วยกฎหมาย (policy justification) ซึ่งเป็นกฎ (rule) มากกว่าที่จะเป็นข้อกำหนด (requirement)[1] ดังนั้นแม้จะมีนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นกันว่าการที่จะนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้นั้นจะต้องมีเงื่อนไขประการที่สี่ กล่าวคือพยานหลักฐานของสาเหตุของเหตุการณ์มีเหตุผลพร้อมมูลที่จะเข้าถึงจำเลยมากกว่าโจทก์ก็ตาม แต่ศาลอเมริกันส่วนมากไม่ได้ยึดถือหลักนี้ และชดเชยค่าเสียหายให้ถ้าเข้าหลักเกณฑ์ 3 กรณี ดังที่กล่าวมา[2]

ผลของการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur

โดยเหตุที่ หลัก Res Ipsa Loquitur นี้เป็นหลักของพยานหลักฐานแวดล้อม (rule of circumstantial evidence) ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อโจทก์ กล่าวคือเป็นการแบ่งเบาภาระโจทก์ในการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลย เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องพิสูจน์ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะทำให้เขาหลุดพ้นจากความรับผิด ตัวอย่างเช่น กรณีรถวิ่งข้ามที่ขวางกั้นและชนคนเดินถนนได้รับบาดเจ็บ หลัก Res Ipsa Loquitur ก็จะถือว่าคนขับประมาทเลินเล่อ เงื่อนไขทั้ง 3 ประการของหลักนี้ก็จะนำมาปรับแก่คดีได้ว่า สิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ในความครอบครองของคนขับ เหตุการณ์ปกติจะไม่เกิดขึ้นแต่ที่เกิดขึ้นนี้เพราะความประมาทเลินเล่อของคนขับ และเงื่อนไขประการสุดท้าย คนเดินถนนผู้ซึ่งเดินอยู่ข้างถนนมีสิทธิที่จะอ้างหลัก Res Ipsa Loquitur เพราะเหตุว่าเขาไม่ได้มีส่วนในความประมาทเลินเล่อนั้น แม้จะไม่มีพยานหลักฐานอื่นใดอีก คนเดินถนนซึ่งเป็นโจทก์อาจชนะคดีได้[3]

อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า การพิสูจน์ของโจทก์สำหรับข้อเท็จจริงบางอย่างจะทำให้หมดข้อสงสัยในการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur นี้ ตัวอย่างเช่น คนเดินถนนได้รับบาดเจ็บจากอิฐที่ตกลงมาจากตึกของจำเลย โจทก์จะได้รับประโยชน์จากหลักนี้ ถ้าโจทก์พิสูจน์ได้ว่าอิฐตกลง

---

1 Edward J. Kionka, Tort in a Nutshell Injuries to Persons and Property, pp.83-84.

2 William M. Kunstler, Law of Accidents, pp.33-34.

3 James H. Donaldson, Casualty Claim Practice,p.415.

มาจากปล่องไฟ ในขณะที่มีบุคคลหลายคนไปยืนพิงที่ปล่องไฟในขณะที่กำลังดูขบวนพาเหรด การพิสูจน์ดังนี้เพียงพอแล้วที่จะทำให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดจากการที่จำเลยขาดความระมัดระวังในการดูแลและบำรุงรักษาปล่องไฟของเขา[1] กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือในการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur นี้ โจทก์ต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงให้เป็นที่พอใจของลูกขุนตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้นั่นเอง[2]

ผลของการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur ทำให้โจทก์ได้รับประโยชน์จากการวินิจฉัยของคณะลูกขุน เว้นแต่จำเลยจะพิสูจน์ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างน่าเชื่อถือ ดังคำกล่าวศาลสูงสหรัฐ (The United States Supreme Court) ซึ่งกล่าวไว้ในคดี Sweeney V. Erving (1913) ว่า "Res Ipsa Loquitur มีความหมายว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความประมาทเลินเล่อ แต่มิใช่เป็นสิ่งที่เคร่งครัดในการวินิจฉัย หลักนี้ใช้เป็นพยานหลักฐานแวดล้อมของความประมาทเลินเล่อ (circumstantial evidence of negligence) เมื่อปราศจากพยานหลักฐานโดยตรง (direct evidence) แต่เป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนัก Res Ipsa Loquitur เมื่อถูกนำมาใช้จะเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักแก่ฝ่ายโจทก์"[3]

ศาลอเมริกันเคยวินิจฉัยในคดีระหว่าง Bond V.St. Louis-San Francisco R. Co. (1926) ว่า "Res Ipsa Loquitur มีผลต่อวิธีพิจารณา กล่าวคือนำมาใช้ในรูปของข้อสันนิษฐาน (presumption) หรือเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ (shift burden of proof)"

ศาลของมลรัฐหลุยเซียน่า (Louisiana) และมิสซิสซิปปี้ (Missisippi) ถือว่า Res Ipsa Loquitur เป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังจำเลย โดยที่เขาต้องนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์มากกว่าจะเป็นหน้าที่ของโจทก์ จะเห็นได้จากคดีระหว่าง Jones V. Shell Petroleum Corp., (1936) และคดีระหว่าง Johnson V. Coca Cola Bottling Co., (1960) ส่วนมลรัฐที่ไม่ถือว่า Res Ipsa Loquitur เป็นการผลักภาระการพิสูจน์ ได้แก่ มลรัฐอลาบามา (Alabama) และโอคลาโฮมา (Oklahoma) ดังจะเห็นได้จากคดีระหว่าง Brown V. Greyhound Corp. (1959) และคดีระหว่าง Simons V. Transcontinental Bus System, Inc (1961)[4]

---

1 Fowler V. Harper and Fleming James, The Law of Torts, p.1098.

2 Edward J. Kionka, Tort in a Nutshell Injuries to Persons and Property, p.84.

3 Fowler V. Harper and Fleming James, The Law of Torts, p.1100.

4 William L. Prosser, Law of Torts, pp.234-235.

เมื่อโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยโดยผลของหลัก Res Ipsa Loquitur ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องแสดงว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร แต่ส่วนมากแล้วจำเลยไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ข้อต่อสู้ของจำเลยโดยปกติเกิดจากการพิสูจน์ถึงความระมัดระวังของจำเลย ที่สำคัญที่สุดก็คือพิสูจน์ได้ว่าความจริงแล้วเหตุการณ์ไม่ได้เกิดขึ้นหรือว่าไม่ใช่เป็นผลจากการกระทำของจำเลย[1] ดังจะเห็นได้จากการวินิจฉัยของศาลในคดีระหว่าง Bischoff V. Newby's Tire Service (333 Pac. 2d 44 (California)) มีข้อความว่า " เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโจทก์เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าคดีมีมูล (a prima facie case) โจทก์ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงว่าโจทก์ได้รับบาดเจ็บเนื่องจากเหตุการณ์นั้น ต่อจากนั้นเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์ว่าเหตุการณ์ไม่ได้เกิดจากความประมาทเลินเล่อของเขา หรือเป็นผลที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (the result of an inevitable casualty) หรือว่ามีเหตุบางอย่างซึ่งวิญญูชนไม่อาจป้องกันได้ เมื่อจำเลยพิสูจน์ได้ดังนี้จำเลยย่อมหลุดพ้นจากความรับผิด"[2]

กรณีรถวิ่งข้ามที่ขวางกั้นและชนคนเดินถนนได้รับบาดเจ็บ ถ้าสมมติว่าคนขับรถเป็นโรคหัวใจโดยที่เขาไม่รู้มาก่อน และในขณะที่ขับรถนั้นเกิดอาการของโรคหัวใจ เป็นเหตุให้เขาไม่สามารถควบคุมรถได้ เหตุการณ์เกิดขึ้นขณะที่คนขับมีความเจ็บปวดเนื่องจากโรคหัวใจ พยานหลักฐานเกี่ยวกับโรคหัวใจนี้ ถ้าทำให้คณะลูกขุนเชื่อได้ก็จะเป็นการหักล้างข้อสันนิษฐานของหลัก Res Ipsa Loquitur และสรุปได้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นโดยปราศจากการขาดความระมัดระวังของคนขับรถ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคนขับรถไม่ได้ประมาทเลินเล่อ[3] จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าถ้าคดีไม่มีเหตุเพียงพอสำหรับการนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ หรือกรณีไม่ได้รับประโยชน์จากหลักนี้ และโจทก์ก็ไม่มีพยานหลักฐานของความประมาทเลินเล่อที่จะนำมาแสดงต่อคณะลูกขุน กรณีดังกล่าวโจทก์ก็ไม่มีสิทธิได้รับการวินิจฉัยจากคณะลูกขุน[4]

---

1 Fowler V. Harper and Fleming James, The Law of Torts, pp.1104-1105.

2 James H. Donaldson, Casualty Claim Practice, p.417.

3 Ibid, p.415.

4 William E. Burby, Ballantine's Problems in Law, (St.Paul, Minn : West Publishing Co., 1975), p.699.

กล่าวโดยสรุป ในการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur โจทก์จะได้รับประโยชน์จากหลักนี้ ในทางตรงกันข้ามจำเลยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ โดยจำเลยต้องอธิบายถึงรายละเอียดของเหตุการณ์และแสดงให้เห็นว่าการขาดความระมัดระวังของจำเลย มิได้เป็นสาเหตุให้เกิดเหตุการณ์ขึ้น เพราะเหตุที่ว่าสิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ในความควบคุมของจำเลย และจำเลยสามารถที่จะอธิบายข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าโจทก์[1]

ผลแห่งการพิจารณาคดี

การพิจารณาคดีในกรณีที่มีบทสันนิษฐานนั้น การยอมรับข้อสันนิษฐานที่เรียกว่า Res Ipsa Loquitur ในบางครั้งไม่มีน้ำหนักเท่ากับหลักฐานและพฤติการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยแท้จริงและข้อสันนิษฐานนี้ลูกขุนจะยอมรับหรือไม่ก็ได้ จะบังคับให้ลูกขุนยอมรับไม่ได้ ศาลบางศาลได้ตั้งข้อสันนิษฐานขึ้นเพื่อให้ลูกขุนได้พิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นแก่โจทก์โดยตรง เมื่อจำเลยไม่ได้เสนอพยานหลักฐานขึ้นหักล้าง

ข้อวินิจฉัยจากบทสันนิษฐานนี้ไม่จำต้องขัดแย้งกับพยานหลักฐานที่โจทก์ได้กล่าวอ้างขึ้นเป็นพิเศษ แต่พยานหลักฐานที่โจทก์จะได้แย้งต้องเกิดจากพฤติการณ์แวดล้อมซึ่งแสดงถึงการใช้ความระมัดระวัง และการป้องกันล่วงหน้าซึ่งจำเลยมีไม่เพียงพอที่จะทำให้ลูกขุนตัดสินจากข้อเท็จจริงได้โดยตรง

อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับข้อสันนิษฐานนี้ บางศาลถือหลักว่า เมื่อข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ที่ลูกขุนได้พิจารณาเกี่ยวกับการกระทำโดยประมาท เป็นกรณีที่ได้เกิดขึ้นในทันทีทันใด ย่อมถือว่ากรณีนั้นเป็นข้อสันนิษฐานที่เรียกว่า "Res Ipsa Loquitur"แต่ถ้าหากข้อเท็จจริงและพฤติการณ์นั้นมิได้เกิดขึ้นในทันทีทันใด และไม่ต่อเนื่องกันย่อมถือว่าเป็นเพียงพยานพฤติเหตุในคดีตามธรรมดา ในกรณีเช่นนี้หมายความว่าเมื่อการกระทำใด ๆ เกิดจากความประมาท ลูกขุนจะต้องเป็นฝ่ายพิจารณาพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในคดีนั้น ๆ ซึ่งไม่บังคับให้ลูกขุนต้องหาข้อเท็จจริงโดยตนเอง เมื่อโจทก์ทิ้งฟ้องหรือยกฟ้อง บางศาลในอเมริกายอมรับในกรณีที่มีข้อสันนิษฐาน Res Ipsa Loquiturมากกว่าการยอมรับข้อวินิจฉัยจากพยานหลักฐาน ทั้งนี้โดยถือว่า ข้อสันนิษฐานเช่นว่านั้นจะต้องสร้างขึ้นเพื่อการพิจารณาข้อเท็จจริงแก่โจทก์โดยตรง ถ้าจำเลยไม่มีพยานหลักฐานเสนอต่อศาล

โดยปกติเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องมีหน้าที่นำสืบถึงพยานหลักฐาน แต่การพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงเป็นพิเศษไม่จำเป็นต้องรวมกับข้อวินิจฉัย หลักฐานพิเศษซึ่งโจทก์ได้กล่าวอ้างนี้ยกตัวอย่างได้แก่การที่โจทก์แสดงว่ารถไฟซึ่งเขาได้โดยสารมานั้นตกราง เขาย่อมอ้างได้ว่าจำเลยประมาท แต่ถ้าหากเขาอ้างได้ว่า การที่รถไฟตกรางเพราะประแจเปิด การอ้างเช่นนี้ถือเป็นหลักฐานพิเศษซึ่งทำลายข้อ

---

1 James H. Donaldson, Casualty Claim Practice, p.417.

อนุมานอื่น ๆ ได้หมด แต่ถ้าข้อวินิจฉัยมีว่าจำเลยไม่ได้ใช้ความระมัดระวังในการตรวจตราประแจ หลักฐานดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นการลบล้างข้ออนุมานนี้ได้ แต่ถ้าเขาสืบได้ว่าประแจได้ถูกเปิดโดยคนที่มีหน้าที่ดูแลและเมาเหล้าในขณะปฏิบัติหน้าที่ ก็ไม่มีอะไรเหลือที่จะต้องอนุมานอีก และถ้าหากนำสืบได้ว่านักโทษหนีคุกได้เปิดหัวประแจเพราะมีข้อบาดหมางกับบริษัทรถไฟ เขาก็ย่อมพ้นความรับผิด นั่นก็คือเมื่อข้อเท็จจริงได้ปรากฏขึ้นก็ไม่ต้องมีการอนุมาน สุภาษิต Res Ipsa Loquitur ก็ไม่อาจนำมาใช้

ในกรณีที่โจทก์ได้อ้างว่าจำเลยกระทำโดยประมาทเป็นพิเศษในคำให้การของเขา และโจทก์ได้ค้นหาถึงข้อได้เปรียบจากข้อสันนิษฐาน Res Ipsa Loquitur ในการพิจารณา กรณีเช่นนี้ศาลต้องอ้างประเด็นขึ้น ไม่น้อยกว่า 4 ประเด็นคือ

(1) จากข้อกล่าวหาโดยพิเศษของโจทก์เขาได้สละหรือเสียสิทธิที่จะอาศัยข้อสันนิษฐาน

(2) โจทก์อาจมีข้อได้เปรียบจากข้อสันนิษฐาน ถ้าคำวินิจฉัยกรณีประมาทได้ถูกกำหนดจากข้อกล่าวหาโดยพิเศษ

(3) อาจมีการรวมคำกล่าวหาเป็นพิเศษเข้ากับคำกล่าวหาธรรมดา ๆ ในการกระทำโดยประมาท

(4) กรณีเช่นนั้นอาจเป็นประโยชน์ ถ้าปราศจากการยอมรับคำกล่าวหา

กรณีเหล่านี้หมายความว่า ถ้าโจทก์ฟ้องถึงการกระทำโดยประมาทเป็นพิเศษ โดยปราศจากการกล่าวหาธรรมดา คำวินิจฉัยโดยทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานอาจไม่ต้องนำมาใส่ไว้ในข้อกล่าวหาที่อ้างขึ้นเป็นพิเศษ เช่น กรณีรถไฟตกรางไม่จำต้องพิสูจน์ว่าสวิทช์เปิด โดยหลักที่ว่าข้อกล่าวหาพิเศษย่อมจำกัดข้อพิสูจน์ที่ว่าจำเลยได้มาศาลโดยคำฟ้องพิเศษอยู่แล้ว ไม่จำต้องอาศัยคำฟ้องอื่น ๆ[1]

การใช้หลัก Res Ipsa Loquitur ย่อมปรากฏผลดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีพยานหลักฐานของโจทก์มีน้ำหนัก จำเลยไม่มีสิทธิอุทธรณ์คำตัดสินเกี่ยวกับข้อเท็จจริง

(2) ถ้าหากจำเลยพิสูจน์ได้ว่าความประมาทเลินเล่อเกิดจากสิ่งซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และการพิสูจน์เช่นนั้นไม่ถูกโต้แย้งโดยพยานหลักฐานอื่น โจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรง

---

1 มัทยา จารุพันธุ์ ,"ประมาทในทางละเมิด", หน้า 141-146.

(3) ถ้าจำเลยแสดงพยานหลักฐานซึ่งอธิบายถึงเหตุการณ์หรือโต้แย้งคำวินิจฉัยเรื่องประมาทเลินเล่อ แต่จำเลยไม่มีสิทธิโต้แย้งคำตัดสินของลูกขุนเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เว้นแต่การพิสูจน์เป็นที่น่าเชื่อว่าแม้ความรู้สึกของวิญญูชนก็ไม่อาจเห็นว่าประมาทเลินเล่อ

(4) ในคดีซึ่งใช้หลัก Res Ipsa Loquitur ส่วนมากจะเป็นการแบ่งเบาภาระของคณะลูกขุน

(5) คณะลูกขุนจะอธิบายข้อโต้เถียงเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อว่า โจทก์จะได้รับชดเชยความเสียหาย ถ้าหากเป็นที่น่าเชื่อว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ[1]

3.5.3 หลัก Res Ipsa Loquitur ตามกฎหมายแคนาดา

โดยทั่วไปภาระการพิสูจน์ตกแก่โจทก์ในการพิสูจน์ถึงหน้าที่ในการใช้ความระมัดระวัง (duty of care) การละเลยต่อหน้าที่ (breach of duty) การกระทำและผล (causation), ความเสียหาย (damage) ในคดีละเมิดโดยประมาทเลินเล่อ อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายบางอย่างมีผลต่อภาระการพิสูจน์ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการจราจรในทางหลวง (highway traffic legislation) สำหรับอุบัติเหตุบนทางหลวงในรัฐออนตาริโอ (Ontario), อัลเบอร์ตา (Alberta) และมันนิโทปา (Manitoba) ข้อสันนิษฐานเหล่านี้เป็นข้อสันนิษฐานในเรื่องข้อเท็จจริง

กฎหมายได้บัญญัติถึงภาระการพิสูจน์ความประมาทเลินเล่อโดยเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์หักล้างความประมาทเลินเล่อ โจทก์มีหน้าที่พิสูจน์แต่เพียงว่าโจทก์ได้รับความเสียหายเนื่องจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย ซึ่งกรณีดังกล่าวตรงกับหลักที่เรียกว่า "Res Ipsa Loquitur"

หลัก Res Ipsa Loquitur ในแคนาดานั้น จำเลยไม่ต้องพิสูจน์ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร แต่พิสูจน์แต่เพียงว่าจำเลยไม่ได้ประมาทเลินเล่อ (no negligence on his part) ซึ่งหลักดังกล่าวไม่เข้มงวดเหมือนของอังกฤษ ในอังกฤษนั้นจำเลยมีภาระการพิสูจน์ว่าเขาได้ใช้ความระมัดระวังอย่างเช่นวิญญูชนพึงกระทำ และเหตุการณ์ไม่ได้เกิดจากความประมาทเลินเล่อของเขา

อย่างไรก็ตามผลของหลัก Res Ipsa Loquitur นี้ เกือบจะถือได้ว่ากฎหมายได้หันเหความรับผิดสำหรับความประมาทเลินเล่อเข้าสู่ความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability) ถึงแม้ว่าการฟ้องคดีจะยังคงยึดหลักความประมาทเลินเล่อก็ตาม[2]

---

1 Fowler V. Harper and Fleming James, The Law of Torts, pp.1100-1101.

2 G.H.L. Fridman, Introduction to the Law of Torts, pp. 261-263.

3.5.4 หลัก Res Ipsa Loquitur ตามกฎหมายฟิลิปปินส์

Res Ipsa Loquitur ใช้เป็นข้อสันนิษฐานสำหรับข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์แวดล้อมในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้น เป็นหลักที่ช่วยในการวินิจฉัยถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยหรือบุคคลอื่นใดซึ่งต้องรับผิดในความประมาทเลินเล่อนั้น หลักนี้ใช้เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า สิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์นั้นอยู่ภายใต้การควบคุมและจัดการของจำเลย และเหตุการณ์ธรรมดาแล้วจะไม่เกิดขึ้น ถ้าเขาได้ควบคุมหรือจัดการไปโดยใช้ความระมัดระวังเพียงพอ

หลัก Res Ipsa Loquitur มิใช่หลักของกฎหมายสารบัญญัติ (Rule of Substantive Law) แต่เป็นหลักที่ว่าด้วยพยานหลักฐาน (Rule of Evidence) อาจกล่าวได้ว่าหลักนี้เป็นหลักซึ่งเสริมขึ้นมา มากกว่าเป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไปว่าด้วยพยานหลักฐานเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อ ซึ่งต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อนั้น ดังนั้นอาจถือได้ว่า Res Ipsa Loquitur เป็นข้อสันนิษฐานเบื้องต้นของความประมาทเลินเล่อซึ่งไม่ต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงบางอย่าง[1]

การใช้หลัก Res Ipsa Loquitur

ก่อนที่จะนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้นั้น เกิดปัญหายุ่งยากสองประการคือ ประการแรก ความเสียหายที่เกิดขึ้นเกิดจากความประมาทเลินเล่อของบุคคลใดหรือไม่ ประการที่สอง บุคคลผู้ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นจำเลยหรือการกระทำของบุคคลที่สาม ดังนั้นเมื่อนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ ข้อยุ่งยากดังกล่าวจึงผ่อนคลายลง กล่าวคือ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นธรรมดาแล้วย่อมเป็นผลจากการประมาทเลินเล่อนั้น

ในการนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 3 ประการ คือ

(1) เหตุการณ์ธรรมดาแล้วจะไม่เกิดขึ้น เว้นแต่บุคคลใดประมาทเลินเล่อ

(2) สิ่งของหรือตัวแทนซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของบุคคลซึ่งต้องรับผิดในผลของความประมาทเลินเล่อนั้น

(3) ความเสียหายที่ได้รับไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยสมัครใจของผู้เสียหายหรือผู้เสียหายมีส่วนในความผิดนั้นด้วย

---

1 J. Cezar S. Sangco, Philippine Law on Torts and Damages, (Quezon City : J.M.C. Press, Inc., 1978), p.108.

อย่างไรก็ตามบางศาลนำหลักนี้มาใช้โดยที่โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงพฤติการณ์แวดล้อมที่เกี่ยวกับตัวแทนผู้กระทำผิด หรือเครื่องมือซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้น

หลัก Res Ipsa Loquiturนี้นำมาใช้ครั้งแรกในฟิลิปปินส์ในศาลอุทธรณ์ (Court of Appeals) โดยท่านผู้พิพากษา J.B.L. Reyes ในคดี Espiritu V. Philippine Power and Development Co. Inc (1949) ข้อเท็จจริงได้ความว่า ในตอนบ่ายของวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ.1946 ขณะที่โจทก์และเพื่อนคนอื่น ๆ ขับรถบรรทุกหญ้าไปตามถนน ทันใดนั้นเส้นลวดซึ่งใช้ส่งกระแสไฟฟ้าที่ติดตั้งและอยู่ในความดูแลของจำเลย เกิดขาดลงมาถูกที่บริเวณศีรษะของโจทก์ โจทก์ช็อค เพราะแรงดูดของกระแสไฟฟ้า 4,400 โวลต์ และได้รับบาดเจ็บ

จำเลยปฏิเสธความรับผิดโดยอ้างว่า โจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ถึงการกระทำที่จะถือว่าเป็นความประมาทเลินเล่อ

ศาลอุทธรณ์พิพากษาว่า เมื่อวัตถุใดก่อความเสียหายภายใต้การควบคุมของจำเลยและความเสียหายนั้นตามธรรมดาจะไม่เกิดขึ้นถ้าหากเขาควบคุมโดยใช้ความระมัดระวังตามสมควร เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ว่า เขาได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอแล้ว กรณีตามปัญหาเมื่อโจทก์ใช้สิทธิใช้ทางหลวง และลวดไฟฟ้าอยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัทจำเลย ตามธรรมดาแล้วเหตุการณ์จะไม่เกิดขึ้น แต่ที่เกิดขึ้นเพราะมีบุคคลประมาทเลินเล่อในการติดตั้งและดูแลรักษา ดังนั้นจำเลยมีหน้าที่นำสืบ ผู้พิพากษาท่านหนึ่งได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า "ถ้ามีข้อเท็จจริงไม่แน่นอนเกี่ยวกับความประมาทเลินเล่อ มันเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์" (if there are any facts inconsistent with negligence, it is for the defendant to prove)[1]

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ในคดีละเมิด ซึ่งโดยทั่วไปมีหลักว่า "ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์" (ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat) ในกรณีที่มีข้อสันนิษฐาน เมื่อข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏแก่ศาลก่อให้เกิดความสันนิษฐานให้เป็นคุณแก่ฝ่ายหนึ่งแล้ว ก็ตกเป็นภาระของอีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงมิได้เป็นไปตามที่สันนิษฐานนั้น หลักเรื่องภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายที่จะต้องแพ้คดีใช้ในกรณีที่ถ้าข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏต่อศาลยุติลงเพียงแค่นั้น ฝ่ายใดจะต้องเป็นผู้แพ้คดี ฝ่ายนั้นก็มีภาระในการที่จะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงหักล้าง

---

1 Ibid, pp.109-110.

หรือขยายความให้เห็นเป็นอย่างอื่น หรือกรณีฝ่ายใดกล่าวอ้างความผิดปกติธรรมดาฝ่ายนั้นก็ต้องมีภาระการพิสูจน์ ส่วนหลักเรื่องข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายตนโดยเฉพาะนั้นเป็นหลักของกฎหมายอังกฤษที่ว่า ถ้าผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอยู่ในความรู้เห็นของอีกฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะกล่าวอ้างในทางปฏิฐานหรือนิเสธ ตกเป็นภาระของฝ่ายที่รู้เห็นโดยเฉพาะนั้นจะต้องพิสูจน์หักล้างว่าความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น หลักนี้ใช้ในเรื่องละเมิดอันเกิดจากความประมาทเลินเล่อ ซึ่งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการประมาทอยู่ในอำนาจและในความรู้ของฝ่ายจำเลยทั้งหมด ไม่มีใครทราบต้นเหตุได้นอกจากจำเลย เช่นนี้ถ้าจะยังขืนเกณฑ์ให้โจทก์สืบถึงความประมาทของจำเลยอยู่ โจทก์ก็ไม่มีทางทำได้ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนนี้จึงได้เกิดหลักที่เรียกว่า Res Ipsa Loquitur เป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังจำเลย ดังกล่าวแล้ว

4. <u>การปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ในคดีละเมิดอันเกิดจากความประมาทเลินเล่อ</u>

การฟ้องคดีเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยอาศัยหลักละเมิดทั่วไป ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ก็เหมือนกับในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ที่วางพื้นฐานความรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้ก่อเหตุการณ์อยู่บนหลักความผิด (Principle of Fault) ซึ่งมีแนวความคิดว่า "ไม่มีความรับผิดถ้าปราศจากความผิด" (Liability as a result of fault) ซึ่งหมายความว่า ผู้ก่อความเสียหายจะรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนก็ต่อเมื่อมีความผิดหรือเป็นฝ่ายผิด ในคดีละเมิดอันเกิดจากเหตุการณ์ก็เช่นกัน ผู้กระทำละเมิดอันเกิดจากเหตุการณ์จะต้องรับผิดก็ต่อเมื่อเขากระทำผิด (fault) คือจงใจหรือประมาทเลินเล่อจนก่อความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น

ในคดีอุบัติเหตุทางยานยนต์ แต่เดิมก่อนที่จะใช้หลักนี้ ประเทศที่ยกเป็นแบบอย่างของกลุ่มระบบกฎหมายต่าง ๆ ถือกันว่า รถยนต์เป็นเหมือนสัตว์ป่าดุร้ายจึงกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองรับผิดโดยเด็ดขาด[1] แต่ต่อมาในคริสตศตวรรษที่ 19 เมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการครอบงำแนวความคิดปรัชญาปัจเจกชนนิยม (individualism) เป็นเหตุให้เกิดหลักประมาทเลินเล่อในกฎหมายละเมิด ความรับผิดของผู้ก่อให้เกิดอุบัติเหตุทางยานยนต์ก็เปลี่ยนไปยึดถือตามทฤษฎีความประมาทเลินเล่อ (Theory of Negligence) ซึ่งอาศัยหลักความผิด (Fault Principle) เป็นทั้งพื้นฐานการให้รับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายแก่บุคคลอื่น และการปฏิเสธ

---

1 วงษ์ วีระพงศ์, <u>คำอธิบายลักษณะละเมิดหมิ่นประมาท</u>, หน้า 246.

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่บุคคลอื่นด้วย หรืออีกนัยหนึ่งกฎหมายละเมิดของประเทศเหล่านี้กำหนดให้ผู้ขับขี่ที่ก่ออุบัติเหตุขึ้นโดยความผิดของตน ไม่ว่าโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ รับผิดเพื่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนนั้น แต่กำหนดให้ภาระการพิสูจน์ถึงความผิดของผู้ขับขี่ที่ทำละเมิดตกอยู่แก่โจทก์ผู้เสียหาย[1]

ตามหลักกฎหมายละเมิดซึ่งเป็นพื้นฐานของระบบกฎหมายการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเดิมโจทก์ผู้เสียหายมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ว่า

(1) ตนได้รับความเสียหาย

(2) ความเสียหายของตนเกิดจากการกระทำของจำเลย

(3) จำเลยเป็นฝ่ายผิด คือ จงใจหรือประมาทเลินเล่อ

ซึ่งหน้าที่อันนี้นับว่าเป็นภาระอันหนักสำหรับโจทก์ เพราะเหตุการณ์เกิดขึ้นในชั่วพริบตา พยานบุคคลรวมทั้งผู้เสียหายมักจำเหตุการณ์ขณะเกิดเหตุไม่ได้และในเหตุการณ์บางครั้งก็มีแต่จำเลยผู้กระทำผิดเท่านั้นที่รู้สาเหตุการเกิดเหตุการณ์เช่น รถชนคนเดินถนนโดยผู้ที่ถูกชนไม่รู้ตัว เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นมีอุบัติเหตุทางยานยนต์จำนวนมากมิได้เกิดขึ้นจากความผิดของผู้ใด บางรายเกิดจากความผิดของผู้เสียหายเอง บางรายเกิดจากเหตุสุดวิสัย บางรายไม่ปรากฏสาเหตุ ซึ่งกรณีเหล่านี้ผู้เสียหายยากที่จะพิสูจน์หรือไม่มีทางพิสูจน์ให้ศาลหรือคณะลูกขุนเห็นได้เลยว่าจำเลยประมาทเลินเล่อ โจทก์ผู้เสียหายจึงไม่ได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยผู้กระทำละเมิด

โดยเหตุที่มีปัญหาในระบบกฎหมายเดิมเกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเนื่องจากอุบัติเหตุทางยานยนต์ ประเทศต่าง ๆ จึงมีความเคลื่อนไหวให้มีการปฏิรูประบบกฎหมายเดิมนี้เพื่อให้ผู้เสียหายมีโอกาสมากขึ้นในการได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

(1) <u>ประเทศในกลุ่มที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law</u>

ในประเทศกลุ่มที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับภาระอันหนักของโจทก์ผู้เสียหาย ปัญหาเกี่ยวกับหลักกฎหมายละเมิดเดิมขัดขวางไม่ให้ผู้เสียหายได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ได้พยายามแก้ปัญหาเหล่านี้โดยการเปลี่ยนแปลงหรือขยายหลักความรับผิดทางละเมิดเดิมทั้งทางกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Statute หรือ act) และโดยคำพิพากษาของศาล

---

1 วันชัย ศศิโรจน์, "กฎหมายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อบุคคลที่เกิดจากอุบัติเหตุทางยานยนต์", (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 113.

การแก้ปัญหาดังกล่าวกระทำโดยการเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์ในเรื่องความผิดโดยโจทก์ไม่มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เหตุผลก็เนื่องจากว่าการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยอาศัยการฟ้องคดีละเมิด ซึ่งเป็นหัวใจของระบบการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเนื่องจากอุบัติเหตุ โดยกำหนดให้โจทก์ผู้เสียหายมีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยผู้ทำละเมิดเป็นฝ่ายผิด คือจงใจหรือประมาทเลินเล่อนั้นนับว่าเป็นภาระอันหนักของโจทก์ เพราะว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นในชั่วพริบตา พยานรวมทั้งผู้เสียหายมักจำเหตุการณ์ขณะเกิดเหตุไม่ได้หรือผู้ชนซึ่งก่อเหตุนั้น รู้เหตุการณ์ขณะเกิดเหตุแต่เพียงผู้เดียว[1] ซึ่งบ่อยครั้งที่โจทก์ผู้เสียหายไม่สามารถพิสูจน์ได้ทำให้ไม่ได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากผู้ทำละเมิด ในประเทศกลุ่ม Common Law ศาลและผู้บัญญัติกฎหมายพยายามบรรเทาภาระการพิสูจน์คดีของโจทก์ผู้เสียหายโดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1.1 <u>การออกกฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนโดยความรับผิดเด็ดขาด (Strict liability)</u>

<u>ในประเทศอังกฤษ</u>

ขณะที่การพาณิชย์และอุตสาหกรรมได้มีการขยายตัวกันมากในช่วงระหว่างปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 การได้รับบาดเจ็บของคนงานได้มีการแพร่หลายและกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม ในทางทฤษฎี เมื่ออุบัติเหตุเกิดขึ้นเพราะความผิดของนายจ้าง (employer's fault) ตามกฎหมาย Common Lawลูกจ้างสามารถฟ้องคดีให้นายจ้างรับผิดได้โดยอาศัยหลักประมาทเลินเล่อ (negligence) แต่ในทางปฏิบัติมีเพียงส่วนน้อยที่จะได้รับค่าทดแทน[2] เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่าในกรณีอุบัติเหตุทางการอุตสาหกรรม คนงานมักได้รับบาดเจ็บจากเครื่องจักรกลในขณะทำงานซึ่งเป็นการยากที่จะพิสูจน์ว่านายจ้างประมาทเลินเล่อ คนงานจึงมักจะไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนจากนายจ้าง ดังนั้น ในประเทศที่ยกเป็นแบบอย่างของกลุ่ม Common Law จึงได้ออกกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนแก่คนงานที่ประสบอันตราย (The Workmen's Compensation Acts) ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีหลักการใหม่ ๆ กล่าวคือ ความรับผิดนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความประมาทเลินเล่อของนายจ้างหรือลูกจ้าง

---

1 Robert E. Keeton and Jeffrey O'Connell, <u>Basic Protection for the Traffic Victim - A Blueprint for Reforming Automobile Insurance</u>, (Boston : Little, Brown and Company, 1965), pp.15-22. อ้างถึงใน วันชัย ศศิโรจน์, "กฎหมายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อบุคคลที่เกิดจากอุบัติเหตุทางยานยนต์", หน้า 134.

2 Edward J. Kionka, <u>Tort in a Nutshell Injuries to Persons and Property</u>, p.287.

คนอื่น ๆ ของเขา(Liability did not depend on the negligence of the employer or of any of his servants) ค่าทดแทนจะถูกจ่ายให้ทันทีถ้าปรากฏคนงานประสบอุบัติเหตุจากการทำงานในทางการที่จ้าง[1] ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนแก่คนงานที่ประสบอันตราย (The Workmen's Compensation Acts)เป็นกฎหมายในรูปความรับผิดเด็ดขาด (absolute Liability หรือ Strict Liability) นายจ้างจะต้องรับผิดสำหรับความเสียหายซึ่งเกิดแก่ลูกจ้างในทางการที่จ้างนั้น อย่างไรก็ตามในการที่ลูกจ้างจะได้รับการชดเชยความเสียหายจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) เขาต้องอยู่ในฐานะเป็น "ลูกจ้าง" ตามความหมายที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย (He must be an employee as defined by the statute)

(2) การบาดเจ็บของเขาต้องเกิดขึ้นจากอุบัติเหตุหรือการบาดเจ็บที่เกิดจากงานที่ทำ (His injuries must be caused by an accident or an occupational disease)

(3) การบาดเจ็บของเขาต้องเกิดขึ้นในทางการที่จ้าง (His injury must arise out of and in the course of his employment)[2]

การที่กฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนแก่คนงานที่ประสบอันตราย (The Workmen's Compensation Acts) เป็นกฎหมายในรูปความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability) ดังนั้นผลของการให้นายจ้างรับผิดโดยเด็ดขาดก็คือว่า ผู้บาดเจ็บเสียหายไม่จำต้องฟ้องละเมิด พิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของนายจ้างอีก

<u>ในสหรัฐอเมริกา</u>

เดิมกฎหมายบัญญัติให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองยานยนต์รับผิดสำหรับความเสียหายที่เกิดจากยานยนต์ต่อเมื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ดังจะเห็นได้จากกฎหมายของมลรัฐ Alabama, Arkansas, California, Delaware, Florida, Idaho, Illinois, Indiana, Kansas, Michigan, Montana, Nevada, New Mexico, North Dakota, Ohio, Oregon, South Carolina, South Dakota, Texas, Utah, Vermont, Washington[3]

---

1 John Munkman, <u>Employer's Liability AT Common Law</u>, p.15.

2 William M. Kunstler, <u>Law of Accidents</u>, p.55.

3 James H. Donaldson, <u>Casualty Claim Practice</u>, pp.312-317.

ต่อมาได้มีโครงการ Columbia Plan ซึ่งเสนอโดยคณะกรรมการศึกษาเกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่ออุบัติเหตุทางยานยนต์ (Committee to Study Compensation For Automobile Accidents) ซึ่งแต่งตั้งโดยสภาวิจัยค้นคว้าทางสังคมศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University Council For Research in the Social Science) สหรัฐอเมริกา

โครงการนี้ได้เสนอให้เปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายอุบัติเหตุทางยานยนต์โดยเอาตามแบบอย่างของกฎหมายว่าด้วยการจ่ายเงินค่าทดแทนแก่คนงานที่ประสบอันตราย (Workmen's Compensation Act) ซึ่งคุ้มครองผู้เสียหายได้ดีกว่าระบบกฎหมายที่ใช้อยู่เดิม หลักสำคัญของโครงการนี้ มีดังนี้คือ

"โครงการนี้กำหนดให้เจ้าของยานยนต์รับผิดในจำนวนที่จำกัดไว้เพื่อความบาดเจ็บหรือเสียชีวิต (ความเสียหายต่อบุคคล) ที่เกิดจากการขับยานยนต์ของตน <u>โดยไม่คำนึงถึงความผิด</u> กล่าวคือ โครงการนี้เปลี่ยนแปลงความรับผิดของเจ้าของยานยนต์จากความรับผิดเพื่อความประมาทเลินเล่อไปเป็นความรับผิดเด็ดขาด"[1] อย่างไรก็ตามโครงการนี้ก็ไม่ได้รับการประกาศใช้เป็นกฎหมาย

ในปี ค.ศ.1958 ศาสตราจารย์ Leon Green แห่งคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย Texas ได้เสนอโครงการอันหนึ่งโดยเขียนหนังสือชื่อ Traffic Victims-Tort Law and Insurance โครงการที่เสนอชื่อ "Compulsory Motor Vehicle Comprehensive loss Insurance" Plan

ตามโครงการของศาสตราจารย์ Leon Green มีลักษณะคือ ประโยชน์หรือค่าสินไหมทดแทนที่จ่ายตามโครงการนี้ จ่ายโดย<u>ไม่คำนึงถึงความผิดหรือความประมาทเลินเล่อ</u>ของผู้เอาประกันหรือของผู้บาดเจ็บ[2]

ในปี ค.ศ.1965 Robert E. Keeton และ Jeffrey O'Connell ได้เสนอโครงการที่เรียกว่า Basic Protection Plan ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ บังคับให้เจ้าของยานยนต์เอาประกันความสูญเสีย (loss insurance) ไว้จำนวนหนึ่งเพื่อประโยชน์ของบุคคลใด ๆ ที่บาดเจ็บหรือเสียชีวิตเนื่องจากยานยนต์ ประโยชน์นี้จะจ่ายโดยไม่คำนึงถึงความผิด

---

1 วันชัย ศศิไรจน์, "กฎหมายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อบุคคลที่เกิดจากอุบัติเหตุทางยานยนต์", หน้า 292-293.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 298-299.

ในระหว่าง ค.ศ.1970-1971 ในสหรัฐอเมริกา วุฒิสมาชิก Philip A. Hart และ Warren Magnuson ได้เสนอร่างกฎหมาย Uniform Motor Vehicle Insurance Bill ต่อสภาคองเกรสถึง 2 ครั้ง เพื่อกำหนดโครงการจ่ายค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายโดยไม่คำนึงถึงความผิด แต่ร่างนี้ไม่ผ่านสภา ลักษณะสำคัญของโครงการมีดังนี้คือ บังคับให้เจ้าของยานยนต์เอาประกันภัยฝ่ายแรก (first-party insurance) คุ้มครองจ่ายค่าสินไหมทดแทนโดยไม่คำนึงถึงความผิด (no-fault coverage)

ในการประชุมของคณะกรรมการออกกฎหมายเอกรูป แห่งสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ.1972 คณะกรรมการได้เสนอออกกฎหมายเอกรูป เกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่ออุบัติเหตุทางยานยนต์ (Uniform Motor Vehicle Accident Reparation Act) ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ บังคับให้เจ้าของยานยนต์เอาประกันภัยฝ่ายแรก (first-party insurance) เพื่อคุ้มครองจ่ายประโยชน์แก่ผู้เสียหายโดยไม่คำนึงถึงความผิด[1]

<u>ในประเทศแคนาดา</u>

รัฐ Saskatchewan ของแคนาดา ได้ออกโครงการอันหนึ่งซึ่งเหมือนกันกับโครงการ Columbia Plan ในอเมริกา โครงการดังกล่าวเรียกว่า "Saskatchewan Plan" โครงการนี้มีลักษณะที่สำคัญ กล่าวคือ โครงการนี้บังคับให้ผู้ขับขี่ยานยนต์จ่ายค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ได้รับความเสียหายต่อชีวิตร่างกาย โดยไม่คำนึงถึงความผิด[2]

<u>ในประเทศนิวซีแลนด์</u>

ได้ออกกฎหมาย Accident Compensation Act 1972 เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 1972 ซึ่งต่อมาแก้ไขโดยกฎหมาย ค.ศ.1973 และให้มีผลใช้บังคับใน ค.ศ.1974 ตามข้อเสนอของคณะกรรมการ Royal Commission of Inquiry into Compensation for Personal Injury (1967) กฎหมายนี้ได้ยกเลิกระบบกฎหมายเดิมเกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อบุคคลที่เกิดจากอุบัติเหตุทุกชนิด รวมทั้งกฎหมายบังคับให้ประกันภัยความรับผิดทางยานยนต์ซึ่งใช้ในกรณีอุบัติเหตุทุกชนิด แล้วเปลี่ยนมาใช้ระบบใหม่คือการจ่ายค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายโดยไม่คำนึงถึงความผิด[3]

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 301-305.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 296.

3 Roman Tomasic, <u>Legislation and Society in Australia</u>, (Sydney : The Law foundation of New South Wales, 1979), p.174-185.

ในประเทศออสเตรเลีย รัฐ Victoria และ Tasmania ได้ยอมรับหลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย เนื่องจากอุบัติเหตุทางยานยนต์โดยไม่คำนึงถึงความผิดโดยกำหนดให้เจ้าของยานยนต์เอาประกันฝ่ายแรก(First-party insurance)เพื่อประโยชน์ของผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิตในอุบัติเหตุทางยานยนต์ แต่ก็ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีละเมิดเรียกค่าสินไหมทดแทนส่วนที่เกินได้ แต่ผู้เสียหายต้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการประกันภัยฝ่ายแรกตามกฎหมายนี้ก่อน เมื่อไม่พอกับความเสียหายจึงจะมาฟ้องเรียกร้องทางละเมิด แต่ปกติผู้เสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายการจ่ายค่าสินไหมทดแทนโดยไม่คำนึงถึงความผิดครบถ้วนแล้ว[1]

ตามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าในคดีละเมิดอันเกิดจากอุบัติเหตุไม่ว่าจะเป็นอุบัติเหตุทางการอุตสาหกรรมหรืออุบัติเหตุทางยานยนต์ ผู้ได้รับบาดเจ็บจากเครื่องจักรกลหรือยานยนต์จะได้รับค่าสินไหมทดแทนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หรือตามที่นักนิติศาสตร์พยายามจะเสนอโครงการต่าง ๆ โดยให้เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมหรือเจ้าของยานยนต์รับผิดโดยเด็ดขาด (Strict liability) ผลแห่งการนี้ก็คือ ผู้บาดเจ็บเสียหายไม่จำต้องฟ้องละเมิดพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่ออีก

1.2 การใช้หลัก Res Ipsa Loquitur

หลัก Res Ipsa Loquitur ใช้กันมากในคดีละเมิดซึ่งเกิดจากความประมาทเลินเล่อ (the tort of negligence) โดยปกติแล้วเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อ ในบางครั้งแม้ว่าโจทก์สามารถที่จะพิสูจน์ถึงเหตุการณ์ได้ แต่เขาก็ไม่สามารถที่จะแสดงได้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นได้อย่างไร อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเองในเมื่อโจทก์ใช้หลักนี้[2]

การที่โจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อนั้นในบางกรณีเป็นภาระอันหนักแก่โจทก์ เพราะเหตุว่าข้อเท็จจริงที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์นั้นอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายจำเลยผู้ซึ่งเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์ (the true cause of the accident lies solely within the knowledge of the defendant who caused it) ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์ให้คณะลูกขุนเชื่อว่าเหตุการณ์ไม่ได้เกิดจากความประมาทเลินเล่อของเขา[3]

---

1 John G. Fleming, Law of Torts, (Sydney : The Law Book Company, 1977), p.388.

2 John Huxley Buzzard, Phipson on Evidence, p.49.

3 R.F.V. Heuston, Salmond on the Law of Torts, p.306.

หลัก Res Ipsa Loquitur เป็นหลักเกี่ยวกับพยานพฤติการณ์แวดล้อมซึ่งช่วยเหลือโจทก์ผู้เสียหายในการพิสูจน์ว่าจำเลยผู้ทำละเมิดเป็นฝ่ายผิด ในกรณีเหตุการณ์เกิดขึ้นโดยไม่สามารถอธิบายถึงสาเหตุและพฤติการณ์ต่าง ๆ ในการเกิดเหตุการณ์ได้ (unexplained accidents) แต่โดยลักษณะของเหตุการณ์นั้นเองย่อมแสดงว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นโดยความประมาทเลินเล่อของจำเลยมากกว่าที่จะเกิดขึ้นโดยเหตุอื่น

<u>ในประเทศอังกฤษ</u> การใช้หลัก Res Ipsa Loquitur นี้มีเงื่อนไขอยู่ 2 ประการ คือ

(1) สิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การควบคุม (Control) ของจำเลยหรือลูกจ้างของเขา และ

(2) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมดาจะไม่เกิดขึ้นถ้าผู้กระทำได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอ[1]

โดยการใช้หลักนี้ในคดีละเมิดดังกล่าวผู้เสียหายเพียงแต่นำสืบว่า สิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ในการจัดการดูแลของจำเลยและลูกจ้างของจำเลย และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมดาจะไม่เกิดขึ้นถ้าผู้กระทำได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอ แล้วหลังจากนั้นก็เป็นหน้าที่ของจำเลยต้องนำสืบแสดงให้ศาลเห็นเป็นอย่างอื่นมิฉะนั้นศาลอาจฟังว่าจำเลยประมาท

<u>ในสหรัฐอเมริกา</u> การใช้หลัก Res Ipsa Loquitur มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

(1) เหตุการณ์ปกติจะไม่เกิดขึ้น โดยปราศจากความประมาทเลินเล่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

(2) เหตุการณ์เกิดขึ้นจากตัวแทน (agency) หรือเครื่องมือ (instrumentality) ซึ่งอยู่ในความควบคุมของจำเลย

(3) เหตุการณ์ไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยใจสมัครของโจทก์หรือโจทก์มีส่วนในความประมาทด้วย[2]

หลัก Res Ipsa Loquitur ถูกอ้างบ่อย ๆ ในคดีซึ่งผู้โดยสารฟ้องผู้ขนส่งให้รับผิด ดังจะเห็นได้จากการวินิจฉัยของศาลในคดีระหว่าง Crozier V. Hawkeye Stages, Inc., (1929) ซึ่งวินิจฉัยไว้ดังนี้ "หลัก Res Ipsa Loquitur เป็นที่ยอมรับกันว่านำไปใช้กันมากในการฟ้องคดีละเมิดอันเกิดจากการขนส่งผู้โดยสาร"[3]

---

1 J.A. Jolowicz, T. Ellis Lewis and D.M. Harris, <u>Wilfield and Jolowicz on Tort</u>, p.74; R.F.V. Heuston, <u>Salmond on the Law of Torts</u>, p. 307; Philip S.James, <u>General Principles of the Law of Torts</u>, p.80; Kenneth Smith and Denis J.Keenan, <u>English Law</u>, p.351; J.G.M. Tyas, <u>Law of Torts</u>, p.70; A.M. Dugdale and K.M. Stanton, <u>Professional Negligence</u>, (London : Butterworth, 1982), p.229.

2 William L. Prosser, <u>Law of Torts</u>, p.218.

3 Fowler V. Harper and Fleming James, <u>The Law of Torts</u>, p.1084.

ในระบบ Common Law กำหนดให้เป็นหน้าที่ตามกฎหมายของผู้รับขนในอันที่จะต้องใช้ความระมัดระวังอย่างมากในการปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญา แต่ความรับผิดในเรื่องความเสียหายแก่ชีวิตร่างกายกำหนดให้ฟ้องร้องโดยอาศัยหลักกฎหมายละเมิด เช่น การพิสูจน์ความประมาทขาดความระมัดระวัง การใช้หลัก Res Ipsa Loquitur ส่วนประเทศในระบบ Civil Law เช่น ประเทศญี่ปุ่น ใช้วิธีกำหนดข้อสันนิษฐานว่าผู้รับขนต้องรับผิดเว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแห่งธุรกิจการรับขนแล้ว ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 350 ซึ่งบัญญัติว่า "A carrier of passengers is exempted from liability to indemnify a passenger for any damage which the passenger may have received by reason of the carriage only if he proves that he and his employees have not failed to use due care as to the carriage"[2]

กล่าวโดยสรุป หลัก Res Ipsa Loquitur เป็นหลักที่สืบมาจากกฎหมายโรมันและยอมรับกันเป็นหลักกฎหมายทั่วไป ความมุ่งหมายของการใช้หลักนี้ก็เพื่อให้การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีทำได้ง่ายขึ้น เพราะหลักที่ว่าในคดีประมาทเลินเล่อ โจทก์มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยประมาทเลินเล่อนั้นเป็นภาระอันหนักของโจทก์ โจทก์ย่อมประสบความยากลำบากในการนำสืบพิสูจน์และในบางคดีโจทก์ผู้เสียหายไม่มีทางพิสูจน์ได้เลย เพราะอาจเป็นไปได้ว่าสาเหตุการเกิดเหตุการณ์นั้นอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยผู้ก่อเหตุการณ์แต่ผู้เดียว แม้โจทก์สามารถพิสูจน์ว่าเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นจริงแต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งจะเป็นการแสดงถึงมูลกรณีที่มา (Origin) แห่งความประมาทเลินเล่อของจำเลย และในเหตุการณ์มักจะหาพยานบุคคลยาก ตามหลักนี้เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นและมีข้อโต้เถียงกันว่าฝ่ายใดเป็นผู้ประมาทเลินเล่อ คือพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะเกิดความเสียหายนั้นไม่มีใครนอกจากผู้ก่อเหตุการณ์เท่านั้นที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และการเกิดเหตุการณ์นั้นก็ไม่มีทางสันนิษฐานเป็นอย่างอื่นได้นอกจากต้องสันนิษฐานว่าเป็นเพราะความประมาทเลินเล่อของจำเลย

---

1 George S. Gulick and Robert T. Kimbrough, American Jurisprudence, p.340 อ้างถึงใน วันชัย ศศิโรจน์, "กฎหมายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อบุคคลที่เกิดจากอุบัติเหตุทางรถยนต์", หน้า 51.

2 L.H. Loenholm and R.H. Loenholm, The Commercial Code of Japan and Laws and Ordinances Relating Thereto, (Tokyo : Maruya & Co.) (n.d.), p.96.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็มีบทสันนิษฐานเช่นเดียวกับหลัก Res Ipsa Loquitur เช่น กรณี ตามมาตรา 434 ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะเหตุที่โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นก่อสร้างไว้ชำรุดบกพร่องก็ดี หรือบำรุงรักษาไม่เพียงพอก็ดี ท่านว่าผู้ครองโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้น ๆ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้าผู้ครองได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรเพื่อปัดป้องมิให้เกิดเสียหายฉะนั้นแล้ว ท่านว่าผู้เป็นเจ้าของจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน"

มาตรา 436 บัญญัติว่า "บุคคลผู้อยู่ในโรงเรือนต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดเพราะของตนหล่นจากโรงเรือนนั้น หรือเพราะทิ้งขว้างของไปตกในที่อันมิควร"

บทบัญญัติดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่ามีลักษณะเช่นเดียวกบหลัก Res Ipsa Loquitur กล่าวคือ การที่โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างชำรุดบกพร่อง เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายตามมาตรา 434 หรือกรณีที่ความเสียหายเกิดจากของตกหล่นจากโรงเรือนตามมาตรา 436 ก็ตาม กรณีเหล่านี้แสดงถึงความบกพร่องในการใช้ความระมัดระวังดูแล สิ่งที่อยู่ในความครอบครองหรือดูแลของตนซึ่งถ้าหากว่าบุคคลเหล่านั้นใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว ความเสียหายย่อมจะไม่เกิดขึ้น ทั้งนี้จะเห็นได้จากเงื่อนไขในการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur ในอังกฤษโดยมีเงื่อนไข คือ

(1) สิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การควบคุม (control) ของจำเลยหรือลูกจ้างของเขา และ

(2) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นตามธรรมดาจะไม่เกิด ถ้าผู้กระทำได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร ตัวอย่างคดีในอังกฤษที่พอจะเทียบเคียงกับบทบัญญัติมาตรา 434 และ 436 ของไทยมีดังนี้ คือ คดีระหว่าง Jager V. Adams (1877) ขณะที่โจทก์เดินอยู่ข้างถนนข้างหน้าสิ่งก่อสร้างซึ่งสูงชันปรากฏว่ามีเศษอิฐตกลงมาถูกโจทก์ได้รับบาดเจ็บ กรณีดังกล่าวถือว่าจำเลยซึ่งมีสัญญาในการก่อสร้างตึกต้องรับผิด ศาลกล่าวว่า เป็นหน้าที่ของจำเลยในการที่จะป้องกันเหตุการณ์ที่จะเกิดจากการที่อิฐตกลงมา[1]

---

1 Thomas Atkins Street, The Foundation of Legal Liability, p.108.

คดีระหว่าง Byrne V. Boadle (1863) ข้อเท็จจริงปรากฏว่าถังแป้งตกลงมาจากที่เก็บสินค้าของจำเลยถูกโจทก์ซึ่งเดินผ่านในบริเวณถนนนั้นได้รับบาดเจ็บ ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกอ้างเป็นพยานหลักฐานแต่ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของผู้เป็นเจ้าของคลังสินค้า ในการชดเชยความเสียหายแก่โจทก์ ศาลกล่าวว่า เหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง (the thing speaks for itself) พยานหลักฐานของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงพอแล้วที่จะวินิจฉัยถึงความประมาทเลินเล่อ[1]

คดีระหว่าง Scott V. London and St.Katherine's Docks Co. (1865) ข้อเท็จจริงได้ความว่าจำเลยเก็บกระสอบบรรจุน้ำตาลไว้ในโรงเก็บสินค้าข้างทาง ในวันเกิดเหตุโจทก์เดินผ่านมา ปรากฏว่ามีน้ำตาลหลายกระสอบไหลลงมาทับโจทก์ได้รับบาดเจ็บ ศาลเห็นว่าตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นฟังได้ในเบื้องต้นว่าจำเลยประมาทในการเก็บรักษาน้ำตาล จึงเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังพอสมควรแล้ว มิฉะนั้นต้องชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ [2]

กรณีคดี Jager V. Adams (1877) การที่เศษอิฐตกลงมาถูกโจทก์ได้รับบาดเจ็บนั้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมแสดงอยู่ในตัวว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของจำเลยที่ไม่ใช้ความระมัดระวังเพียงพอ ถ้าหากว่าจำเลยใช้ความระมัดระวังดูแลสิ่งที่อยู่ในความควบคุมของตนให้ดีแล้วเหตุการณ์นั้นย่อมจะไม่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะนำสืบให้เห็นว่าตนเองมิได้ประมาทเลินเล่อ

กรณีคดี Byrne V. Boadle (1863) และคดี Scott V. London and St. Katherine's Dock Co. (1865) นั้นย่อมเทียบเคียงกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 436 กล่าวคือเมื่อสิ่งของตกหล่นจากโรงเรือนก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นบุคคลผู้อยู่ในโรงเรือนต้องรับผิดในความเสียหายนั้น เหตุที่ต้องรับผิดก็เพราะว่าการที่ของตกหล่นจากโรงเรือนนั้นข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ย่อมสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่าเป็นเพราะการใช้ความระมัดระวังไม่เพียงพอ

คดีที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษดังที่กล่าวมาแล้วนี้ การที่ศาลนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ ผู้เขียนเห็นว่านับว่ามีเหตุผลอยู่ เพราะในกรณีที่อันตรายเกิดจากทรัพย์ซึ่งอยู่

---

1 James H. Donaldson, Casualty Claim Practice, pp.414-415.

2 Thomas Atkins Street, The Foundation of Legal Liability, p.107.

ในความควบคุมของจำเลยโดยเฉพาะเช่นนี้ ย่อมไม่อยู่ในวิสัยของโจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่จะนำสืบในทางบวกให้เห็นความประมาทเลินเล่อของจำเลย พยานหลักฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคลหรือพยานวัตถุล้วนอยู่ในกำมือของฝ่ายจำเลยกอร์ปกับความเสียหายที่เกิดขึ้นก็มิใช่เรื่องปกติธรรมดาที่จะต้องเกิดขึ้นหากผู้ควบคุมทรัพย์ต้นเหตุได้ระมัดระวังอย่างพอเพียง ดังนั้นเพื่อความชอบธรรมจึงควรให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบในทางลบหักล้างว่าตนมิได้ประมาทเลินเล่อดังกล่าวแล้ว

บทบัญญัติมาตรา 434,436 หรือ 437 ซึ่งโดยหลักแล้วโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยนั้นจะนำมาใช้ได้ก็ต่อเมื่อเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 434,436 หรือ 437 แล้วแต่กรณี มีปัญหาต่อไปว่าถ้าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นไม่สามารถนำบทบัญญัติที่กล่าวมานี้มาใช้ปรับแก่คดีได้ จะนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ในศาลไทยได้หรือไม่ ตัวอย่างเช่น ขณะที่โจทก์ขับรถไปตามถนนใต้รถไฟลอยฟ้า ปรากฏชิ้นส่วนของรถไฟของจำเลยหลุดและตกลงมาถูกโจทก์ได้รับบาดเจ็บ กรณีนี้ถ้าพิจารณาตามกฎหมายไทย จะนำมาตรา 434 มาปรับแก่คดีก็ไม่ได้ เพราะเหตุว่าบทบัญญัติมาตรา 434 บัญญัติไว้เฉพาะกรณีความเสียหายเกิดขึ้นเพราะเหตุที่โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นก่อสร้างไว้ชำรุดบกพร่องหรือบำรุงรักษาไม่เพียงพอ จะนำมาตรา 436 มาปรับแก่คดีก็ไม่ได้อีก เพราะบทบัญญัติมาตรา 436 บัญญัติเฉพาะความเสียหายเกิดเพราะของตกหล่นจากโรงเรือนหรือเพราะทิ้งขว้างของไปตกในที่อันมิควร และชิ้นส่วนที่หลุดไปนั้นก็ไม่ใช่ทรัพย์อันตรายอันจะนำบทบัญญัติมาตรา 437 วรรคสองมาปรับแก่คดีได้ หรือตัวอย่างเช่น ผู้เสียหายโดยสารมาในลิฟท์ของจำเลย ปรากฏว่าลิฟท์ได้ตกมายังพื้นโดยไม่ทราบสาเหตุ เป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บ กรณีนี้ถ้าพิจารณาตามกฎหมายไทย ผู้เขียนเห็นว่าไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 434 หรือ 436 และไม่ใช่ทรัพย์อันตรายตามมาตรา 437 วรรคสอง หรือตัวอย่างกรณีโจทก์ได้รับบาดเจ็บจากการรับประทานขนมปังซึ่งมีใบมีดโกนอยู่ข้างใน ซึ่งกรณีนี้ถ้าพิจารณาตามกฎหมายไทย ก้อนขนมปังไม่ใช่ทรัพย์อันตรายตามมาตรา 437 วรรคสอง ดังนั้นจึงไม่อาจนำมาตรา 437 วรรคสองมาใช้ปรับแก่คดีได้

เมื่อกรณีไม่ต้องด้วยมาตรา 434,436 หรือ 437 มีปัญหาว่าจะนำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ในศาลไทยได้หรือไม่ กรณีดังกล่าวมีความเห็นของนักกฎหมายดังต่อไปนี้

ท่านอาจารย์บัญญัติ สุชีวะ เห็นว่า "โดยที่ประเทศเราเป็นประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายฉะนั้นข้อเท็จจริงใดที่ไม่มีกฎหมายสันนิษฐานไว้ให้เป็นคุณแก่ผู้เสียหายโดยเฉพาะแล้ว ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์จะต้องนำสืบให้เห็นว่าจำเลยเป็นฝ่ายต้องรับผิดเสมอ จะอาศัยหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้โดยจะอ้างว่าเป็นข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่ทั่วไปหรือไม่อาจโต้แย้งได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ไม่ได้เพราะข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่ทั่วไปหรือไม่อาจโต้แย้งได้นั้นเป็นคนละเรื่องกับ Res Ipsa Loquitur ทีเดียว"[1]

ท่านอาจารย์โอสถ โกศิน ก็เห็นคล้ายกับท่านอาจารย์บัญญัติว่า "ประเทศเราเป็นประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย เมื่อคิดใช้หลักนี้เมื่อใด ก็จะต้องกลับไปเปิดกฎหมายที่เป็นบทบัญญัติเฉพาะเรื่องนั้น ๆ เสียก่อน[2]

อย่างไรก็ตามมีคำพิพากษาฎีกาเรื่องหนึ่งซึ่งน่าจะถือได้ว่าศาลไทยได้นำหลัก Res Ipsa Loquitur มาใช้ คำพิพากษาดังกล่าวคือ คำพิพากษาฎีกาที่ 1206/2500 โจทก์ฟ้องว่าเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2497 เวลากลางวันซึ่งเป็นเวลาน้ำไหลลงเชี่ยว แพไม้ซุงของจำเลยจำนวน 60 ต้นเศษได้ขาดลอยจากตำบลบางโพ อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร ไปปะทะเสาคอนกรีตรองรับเรือนแพของโจทก์ ซึ่งปลูกในแม่น้ำเจ้าพระยาตำบลบางพลัด อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี โดยความประมาทเลินเล่อของจำเลยที่ไม่ผูกมัดแพซุงไว้ให้ดีเป็นเหตุให้เสาคอนกรีตรองรับเรือนแพแถวหน้าหักและเอนไปจากที่เดิม 3 ต้น ทำให้ตัวเรือนเคลื่อนที่ไปจากเดิมและทรุดเอียง ซึ่งจะต้องเสียค่าซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมเป็นอย่างต่ำ 13,400 บาท โจทก์บอกกล่าวให้จำเลยซ่อมแซมให้โจทก์ จำเลยไม่จัดการซ่อมแซมให้ทำให้คนเช่าไม่กล้าเข้าอยู่ โจทก์ต้องขาดประโยชน์ค่าเช่าที่ควรได้อีกเดือนละ 250 บาท จึงฟ้องขอให้จำเลยใช้ค่าเสียหาย 13,400 บาท พร้อมด้วยดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี กับค่าเช่าที่ควรได้เดือนละ 250 บาทนับแต่วันฟ้องจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

จำเลยให้การต่อสู้ว่า โจทก์เป็นเจ้าของเรือนแพจริงหรือไม่จำเลยไม่รับรอง การปลูกเรือนในแม่น้ำเจ้าพระยา โดยปักเสาคอนกรีตในแม่น้ำเป็นการกีดขวางทาง ขณะเกิดเหตุแพซุงรายนี้อยู่ในความดูแลรักษาของผู้อื่นโดยจำเลยว่าจ้างให้เป็นผู้ดูแลรักษา จำเลยจึงไม่มีหน้าที่รับผิดชอบ แพซุงนี้อยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับเรือนที่ว่าเป็นของโจทก์ หากแพซุงไปปะทะเรือนโจทก์ก็เพราะมีผู้อื่นผลักให้ไปปะทะ ลำพังกระแสน้ำไม่มีเหตุที่จะพัดข้ามฟากไปโดนเรือนโจทก์ได้ ค่าเสียหาย

---

1 บัญญัติ สุชีวะ, "ประมาท", หน้า 296.

2 โอสถ โกศิน, คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 232.

ที่โจทก์เรียกร้องไม่ได้แสดงรายการเป็นการเคลือบคลุม หากจะฟังว่าเสียหายก็ไม่เท่าที่ฟ้องค่าเช่าที่เรียกร้องก็แพงเกินไป ถ้าเช่าจริงก็ไม่เกินเดือนละ 50 บาท โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกค่าปรับการร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ไม่ใช่ความผิดของจำเลยขอให้ยกฟ้อง

ศาลแพ่งพิจารณาแล้วฟังว่า เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2497 แพไม้ของจำเลย 4 ตับ ประมาณ 60 ท่อน ซึ่งจอดอยู่หน้าโรงเลื่อยของจำเลยที่ตำบลบางโพได้ขาดลอยไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะเกิดเหตุลมพัดจัดข้ามไปทางฝั่งตะวันตก แพไม้ของจำเลยจึงชนเสาเรือนโจทก์ทำให้เรือนโจทก์เสียหาย เสาซีเมนต์ 3 ต้น ต้นหนึ่งหักที่คอดินซีเมนต์กะเทาะเหลือแต่แกนเหล็กอีก 2 ต้นซีเมนต์กระเทาะและเอนไป ทำให้ตัวเรือนทรุดและเอน คิดค่าซ่อมแซมเป็นเงิน 13,400 บาท ข้อต่อสู้ของจำเลยที่ว่า นายด้วดรับฝากแพไม้นี้ไม่น่าเชื่อ พฤติการณ์ส่อแสดงไปว่านายด้วดเป็นลูกจ้างเฝ้าแพไม้ของจำเลยมากกว่า จำเลยต้องรับผิดใช้ค่าเสียหายให้โจทก์ ส่วนค่าเช่าที่เรียกร้องนั้นได้ความว่า เรือนโจทก์ปิดไว้เฉย ๆ มิได้ให้เช่าจะเรียกร้องเงินจำนวนนี้ไม่ได้ จึงพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าเสียหายให้โจทก์เป็นเงิน 13,400 บาทพร้อมทั้งดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี นับแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเงินเสร็จ

จำเลยอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์พิจารณาแล้ว พิพากษายืน

จำเลยฎีกาต่อมา

ศาลฎีกาได้ฟังคำแถลงการณ์และประชุมปรึกษาแล้ว ข้อเท็จจริงฟังได้ตามทางพิจารณาว่า เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2497 เวลาราว 16.00 น. แพซุงของจำเลย 4 ตับ มีไม้ประมาณ 60 ท่อน ซึ่งจอดอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าโรงเลื่อยของจำเลยที่ตำบลบางโพ อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร ได้ขาดลอยไปตามลำน้ำเจ้าพระยา ในเวลานั้นเป็นหน้าน้ำไหลลงเชี่ยว และลมพัดจัดได้พัดพาเอาแพซุงของจำเลยไปทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วมาชนเอาเสาเรือนแพของโจทก์ ซึ่งปลูกสร้างอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลบางพลัด อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เป็นเหตุให้เสาซีเมนต์รองรับเรือนแพของโจทก์ชำรุดเสียหาย รวม 3 ต้น ทำให้เรือนแพเอียงทรุดไป

จำเลยฎีกาขึ้นมามีใจความว่า

1. จำเลยไม่ได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงดังโจทก์ฟ้อง เหตุที่แพซุงไปปะทะกับเสาเรือนโจทก์เป็นเพราะการกระทำของผู้อื่นจำเลยไม่ต้องรับผิด

2. ขณะเกิดเหตุแพซุงอยู่ในความครอบครองดูแลรักษาของผู้อื่น จำเลยจึงไม่ต้องรับผิด

3. โจทก์ไม่เสียหายเท่าที่ฟ้อง อย่างมากค่าเสียหายที่ต้องซ่อมแซมเสาเรือนที่กระเทาะ 1 ต้น ประมาณ 500 บาท

4. โจทก์ไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์เรือนที่โจทก์ฟ้อง โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องจำเลย

ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัยข้อฎีกาของจำเลยตามลำดับไป

ในปัญหาข้อ 1 ตามข้อเท็จจริงในท้องสำนวนเป็นที่รับฟังได้ชัดว่าแพซุงที่ไปชนเสาเรือนโจทก์เป็นของจำเลย ได้ขาดหลุดลอยไปจากที่จอดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา หน้าโรงเลื่อยของจำเลยฝั่งพระนครจริง ขณะนั้นเป็นหน้าน้ำไหลเชี่ยวแพซุงที่ขาดไหลลอยตามน้ำนั้นไม่มีคนควบคุมระมัดระวังอย่างใดเลย

พยานของจำเลยที่นำสืบว่า จำเลยจ้างนายด้วดเป็นผู้เฝ้าดูแลรักษาแพซุงนี้ไว้โดยเสียค่าจ้างให้นั้นกลับปรากฏจากพยานจำเลยเองว่าในเวลากลางวันนายด้วดไม่ได้เฝ้าอยู่ดูแล คงเฝ้าแต่เวลากลางคืนเท่านั้น ข้อเท็จจริงปรากฏชัดว่า แพซุงขาดลอยตามกระแสน้ำไปตอนบ่าย ซึ่งเป็นเวลากลางวัน ถ้านายด้วดผู้รับจ้างเฝ้าดูแลรักษาไม่ละเลยต่อหน้าที่ ได้ใช้ความระมัดระวังดูแลตรวจตราให้ดีแล้ว ไหนเลยแพซุงจะขาดหลุดไหลลอยไปตามกระแสน้ำเป็นตับ ๆ ไปถึง 4 ตับ และก็ไม่ปรากฏตามทางพิจารณาว่าเหตุที่แพซุงขาดหลุดไหลลอยไป เป็นเพราะการกระทำของผู้อื่นแต่ประการใด เหตุที่แพซุงไปปะทะกับเสาเรือนโจทก์ ๆ ก็มีประจักษ์พยานเห็นขณะเกิดชนเสาเรือนโจทก์ว่าไม่ได้เกิดจากผู้อื่นกระทำ

ศาลฎีกาคงเห็นพ้องด้วย ข้อวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ว่า เรือนของโจทก์หาใช่ว่าอยู่ตรงข้ามกับที่จอดแพซุงของจำเลยไม่ แพซุงของจำเลยไหลลอยมาตามกระแสน้ำจากตำบลบางโพผ่านมาไกล ย่อมไหลจากแหลมไปหาคุ้งน้ำได้ เรือนโจทก์อยู่บางพลัด กระแสน้ำและลมย่อมพัดพาเอาแพซุงให้ไหลลอยไปอีกฝั่งหนึ่งได้ แม้โจทก์จะไม่มีพยานนำสืบถึงสาเหตุที่ทำให้แพซุงของจำเลยหลุดลอยตามกระแสน้ำอันเชี่ยวในฤดูน้ำว่าเป็นเพราะอะไร จะใช่ความประมาทเลินเล่อของจำเลยหรือไม่ก็ดี ก็ย่อมเป็นหน้าที่ของจำเลยซึ่งเป็นเจ้าของแพซุงจะต้องระมัดระวังดูแลรักษาแพซุงของตนไว้ เพราะย่อมเห็นได้โดยธรรมดาว่า แพซุงที่จอดอยู่ริมแม่น้ำ น้ำไหลเชี่ยวอาจหลุดลอยไปตามกระแสน้ำไป ทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นชำรุดเสียหายได้ ฎีกาข้อนี้ของจำเลยเป็นอันฟังไม่ได้

เมื่อพิจารณาตามฎีกา 1206/2500 จะเห็นได้ว่าเป็นหน้าที่ของจำเลยซึ่งเป็นเจ้าของแพซุงจะต้องระมัดระวังดูแลรักษาแพซุงของตนไว้ เพราะย่อมเห็นได้โดยธรรมดาว่าแพซุงที่จอดอยู่ริมแม่น้ำน้ำไหลเชี่ยวอาจหลุดลอยไปตามกระแสน้ำ ทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นชำรุดเสียหายได้ การที่แพซุงขาดหลุดไปกระทบเสาเรือนโจทก์เสียหาย ย่อมแสดงให้เห็นว่าจำเลยปราศจากความระมัดระวัง แม้โจทก์จะไม่มีพยานสืบว่าเป็นเพราะเหตุใดแพจึงขาดจำเลยก็ต้องรับผิด เพราะเป็นหน้าที่จำเลยจะต้องระวังรักษาไม่ให้แพซุงขาดลอยไปตามกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว

ผู้เขียนเห็นว่า หลัก Res Ipsa Loquitur น่าจะนำมาใช้กับคดีละเมิดอันเกิดจากความประมาทเลินเล่อในทางแพ่งได้ เพราะเหตุว่าสาเหตุการเกิดเหตุนั้นอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยผู้ก่อเหตุแต่ผู้เดียว แม้ว่าโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่า เหตุการณ์ได้เกิดขึ้นจริง แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งจะเป็นการแสดงถึงมูลกรณีที่มาแห่งความประมาทเลินเล่อของจำเลย และในเหตุการณ์ละเมิดนั้นมักจะหาพยานบุคคลได้ยาก อีกทั้งเหตุการณ์เกิดขึ้นในชั่วพริบตา พยานรวมทั้งผู้เสียหายมักจำเหตุการณ์ขณะเกิดเหตุไม่ได้ ซึ่งบ่อยครั้งที่โจทก์ผู้เสียหายไม่สามารถพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยได้ ทำให้ไม่ได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากผู้ทำละเมิด ดังนั้น เมื่อนำหลักนี้มาใช้เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นและมีข้อโต้เถียงกันว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายประมาทแล้ว บางกรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเองย่อมแสดงอยู่ในตัวว่าฝ่ายใดเป็นผู้ประมาทเลินเล่อ กล่าวคือพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะเกิดความเสียหายนั้นไม่มีใครนอกจากผู้ก่อเหตุเท่านั้นที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และการที่เกิดเหตุการณ์นั้นก็ไม่มีทางสันนิษฐานเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากสันนิษฐานว่าเป็นเพราะความประมาทเลินเล่อของจำเลย

หลัก Res Ipsa Loquitur เป็นหลักที่จัดได้ว่าอยู่กึ่งกลางระหว่างหลักประมาทกับหลักความรับผิดโดยเด็ดขาด (Strict Liability) กล่าวคือ ยังถือว่าความประมาทเลินเล่อเป็นสาระสำคัญของความรับผิดทางละเมิด แต่เนื่องจากตามข้อเท็จจริง

บางเรื่องเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าความเสียหายย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าหากปราศจากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อของจำเลย กรณีจึงย่อมถือในเบื้องต้นว่า เหตุการณ์ที่ปรากฏตามข้อเท็จจริงนั้นเองได้พิสูจน์ให้เห็นความประมาทเลินเล่อของจำเลยไว้แล้ว ฝ่ายโจทก์จึงไม่ต้องนำสืบความประมาทของจำเลย แต่เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องพิสูจน์แก้ตัวให้เห็นได้ว่าตนมิได้ประมาทเลินเล่อ

ในการใช้หลัก Res Ipsa Loquitur นี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

(1) สิ่งซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นอยู่ภายใต้การควบคุม (control) ของจำเลย หรือลูกจ้างของเขา

(2) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นตามธรรมดาจะไม่เกิดขึ้นถ้าผู้กระทำได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร

(3) เหตุการณ์นั้นไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยใจสมัครของโจทก์หรือโจทก์มีส่วนในความประมาทเลินเล่อด้วย

1.3 <u>การออกกฎหมายผลักภาระการพิสูจน์จากโจทก์ไปยังจำเลย</u>

ประเทศที่ยกเป็นแบบอย่างของกลุ่ม Common Law บางประเทศเท่าที่ค้นพบก็เช่น แคนาดา นอกจากมีหลัก Res Ipsa Loquitur แล้ว ก็ได้มีการออกกฎหมายฉบับหนึ่งคือ Road Security Ordinance 1970, ch.202 s.133 ซึ่งมีความมุ่งหมายเหมือนกับหลัก Res Ipsa Loquitur คือมุ่งที่จะผ่อนคลายปัญหาการพิสูจน์พยานหลักฐานซึ่งคนเดินถนนและผู้ขี่รถจักรยานยนต์ซึ่งถูกรถยนต์ชนเผชิญอยู่ เพราะเขาไม่สามารถเล่าข้อเท็จจริงในขณะเกิดเหตุได้ ในขณะที่จำเลยอาจเล่าเหตุการณ์ได้ กฎหมายนี้ได้ผลักภาระการพิสูจน์ในคดีอุบัติเหตุทางยานยนต์จากโจทก์ไปยังจำเลยโดยกำหนดว่า "เมื่อบุคคลใดได้รับความสูญเสียหรือเสียหาย เนื่องจากยานยนต์บนทางหลวง ภาระการพิสูจน์ว่าความสูญเสียหรือความเสียหายนั้นมิได้เกิดขึ้นโดยความประมาทเลินเล่อหรือความประพฤติที่ไม่ถูกต้อง (Improper conduct) ของเจ้าของหรือผู้ขับยานยนต์ย่อมตกอยู่แก่เจ้าของหรือผู้ขับ"

ด้วยผลของบทบัญญัตินี้ เมื่อโจทก์พิสูจน์ว่าเขาถูกยานยนต์คันนั้นชนบนทางหลวง ภาระการพิสูจน์จะถูกผลักให้เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์ให้ศาลพอใจว่า ความสูญเสียหรือความเสียหายดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นด้วยความประมาทเลินเล่อหรือความประพฤติที่ไม่ถูกต้องของเจ้าของหรือผู้ขับ[1]

ในรัฐออนตาริโอ ได้มีกฎหมายวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า ในกรณีที่ฝ่ายใดทำผิดพระราชบัญญัติจราจรบนทางหลวง (Highway Traffic Act) กฎหมายถือว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นพยานหลักฐานเบื้องต้นที่แสดงว่า ผู้นั้นประมาท ซึ่งตามปกติมักเป็นเหตุให้ต้องรับผิดในทางแพ่ง ถ้าความเสียหายเกิดแก่ผู้เดินเท้า กฎหมายกำหนดให้จำเลยมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ว่าตนมิได้ประมาท ถ้าไม่พิสูจน์หรือพิสูจน์แล้วไม่มีน้ำหนักพอที่จะเชื่อถือได้ ตนต้องรับผิด[2]

(2) ประเทศในกลุ่มที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law, Nordic Law และ Socialist Law

เมื่อเผชิญกับปัญหาการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเนื่องจากยานยนต์ในปลายคริสตศตวรรษที่ 19 ประเทศเหล่านี้มีปัญหาเกี่ยวกับภาระอันหนักของโจทก์ผู้เสียหายในการพิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อของจำเลยเช่นกัน ในการบรรเทาภาระอันนี้เพื่อให้ผู้เสียหายมีโอกาสมากขึ้นในการได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ประเทศในกลุ่มที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law, Nordic Law และ Socialist Law ได้ออกกฎหมายซึ่งมีผลให้บรรเทาภาระการพิสูจน์คดีของโจทก์ผู้เสียหาย กฎหมายดังกล่าวนี้แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ แบบแรก คือกฎหมายซึ่งยังคงให้บุคคลรับผิดเพื่ออุบัติเหตุทางยานยนต์เมื่อเป็นฝ่ายผิดเช่นเดิม กล่าวคือ วางพื้นฐานความรับผิดอยู่บนหลักความผิดเช่นเดิม แต่กฎหมายใหม่นี้ผลักภาระการพิสูจน์ว่าตนไม่ได้เป็นฝ่ายผิดให้ตกอยู่แก่จำเลย (reversed burden of proof) แบบที่สอง คือกฎหมายให้บุคคลรับผิดโดยเด็ดขาดเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากยานยนต์ โดยไม่คำนึงถึงความผิดของบุคคลนั้น กฎหมายแบบนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับมาตรา 437 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กฎหมายแบบนี้ไม่เพียงแต่บรรเทาภาระการพิสูจน์คดีของโจทก์เท่านั้น แต่ยังกระชับความรับผิดของบุคคลให้แน่นขึ้นด้วย เพราะกำหนดให้บุคคลรับผิดไม่ว่าประมาทเลินเล่อหรือไม่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือขยายหลักความรับผิดทางละเมิดเดิม[3]

---

1 วันชัย ศศิโรจน์, "กฎหมายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อบุคคลที่เกิดจากอุบัติเหตุทางยานยนต์", หน้า 136-137.

2 สม อินทรพยุง, "การชดเชยความเสียหายอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุรถยนต์ในรัฐออนตาริโอ ประเทศแคนาดา", ดุลพาห ปีที่ 15 เล่ม 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม, 2511): 195.

3 วันชัย ศศิโรจน์, "กฎหมายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อบุคคลที่เกิดจากอุบัติเหตุทางยานยนต์", หน้า 150.

ในบังคับของกฎหมายยานยนต์ฉบับใหม่ด้วย ส่วนผู้ขับที่เป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ใช้ยานยนต์ตามกฎหมายใหม่นี้ด้วยจะต้องรับผิดในฐานะเจ้าของ หรือผู้ใช้ยานยนต์ตามกฎหมายใหม่ ซึ่งผู้เสียหายไม่ต้องพิสูจน์ถึงความผิดของผู้ขับซึ่งเป็นจำเลยเหมือนผู้ขับประเภทแรก

2.1.3 ข้อยกเว้นความรับผิด

ภายใต้กฎหมายใหม่ของประเทศเหล่านี้ เจ้าของหรือผู้ใช้ยานยนต์จะหลุดพ้นจากความรับผิดได้ ต่อเมื่อเขาสามารถพิสูจน์ได้ว่า เขาหรือผู้ขับยานยนต์นั้นไม่ได้เป็นฝ่ายผิดคือไม่ได้ประมาทเลินเล่อหรือความเสียหายนั้นไม่ได้เกิดจากความบกพร่องในตัวยานยนต์เองหรือปรากฏจากพฤติการณ์ทั้งหลายว่าแม้ผู้ขับจะได้ตั้งใจหรือใช้ความระมัดอย่างเต็มที่แล้วก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงการก่อความเสียหายได้ แต่เป็นที่กล่าวว่า ในประเทศที่มีนักกฎหมายแบบนี้เป็นการยากที่เจ้าของหรือผู้ใช้ยานยนต์จะประสบความสำเร็จในการพิสูจน์ถึงสิ่งเหล่านี้ให้ตนหลุดพ้นความรับผิดได้ กฎหมายใหม่ของประเทศเหล่านี้จึงเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายจากยานยนต์ได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนมากกว่าหลักกฎหมายละเมิดที่ใช้อยู่เดิม[1]

2.2 กฎหมายว่าด้วยความรับผิดเด็ดขาดเพื่อความเสียหายที่เกิดจากยานยนต์

ประเทศฝรั่งเศส โปแลนด์ รัสเซีย เยอรมัน และนอรเวย์ แก้ปัญหาเกี่ยวกับภาระอันหนักของโจทก์ผู้เสียหายในการพิสูจน์คดี ในแนวทางที่แตกต่างไป คือโดยการออกกฎหมายให้บุคคลรับผิดเด็ดขาดเพื่อความเสียหายที่เกิดจากยานยนต์ ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

2.2.1 ลักษณะทั่วไป

ลักษณะของกฎหมายนี้ในประเทศ Civil Law, Nordic Law, และ Socialist Law ที่แก้ปัญหาภาระอันหนักของโจทก์ในการพิสูจน์คดีและกระชับความรับผิดเพื่ออุบัติเหตุทางยานยนต์ยิ่งขึ้นก็คือการกำหนดให้ผู้ครอบครองยานยนต์ซึ่งกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเรียกว่า "guardian"(custodian) กฎหมายRoad Traffic Act ของเยอรมันเรียกว่า Halter(holder) กฎหมายแพ่งโปแลนด์เรียกว่า "posiadecz zalezny" (dependent possessor) หรือที่กฎหมายแพ่งโซเวียตเรียกว่า vladelets(possessor) อยู่ภายใต้ข้อกำหนดอันหนึ่งซึ่งกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเรียกว่า "ข้อสันนิษฐานความผิด" (presumption of fault), "ข้อสันนิษฐานความรับผิด" (presumption of liability) หรือที่เรียกว่า "ความรับผิดเบื้องต้น" (prima facie liability) ซึ่งตามข้อกำหนดนี้ผู้ครอบครองถูกสันนิษฐานว่าต้องรับผิดแม้ไม่ได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม และผลของข้อสันนิษฐานนี้จะผลักภาระการพิสูจน์จากโจทก์ผู้เสียหายไปยังจำเลยผู้

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 150-154.

ครอบครองที่จะแก้ตัวให้พ้นผิด คือโจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าตนได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยในการใช้ยานยนต์ แล้วจำเลยก็มีหน้าที่พิสูจน์ให้ตนพ้นผิดโดยอ้างข้อต่อสู้ที่กฎหมายยานยนต์นี้กำหนดไว้ การผลักภาระการพิสูจน์คดีเช่นนี้เป็นการบรรเทาภาระของโจทก์ผู้เสียหายในการพิสูจน์คดีซึ่งเป็นปัญหาอยู่ในระบบกฎหมายการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเดิม[1]

ตามกฎหมายฝรั่งเศส ผู้เสียหายไม่ต้องพิสูจน์ว่าเจ้าของยานยนต์นั้นเป็นผู้ครอบครอง (gardien) แต่เป็นหน้าที่ของเจ้าของที่จะแสดงว่าเขาไม่ใช่ผู้ครอบครองตามความหมายของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1384(1) ในขณะที่เกิดความเสียหาย[2]

ตามกฎหมายอิตาลีได้บัญญัติความรับผิดเพื่อความเสียหายที่เกิดจากยานยนต์ไว้ในมาตรา 2054 ว่า "The operator of a vehicle which is not guided by rails is liable ofr the damage caused to persons or to property by operation of the vehicle unless he proves that he did all that was possible in order to avoid the damage"[3]

ซึ่งมาตรานี้บัญญัติให้ "ผู้ใช้" ยานพาหนะรับผิดในความเสียหายซึ่งเกิดแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า เขาไม่อาจหลีกเลี่ยงความเสียหายได้ บทบัญญัตินี้เป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังผู้ใช้ยานยนต์ โดยต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายนั้นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ในประเทศเนเธอร์แลนด์ ได้มีกฎหมายซึ่งเรียกว่า "The Road Traffic Act" เป็นกฎหมายสารบัญญัติซึ่งบัญญัติไว้เป็นพิเศษ (lex specialis) โดยเฉพาะมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการผลักภาระการพิสูจน์ บทบัญญัติที่สำคัญได้แก่มาตรา 31 ซึ่งบัญญัติให้เจ้าของยานยนต์รับผิดสำหรับความผิดซึ่งตนมีคำสั่ง (order) หรืออนุญาต (allows) ในการขับรถ[4]

ในประเทศญี่ปุ่น ได้มีกฎหมายซึ่งเรียกว่า "The Automobile Damage Compensation Security Law" ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 3 ว่า

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 159-160.

2 Henry P. de Vries, Civil Law and the Anglo-American Lawyer, p.321.

3 Mario Beltramo Giovanni E Longo and John Henry Meryman, Italian Civil Code, p.504.

4 The Netherlands Ministry of Justice, The Netherlands Civil Code Book 6. The Law of Obligations, p.436.

"A person who, for his own benefit, places an automobile in operational use, if he has injured the life or body of another, is bound to compensate him for the damage which has arisen therefrom. Provided, however, that this does not apply if he can prove that he and the driver did not neglect care in the operation of automobile, that there was willfulness or negligence on the part of the injured party or a third party other than the driver, and that there was no structural defect nor functional disorder in the automobile"[1]

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 3 จะเห็นได้ว่า เป็นการผลักภาระการพิสูจน์จากผู้เสียหายไปยังจำเลย โดยเหตุที่ว่าการพิสูจน์ถึงความบกพร่องต่าง ๆ เป็นเรื่องยากและไม่อาจเป็นไปได้ ดังนั้นกฎหมายจึงบัญญัติให้รับผิด ซึ่งเป็นการรับผิดโดยปราศจากความผิด (Liability without Fault)[2]

2.2.2 ผู้รับผิด

กฎหมายความรับผิดเด็ดขาดเพื่อความเสียหายที่เกิดจากอุบัติเหตุทางยานยนต์ได้กำหนดความรับผิดแก่ "ผู้ครอบครอง" ยานยนต์เพื่อความเสียหายใด ๆ ที่เกิดจากยานยนต์นั้น กรณีอย่างไรจึงจะเรียกว่าเป็น "ผู้ครอบครอง" นั้นพอจะสรุปได้ว่า ผู้ครอบครองคือบุคคลซึ่งมีอำนาจปกครองหรือครอบครองหรือควบคุมตามความจำเป็นเหนือยานยนต์นั้นตามความเป็นจริงอยู่ในขณะเกิดอุบัติเหตุ และมีอิสระอย่างกว้างขวางในการใช้ยานยนต์นั้นเพื่อความมุ่งหมายหรือประโยชน์ของตนเอง บุคคลนั้นอาจไม่เป็นเจ้าของยานยนต์ เพียงแต่เสียค่าใช้จ่ายและได้ประโยชน์จากการใช้ยานยนต์นั้น ก็ถือว่าเป็นผู้ครอบครองแล้ว บุคคลเหล่านี้อาจเป็นผู้รับจำนำ ผู้เช่า ผู้ยืม หรือ บุคคลอื่นใดที่มีสิทธิอื่น ๆ เกี่ยวเนื่องกับการครอบครองยานยนต์นั้นก็ได้ การพิจารณาว่าเป็นผู้ครอบครองหรือไม่ถือหลักว่าบุคคลนั้นต้องควบคุมยานยนต์นั้นเป็นเวลาพอสมควร[3]

2.2.3 หลักเกณฑ์ความรับผิด

อุบัติเหตุทางยานยนต์ที่จะอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายความรับผิดเด็ดขาดของประเทศเหล่านี้ต้องเข้าอยู่ในหลักเกณฑ์อันหนึ่ง คือ อุบัติเหตุนั้นต้องเกิดในขณะขับยานยนต์ (the course of the operation of the vehicle) หรือยานยนต์ "อยู่ในภาวะเคลื่อนที่" (in motion)

---

1 Arthur Taylor Von Mehren, Law in Japan; the legal Order in a Changing Society, pp.406-407.

2 Ibid, p.407.

3 วันชัย ศศิโรจน์, "กฎหมายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อบุคคลที่เกิดจากอุบัติเหตุทางยานยนต์", หน้า 160-161.

ในกฎหมายฝรั่งเศส หลักเกณฑ์อันนี้ไม่เป็นสาระสำคัญเพราะนับแต่ศาลสูงฝรั่งเศส (Court of Cassation) มีคำวินิจฉัยเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 1930 ว่า มาตรา 1384 ใช้บังคับกับสิ่งของทุกชนิดที่อยู่ในความควบคุมหรือจัดการของบุคคลในขณะเกิดอุบัติเหตุ ศาลฝรั่งเศสในทุกวันนี้ก็ใช้มาตรา 1384อย่างกว้างขวางกับสิ่งของทุกชนิด (รวมทั้งยานยนต์ทั้งที่เคลื่อนที่และไม่เคลื่อนที่) ทั้งอันตรายและไม่อันตราย และไม่ว่าจะควบคุมโดยบุคคลหรือไม่ก็ตาม

ในกฎหมายแพ่งไปแลนด์ คำว่า "อยู่ในภาวะเคลื่อนที่" (in motion) นี้ ตามความหมายของกฎหมายไม่จำเป็นต้องเหมือนกับความเคลื่อนไหวในทางกายภาพ ในทางกฎหมายถ้ายานยนต์เคลื่อนที่ไม่ว่าด้วยกำลังเครื่องยนต์หรือเคลื่อนที่เพราะว่าอยู่บนที่ลาดชัน ก็ถือว่ายานยนต์ "อยู่ในภาวะเคลื่อนที่" แล้ว การเริ่มต้นเคลื่อนที่ถือเอาขณะที่สตาร์ทเครื่องยนต์เป็นสำคัญ แม้ว่าจะเป็นการสตาร์ทเครื่องยนต์เพื่อทดลองเครื่อง เพื่อซ่อมแซม มากกว่าจะเป็นการเดินทางก็ตาม หากยานยนต์อยู่ในภาวะเคลื่อนที่แล้วอุบัติเหตุทั้งหมดที่เกิดจากยานยนต์เองหรือบางส่วนหรือส่วนประกอบของยานยนต์นั้นก็อยู่ภายใต้หลักความรับผิด[1] โดยเด็ดขาดของกฎหมายนี้

2.2.4 ข้อยกเว้นความรับผิด

แม้อุบัติเหตุจะเข้าอยู่ในหลักเกณฑ์ความรับผิดเด็ดขาดเพื่ออุบัติเหตุทางยานยนต์ที่กล่าวแล้ว ตามกฎหมายของประเทศเหล่านี้ ความรับผิดก็มิใช่เด็ดขาดเสียทีเดียว กล่าวคือ ผู้ครอบครองอาจยกข้อต่อสู้ได้ว่า อุบัติเหตุหรือความเสียหายนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัย (force majeure) หรือเกิดจากความผิดของผู้เสียหายเองหรือความผิดของบุคคลที่สามในประเทศฝรั่งเศส ศาลเคยวินิจฉัยไว้ในคดี Jand'heur ว่า มาตรา 1384 อาจนำสืบหักล้างได้โดยการพิสูจน์ว่าเป็นเหตุสุดวิสัย (force majeur) หรือพิสูจน์ว่าอุบัติเหตุเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหายหรือบุคคลที่สาม[2]

ในเยอรมัน The Road Traffic Act ได้บัญญัติให้ผู้ครอบครองยานยนต์รับผิดสำหรับความเสียหายซึ่งเกิดแก่บุคคลหรือทรัพย์ในการใช้ยานยนต์นั้น แต่มีข้อยกเว้นว่า ถ้าหากว่าอุบัติเหตุเกิดขึ้นเนื่องจากเหตุสุดวิสัย (unavoidable event) หรือเป็นความผิดของผู้เสียหายหรือการกระทำของบุคคลที่สามหรือการกระทำของสัตว์ ผู้ครอบครองไม่ต้องรับผิด[3]

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 168-170.

2 F.H. Lawson, A.E. Anton and L. Neville Brown, Amos and Walton's Introduction to French Law, p.236.

3 Norbert Horn, Hein Kotz and Hans G. Leser, German Private and Commercial Law : An Intorduction, p.161.

ตามกฎหมายอิตาลี ผู้ใช้ยานยนต์ไม่ต้องรับผิดถ้าหากเขาสามารถพิสูจน์ได้ว่าเขาได้กระทำทุกอย่างเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายแล้ว (unless he proves that he did all that was possible in order to avoid the damage)[1]

ตามกฎหมายเนเธอร์แลนด์ เจ้าของหรือผู้ครอบครองย่อมหลุดพ้นจากความรับผิดถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าอุบัติเหตุเกิดขึ้นจากเหตุสุดวิสัย (force majeure)[2]

ตามกฎหมายญี่ปุ่น เจ้าของยานยนต์ไม่ต้องรับผิดถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าเขาและคนขับไม่ได้ประมาทเลินเล่อในการใช้ยานยนต์ แต่เป็นความจงใจหรือความประมาทเลินเล่อของผู้เสียหายหรือบุคคลที่สาม[3]

ตามกฎหมายแพ่งโปแลนด์ มาตรา 435(1) กำหนดข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ครอบครองไว้ทั้ง 3 กรณีเลยทีเดียว แต่ข้อยกเว้นกรณี "force majeure" นั้น กฎหมายแพ่งโปแลนด์ไม่ได้ให้คำนิยามไว้ ซึ่งศาลโปแลนด์ได้ตีความคำนี้ในความหมายแคบมาก คือ เพียงหมายถึงเหตุการณ์ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม และอื่น ๆ แต่ก็รวมถึงคำสั่งของทางราชการด้วย (the orders of buplic authorities) เช่น กรณีที่อุบัติเหตุทางการจราจรเกิดจากการที่ตำรวจจราจรซึ่งให้สัญญาณจราจรที่ทางแยก ให้สัญญาณผิดทำให้รถชนกัน ถือว่าเป็น force majeure เพราะถือว่า "การเคลื่อนไหวมือของตำรวจจราจรเป็นการแสดงถึงคำสั่งหรือข้อห้ามของอำนาจรัฐ ซึ่งประชาชนต้องปฏิบัติตาม"

กฎหมายแพ่งโซเวียต กำหนดข้อยกเว้นความรับผิดโดยเด็ดขาดของผู้ครอบครองยานยนต์เพียง 2 กรณี คือ เหตุสุดวิสัย และความจงใจของผู้เสียหาย (intent on the part of the injured) ฉะนั้น กรณีที่อุบัติเหตุเกิดขึ้นจากยานยนต์โดยไม่ใช่เป็นความผิดของผู้ใดหรือเป็นความผิดของบุคคลที่สาม ผู้ครอบครองยานยนต์ต้องรับผิด[4]

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นการผลักภาระการพิสูจน์ในคดีละเมิดอันเกิดจากประมาทเลินเล่อไม่ว่าโดยการออกกฎหมายผลักภาระการพิสูจน์จากโจทก์ไปยังจำเลย หรือว่าเป็นกฎหมายว่าด้วยความรับผิดเด็ดขาดในคดีละเมิด โดยไม่คำนึงถึงความผิดของผู้กระทำ เช่น กฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนแก่คนงานที่ประสบอันตราย (The Workmen's Compensation Acts) ทั้งนี้ เพื่อบรรเทาภาระการพิสูจน์คดีของโจทก์ผู้เสียหาย อันจะทำให้มีโอกาสมากขึ้นในการได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

---

[1] Mario Beltramo Giovanni E. Longo and John Henry Meryman, Italian Civil Code, p.504.

[2] The Netherland Ministry of Justice, The Netherlands Civil Code Book 6. The Law of Obligations, p.440.

[3] Arthur Taylor Von Mehren, Law in Japan; the legal Order in a Changing Society, p.407.

[4] วันชัย ศศิโรจน์, "กฎหมายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อบุคคลที่เกิดจากอุบัติเหตุทางยานยนต์", หน้า 172-173.